

Inspraak- en reactiebundel

Zienswijzen en reacties op aanvullende startnotitie voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor 'WINDPARK N33'

Inspraakpunt Bureau Energieprojecten
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN
www.bureau-energieprojecten.nl

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF.....	1
KENNISGEVING.....	3
MONDELINGE, SCHRIFTELIJKE EN DIGITALE ZIENSWIJZEN:	
OPZOEKTABEL	
REGISTRATIENUMMER VERSUS REACTIENUMMER EN ZIENSWIJZENUMMER.....	6
ALFABETISCH OVERZICHT ORGANISATIES.....	8
REACTIENUMMERS R01 TOT EN MET R04.....	9
ZIENSWIJZE NUMMER 1 TOT EN MET 50.....	60

WOORD VOORAF

Algemeen

Van vrijdag 22 mei 2015 tot en met donderdag 2 juli 2015 lag de aanvullende startnotitie ter inzage voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor 'Windpark N33'. Een ieder kon naar aanleiding van de aanvullende startnotitie een zienswijze inbrengen.

Het project

De initiatiefnemers YARD ENERGY (voorheen KDE Energy BV), Blaaswind BV en RWE zijn voornemens om een windpark te realiseren rondom de N33 in de provincie Groningen. Het beoogde windpark heeft een vermogen van circa 120 MW. Het windpark wordt verder aangeduid met de naam Windpark N33. De Minister van Economische Zaken heeft u eerder geïnformeerd over het voornemen tot dit MER-plichtig project met de terinzagelegging van de 'conceptnotitie reikwijdte en detail' van 14 oktober tot en met 24 november 2011. Deze notitie is vastgesteld op 3 juni 2012 en in te zien via de website van bureau energieprojecten¹). Sindsdien is besloten om het te onderzoeken gebied voor het windpark uit te breiden.

Op de besluitvorming over Windpark N33 is de rijkscoördinatieprocedure van toepassing. Dit betekent dat de locatie van het windpark zal worden vastgelegd in een (rijks)inpassingsplan, dat wordt vastgesteld door de ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu. Het inpassingsplan wordt voorbereid in één gecoördineerde procedure samen met (een aantal van) de andere besluiten die voor het project nodig zijn (vergunningen en ontheffingen). De Minister van Economische Zaken coördineert de procedure.

Middels een kennisgeving informeerde EZ het publiek over het voornemen tot dit project. De aanvullende startnotitie werd ter inzage gelegd. Hierin is onder andere aangegeven welke aspecten in het MER nader onderzocht worden.

Informatieavonden

Er zijn 3 inloopavonden georganiseerd, waar medewerkers van de verschillende betrokken overheden en van YARD ENERGY, Blaaswind B.V. en RWE aanwezig waren om vragen te beantwoorden. De inloopavonden vonden plaats op woensdag 3 juni 2015 van 19:00 tot 21:00 in Hotel Parkzicht, Museumplein 3, 9641 AD Veendam; op donderdag 4 juni 2015 van 19:00 tot 21:00 in StayOkay, Esbörgstraat 16, 9679 BT Scheemda; op maandag 8 juni 2015 van 19:00 tot 21:00 in Dorpshuis Meeden, Tussen Baide Meulens 16, 9651 BW Meeden. Deze avond is niet doorgegaan in verband met blokkade dorps huis.

Zienswijzen

Op de aanvullende startnotitie zijn binnen de inspraaktermijn in totaal 50 zienswijzen binnengekomen waarvan 50 uniek. Ook zijn 4 reacties ontvangen. De zienswijzen en reacties zijn integraal opgenomen in deze bundel. U kunt deze inspraakbundel downloaden van www.bureau-energieprojecten.nl.

Registratie en verwerking

De ontvangen zienswijzen en reacties zijn geregistreerd. Aan de insprekers is een ontvangstbevestiging gezonden met daarin een registratienummer. Met de opzoektabel op pagina 6 kan bij het ontvangen registratienummer het bijbehorende reactie- of zienswijzenummer worden opgezocht.

Verdere procedure

Ook de Commissie voor de milieueffectrapportage is om advies gevraagd over reikwijdte en detail. De commissie heeft de overige ontvangen zienswijzen en reacties bij haar advies betrokken.

Alle zienswijzen en reacties van de betrokken overheden en het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage worden bekeken door de minister van EZ en verwerkt in een definitieve 'notitie reikwijdte en detail'. Daarin wordt vastgelegd welke informatie in het MER opgenomen dient te worden.

Als het MER is afgerond, worden mede op basis daarvan de ontwerpbesluiten voorbereid. Deze ontwerpbesluiten zullen samen met het MER ter inzage worden gelegd. Dit wordt te zijner tijd aangekondigd in onder andere lokale huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl.

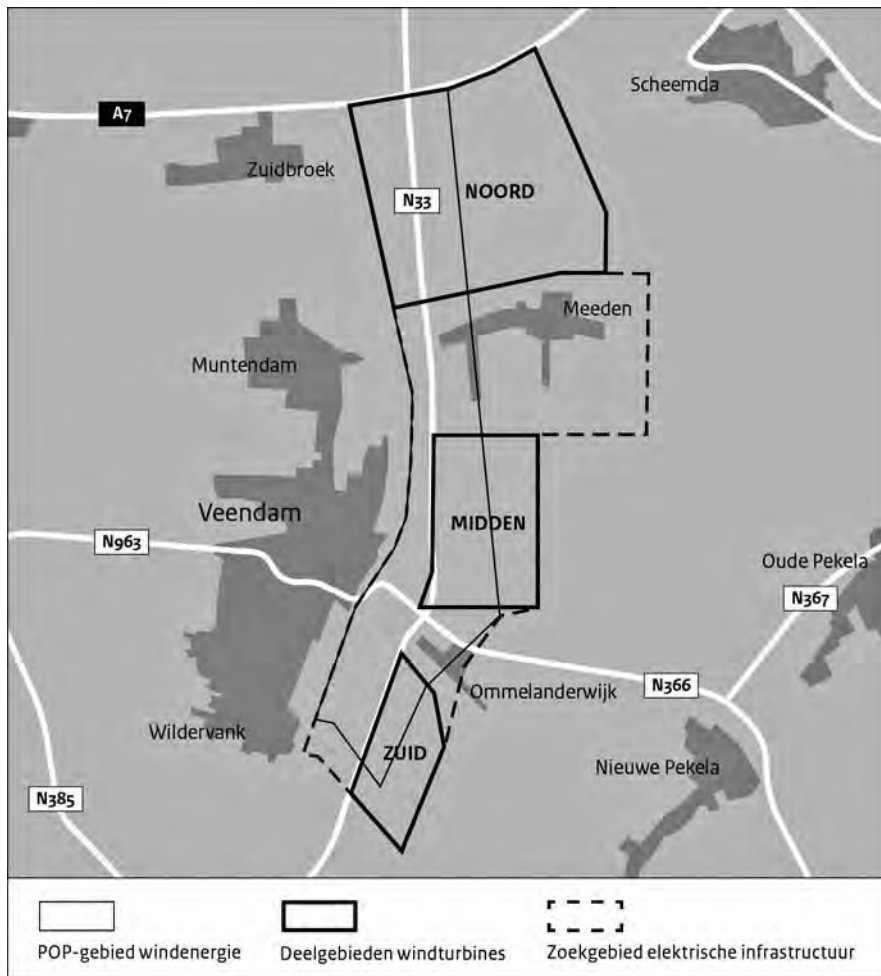
Voornemen om een aanvullend milieueffectrapport op te stellen voor Windpark N33, Ministerie van Economische Zaken

KENNISGEVING

Van vrijdag 22 mei tot en met donderdag 2 juli 2015 ligt de aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail (hierna aangeduid als 'aanvullende startnotitie') ter inzage voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor Windpark N33. Iedereen kan hierop reageren met een zienswijze.

Waarom dit voornemen?

De initiatiefnemers YARD ENERGY (voorheen KDE Energy BV), Blaaswind BV en RWE zijn voornemens om een windpark te realiseren rondom de N33 in de provincie Groningen. Het beoogde windpark heeft een vermogen van circa 120 MW. Het windpark wordt verder aangeduid met de naam Windpark N33. De Minister van Economische Zaken heeft u eerder geïnformeerd over het voornemen tot dit MER-plichtig project met de terinzagelegging van de 'conceptnotitie reikwijdte en detail' van 14 oktober tot en met 24 november 2011. Deze notitie is vastgesteld op 3 juni 2012 en in te zien via de website van bureau energieprojecten¹). Sindsdien is besloten om het te onderzoeken gebied voor het windpark uit te breiden. Met deze kennisgeving informeert de Minister van Economische Zaken u over het aanvullende onderzoek voor het milieueffectrapport dat in verband met deze uitbreiding wordt uitgevoerd. In de aanvullende startnotitie is aangegeven op welke wijze het milieuonderzoek zal worden uitgevoerd en hoe dit in het milieueffectrapport wordt opgenomen. Onderstaande kaart bevat een overzicht van het volledige in het milieueffectrapport te onderzoeken plangebied. In de aanvullende startnotitie zijn de opstellingsvarianten die in het milieueffectrapport worden onderzocht meer gedetailleerd weergegeven.

Besluitvorming

Op de besluitvorming over Windpark N33 is de rijkscoördinatieregeling van toepassing. Dit betekent dat de locatie van het windpark zal worden vastgelegd in een (rijks)inpassingsplan, dat wordt vastgesteld door de ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu. Het inpassingsplan wordt voorbereid in één gecoördineerde procedure samen met (een aantal van) de andere besluiten die voor het project nodig zijn (vergunningen en ontheffingen). De Minister van Economische Zaken coördineert de procedure. Met deze kennisgeving en het ter inzage leggen van de aanvullende startnotitie wordt geen besluit genomen over het beoogde windpark, maar wordt in samenhang met de eerder vastgestelde notitie reikwijdte en detail informatie gegeven over de manier waarop het milieuraapport wordt opgesteld. Dit milieuraapport dient ter onderbouwing van de nog te nemen besluiten.

Milieueffectrapport

Met een milieueffectrapport (MER) worden (mogelijke) milieueffecten, bijvoorbeeld op leefomgevingskwaliteit (mens), gezondheid, landschap, natuur, bodem en water in beeld gebracht, zodat deze effecten een volwaardige rol kunnen spelen bij de besluitvorming.

Het MER wordt een gecombineerd project-MER/plan-MER waarvoor de uitgebreide procedure wordt gevolgd. Het project-MER wordt opgesteld ter onderbouwing van de omgevingsvergunning en het plan-MER ter onderbouwing van het inpassingsplan.

Waar kunt u de stukken inzien?

U kunt de aanvullende startnotitie en de hiervoor genoemde op 3 juni 2012 vastgestelde notitie reikwijdte en detail van vrijdag 22 mei tot en met donderdag 2 juli 2015 inzien op www.bureau-energieprojecten.nl en tijdens reguliere openingstijden (op papier) op de volgende locaties:

- gemeente Menterwolde, Kerkstraat 2, 9649 GR Muntendam;
- gemeente Oldambt, Johan Modastraat 6, 9671 CD Winschoten;
- gemeente Veendam, Raadhuisplein 5, 9641 AW Veendam.

Informatiemarkten

De ministeries van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu organiseren enkele inloopavonden. U bent van harte welkom om daar informatie te halen en vragen te stellen over het project en de procedure. Deze inloopavonden worden gehouden op:

- woensdag 3 juni 2015 in Hotel Parkzicht, Museumplein 3, 9641 AD Veendam;
- donderdag 4 juni 2015 in StayOkay, Esbörgstraat 16, 9679 BT Scheemda;
- maandag 8 juni 2015 in Dorpshuis Meeden, Tussen Baide Meulens 16, 9651 BW Meeden.

U hoeft zich niet van tevoren aan te melden.

Van 19.00 uur tot 21.00 uur is de zaal open en heeft u de mogelijkheid om de inloopavond te bezoeken en vragen te stellen aan de aanwezige medewerkers van de overheid en de initiatiefnemers van Windpark N33. Er is geen plenair deel met presentaties of toelichtingen. Dat betekent dat het niet noodzakelijk is om direct bij aanvang van de inloopavond aanwezig te zijn. U kunt vrij in- en uitlopen en op ieder moment met medewerkers van de verschillende organisaties spreken.

Hoe kunt u uw zienswijze kenbaar maken?

Eenieder kan mondeling of schriftelijk reageren op de startnotitie. Tot en met 2 juli 2015 kunt u gericht aangeven wat naar uw mening moet worden onderzocht in het milieueffectrapport en op welk detailniveau dat moet gebeuren om bij te dragen aan een goede besluitvorming. U wordt uitgenodigd om vooral zienswijzen in te dienen die ingaan op welke milieuaspecten in het milieueffectrapport moeten worden onderzocht.

U kunt van vrijdag 22 mei tot en met donderdag 2 juli 2015 reageren.

Wij ontvangen uw zienswijzen bij voorkeur digitaal. Dat kan via www.bureau-energieprojecten.nl onder 'Windpark N33'. U kunt niet reageren via e-mail.

Per post kan ook: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Windpark N33, Postbus 248, 2250 AE Voorschoten. Wilt u uw brief ondertekenen en uw adres noemen? Dan kunnen wij u op de hoogte houden en eventueel in een later stadium contact met u opnemen.

Wilt u uw zienswijze mondeling geven? Dat kan tijdens een van de inloopavonden bij de daarvoor aanwezige notulisten of via het Bureau Energieprojecten op werkdagen van 9.00 uur tot 12.00 uur, T (070) 379 89 79.

Wat gebeurt hierna?

De aanvullende startnotitie wordt ook voorgelegd aan de betrokken overheden (gemeenten, provincies, e.d.). Alle zienswijzen, reacties en adviezen worden bekeken door de ministers en betrokken bij de vaststelling van de aanvullende notitie reikwijdte en detail. Mede op basis van deze notitie wordt het milieueffectrapport opgesteld.

Als het milieueffectrapport is afgerond, wordt mede op basis daarvan de locatiekeuze voorbereid en een ontwerp-inpassingsplan opgesteld. Het milieueffectrapport is ook onderbouwing voor de omgevingsvergunning in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Het milieueffectrapport zal samen met dit ontwerp-inpassingsplan en andere ontwerpbesluiten ter inzage worden gelegd. Hierop kan iedereen dan reageren. Dit wordt te zijner tijd aangekondigd in onder andere de Staatscourant, huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u de website www.bureau-energieprojecten.nl raadplegen of contact opnemen met het Bureau Energieprojecten, T (070) 379 89 79.

¹⁾ <http://www.bureau-energieprojecten.nl> onder 'Windparken, project Windpark N33'.

Opzoektabel mondelinge, schriftelijke en digitale reacties en zienswijzen

In onderstaande tabellen kunt u met het registratienummer het nummer van de reactie of zienswijze opzoeken. De reacties zijn vanaf pagina 9 opgenomen. De zienswijzen vindt u vanaf pagina 60.

Reacties op aanvullende startnotitie voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor 'WINDPARK N33'

Registratienummer	Reactienummer
4D-SN-0039-R01	R01
4D-SN-0040-R02	R02
4D-SN-0051-R03	R03
4D-SN-0052-R04	R04

Zienswijzen op aanvullende startnotitie voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor 'WINDPARK N33'

Registratienummer	Zienswijzenummer
4D-SN-0001	0001
4D-SN-0002	0002
4D-SN-0003	0003
4D-SN-0004	0004
4D-SN-0005	0005
4D-SN-0006	0006
4D-SN-0007	0007
4D-SN-0008	0008
4D-SN-0009	0009
4D-SN-0010	0010
4D-SN-0011	0011
4D-SN-0012	0012
4D-SN-0013	0013
4D-SN-0014	0014
4D-SN-0015	0015
4D-SN-0016	0016
4D-SN-0017	0017
4D-SN-0018	0018
4D-SN-0019	0019
4D-SN-0020	0020
4D-SN-0021	0021

4D-SN-0022	0022
4D-SN-0023	0023
4D-SN-0024	0024
4D-SN-0025	0025
4D-SN-0026	0026
4D-SN-0027	0027
4D-SN-0028	0028
4D-SN-0029	0029
4D-SN-0030	0030
4D-SN-0031	0031
4D-SN-0032	0032
4D-SN-0033	0033
4D-SN-0034	0034
4D-SN-0035	0035
4D-SN-0036	0036
4D-SN-0037	0037
4D-SN-0038	0038
4D-SN-0041	0039
4D-SN-0042	0040
4D-SN-0043	0041
4D-SN-0044	0042
4D-SN-0045	0043
4D-SN-0046	0044
4D-SN-0047	0045
4D-SN-0048	0046
4D-SN-0049	0047
4D-SN-0050	0048
4D-SN-0053	0049
4D-SN-0055	0050

Alfabetisch overzicht organisaties en reacties / zienswijzen

Zienswijzen en reacties op aanvullende startnotitie voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor 'WINDPARK N33'

Definitief nummer	Naam Organisatie
R04	Gemeente Menterwolde, College van Burgemeester en Wethouders, MUNTENDAM
R01	Gemeente Oldambt, College van Burgemeester en Wethouders, WINSCHOTEN
R02	Gemeente Veendam, College van Burgemeester en Wethouders, VEENDAM
R03	Provincie Groningen, Gedeputeerde Staten, GRONINGEN

Definitief nummer	Naam Organisatie
0044	Stichting Landschap Oldambt, HAREN GN
0017	Stichting Medume, SCHEEMDA
0038	Stichting Oldambt Windmolenvrij, NIEUWOLDA
0036	Stichting Platform TegenwindN33, MEEDEN
0045	Vereniging Dorpsbelangen Nieuw-Scheemda & 't Waar ,NIEUW SCHEEMDA
0031	Vereniging Dorpsbelangen Scheemda, WINSCHOTEN
0049	Vereniging Dorpsbelangen Westerlee, WESTERLEE GN

Reacties R01 tot en met R04

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 16:48

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat: Johan Modastraat

Huisnummer: 6

Postcode: 9671 CD

Woonplaats: WINSCHOTEN

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Organisatie

Organisatie: Gemeente Oldambt, College van Burgemeester en Wethouders

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

De zienswijze is verwoord in de bijgevoegde brief. De brief is ook per post verzonden.

Reactie

Johan Modestraat 6
postbus 175 • 9670 AD Winschoten
T(0597)48 20 00 • info@gemeente-oldambt.nl
www.gemeente-oldambt.nl

Bureau energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

Onderwerp	Zienswijze aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail Windpark N33	Datum	30 juni 2015
Ons kenmerk	15.0022973	Uw brief	
Inlichtingen bij		Bijlage(n)	-

Geachte heer/mevrouw,

Op vrijdag 22 mei 2015 is de inspraakperiode gestart op de aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor Windpark N33. Met deze brief geven wij onze zienswijze op deze startnotitie.

Inleiding

De ontwikkeling van het windpark N33 kent een lang traject. De eerdere notitie reikwijdte en detail windpark N33 dateert uit 2011. In deze eerdere notitie is sprake van vijf varianten. Hoewel het uitgangspunt geweest is om een windpark N33 te ontwikkelen binnen het in het POP van de provincie Groningen gebied liggen drie van deze vijf varianten gedeeltelijk buiten de aangegeven kaders. In de zesde aanvullende variant liggen de windturbines grotendeels buiten het oorspronkelijke POP gebied. Hiermee wordt steeds meer afstand gedaan van de uitgangspunten die geleid hebben tot het eerdere vastgestelde POP gebied. Het een en ander heeft tot gevolg dat de mogelijke invloed van het beoogde windpark op de gemeente Oldambt en haar inwoners steeds groter wordt. De gemeente Oldambt is sinds kort betrokken bij het ontwikkelproces. Wij stappen in een "rijdende trein" die bijna bij het eindstation is gekomen. Dit maakt het voor de gemeente Oldambt lastig voldoende inbreng te kunnen hebben en te zorgen dat er voldoende rekening gehouden kan worden met de belangen van onze inwoners.

De voorliggende aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail voor het milieueffectrapport voor het voornemen voor Windpark N33 geeft aan welke aspecten onderzocht dienen te worden in het milieueffectrapport.

De gemeenteraad van Oldambt heeft uitgesproken geen windturbineparken te willen (laten) ontwikkelen in de gemeente Oldambt. Ons college en de gemeenteraad maken zich ernstig zorgen over de impact die windturbineparken hebben op het woongenot en de leefbaarheid en de gevolgen voor het landschap in onze gemeente en ook regio.

Onderstaand lichten wij een aantal zaken nader toe.

Leefbaarheid

De leefbaarheid van het ons gebied staat onder grote druk. De gevolgen van de aardgaswinning zijn ook in onze gemeente duidelijk zichtbaar. In bijgevoegde figuur is het aantal schademeldingen ten gevolgen van de aardgaswinning in de drie bij het windpark N33 betrokken gemeenten Veendam, Menterwolde en Oldambt weergegeven. In Oldambt alleen al is sprake van 484 meldingen (peildatum juni 2015). De mogelijke effecten van de zoutwinning in ons gebied (Veendam en Oldambt) op de aardgaswinningschade zorgen voor extra onrust en gevoelens van onveiligheid.

De geplande ontwikkeling van een windpark nabij de N33 zorgt voor de druppel die de emmer doet overlopen. Het is een optelsom van bedreigingen. Het wordt teveel van het slechte. Het gevoel overheerst in toenemende mate dat ons gebied alleen maar de lasten krijgt.

De gemeente Oldambt werd in 2012 overspoeid met initiatieven voor het ontwikkelen van windparken groter dan 100 MW. Mede naar aanleiding hiervan gaf de destijds verantwoordelijke minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie aan dat bij de beoordeling van de plannen goed gekeken dient te worden naar de invloed van windparken op de natuur en leefbaarheid in de omgeving. Wij vinden het vanzelfsprekend dat in de huidige plannen hier ook goed naar gekeken moet worden.

In 2012 werden plannen gepresenteerd voor in totaal 1200 MW (een zevental initiatieven waarvan drie RCR-aanvragen) aan windenergie in onze gemeente. Onze angst voor deze 1200 MW aan windturbines binnen onze gemeentegrenzen is nog steeds actueel.

Onderzoek naar leefbaarheid, economisch perspectief en WOZ-waarden

In het project windpark N33 wordt onderzoek gedaan naar allerlei effecten. In onze ogen is dit onderzoek onvolledig. Wij verlangen van u dat, aanvullend én tegelijkertijd met de Milieueffectrapportage, u onderzoek doet naar de effecten op de leefbaarheid, economisch perspectief (onder meer toerisme en recreatie) en WOZ-waarden van woningen en bedrijven. De uitkomsten van genoemd onderzoek dienen integraal te worden meegewogen bij het besluit tot het inpassingsplan.

Landschap

Het buitengebied van de gemeente Oldambt is nog een van de weinige grootschalig open gebieden in Nederland met zeer karakteristieke eigenschappen. De gemeente Oldambt is een nieuwe gemeente en zet de laatste jaren met name in op de ontwikkeling van recreatie en toerisme in ons gebied. Het landschap en cultureel erfgoed zijn in dit verband dan ook "unique selling points". De huidige generatie windturbines zijn fors van formaat. Ashoogtes van 120 meter en tiphoogtes van 190 meter zijn aan de orde. De schaal van deze turbines passen niet in het huidige open landschap. De windturbines worden beeldbepalend en de openheid van het landschap wordt tenietgedaan. Hiermee wordt de kenmerkende weidsheid van het Gronings landschap vernietigd.

Op voorhand constateren wij dat turbines van genoemd formaat niet in te passen zijn in het Groninger landschap.

Geluid en slagschaduw

In het MER zal uitgebreid aandacht worden besteed aan de geluidhinder en hinder door slagschaduw. Onze indruk is dat strak de wettelijke regelgeving wordt gehanteerd bij de beoordeling van deze hinder. Er wordt geen ruimte geboden voor recente onderzoeken naar geluidhinder door windturbines. Geluidoverlast wordt door velen gevreesd. De afstanden die wettelijk in acht genomen dienen te worden, worden door velen als onvoldoende ervaren. Veel onderzoek vindt in dit kader nog steeds plaats door deskundigen. Geluidhinder door windturbines is een gecompliceerd geheel. Wij vragen in dit verband de laatste stand van zaken met betrekking tot geluidoverlast door turbines te betrekken in de beoordeling in de MER. De ontwikkeling van windturbines staat niet stil.

Best beschikbare technieken

Wij verzoeken het Rijk om bij het ontwikkelen van welke variant dan ook, gebruik te maken van de best beschikbare technieken. Wij verstaan hieronder dat er gekozen wordt voor een type windturbine en een (landschappelijke) optimalisatie van de opstelling van de turbines, die de overlast en (geluid)hinder voor omwonenden zoveel mogelijk beperkt. Ook met betrekking tot geluidproductie van windturbines worden nog steeds stillere turbines ontwikkeld. Wij vragen u met klem deze stillere turbines te betrekken in uw afweging.

Besluitvormingsproces

In het lange traject met betrekking tot de ontwikkeling van het windpark N33 zijn de gemeenten Veendam en Menterwolde vanaf het begin betrokken geweest. Dit geldt niet voor de gemeente Oldambt. Pas nadat u besloten heeft om de zogenaamde zesde variant volwaardig te betrekken in uw afweging, is de gemeente Oldambt betrokken in het proces. Dit vraagt veel inspanning van onze kant om de ontstane (kennis)achterstand in te halen. In het bijzonder vragen wij aandacht voor onze inwoners die nu gaandeweg steeds meer geconfronteerd worden met de mogelijke gevolgen voor hun woonomgeving. Zij worden overvallen door alle informatie hierover. Wij vragen aandacht en zorgvuldigheid met betrekking tot de communicatie en voorlichting richting de betrokken inwoners. Het traject om te komen tot een definitief inpassingsbesluit is in een stroomversnelling gekomen. De minister heeft aangekondigd in maart 2016 het besluit te willen nemen. Wij vinden dat door de grote tijdsdruk onze inwoners en gemeente niet de gepaste aandacht kunnen krijgen en niet de tijd krijgen een gewogen afweging te kunnen maken en op kunnen komen voor zijn of haar belangen.

Bestuurlijk overleg met minister Kamp van 24 juni 2015 te Muntendam

In het bestuurlijk overleg met minister Kamp van 24 juni 2015 in Muntendam, hebben de provincie en de betrokken gemeenten gepleit voor meer tijd en ruimte om in gezamenlijkheid te komen tot een variant die op meer draagvlak kan rekenen in de regio, dan bij de huidige zes varianten. De minister heeft aan ons mede gedeeld dat hij niet wil instemmen met ons verzoek en de huidige procedure met de zes varianten door zal zetten. Dat vinden wij teleurstellend. Ondanks deze afwijzing willen wij u formeel via de zienswijze nogmaals oproepen om alsnog in te stemmen met dit verzoek en de gemeenten en de provincie de tijd en ruimte te geven om met een andere variant te komen die op meer draagvlak kan rekenen.

Lasten en lusten

In de discussie rond inpassing van windturbines gaat het (weer) in belangrijke mate om de verdeling van lusten en lasten in ons gebied. Wij vinden dat er onvoldoende aandacht wordt besteed aan compensatieregelingen. Wij ervaren de compensatieregelingen als een sluitpost op de begroting. In de provincie Groningen is inmiddels op energiegebied, als geen andere provincie, veel ervaring opgedaan met de discussie rond lasten en lusten en wel in het "gasdossier". Wij vinden het belangrijk dat deze ervaringen worden meegenomen en benut in het dossier "windenergie". Uit het "gasdossier" is vooral duidelijk geworden dat (zeker) niet de commerciële en private partijen, maar de overheid de regie dient te voeren over de ontwikkeling en toepassing van compensatieregelingen. Wij dringen er bij u op aan om in samenspraak met de betrokken gemeenten en provincie te bezien hoe deze verantwoordelijkheid vorm en inhoud kan worden gegeven.

Wij vertrouwen erop dat u rekening houdt met onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van de gemeente Oldambt

Herman Groothuis
Secretaris

Pieter Smit
Burgemeester
ba Laura Broekhuizen

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 16:51

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat: Postbus

Huisnummer: 20004

Postcode: 9640 PA

Woonplaats: VEENDAM

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Organisatie

Organisatie: Gemeente Veendam, College van Burgemeester en Wethouders

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Zie bijlage

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Zie bijlage

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
 Inspraakpunt Windpark N33
 Postbus 248
 2250 AE Voorschoten

Uw brief van:
 Zaaknummer:
 Documentnummer: 201513861
 Behandeld door:
 E-mail adres: info@Veendam.nl
 Tel. nummer: 0598 652222
 Datum: 25-6-2015
 Bijlagen:
 Verzenddatum:

Betreft: Zienswijze gemeente Veendam t.a.v. NRD windpark N33

Geachte heer/mevrouw,

Vanaf het moment dat de gemeente Veendam geconfronteerd werd met het door de provincie Groningen vastgestelde POP (2000 en 2009), waarin een gebied ten oosten van Veendam nabij de N33 werd aangewezen als zoekgebied voor de plaatsing van windturbines, heeft zij zich op het standpunt gesteld dat dit een onwenselijke ontwikkeling is.

De gemeente Veendam is niet tegen windturbines maar vindt het gekozen gebied veel te dicht bij grote bevolkingsconcentraties liggen. Het ware beter geweest om naar andere locaties te zoeken in de provincie Groningen, waar meer open ruimte is en waar veel minder mensen in de invloedssfeer van de windturbines wonen. Hiervoor hebben we met de Oost Groninger gemeenten in 2009 alternatieve locaties in beeld gebracht.

Dit standpunt is de afgelopen 15 jaar niet gewijzigd en is waar nodig en waar mogelijk gecommuniceerd naar provincie en Rijk. Ondanks dat is met name door de Provincie halsstarrig vastgehouden aan de gekozen locatie. In deze periode is de windturbine techniek verder ontwikkeld en zijn de turbines (veel) groter geworden. Het logische gevolg is dat het gekozen zoekgebied alleen maar meer ongeschikt is geworden voor de plaatsing van windturbines.

Door de opstelling van de Provincie is bij projectontwikkelaars de verwachting gewekt dat er in het zoekgebied toch een windturbinepark gebouwd zou kunnen gaan worden. Om die reden zijn er diverse initiatieven ontstaan en windturbineposities 'geclaimd' door verschillende marktpartijen.

Door de komst van de Crisis en herstelwet zijn windturbineprojecten groter dan 100 MW onder de Rijkscoördinatieregeling komen te vallen. Daarbij staan gemeenten en provincie buitenspel. In die situatie bevinden we ons nu. Het Rijk stelt dat het grote waarde hecht aan draagvlak bij de lokale bevolking maar handelt nu niet in lijn met dit uitgangspunt. Inmiddels is de weerstand tegen alles wat met windenergie te maken heeft in de regio tot een ongekend hoog punt gestegen.

In 2014 bleek dat de provincie zelf niet erg gelukkig was met de onderzochte vijf opstellingsvarianten en stelde een zesde variant voor. Het Rijk ging akkoord met aanvullend onderzoek naar deze zesde variant. In deze variant worden alle windturbines op het grondgebied van de buurgemeente Menterwolde geplaatst. Vanuit het standpunt van de gemeente Veendam is de zesde variant de minst slechte van de zes, omdat deze opstelling de minst grote overlast veroorzaakt. Toch zijn wij allerminst enthousiast... Het is immers een vrij rommelige cluster van windturbines geworden. Landschappelijk niet fraai en geen staaltje van goede landschappelijke inpassing. Geen reclame voor windenergie, geen reclame voor de partijen die dit park willen realiseren en geen reclame voor de regio.

Wel is variant zes de minst slechte van alle varianten omdat het aantal woningen in de invloedssfeer van het park daalt van 4318 in variant 4 naar 1019 in variant 6. Dat is significant beter. Maar 1000 woningen is nog steeds een groot aantal. Ook staat het park dan op een afstand van 1000 meter vanaf Meeden in tegenstelling tot de varianten 1 t/m 5 waar de afstand slechts 650 meter is. De windrichting in het betreffende gebied is het vaakst afkomstig uit Noordwestelijke richting. Dit heeft een minder negatieve invloed bij de zesde variant.

De ligging van variant zes geeft daarnaast ook de minste slagschaduw.

Verder zien wij windenergie als een tijdelijk verschijnsel. De verwachting is dat er de komende decennia grote ontwikkelingen zullen gaan optreden in de energiewereld. Om die reden zien wij graag contractueel vastgelegd dat het park maximaal 20 á 25 jaar mag bestaan en dat er de garantie is dat het daarna weer wordt verwijderd. Op die manier is de regio verzekerd van het feit dat het probleem van tijdelijke aard is.

Er wordt bij voortdurende geïnnoveerd door de windindustrie. Dat leidt tot stillere molens en molens met een geringere visuele impact. Om die reden willen wij de garantie dat op het moment van bouwen van het park de nieuwste, beste en minst hinderlijke technologie zal worden gebruikt.

Tenslotte gaan wij ons inzetten om te komen tot grootschalige zonne-energie projecten in de gemeente en de regio. Zonne-energie is in bedrijfseconomische zin op dit moment weliswaar nog duurder dan windenergie maar de invloed op het landschap is vele malen geringer dan van windenergie. Zonne-energie heeft naar onze mening een veel grotere toekomst dan windenergie. Het liefst richten wij ons daarom het liefst op Zonne-energie.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Veendam,

Burgemeester
S.B. Swierstra

Secretaris
A. Castellein

provincie
groningen

02 JUL 2015

bezoekadres: Martinikerkhof 12

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt windpark N33
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

postadres: Postbus 610
9700 AP
Groningen

algemeen telefoonnr: 050 316 49 11

algemeen faxnr.: 050 316 49 33

Datum : 30 JUNI 2015
Briefnummer : 2015-25.832/27/A.42, RS
Zaaknummer : 579926
Behandeld door :
Telefoonnummer :
Antwoord op :
Bijlage : 1
Onderwerp : Zienswijze op Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33

www.provinciegroningen.nl
info@provinciegroningen.nl

GEDEPUTEERDE STATEN

Geachte heer/mevrouw,

Naar aanleiding van de terinzagelegging van een aangevulde Notitie Reikwijdte en Detailniveau (hierna NRD) voor Windpark N33, delen wij u het volgende mee. Wij hebben kennis genomen van de aangevulde NRD voor Windpark N33 en we dienen hierbij een zienswijze in op deze NRD.

Inleiding

De provincie Groningen is een groot voorstander van duurzame energie. Wij willen de komende jaren een forse bijdrage leveren aan het aandeel duurzame energie in Nederland. Als Energy Valley regio lopen wij hierin voorop. In Groningen dragen wij met een taakstelling van 855,5 MW Windenergie op Land voor een belangrijk deel bij aan de landelijke doelstelling van Windenergie op Land in 2020. De afspraken die wij in IPO verband hierover hebben gemaakt met het Rijk komen wij na. Wij zijn goed op weg, ruim de helft van deze taakstelling is gerealiseerd en voor een groot aantal windprojecten is het proces reeds opgestart.

Proces Windpark N33

Windpark N33 is een windpark van boven de 100 MW en daarmee valt dit project onder de Rijkscoördinatieregeling en daarmee ook onder de bevoegdheid van het Rijk. Nadat eerder vijf varianten zijn onderzocht in het lopende MER-onderzoek voor dit windpark, heeft de minister van Economische Zaken in oktober 2014 besloten om een zesde variant toe te voegen aan de lopende procedure. Dit mede op verzoek van het vorige college van Gedeputeerde Staten en een aangenomen motie in de Tweede Kamer van 24 april 2014.

Ons college van Gedeputeerde Staten is op 29 april jl. formeel geïnstalleerd. Wij hebben daardoor weinig tijd gehad om te overleggen met de betrokken gemeenten, de omwonenden en de initiatiefnemers over windpark N33, om op basis daarvan een standpunt in te nemen ten aanzien van dit windpark. Derhalve hebben wij aan het Rijk gevraagd om de terinzagelegging van de aangevulde NRD voor Windpark N33 uit te stellen. Helaas heeft het Rijk ons slechts één week uitstel van de terinzagelegging gegeven. In plaats van 15 mei, is de NRD op 22 mei 2015 ter inzage gelegd.

Ondanks dit korte uitstel hebben wij in zeer korte tijd met de betrokken gemeenten Veendam, Menterwolde en Oldambt gesproken over Windpark N33. Er is ook gesproken met (vertegenwoordigers van) de omwonenden en wij hebben gesproken met de ontwikkelaars Yard Energy en RWE. Tevens hebben wij de informatieavonden in Veendam en Scheemda bezocht om daar met omwonenden van gedachten te kunnen wisselen over dit windpark.

Draagvlak

Windpark N33 kent een zeer lange geschiedenis en is zeker niet onomstreden. Naarmate de realisatie van dit windpark dichterbij komt, lopen de gemoederen hoog op. Wij maken ons daar grote zorgen over. Het leidt tot verdeeldheid en sociale onrust, met name in het dorp Meeden. Bovendien maakt het de inpassing van windenergie hier, maar ook elders er niet eenvoudiger op.

Wij beseffen ons dat dit proces heel vergevorderd is en dat het uiteindelijk aan het Rijk is om besluiten te nemen over Windpark N33. Desondanks hebben wij in samenspraak met de hierboven genoemde partijen gesproken over het windpark, om te verkennen of er nog een (of meerdere) varianten denkbaar zijn die op meer draagvlak kunnen rekenen dan de huidige zes varianten. Wij hebben de betrokken gemeenten gevraagd om in gezamenlijkheid na te denken over alternatieven. Met vertegenwoordigers van de omwonenden en de ontwikkelaars is afgesproken dat wij, zodra er een alternatief in concept gereed is, wij dit aan hen voor zullen leggen.

Uit het overleg met de gemeenten trekken wij de conclusie dat er alternatieven denkbaar zijn, die op meer draagvlak kunnen rekenen bij de gemeenten, dan de huidige zes varianten. Echter, in dit zeer korte tijdsbestek is het niet mogelijk gebleken om al een concreet alternatief op tafel te leggen, die wij kunnen voorleggen aan de omwonenden en de ontwikkelaars. Wij zien wel mogelijkheden om dit op redelijk korte termijn te doen.

Zienswijze

Gelet op bovenstaande verzoeken wij u om een nog in ontwikkeling zijnde variant mee te nemen in het lopende MER-onderzoek. Wij verwachten dat er uiterlijk op 1 oktober 2015 een variant voor kan liggen die op meer draagvlak kan rekenen dan de huidige zes varianten en die technisch en economisch uitvoerbaar is en bovendien uiterlijk 31 december 2020 gerealiseerd kan worden. Dit uitstel hebben wij nodig om een gedragen variant vanuit de gemeentebesturen voor te kunnen leggen aan de omwonenden en de ontwikkelaars. De datum van 1 oktober 2015 is wel afhankelijk van de voorwaarden die er vanuit het Rijk aan een alternatieve variant worden gesteld.

In het bestuurlijk overleg met minister Kamp van 24 juni 2015 in Muntendam, heeft de minister aan ons mede gedeeld dat hij niet wil instemmen met ons verzoek en de huidige procedure met de zes varianten door zal zetten. Dat vinden wij teleurstellend. Ondanks deze afwijzing willen wij u formeel via de zienswijze nogmaals oproepen om in te stemmen met bovenstaand verzoek.

Daarnaast verzoeken wij het Rijk om het door Provinciale Staten vastgestelde 'Beleidskader saneren en opschaling, gebiedsfonds en participatie' van toepassing te verklaren op Windpark N33. Op die wijze kunnen wij borgen dat de ontwikkelaars een minimum bijdrage leveren aan een Windfonds voor de omwonenden en het gebied. Tevens kunnen wij borgen dat elders in de provincie solitaire turbines worden gesaneerd en dat de tijdelijkheid van het windpark wordt

vastgelegd. Wij hebben het beleidskader toegevoegd als bijlage bij deze zienswijze.

Tenslotte verzoeken wij u bij het ontwikkelen van welke variant dan ook, gebruik te maken van de best beschikbare technieken. Wij verstaan hieronder dat er gekozen wordt voor een type windturbine en een (landschappelijke) optimalisatie van de opstelling van de turbines, die de overlast en hinder voor omwonenden zoveel mogelijk beperkt.

Tot slot

Wij hopen dat u ons en de betrokken gemeenten het vertrouwen geeft om het proces voor een redelijk alternatief samen met de gemeenten, de omwonenden en de initiatiefnemers tot een goed einde te brengen. Op die manier kunnen wij de realisatie van duurzame energie een stap dichterbij brengen, met meer draagvlak vanuit de regio.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Groningen:

, voorzitter.

, secretaris.

BELEIDSKADER

Sanering en opschaling, gebiedsfonds en participatie

De essentie op 1 A4

Beleidskader 1

- ✓ Besluiten om het saneren en opschalen van solitaire turbines alleen te regelen voor die eigenaren die wensen te saneren en opschalen.
- ✓ Het waar mogelijk toelaten van Opschalingsplekken in nieuwe parken regelen via een MWvoorMW regeling.
- ✓ Een actieve grondhouding innemen voor die plekken in eigendom van overheid/semi-overheid waarbij alle mogelijke instrumenten gebruikt kunnen worden, waaronder eventueel een gedoogplicht.

Beleidskader 2: Voor alle nieuwe projecten zal een saneringsfactor van 1:30 worden toegepast. Voor de oude turbine-eigenaar zal een ouderdomsafhankelijke deelnamefactor van maximaal 1:4 worden toegepast. GS worden gemandateerd om indien noodzakelijk maatwerk te verrichten.

Beleidskader 3: Bij alle nieuwe projecten dient de ontwikkelaar van een nieuw windpark privaatrechtelijk te regelen dat bestaande windrechten worden ingeleverd. Dit kan door daadwerkelijke sloop of via het verstrekken van een "sloopcontract", een privaatrechtelijke verzekering dat binnen een termijn van 20 jaar na oprichting wordt gesloopt.

Beleidskader 4: Voor alle nieuwe projecten zal een Parkfonds worden uitgewerkt. Naast een Profijtregeling zal besteding van het Parkfonds ten goede kunnen komen aan projecten op het gebied van Leefbaarheid, Duurzaamheid en Ecologie. Besteding zal in samenspraak met de omgeving vorm worden gegeven.

Beleidskader 5: Voor alle nieuwe projecten zal een Gebiedsgebonden bijdrage worden gevraagd aan de initiatiefnemer van een windpark ter grootte van €1050,-/MW/jaar, jaarlijks te indexeren. De Provincie vult in voorkomende gevallen aan uit bestaande budgetten.

Inhoud

De essentie op 1 A4.....	1
1 Inleiding	3
1.1 Provinciale Taakstelling wind op land.....	3
1.2 Saneren en Opschalen	4
1.3 Financiële Participatie en Gebiedsfonds.....	4
1.4 Toepassing nieuw beleid	5
2 Saneren en Opschalen.....	6
2.1 De saneringsopgave.....	6
2.2 Beleidsopties.....	6
2.3 Keuze saneringsstrategie.....	10
2.4 De sanerings- en deelname factor	11
2.5 Verwachting te behalen resultaat	12
2.6 Saneringstermijn.....	12
2.7 Opheffen van windrechten	13
3 Gebiedsfonds.....	15
3.1 Participatie door Fondsvorming.....	15
3.2 Parkfonds.....	16
3.3 Financiering.....	18
3.4 Opzet en beheer Parkfonds	19
4 Financiële participatie.....	21
4.1 Vormen van Financiële Participatie	21
4.2 Energieakkoord	21
5 Stappenplan.....	22

BIJLAGE: Uitvoeringskader Megawatt voor Megawatt in Groningen

1 Inleiding

Bij de totstandkoming van het POP 2009-2013 zijn twee moties ingediend waarin (ondermeer) gevraagd is om aanvullend beleid te maken voor het saneren van bestaande solitaire, kleinere windmolens. Daarnaast hebben Provinciale Staten bij de behandeling van de aanpassing van de Provinciale Omgevings Verordening (uitbreiding van de concentratiegebieden windenergie Delfzijl en Eemshaven) op 29 mei 2013 bij amendement Gedeputeerde Staten opgedragen om:

*"op korte termijn en uiterlijk bij de aanbidding van de statenvoordracht tot wijziging van de POV ten behoeve van de uitbreiding van de genoemde concentratiegebieden, een stappenplan voor te leggen aan Provinciale Staten waarin is opgenomen op welke wijze invulling zal worden gegeven aan de opdracht om zowel bij de uitbreiding van genoemde concentratiegebieden als bij nieuw op te richten windturbineparken te bewerkstelligen dat **financiële participatie** van (groepen) omwonenden/particulieren tot de mogelijkheden behoort, dat er afspraken zijn gemaakt over de **sloop en opwaardering van bestaande windturbines** (repowering) en dat er in overleg met betrokken overheden, ontwikkelaars en eventuele andere organisaties een regeling is overeengekomen in de vorm van een **gebiedsfonds/gebiedsgebonden bijdrage** waaruit bijvoorbeeld collectieve voorzieningen kunnen worden gefinancierd en waarmee duurzaamheidsdoelstellingen kunnen worden gerealiseerd, als zijnde maatregelen die de leefbaarheid in het betreffende gebied verbeteren."*

Voorliggend beleidskader is een uitwerking van deze opdracht. Dit kader gaat in op de aspecten Participatie, Sanering en Gebiedsfonds.

Voor de betrokken gemeenten betekent de invulling van de concentratiegebieden voor windenergie in het Provinciaal Omgevingsplan dat zij een belangrijke bijdrage leveren aan de (inter)nationale ontwikkeling van duurzame energie. Dit brengt echter ook mee dat de deze gemeenten, in het bijzonder de direct omwonenden, te maken hebben met de negatieve effecten van windturbines, zoals de inbreuk op het landschap, geluidhinder en hinder van slagschaduw. Omwonenden vrezen voor de vermindering van leefbaarheid en indirect voor daling van de verkoopwaarde van woningen. Dit in een gebied dat onder druk staat van de gevolgen van bevolkingskrimp, gaswinning en de milieueffecten van (zware) industrie.

Overheden staan al lange tijd op het standpunt dat ook de bevolking, en in het bijzonder de direct omwonenden, profijt moet hebben van de turbines. Dit betekent dat een deel van de opbrengsten ten gunste zou moeten komen aan de (lokale) bevolking en maatschappelijke doeleinden. Het beoogde resultaat is het vergroten van het draagvlak voor de projecten en het vergroten van de leefbaarheid, waarbij de lusten en lasten evenrediger worden verdeeld.

1.1 Provinciale Taakstelling wind op land

Doelstelling van het Rijk is om in 2020 14% duurzame energie gerealiseerd te hebben. Voor windenergie op land betekent het concreet dat de provincies gezamenlijk een doelstelling hebben om in totaal 6000MW vermogen in 2020 opgesteld te hebben. De provinciale taakstelling van Groningen op haar beurt is het realiseren van 855.5MW. Om inzicht te krijgen in de mogelijkheden voor windenergie in de POP gebieden bij de taakstelling heeft een adviesbureau in opdracht van de Provincie verkennende studies uitgevoerd naar de ontwikkelingsgebieden (Pondera, maart 2013). Door uitvoering te geven aan de afgesproken doelstelling, worden alle reeds direct bij het Rijk aangevraagde Rijk coördinatie regelingen voor windenergie buiten de zoekgebieden, door het Rijk tegengehouden.

De opgave voor sanering en participatie wordt in het licht van deze taakstelling uitgevoerd.

1.2 Saneren en Opschalen

Bij saneren en opschalen in de Provincie Groningen gaat het om het slopen van bestaande solitaire windturbines en windclusters, het opheffen van de planologische windrechten en het opschalen van de molenrechten bij realisatie van nieuwe windturbines binnen de zoekgebieden voor windenergie.

In het POP zijn de ruimtelijke kaders geschetst voor windenergie. Uitgangspunt is dat vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit gekozen is voor concentratie van grootschalige windenergie in drie gebieden en het vrijwaren van overige gebieden van windturbines. De nieuwe windparken kunnen alleen worden gerealiseerd binnen gebieden die daartoe in het POP zijn aangewezen. De primaire drijfveer voor het saneren van molens *buiten* de concentratie gebieden is gelegen in het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in onze provincie. De drijfveer voor het saneren van solitaire molens *binnen* de concentratiegebieden moet bijdragen aan een optimale inrichting van nieuwe windparken in deze gebieden door het voorkomen van parkverlies en het realiseren van een hogere ruimtelijke kwaliteit.

In 2012 heeft het ministerie van I&M op verzoek van de provincies een rapport¹ opgesteld over saneren en opschalen. Een paar belangrijke conclusies:

- Er moet een bedrijfseconomische basis zijn om herstructurering van de grond te krijgen;
- Het bestaande wettelijk instrumentarium is in de meeste gevallen afdoende om herstructurering te faciliteren;
- De effecten van dwingende maatregelen zijn ofwel marginaal, ofwel dermate kostbaar dat zij de overheid geen mogelijkheid bieden om de herstructurering op een wezenlijk betere manier gestalte te geven;
- Er is een mix van planologische, privaot- en publiekrechtelijke instrumenten nodig in combinatie met een actieve overheidsregie.

Dit beleidskader is opgesteld in lijn met deze conclusies. Dit beleid is uitgewerkt in hoofdstuk 2.

1.3 Financiële Participatie en Gebiedsfonds

De provincie vindt dat lusten en lasten van windparken evenrediger moeten worden verdeeld. Daarom moeten verschillende vormen van participatie bevorderd worden. Onder participatie wordt verstaan de mogelijkheid van omwonenden om - al dan niet financieel - profijt te hebben van een windpark. Participatie door bedrijven valt niet onder de door de Provinciale Staten gehanteerde definitie.

In een rapport van Berenschot van juli 2011² zijn opties van participatie in een windpark beschreven.

- Profitregeling
- Financiële participatie gemeenschap
- Duurzaamheidsfonds
- Spin-off mogelijkheden

Duidelijk is dat het begrip participatie breed kan worden uitgelegd. Bijvoorbeeld door financiële participatie in een windpark waarbij burgers financieel rendement halen uit een windpark. Participatie kan ook de vorm hebben van investeringen in leefbaarheid en duurzaamheid rond een concentratiegebied of het verstrekken van goedkope stroom.

In de hoofdstukken 3 en 4 wordt het participatiebeleid uitgewerkt.

¹ Ecorys en Bureau Vijn, Wind: tussen wenselijkheid en haalbaarheid, 2012

² Berenschot, Achtergrond rapport Voorbeelden participatieopties windenergieprojecten, 2011

1.4 Toepassing nieuw beleid

Dit beleidskader is van toepassing op alle nieuwe windprojecten. Onderstaand overzicht geeft de stand van zaken weer voor alle windenergieprojecten in Groningen. Gekozen is voor een driedeling in windinitiatieven; bestaande parken/turbines, pijplijnprojecten en nieuwe projecten. Reden voor deze driedeling is dat vanwege de vergevorderde stadia van de pijplijnprojecten het niet meer opportuun is om hierbij nieuwe aanvullende eisen te stellen, danwel dat de Provincie geen bevoegd gezag is (windpark N33).

Het beleid wordt alleen toegepast op de nieuwe projecten, ruim een derde van het totale vermogen in 2020. De gemeente Delfzijl is van plan het beleidskader ook te gebruiken voor het project Windpark zuid uitbreiding.

De aantallen in de kolom "bestaand" geeft de huidige stand van zaken met uitzondering van de regel "solitair". Hier staat de verwachting van het totaal aan opgesteld vermogen van alle solitaire turbines bij elkaar.

De kolommen "pijplijn" en "nieuw" geven een weergave van de gemiddelden uit de verkenningsstudies van Pondera, aangevuld met schattingen. De beide kolommen geven dus een verwachting aan waarvan de realisatie afhankelijk is van het verdere proces.

MW IN 2020	bestaand	pijplijn	nieuw	
solitair	11			
Eemshaven binnenterrein	276,3	6	12	
Eemshaven zuidoosthoek			24	
Eemshaven natuurgebied N46			12	
Eemshaven extra 3e rij			27	
Eemshaven extra 4e rij			33	
Eemshaven glastuinbouw/heli/aanvlieg			33	
Eemshaven Testveld			60	
Delfzijl Zuid	75			
Delfzijl Zuid uitbreiding		48		
Delfzijl Geefsweer			60	
Delfzijl Midden (Oosterhorn)			87	
Delfzijl Noord (Schermdijk)		60		
N33		100		
	362,3	214	348	924,3
* uitgaande van gemiddelde aantallen	Taakstelling			855,5
percentages afgerond	39%	23%	38%	100%

Tabel 1: stand van zaken projecten eind 2013

Zoals uit de tabel valt op te maken, kan in totaal 924.3MW aan opgesteld vermogen realiseerbaar zijn, een overmaat aan capaciteit van ruim 70MW. Daarmee ligt de bandbreedte van het aantal te realiseren vermogen binnen de Nieuwe Projecten op 275 - 350MW.

2 Saneren en Opschalen

2.1 De saneringsopgave

In onderstaande tabel staat een samenvattend overzicht van de bestaande solitaire turbines en kleine lijnopstellingen. De locaties zijn aangegeven op de kaart op de volgende pagina.

Type	Bouwjaar	aantal	Vermogen (MW)
Lagerwei	1982	1	0,015
Lagerwei	1988 - 1995	49	0,075/0,08
Bonus 33	2004	1	0,3
Bonus	1995	1	0,5
Divers	1995 - 2003	18	0,6
VestasV47	2000 - 2003	4	0,66
Vestas V52	2002 - 2012	10	0,85
EWT 900/54		1	0,9
Siemens	2005	1	1,3
		86	29

Tabel 2: samenvattend overzicht solitaire turbines en kleine lijnopstellingen eind 2013

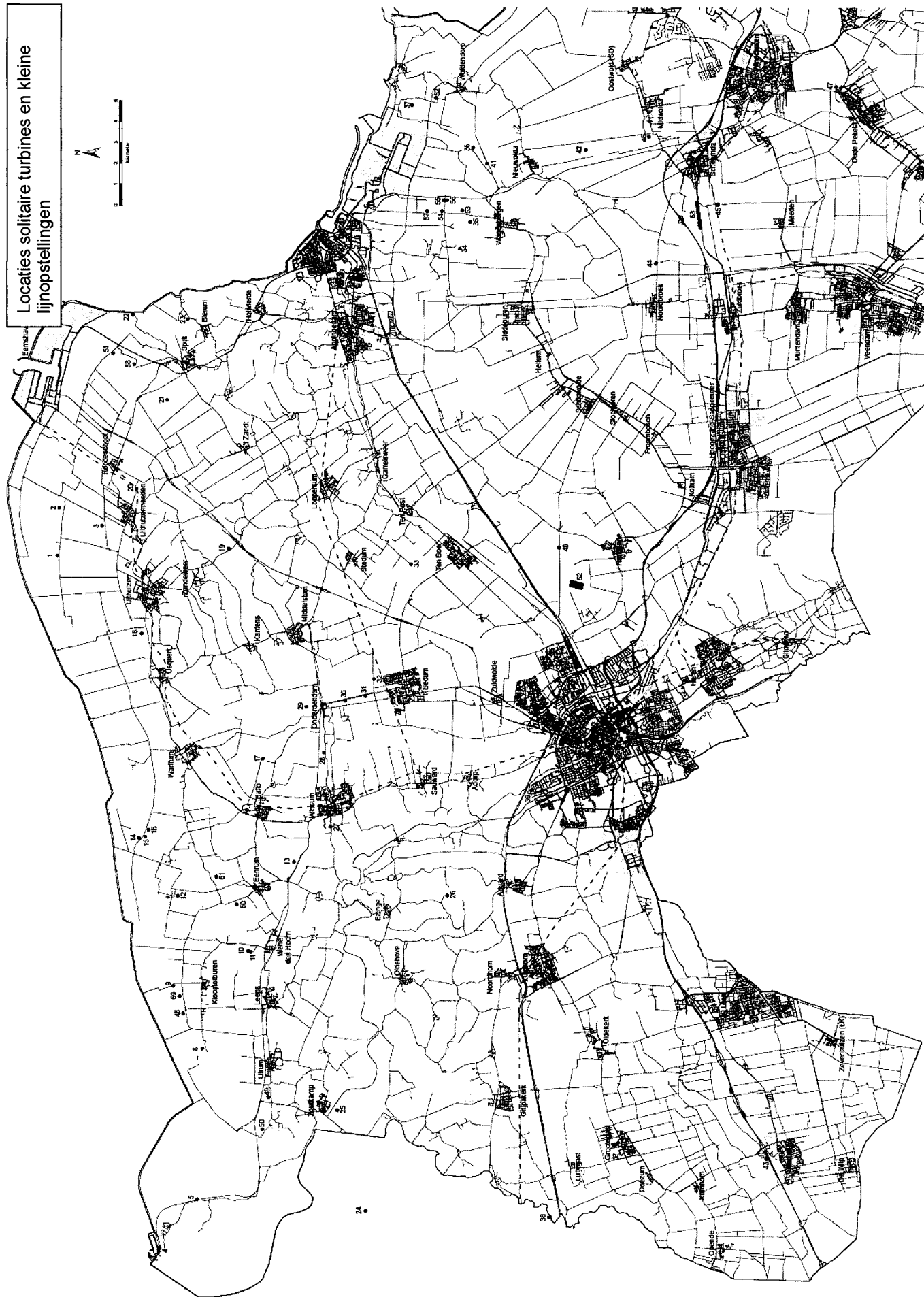
In totaal zijn 86 molens opgesteld, dan wel vergund met een totaal vermogen van ongeveer 29 MW. Daarvan hebben vijf molens een lagere masthoogte dan 15 meter. Deze turbines vallen niet onder de beleidsregel omdat deze turbines (mits passend in bestemmingsplannen) ook buiten de windgebieden mogen worden opgericht. Daarnaast zijn er al afspraken gemaakt voor de 12 turbines van elk 80 kW in het gebied Meerstad.

Daarmee ligt de saneringsopgave, na aftrek van de ontwikkeling in Meerstad en de molens <15 meter op **69 turbines, samen goed voor 27MW.**

2.2 Beleidsopties

Het saneren van turbines die nog niet aan het einde van hun levensduur zijn, is een kostbare aangelegenheid. Een deel van de eigenaren profiteert nog van subsidie. Veel Lagerwey turbines zijn bijvoorbeeld in 2005 nog volledig gereviseerd met behulp van subsidie (het zogenaamde opMEPpen). Verschillende moleneigenaren hebben tamelijk recent (sinds 2008) de bestaande turbine vervangen door een nieuwe en daar nieuwe SDE-subsidie voor gekregen. Diverse eigenaren werken aan vervanging van de bestaande turbine op de eigen locatie. Verdere opschaling van solitaire turbines en kleine windclusters is niet meer mogelijk met uitzondering van de lijnopstelling van 30 meter molens bij Scheemda die volgens de Provinciale Omgevingsverordening nog opgeschaald mag worden naar 40 meter. Enkele partijen beschikken nog over een bouwvergunning voor een solitaire turbine. Er zouden dus nog nieuwe turbines geplaatst kunnen worden. Voor de langere termijn is ook aandacht nodig voor het intrekken van deze ongebruikte vergunningen.

Locaties solitaire turbines en kleine
lijnopstellingen

Verwacht mag worden dat deze turbines niet allemaal op korte termijn gesaneerd kunnen worden. Het is van belang dat zowel de initiatiefnemers van de nieuwe windparken als de eigenaren van de solitaire windturbines meegaan in het voorgestelde beleid. Aan de ene kant is instrumentarium nodig om het saneren van de bestaande turbines af te dwingen. Aan de andere kant is instrumentarium nodig om - indien de eigenaar van de solitaire turbines dat wenst - opschaling te verplichten op de POP locaties. Het instrumentarium varieert van faciliteren van saneren en opschalen op vrijwillige basis, het stellen van randvoorwaarden bij ruimtelijke plannen voor windparken tot onteigenen/afkoop. Er is inzet van privaatrechtelijke instrumenten nodig om de sloop contractueel vast te leggen. Nadeel van vrijwilligheid is een grote mate van vrijblijvendheid en grotere risico's dat de saneringsdoelstelling niet wordt gehaald.

Het opleggen van eisen voor sanering en opschaling voor ontwikkelaars van nieuwe parken kan leiden tot vertraging in de realisering van de provinciale taakstelling voor windenergie doordat ontwikkelaars met een nieuwe partij het windpark moeten ontwikkelen en eventueel exploiteren. Ook betekent het opkopen van windrechten en indien nodig ruimte bieden aan mede ontwikkelaars, minder rendement voor de hoofdontwikkelaar.

Er zijn verschillende opties om saneren en opschalen te regelen. Hierna worden de belangrijkste genoemd.

Niets Doen

Windturbines leveren groene stroom. Hoeveel stroom is afhankelijk van het type molen, maar ook van de windsnelheid ter plekke. De rentabiliteit van de solitaire turbines wordt bepaald aan de hand van enkele belangrijke parameters zoals de stroomproductie, de onderhoudskosten en de inkomsten (stroomprijs en eventuele subsidie). Een deel van de 69 turbines staan in een gebied waar het minder waait dan bijvoorbeeld langs de Waddenkust. Met uitzondering van de lijnopstelling bij Scheemda is er op grond van de Provinciale Omgevingsverordening geen mogelijkheid om op te schalen. De bestaande turbines mogen wel vervangen worden. De variant "Niets Doen" betekent dat op termijn het voor sommige turbines (geschat wordt een kwart van het aantal) niet meer rendabel zal zijn om door te draaien omdat de kosten niet meer opwegen tegen de inkomsten. Sommige eigenaren zullen besluiten om niet meer te reviseren. Op termijn zal een deel van de huidige turbines vanzelf stil komen te staan. Het is de vraag of ze uit het landschap verdwijnen.

Daarnaast zullen naar alle waarschijnlijkheid bij nieuwe windparken in een autonome situatie, vanwege parkverlies, verfraaiing van het landschap ter plekke (een goede ruimtelijke ordening) of gebruik van de bestaande fundering, de solitaire turbines in en nabij dat park op termijn worden gesloopt.

(Minnelijke) onteigening

De meest rigide vorm is onteigening en weg bestemmen van de turbines. Van belang is dat een onteigeningstitel nodig is en dat daarbij sprake moet zijn van een algemeen belang waarop onteigend kan worden. Groot voordeel hierbij is dat er een maximale sturing is ten aanzien van sanering. De inzet van dit instrument gaat echter ook gepaard met veel juridische inzet en maatschappelijke onrust en brengt hoge kosten met zich mee.

Naast de inkomensschade (toekomstige inkomstenderving) dienen ook de vermogensschade (waarde van de turbine in een bepaald jaar) en de bijkomende kosten te worden vergoed. Afhankelijk van de financiële constructie (BV, CV, eenmanszaak, privé) dient ook de belastingschade te worden gecompenseerd. De kosten voor het onteigenen en weg bestemmen van de huidige opstand ligt daarmee op enkele tientallen miljoenen.

Handhaving op certificering

Windturbines worden uit oogpunt van veiligheid gecertificeerd. Nieuwe turbines ontvangen een certificaat voor 20 jaar. Handhaving van de houdbaarheid van de certificaten kan een aanleiding zijn om sanering af te dwingen. In de praktijk worden turbines echter regelmatig gecontroleerd, gereviseerd en kan de certificering verlengd worden. In 2005 heeft dankzij overheidssubsidie een revisieronde plaatsgevonden bij veel turbines (opMEPpen). Tevens kunnen veel turbines momenteel nog vervangen worden door nieuwe turbines. Een deel van de eigenaren werkt daar ook al aan. Ook voor de kleinere (Lagerwey) turbines is vervanging nog steeds mogelijk, dankzij de komst van bijvoorbeeld kleinschalige Aziatische turbines. De verwachting is daarom dat handhaving op certificering 'an sich' geen middel is om sanering te kunnen afdwingen. Ook leidt het handhaven op certificering niet tot het verwijderen van planologische windrechten op een locatie. Met andere woorden, een turbine-eigenaar zou te allen tijde opnieuw een turbine op de locatie mogen exploiteren.

Verleidingstactiek

Elk initiatief voor een windpark dient in een inpassingsplan of bestemmingsplan te worden verankerd. Zowel gemeente als ook provincie kunnen dus voorwaarden stellen aan initiatiefnemers. Afspraken kunnen vastgelegd worden in een privaatrechtelijke overeenkomst tussen de nieuwe ontwikkelaar en de solitaire turbine-eigenaar. Gemeenten en provincie kunnen in een eisenpakket voorwaarden stellen voordat een initiatief planologisch wordt doorlopen. Voorwaarde voor het accepteren van een aanvraag voor aanpassing van een bestemmingsplan of inpassingsplan is dat dat plan moet voldoen aan een eisenpakket. Het is van belang dat de overheden gezamenlijk deze strategie hanteren.

MW voor MW regeling

Naar analogie van Ruimte voor Ruimte (of Rood voor Rood) regelingen van provincies zoals Noord-Brabant en Drenthe, kan sanering van oude turbines worden vastgelegd. Dit door een regeling vast te stellen die er kort gezegd op neerkomt dat een overheid pas meewerkt aan een bouwplan indien de initiatiefnemer kan aantonen dat elders in de provincie wordt gesloopt. Concreet betekent dit dat pas begonnen wordt met de procedure tot wijziging van een bestemming als voldaan is aan de voorwaarden uit de beleidsregel.

Aanbesteding / Gunning

Bij initiatieven waarin de overheid direct dan wel indirect grondposities heeft, kunnen via de voorwaarden waaronder turbine-ontwikkelaars opstalrecht kunnen krijgen ook voorwaarden worden gesteld ten aanzien van sanering. Momenteel wordt in het kader van het N33 project onderzocht of het slibdepot (provinciaal eigendom) kan worden gebruikt als saneringslocatie. Dit soort locaties dienen dan te worden aanbesteed.

Experiment op grond van de Crisis- en herstelwet

De provincie heeft een aanvraag bij het Rijk ingediend om te mogen experimenteren op grond van de Crisis- en herstelwet. Gevraagd is om tijdelijke vergunningen te mogen verlenen en voorwaardelijke bestemmingen te leggen voor een periode van 25 jaar. Ook is gevraagd om aanpassing van artikel 6.24 Wet ruimtelijke ordening op grond waarvan met initiatiefnemers kan worden gecontracteerd over financiële bijdragen aan andere dan ruimtelijke ontwikkelingen (gebiedsfonds en sanering solitaire molens), zonder dat daarvoor (voorlopig) beleid is opgenomen in het POP. Ervaring leert dat tijdelijke experimentaanvragen, na positieve evaluatie, in de Omgevingswet worden verankerd. Dergelijke regelgeving, mocht de aanvraag worden gehonoreerd, borgt toekomstige sanerings- en opschalingsopgaven.

2.3 Keuze saneringsstrategie

In de afgelopen periode is breed overleg gevoerd met diverse solitaire turbinehouders. Daarnaast zijn informele gesprekken gevoerd met enkele potentiële ontwikkelaars en Groningen Seaports. Uit deze gesprekken bleek dat de solitaire turbine-eigenaren sterk verdeeld zijn, enkelen willen graag duidelijk beleid van de provincie over deelname in nieuwe parken en anderen wensen onder geen voorwaarde mee te werken aan sanering van hun bestaande turbines. Sommige huidige turbines staan in een goed windrijk gebied en zijn daarmee, ook zonder subsidie, rendabel. Ook zijn sommige turbines onderdeel van de duurzaamheidsdoelstellingen van bepaalde bedrijven. Tenslotte hechten sommige turbine-eigenaren veel waarde aan de eigen turbine (zicht, direct eigendom, controle). Het is dus bekend dat sommige turbine-eigenaren niet meewerken aan sanering van de eigen turbine. Met name de eigenaren van kleine lagerwey molens voelen wel voor saneren en opschaling op een andere plek. De potentiële ontwikkelaars aan de andere kant staan kritisch tegenover de plannen van sanering en opschaling. Een belangrijke voorwaarde voor hen is dat de businesscases van de desbetreffende parken niet in het geding mogen komen. Tenslotte zijn de plannen voor sanering en opschaling, gebiedsfonds en participatie gepresenteerd aan de gemeenteraden van Delfzijl en Eemshoek. Gemeenteraden geven aan dat sanering van oude molens, met name die buiten de gemeentegrenzen niet tot hun hoofdtaken wordt gerekend.

Het gehele speelveld overziend kiezen we er dan ook voor om in beginsel sanering in de provincie Groningen minnelijk te regelen door opschaling in nieuwe parken alleen voor de solitaire turbine-eigenaren die mee wensen te doen, te faciliteren. Via een onderhandelingsstrategie zullen de solitaire turbinehouders die mee willen in de saneringstaakstelling, via sterke regie van de provincie in de nieuwe projecten worden meegenomen. Daarbij zal een op maat gesneden saneringsfactor worden bepaald die geldend is voor alle nieuwe parken. We zullen daarvoor alle tot ons beschikking zijnde en komende middelen gebruiken om het proces te ondersteunen. Waar mogelijk zullen we een MWvoorMW regeling bevorderen.

Op grond van deze, met name financieel-economische redenen, wordt er dus voor gekozen om niet alle oude turbines te saneren. Deze keuze wordt ook bepaald door de wens en noodzaak om de hoofddoelstelling, te weten de realisatie van 855.5MW aan opgesteld vermogen in 2020, niet in gevaar te laten komen.

Om de hoofddoelstelling, realisatie van 855.5MW niet in het geding te laten komen, wordt bovendien de tijdspanne hiervoor beperkt tot aan het zomerreces van 2014

Beleidskader 1

- ✓ Besluiten om het saneren en opschalen van solitaire turbines alleen te regelen voor die eigenaren die wensen te saneren en opschalen.
- ✓ Het waar mogelijk toelaten van Opschalingsplekken in nieuwe parken regelen via een MWvoorMW regeling.
- ✓ Een actieve grondhouding innemen voor die plekken in eigendom van overheid/semi-overheid waarbij alle mogelijke instrumenten gebruikt kunnen worden, waaronder eventueel een gedoogplicht.

2.4 De sanerings- en deelname factor

Saneren en opschalen in andere provincies

In de *provincie Fryslân* is nieuw beleid in ontwikkeling voor sanering. In de ontwerp-structuurvisie Wind geeft de provincie alleen medewerking aan projecten als er bestaande windmolens gesaneerd worden. Als norm voor de sanering stelt Fryslân dat voor elke 4 MW die gebouwd wordt er 1 MW moet worden afgebroken. De provincie wil dit in de verordening verankeren. Uit oogpunt van bedrijfseconomische haalbaarheid en mogelijkheden voor participatie kan van de gestelde norm worden afgeweken. De provincie Fryslân werkt aan de ontwikkeling van een Windbank, die zorg moet dragen voor een flexibele en economisch aantrekkelijk conversie van 'oud naar nieuw.

In *Noord-Holland* is recentelijk het windbeleid aangescherpt. In dat kader is vastgesteld dat in de Wieringermeer sanering van bestaande turbines integraal deel uitmaakt van de ontwikkeling van Windparken in de Wieringermeer. Partijen die buiten de Wieringermeer nieuw willen bouwen moeten een evenredig aantal MW's saneren (1 op 1). Effectief betekent dit beleid dat sanering van oude turbines buiten de Wieringermeer in de praktijk niet plaats zal vinden.

In de beleidsregel windmolens 2008 van de *provincie Flevoland* werd uitgegaan van het saneren van een equivalent oude turbines bij nieuwbouw. Het equivalent werd bepaald aan de hand van opbrengst in kWh en euro's. Dit beleid leidde feitelijk tot een stop op de ontwikkeling van windenergie in de provincie Flevoland. De provincie is daarom nieuw beleid aan het ontwikkelen in samenspraak met de markt. De markt is gevraagd om een bedrijfseconomisch haalbare conversie uit te werken. Marktpartijen achten een factor van minimaal 2,5 – 3 x de productie in kWh van de te saneren turbines bedrijfseconomisch haalbaar, dit is echter exclusief maatschappelijke participatie. Tegelijkertijd is de provincie bezig met het ontwikkelen van randvoorwaarden betreffende participatie en vergoedingen. In de praktijk zal de factor daarom naar verwachting hoger uitkomen.

De Groningse sanerings- en deelnamefactor

De Provincie heeft een taakstelling om 855.5 MW aan opgesteld vermogen te realiseren binnen de drie aangewezen concentratiegebieden Eemshaven, Delfzijl en N33. De nevensdoelstelling is de sanering van bestaande turbines en clusters buiten de aangewezen concentratiegebieden. Er wordt in deze beleidsnotitie gekozen om deze nevensdoelstelling te koppelen aan de opgave voor de realisatie van nieuwe windparken. We kiezen ervoor deze nevensdoelstelling te beperken tot die solitaire turbine-eigenaren die mee wensen te doen in de sanering en opschalingsmogelijkheden.

Daarom wordt een op maat gesneden **saneringsfactor** voorgesteld. De saneringsfactor wordt berekend door het op te stellen vermogen in de nieuwe parken te delen door het vermogen van de solitaire turbines dat naar verwachting gesaneerd kan worden. Omdat het opgesteld vermogen van de nieuwe parken nog niet vaststaat, wordt een saneringsfactor van 1:30 aangehouden. Dit betekent dat elk nieuw windpark in de Provincie Groningen (zie tabel 1) een evenredig deel van 1/30 maal het op te stellen nieuw vermogen moet saneren. Concreet betekent het bijvoorbeeld dat het project Geefsweer (60 MW te verwachten op te stellen vermogen) in totaal 2 MW aan "saneringsturbines" mee moet nemen in de ontwikkeling. Daarnaast wordt ruimte geboden om van deze factor af te wijken wanneer er in de praktijk reden voor is. Te consequent doortrekken van deze factor kan bijvoorbeeld betekenen dat de laatste parken geen concrete mogelijkheden zullen hebben om oude turbines te saneren vanwege het simpele feit dat de turbines al (privaatrechtelijk) gesaneerd zijn. Maar ook zal maatwerk mogelijk moeten zijn indien oude turbines voor meer dan economisch haalbaar moeten worden afgekocht en de aankoop het niet meer mogelijk maakt dat er een gezonde business case voor de ontwikkelaars ontstaat.

De saneringsfactor is geredeneerd vanuit de ontwikkelaars van de nieuwe parken. Er dient ook een **deelnamefactor** te worden vastgesteld, in het geval dat een molenaar niet alleen zijn bestaande turbines wil slopen via uitkoop, maar zelf mee wil doen in het nieuwe windpark. De vraag is wanneer het bedrijfseconomisch aantrekkelijk is voor deze eigenaren om te saneren. Het bureau Ecorys³ schat in dat de conversie van oud naar nieuw gefinancierd kan worden als voor iedere MW oud er 4 MW nieuw terugkomt. De door Ecorys berekende factor is een globale indicatie. De factor waaronder sanering en opschaling voor de solitaire turbine-eigenaren bedrijfseconomisch haalbaar wordt, zal per situatie verschillend zijn. Het saneren van een oude, volledig afgeschreven Lagerwey molen is gemakkelijker dan sanering van een relatief jonge Vestas van 850 kW. Ook de sanerings- en opschalingslocaties zijn bepalend. Een deel van de te saneren turbines staat bijvoorbeeld in gebieden met een zeer gunstig windklimaat (Waddenkust). Andere turbines staan op ongunstige locaties met veel windhinder. Een belangrijk deel van de concentratiegebieden voor windenergie ligt ook in windrijke regio's maar daar kan wel sprake zijn van opbrengstverliezen binnen parkopstellingen.

Vanuit de gesprekken met de verschillende partijen is duidelijk geworden dat de ouderdom van de in te zetten turbines sterk bepalend is voor de deelname. Voor het inzetten van een kleine Lagerwey turbine, voldoet de deelnamefactor van 1:4. Deze deelnamefactor zou echter onevenredig zijn ten opzichte van bijvoorbeeld een relatief jonge Vestas turbine. Daarom zal een ouderdomsafhankelijke deelnamefactor van maximaal 1:4 gaan gelden. Per project kan maatwerk worden verricht.

De medewerking van de oude turbine-eigenaar bij de realisatie van de beleidsdoelstelling voor saneren en opschalen kan op verschillende manieren worden bereikt:

- Opkoop windrechten oude molenaar. Een ontwikkelaar van een windpark kan voldoen aan de eisen door de windrechten van een oude molenaar aan te kopen. De oude turbine wordt gekocht door de ontwikkelaar die vervolgens de turbines kan saneren of privaatrechtelijk regelen dat de molen wordt gesloopt.
- Openstellen deel van het park voor deelname oude moleneigenaar.
- Samenwerking tussen nieuw parkontwikkelaar en de oude turbine-eigenaar door samen een nieuw park te ontwikkelen en (laten) exploiteren.

Beleidskader 2: Voor alle nieuwe projecten zal een saneringsfactor van 1:30 worden toegepast. Voor de oude turbine-eigenaar zal een ouderdomsafhankelijke deelnamefactor van maximaal 1:4 worden toegepast. GS worden gemandateerd om indien noodzakelijk maatwerk te verrichten.

2.5 Verwachting te behalen resultaat

Uit de gesprekken die gevoerd zijn is af te leiden dat met name drie partijen geïnteresseerd zijn in sanering en opschaling van de turbines. Het betreffen partijen die gezamenlijk een kleine veertig turbines willen inleveren. Door de komende periode volledig op die partijen te concentreren, kan een maximaal rendement worden behaald.

2.6 Saneringstermijn

De saneringstermijn is de termijn waarbinnen turbines gesaneerd moeten worden. Binnen deze termijn mag de turbine doordraaien ook nadat de nieuwe is gerealiseerd. De saneringstermijn zal vanwege kapitaalvernietiging en dus kostenbeheersing in ieder geval niet korter zijn dan de termijn

³ Ecorys en bureau Vijn: conceptrapport sanering wind, 2012.

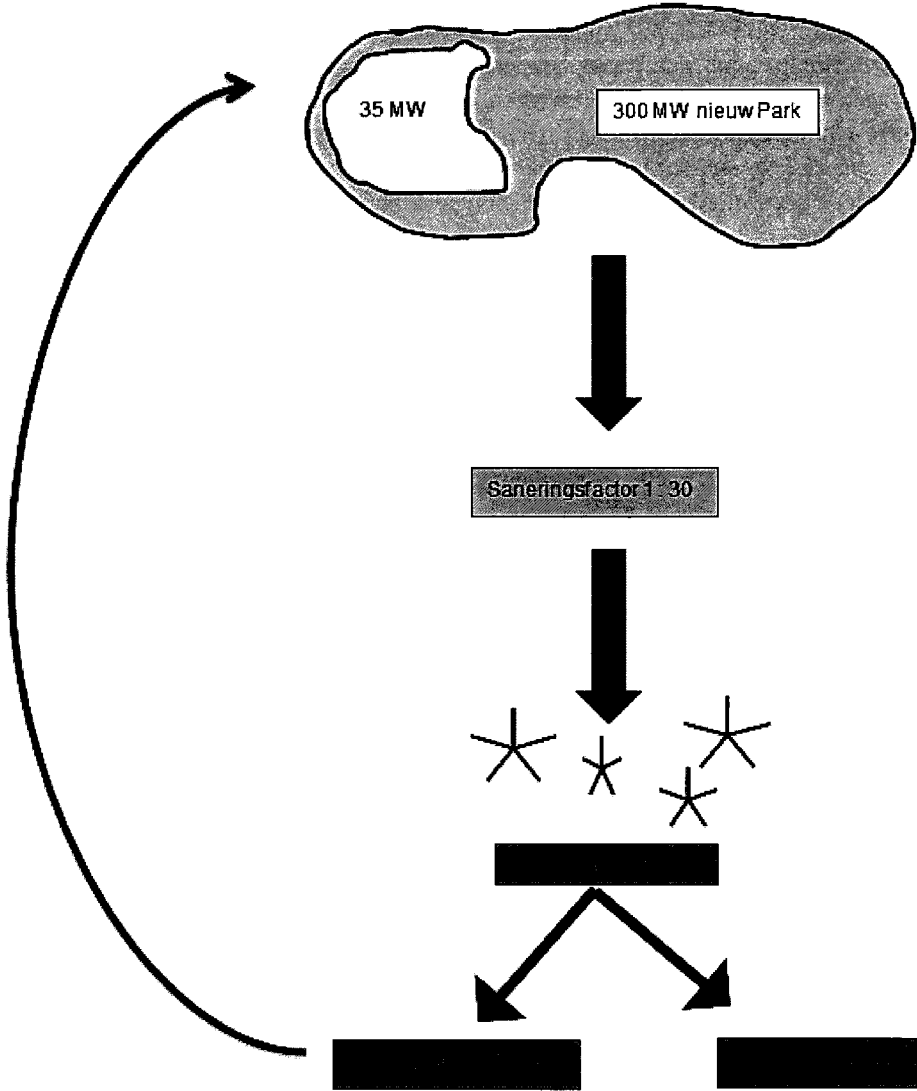
waarvoor SDE of MEP subsidie is verkregen. De sanering kan gefaseerd worden uitgevoerd, zodat de kosten van de sanering gedekt kunnen worden uit een wat langere exploitatietermijn van te saneren molens. In alle gevallen dient een privaatrechtelijke overeenkomst te worden opgesteld waardoor sloop van de oude molen is verzekerd. In deze overeenkomst zal in eerste instantie uitgegaan worden van een technische levensduur van 20 jaar. Dit betekent dat een turbine die bijvoorbeeld sinds 2006 draait en deel uitmaakt van de saneringsopgave behorende bij een nieuw park dat in 2019 wordt opgericht, de molen na 2019 nog 7 jaar mag "dubbeldraaien".

Beleidskader 3: Bij alle nieuwe projecten dient de ontwikkelaar van een nieuw windpark privaatrechtelijk te regelen dat bestaande windrechten worden ingeleverd. Dit kan door daadwerkelijke sloop of via het verstrekken van een "sloopcontract", een privaatrechtelijke verzekering dat binnen een termijn van 20 jaar na oprichting wordt gesloopt.

2.7 Opheffen van windrechten

Voor het opheffen van bestaande windrechten is aanpassing van het bestemmingsplan nodig. Er worden daarvoor afspraken gemaakt met de betrokken gemeenten. Waar mogelijk zal ingezet worden op weg bestemmen van saneringslocaties binnen reguliere bestemmingsplanherzieningen, op basis van afgegeven sloopvergunningen of andere privaatrechtelijke overeenkomsten (sloopcontracten). De projectontwikkelaar van het nieuwe windpark dat de rechten heeft opgekocht dient privaatrechtelijke afspraken te maken met betreffende turbine-eigenaren over de sanering (opruimplicht).

Bovenstaand beleidskader schematisch weergegeven levert het volgende overzicht. Uitgaande van bijvoorbeeld 300MW aan totaal opgesteld vermogen in de nieuwe parken, zal in totaal 10MW aan windrechten moeten worden opgekocht. Dit kan door uitkoop of deelname. Uitgaande van 100% deelname, betekent het een ontwikkelruimte van 265MW voor de initiatiefnemer en 35MW voor de oude turbine-eigenaren gezamenlijk.

3 Gebiedsfonds

Met de doelstelling van realisatie van 855.5 MW vervult de provincie en de gemeenten een belangrijk deel van de (inter)nationale behoefte aan duurzame energie. Dit betekent echter wel dat de direct omwonenden mogelijk te maken hebben met de effecten van windturbines, zoals de inbreuk op het landschap, geluidhinder en hinder van slagschaduw. Omwonenden vrezen voor de vermindering van leefbaarheid en indirect voor daling van de verkoopwaarde van woningen. Dit in een gebied dat onder druk staat van de gevolgen van bevolkingskrimp, gaswinning en de milieueffecten van (zware) industrie.

3.1 Participatie door Fondsvorming

De kern van participatie is actieve betrokkenheid van belanghebbenden en andere geïnteresseerden. Deze actieve betrokkenheid kan leiden tot meer draagvlak voor windenergie. In een rapport van Berenschot van juli 2011⁴ zijn verschillende opties van participatie in een windpark beschreven. Duidelijk blijkt uit dit rapport dat het containerbegrip Participatie breed kan worden uitgelegd, variërend van financiële participatie tot maatschappelijke participatie, in de vorm van draagvlak.

- Profitregeling
  - 130 euro per jaar aan omwonenden Wieringermeer door NUON
  - Gas+elektra rekening door windpark NOP
  - Windunie: aanbieden windenergie tegen gereduceerd tarief
- Duurzaamheidsfonds
  - Keileroordfonds: betaling in fonds van €10.000,- door ECN (ongeveer €200,- per mW)
  - Friese dorpsmolens: exploitatie turbine door Friese gemeenschap -> deel winst naar projecten
  - Bijdrage NOP: ongeveer €600,- per MW
  - Denemarken Green Scheme: overheidssubsidie van ongeveer €25.000,- per turbine voor gebiedsprojecten
- Spin-off mogelijkheden
  - Werk met werk maken concreet project (zoals fietsroutes en landschapsontwikkeling)
  - Scholing in Kerkrade

Daarnaast geeft het rapport verschillende vormen van financiële participatie, deze worden in hoofdstuk 4 uitgelegd.

Ook dient vanzelfsprekend participatie in het (ruimtelijk) besluitvormingsproces niet vergeten te worden. Door hier in de voorfase, bij de ideeënvorming, aandacht aan te schenken, kan beter begrip worden gekweekt bij de omgeving.

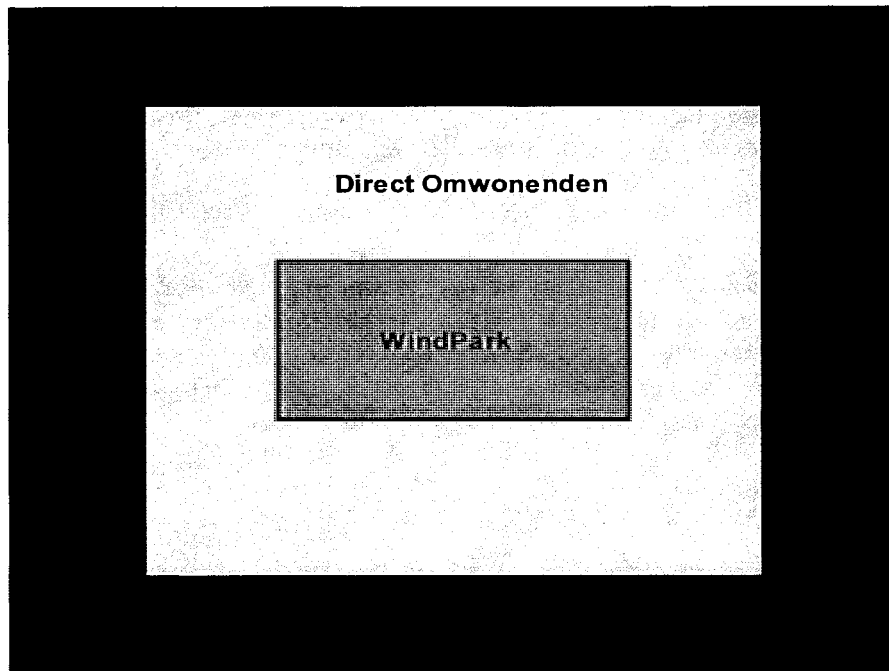
Onderstaande figuur toont schematisch de verschillende zones rondom een toekomstig windpark. Vanuit elke businesscase van een windpark ontvangen de deelnemers binnen het windpark in de autonome situatie een financiële vergoeding via profijt, of deelname via participaties, aandelen of obligaties. Daarbij werd in het verleden vaak alleen een forse opstalvergoeding betaald (vuistregel van €15.000 euro per MW jaarlijks). Er is nu een positieve tendens waarneembaar waarbij niet alleen de grondeigenaar wordt betaald, maar ook de burens en andere belanghebbenden (vergoeding via opstand, bewoners, overdraai, uit productie genomen grond etc.). Voor de businesscase in totaal is de vergoeding vergelijkbaar met de oude vergoeding voor puur opstal, met dien verstande dat nu meer mensen profiteren dan alleen de eigenaar.

⁴ Berenschot, Achtergrond rapport Voorbeelden participatieopties windenergieprojecten, 2011

De zone rondom de windparken is de zone waarbinnen direct omwonenden belanghebbenden zijn bij het totstand komen van de parken. Hoe breed deze zone is, is van park tot park verschillend en hangt samen met omgevingsfactoren zoals zicht (bomen/schuren/bebouwing). Deze zone moet nog nader worden gedefinieerd.

De blauwe zone is de zone van dorpskernen en buurtschappen. Ook op dit niveau dienen de lusten en lasten van het park verdeeld te worden. Ook hierbij geldt dat de breedte van de zone varieert.

Omliggend gebied

Model verdeling: Windpark, Direct Omwonenden, Direct Omgeving, Omliggend gebied

3.2 Parkfonds

De overheden staan op het standpunt dat ook de bevolking van de gemeente, en in het bijzonder de direct omwonenden, profijt moet hebben van de turbines. Dit betekent dat een deel van de opbrengsten ten gunste zouden moeten komen aan de (lokale) bevolking en maatschappelijke doeleinden. Het beoogde resultaat is het vergroten van het draagvlak voor de projecten en het vergroten van de leefbaarheid.

In de provincie Groningen zal een zogenaamd Parkfonds worden ingesteld. Uit dit fonds worden profijtregelingen en diverse specifieke projecten gefinancierd. Specifieke projecten zijn bijvoorbeeld projecten in het kader van leefbaarheid of kleinschalige duurzame projecten ten gunste van de (lokale) bevolking en maatschappelijke doeleinden (zone "Directe Omgeving" en "Omliggend gebied").

Hierbij wordt benadrukt dat de omwonenden geen ontoelaatbare hinder gaan ondervinden. Bij alle parken zal vanzelfsprekend aan alle wettelijke milieunormen worden voldaan, zoals de maximale geluidsbelasting en slagschaduw.

Het Parkfonds kan niet voor algemene doeleinden worden gebruikt. Het beoogde resultaat is het vergroten van het draagvlak voor de projecten voor windparken en het bijdragen aan de leefbaarheid. Gedacht wordt aan de volgende thema's en voorbeelden (niet uitputtend):

Profijtrekening

Vanuit het Parkfonds zal tenminste een profijtrekening worden toegepast, bijvoorbeeld voor alle bewoners die binnen een straal van 1500 meter⁵ rondom de nieuwe turbines wonen, de zone van Direct Omwonenden in de afbeelding. Het betreft bijvoorbeeld omwonenden die niet medeontwikkelaar zijn van het park en/of geen inkomsten hebben via opstalrechten voor windturbines. Een vorm is (zie het park in de Noordoostpolder, Flevoland) dat (een deel van de) energierekening van bewoners in nog nader te definiëren ringen rondom het park wordt betaald uit de opbrengsten van het park.

Bij deze bepaling is maatwerk nodig omdat de hoogte van het profijt sterk afhankelijk is van specifieke plaatselijke geografische kenmerken, zoals vrij zicht op het park of juist afschermend zicht en de grootte van de turbine.

Leefbaarheid

Bij het thema Leefbaarheid kan het gaan om initiatieven zoals het ondersteunen van lokale (sport)verenigingen, dorpshuizen, buurtwerk, organiseren buurtfeesten, verenigingsgebouwen, en speelvoorzieningen. Ook kan de toeristische, recreatieve structuur worden versterkt door realisatie van voorzieningen zoals fiets- en wandelpaden en uitkijktorens. Ook kan het gaan om het onderhoud en instand houden van monumentale en/of openbare gebouwen.

Duurzaamheid

Bij dit thema kan aangehaakt worden bij bestaande initiatieven. Voor wat betreft energiebesparing in de bestaande bouw lopen op dit moment twee initiatieven:

- SLIM wonen met energie. Het consortium Energiezuinig Wonen Delfzijl is daar een goed voorbeeld van.
- De provincie beheert in kader van haar klimaatdoelstellingen een Duurzaamheidslening voor particulieren.

Daarnaast kan de oprichting van een lokale Energie Coöperatie ondersteund worden. Voordeel hiervan is dat de winsten van de energieopbrengst direct terugvloeien naar de inwoners van het gebied. Daarmee ontstaat draagvlak en wordt de energierekening van omwonenden lager. Voorbeeld waar dit wordt toegepast, zijn Veenstroom in de Veenkoloniën en Grunneger Power.

Er kan ook worden gedacht aan energiebesparing of vergroening van energieverbruik bijvoorbeeld door toepassing van zonnepanelen bij instellingen/dorpshuizen/scholen. Tenslotte kan gewerkt worden aan het realiseren van een regeling voor omwonenden voor het verduurzamen van de eigen woning door bijvoorbeeld zonnepanelen en warmtepompen

Ecologie

Een vierde thema kan worden gevonden in projecten voor natuur en landschap. De uitbreiding van de windparken bij de Eemshaven en Delfzijl is van invloed op de grootschalige openheid van het landschap. Hierdoor zullen omwonenden hun leefomgeving mogelijk op een minder positieve manier beleven. Ook zijn er door de plaatsing van windturbines mogelijk negatieve effecten voor vogels (rust- en foerageergebieden en gehinderde trekroutes). Om hierin tegemoet komen moet worden gezocht naar maatregelen die een blijvende positieve invloed hebben op het gebied. Hierbij kan worden gedacht aan

---

⁵ Actuele jurisprudentie neigt naar een zone van 1500 meter waarbinnen een belanghebbende volgens de Raad van State ontvankelijk is voor bezwaar

het verbeteren van natuur- en landschapskwaliteiten. Daarbij wordt in eerste instantie gekeken naar de directe omgeving van de ruimtelijke ingreep. Maar het is niet ondenkbaar dat als gevolg van de schaalgrootte en de externe werking van de ingreep, mitigatie op grotere afstand een beter eindresultaat oplevert. Bundeling van mitigatieverplichtingen heeft de voorkeur omdat dit leidt tot een compensatieopgave die ertoe doet. Bestedingen op het gebied van Ecologie zoals verwoord in dit thema, gaan verder dan de verplichte compensatie vanuit de wet-en regelgeving als gevolg van uitkomsten vanuit de MER/passende beoordeling. Hierbij zal aansluiting gezocht worden bij de voorziene uitwerking van het convenant 'Ecologie en Economie in balans' en de nog op te stellen natuur- en mitigatieplannen voor de verschillende windinitiatieven.

Overig

De regio Eemsdelta heeft te maken met specifieke problemen zoals krimp en relatief hoge werkloosheidscijfers. Mogelijk kunnen de windparken tot een 'social investment' leiden, en op die manier de leefbaarheid direct versterken. Er worden forse investeringen gepleegd in de bouw van windparken. Verwacht wordt dat hiermee ook de regionale werkgelegenheid een impuls krijgt. Zo kan gestimuleerd worden dat , ontwikkelaars lokale bedrijven inzetten bij de bouw en onderhoud van windparken. Een park van 100 MW levert structureel ongeveer 10 fulltime banen op. Hierbij kan speciale aandacht worden gevraagd voor speciale sociale werkplekken (groenonderhoud, logistiek, onderhoud etc).

Daarnaast past onder deze paragraaf een eventuele inzet van een "Windexpert". Een professional die dorpsverenigingen in het proces kan ondersteunen. Deze zou kunnen worden ondergebracht bij de Vereniging Groninger Dorpen, zodat de professional geen link heeft met andere partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de windenergie.

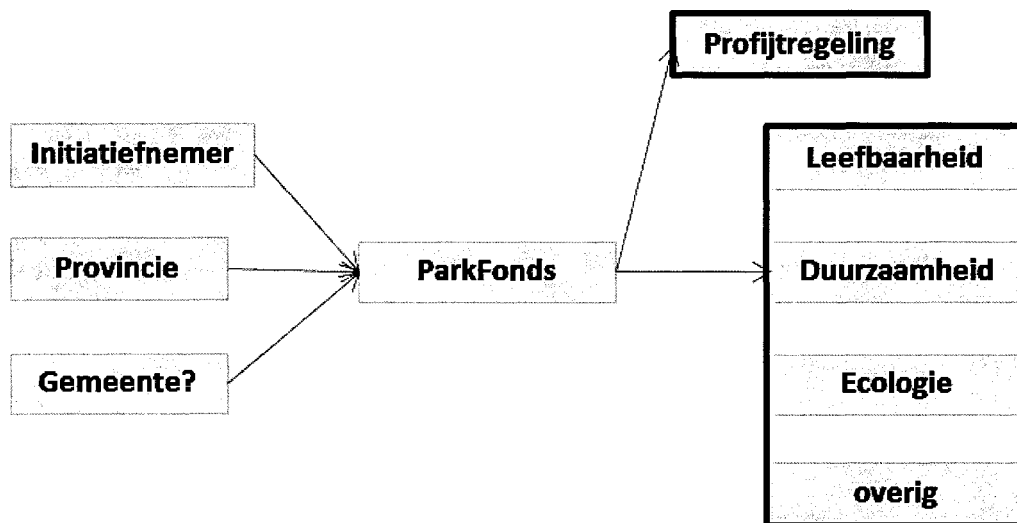
Beleidskader 4: Voor alle nieuwe projecten zal een Parkfonds worden uitgewerkt. Naast een Profijrtregeling zal besteding van het Parkfonds ten goede kunnen komen aan projecten op het gebied van Leefbaarheid, Duurzaamheid en Ecologie. Besteding zal in samenspraak met de omgeving vorm worden gegeven.

3.3 Financiering

Het vullen van een Parkfonds is een kostenpost voor de nieuwe windparken. Omdat de gebiedskenmerken per windparkproject sterk verschillen (aantallen bewoners rondom park, aantal kernen in de buurt etc.) wordt maatwerk verricht ten opzichte van de besteding. Voor de financiering van dit fonds zal elke initiatiefnemer een verplichte Gebiedsgebonden bijdrage leveren ter grootte van €1050,- (jaarlijks te indexeren) per opgesteld MW per jaar (analoog aan de beleidsregel in Flevoland). In voorkomende gevallen onderzoekt de provincie of cofinanciering uit bestaande budgetten mogelijk is. De bijdrage dient vanaf het eerste jaar van daadwerkelijke productie van het nieuwe windpark voldaan te worden.

Het fonds wordt nog robuuster wanneer betrokken gemeenten (Delfzijl en Eemsmond) ook bijdragen aan het Parkfonds. Het is aan de gemeenten om hierover te besluiten. Deze gelden zouden bijvoorbeeld gefinancierd kunnen worden uit (een deel van) de extra OZB-opbrengsten van de gemeente.

Beleidskader 5: Voor alle nieuwe projecten zal een Gebiedsgebonden bijdrage worden gevraagd aan de initiatiefnemer van een windpark ter grootte van €1050,-/MW/jaar, jaarlijks te indexeren. De Provincie vult in voorkomende gevallen aan uit bestaande budgetten.

3.4 Opzet en beheer Parkfonds

Het doel van het Parkfonds is extra financiën te genereren voor één of meerdere doelen die in paragraaf 3.2. worden genoemd. Voor een goed functioneren van een Parkfonds moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan:

- (1) Er is een sterk en betrokken bestuur
- (2) Er is een duidelijk doel
- (3) Er zijn voldoende middelen voorhanden

Het idee achter het Parkfonds is dat de deelnemers met hun bijdragen aan het fonds laten zien dat zij zich met het gebied of met het doel verbonden voelen. Het Parkfonds onderstreept dat het mooi houden van het gebied een zaak is van de overheid en bedrijfsleven samen.

Bij de opzet van een Parkfonds dient met een aantal zaken rekening te worden gehouden. Eén van de belangrijkste vragen is welke partijen er deelnemen in het bestuur. Idealiter dient dat een evenredige vertegenwoordiging te zijn van de partijen die bijdragen aan het verwezenlijken van de fondsdoelen. Het bestuur kan dus pas definitief worden samengesteld zodra er duidelijkheid bestaat over het fondsdoel. In het geval van een Parkfonds ligt het niet voor de hand om ontwikkelaars/private partijen een plek te geven in het bestuur. Uiteraard zijn zij wel een belangrijke gesprekspartner bij de totstandkoming van het uitvoeringsprogramma. Naast de bestuursleden dient het Parkfonds ondersteund te worden door adviserende leden, waaronder belangenorganisaties. Verder is

administratieve en secretariële ondersteuning nodig en dient er te worden nagedacht over communicatie.

Onderstaand een aantal zaken waar bij de uitwerking van het Parkfonds rekening mee moet worden gehouden:

- Een belangrijke taak van het fondsbestuur is het opstellen van criteria voor financiering en het stellen van de voorwaarden voor toekenning.
- Wie nemen deel in het fonds. Hebben, naast gemeenten, provincie, bewoners, verenigingen en belangenorganisaties, de ontwikkelaars hierin ook een positie? Deze partijen zullen waarschijnlijk samen een fondsbestuur vormen die het uitvoeringsprogramma opstelt.
- De fondsbeheerder is verantwoordelijk voor het beheer en besteding van de middelen. Hiervoor heeft het fonds een goede administratie nodig. Dit vereist capaciteit.
- Wat wordt de rechtsvorm, publiekrechtelijke (bijvoorbeeld een bestuurscommissie waarbij de gemeente zelf een fonds instelt) of privaatrechtelijke (vereniging, stichting, BV, NV). Meeste gebiedsfondsen leggen accent op publiek/private samenwerking en actieve deelname vanuit de streek. Daarom kiezen zij meestal voor privaatrechtelijke vorm (meestal stichting).
- Inbedding in gemeentelijke of provinciale organisatie, aparte projectorganisatie, uitbesteden aan aparte uitvoeringsinstantie. Bij publiekrechtelijke vorm wellicht inbedding in provinciale organisatie, bij privaatrechtelijk voor een stichting.

4 Financiële participatie

Het derde onderdeel van de uitwerking is financiële participatie. Hierbij gaat het om de mogelijkheid van burgers om mee te investeren in een windpark en te profiteren van financieel rendement op deze investering. Financiële participatiemodellen worden doorgaans in twee vormen onderscheiden:

- participatie met risico en zeggenschap, waarbij de participant als het ware mede-eigenaar is van het windpark en dus meedeelt in de financiële risico's;
- participatie met weinig risico en geen of beperkte zeggenschap. Bij deze vorm van financiële participatie neemt de participant doorgaans deel in een bepaalde financieringsvorm waarbij het risico beperkt is, bijvoorbeeld door middel van aandelen of obligaties. Een voorbeeld is het Deense model waarbij initiatiefnemers verplicht zijn 20% van de aandelen in windmolenparken publiekelijk uit te geven, waarbij omwonenden voorrang hebben.

4.1 Vormen van Financiële Participatie

In het in het vorige hoofdstuk genoemde rapport, zijn al tal van verschillende vormen van financiële participatie benoemd:

- Obligatielening Burgervlotbrug, 8% jaarlijkse rente
- Deense Model: verplichting minimaal 20% van de aandelen omwonenden
- Aandelen Ener.coop: kopen "stukje" windmolen als min op elektriciteitsrekening
- Aandelen windpark NOP
- Beleggingsfonds MEEWIND: participatie €1000,-, rendement 7-10%, 20 jaar
- Leningen diverse windparken

Een voorbeeld hiervan is het initiatief Winddelen (www.windcentrale.nl) waar iedere inwoner van Nederland aan mee kan doen. Er kan ook gezocht worden naar een meer op de directe omgeving gerichte variant. Niettemin heeft deze optie het nadeel dat niet iedereen (financieel) in staat is om mee te doen of anderszins redenen heeft om niet mee te doen. Niet iedereen profiteert ervan en daarom kan deze vorm van participatie hooguit aanvullend werken.

4.2 Energieakkoord

In het onlangs gepresenteerde Energieakkoord staat beschreven dat een betere verdeling van lusten en lasten (compensatie en participatie) tussen ontwikkelaars en de omgeving essentieel is voor het vergroten van draagvlak. Bij windprojecten (meer dan 15 megawatt) wordt voorafgaand aan een project gezamenlijk met betrokken overheden een participatieplan opgesteld. Dit wordt verankerd in de Omgevingswet. Ontwikkelaars van windenergieprojecten committeren zich om bij windprojecten draagvlak te organiseren door het actief betrekken van de omgeving. Afhankelijk van de situatie kan dit bijvoorbeeld door te zorgen voor maatschappelijk rendement voor de omgeving. Een wet van die strekking functioneert in Denemarken. Tevens verankert het Rijk in de Omgevingswet dat de vergunningverlenende instantie lokale eisen kan stellen aan het organiseren van draagvlak, waar door alle projectontwikkelaars voor gezorgd dient te worden. Daarbij valt te denken aan aandelen, obligaties of andere vormen van mede-eigendom. Daarbij worden alle vormen van financiële bijdragen die de ontwikkelaar levert aan de omgeving integraal in ogeschouwd genomen (waaronder landschapsfondsen) om stapeling te voorkomen. Beschreven staat dat de sector daartoe in 2013 in overleg met natuur- en milieuorganisaties en IPO/VNG een gedragscode ontwikkeld die voor vergunningverleners de basis vormt voor de genoemde eisen.

Bij elk windpark zal de initiatiefnemer worden gevraagd inzichtelijk te maken hoe gelegenheid wordt geboden voor omwonenden, met als voorbeeld het Deense Model, om financieel te participeren. Hierbij kan in de toekomst worden aangesloten bij de uitwerking zoals aangekondigd in het Energieakkoord.

5 Stappenplan

Dit beleidskader legt de randvoorwaarden vast waaraan initiatiefnemers van nieuwe parken (tabel 1) moeten voldoen. Het beleidskader geldt voor die parken waarop de provinciale coördinatie-regeling van toepassing is. Het beleidskader wordt ook in (op maat gesneden stijl) in de gemeenteraad van Delfzijl behandeld.

Direct na vaststelling van dit beleidskader zal de Parkfonds regeling in nauwe samenwerking met de betrokken gemeenten en overige actoren worden uitgewerkt. Hier zal ook de provinciale mogelijkheden tot het vullen van het parkfonds worden betrokken. Uitvoering hiervan zal binnen de kaders van dit voorliggend beleid, worden gemandateerd aan GS.

Daarnaast gaan we na vaststelling met de solitaire turbine-eigenaren en overige aanbieders van oude turbines die mee wensen te doen aan sanering en opschaling, de mogelijkheden bespreken om in de zoekgebieden, in samenwerking met de eventuele ontwikkelaars, sanering en opschaling van de grond te laten komen. We zullen daarvoor alle tot ons beschikking zijnde en komende middelen gebruiken om het proces te ondersteunen. Om de hoofddoelstelling, realisatie van 855.5MW niet in het geding te laten komen, wordt de tijdspanne hiervoor beperkt tot aan het zomerreces van 2014.

Planvorming door de initiatiefnemer van windparken zal via een door GS vastgesteld Programma van Eisen, conform dit beleidskader opgesteld, plaatsvinden. Het Programma van Eisen zal een samenvattend document zijn van onder andere dit beleidskader, maar zal ook een samenvatting bevatten van overige relevante documenten op het gebied van Windenergie (ruimtelijke kwaliteit, milieuaspecten etc). Aan elke initiatiefnemer zal een soort van Projectplan / Plan van Aanpak worden geëist waarin moet staan beschreven hoe de initiatiefnemer omgaat met de gestelde eisen.

GS zullen periodiek aan PS rapporteren. We zullen daarbij aansluiten bij de periodieke rapportage die met het Rijk is afgesproken.

BIJLAGE BIJ BELEIDSKADER Sanering en opschaling, gebiedsfonds en participatie

Uitvoeringskader Megawatt voor Megawatt in Groningen

Versie december 2013

Inhoudsopgave

1 INLEIDING	24
2 INHOUDELIJK KADER	25
2.1 Hoe werkt de saneringsfactor	25
2.2 Hoe werkt de deelnamefactor	25
2.3 Afbakening	25
3 PROCEDUREEL KADER	26

1 INLEIDING

De komende jaren worden nieuwe windturbines in de provincie Groningen opgericht. De provincie Groningen grijpt dit aan om te komen tot sanering van oude windturbines elders, buiten de concentratiegebieden. Dat beleid heet “Megawatt voor Megawatt regeling in Groningen” (afgekort verder weer te geven als MWvoorMW). Het doel is het verbeteren van de kwaliteit van landschap en omgeving: de “ruimtelijke kwaliteit” door het saneren van oude solitaire windmolens

In deze notitie is vastgelegd en uitgelegd hoe MWvoorMW precies werkt, wat wel en niet mag en hoe het toegepast moet worden. Het werkingsprincipe van MWvoorMW is dat een saneringspartij wordt gekoppeld aan een initiatiefnemer voor een nieuw windpark. Door een saneringsfactor samen met een deelnamefactor verplicht te stellen, worden oude windrechten opgeheven en kan, indien gewenst de oude molenaar meedoen in het nieuwe windpark. .

In hoofdstuk 2 is beschreven onder welke voorwaarden is deel te nemen aan de regeling.

- ✓ In paragraaf 2.1: Hoe de saneringsfactor werkt.
- ✓ In paragraaf 2.2: Hoe de deelnamefactor werkt.
- ✓ In paragraaf 2.3: Voor welke gebieden de regeling toegepast mag worden

In hoofdstuk 3 is beschreven aan welke procedures aanvragers moeten voldoen overeenkomstig de voorwaarden in hoofdstuk 2.

Dit uitvoeringskader heeft de status van beleidsregel zoals bedoeld in de Algemene wet bestuursrecht.

2 INHOUDELIJK KADER

In dit hoofdstuk 2 is beschreven onder welke voorwaarden is deel te nemen aan de MWvoorMW regeling.

2.1 Hoe werkt de saneringsfactor

In deze paragraaf is beschreven hoeveel windrechten verkregen dienen te worden bij realisatie van een nieuw windpark.

1. Als initiatiefnemer wordt aangemerkt een ieder die als gesprekspartner optreedt namens een organisatie, vereniging, grondeigenaren of stichting die windturbines wil oprichten in 1 van de nieuwe windparken. De initiatiefnemer dient inzicht te geven in de medewerking van de grondeigenaren in het initiatief.
2. De initiatiefnemer dient aan te tonen wat de (bandbreedte van de) verwachting is van het op te stellen vermogen van het te realiseren nieuwe park.
3. De initiatiefnemer dient aan te tonen welke windrechten verkregen worden van solitaire windturbines en kleine lijnopstellingen in de Provincie Groningen.
4. Initiatiefnemer dient hierbij een saneringsfactor van minimaal 1:30 toe te passen. Dat wil zeggen dat voor elke 30MW op te stellen vermogen, 1MW windrechten elders ingeleverd dient te worden, of een evenredig deel van 30MW daarvan.
5. Een initiatiefnemer van een nieuw windpark in de provincie Groningen dient aan te geven hoe de oude windrechten worden ingeleverd.
6. Dit kan door daadwerkelijke opkoop van oude windrechten of door een samenwerking aan te gaan met de oude windturbine-eigenaar.

2.2 Hoe werkt de deelnamefactor

In deze paragraaf 2.2 is beschreven onder welke voorwaarden de eigenaar van de oude windrechten deel kan nemen in nieuwe projecten.

1. Indien de oude windturbine-eigenaar de wens heeft om mee te participeren in het nieuwe windpark moet de initiatiefnemer daarvoor ruimte bieden.
2. Om een haalbare business case voor de initiatiefnemer over te houden gaan wij uit van een ouderdomsafhangelijke deelnamefactor van maximaal 1:4. GS worden gemandateerd om indien noodzakelijk maatwerk te verrichten.
3. Een initiatiefnemer van een nieuw windpark in de provincie Groningen dient aan te geven hoe hij de ruimte heeft gegeven voor deelname in het nieuwe windpark De initiatiefnemer dient samen met de oud windturbine-eigenaren aan te geven welke turbines worden gesaneerd en – indien nodig – welke afspraken over het wegbestemmen van de windrechten zijn gemaakt met de grondeigenaar van de locatie van de oude windturbines. Dit kan door daadwerkelijke opkoop van oude windrechten of door een samenwerking aan te gaan met de oude windturbine-eigenaar.

2.3 Afbakening

In deze paragraaf is beschreven voor welke gebieden de regeling wel of niet toegepast mag worden.

1. De regeling geldt voor de gehele provincie Groningen.
2. De windturbines met een ashoogte lager dan 15 meter vallen niet onder de regeling.

3. De regeling geldt voor solitaire turbines die zijn opgericht vóór de peildatum van 1 januari 2014 of waarvan de vergunning is afgegeven voor de peildatum van 1 januari 2014.
4. De regeling houdt geen rekening met de (eerdere) economische verdienmogelijkheid van stoppende activiteiten;
5. De regeling houdt geen rekening met verrekening met de fiscus n.a.v. bedrijfsbeëindiging.
6. De regeling geldt niet wanneer voor dezelfde bestaande oude turbine al eerder een beroep is gedaan op een vergelijkbaar instrument (bijvoorbeeld de 12 Lagerwey turbines die in het kader van Meerstad worden gesaneerd)
7. Eerder gesloopte turbines komen niet alsnog in aanmerking voor compensatie.
8. De regeling gaat in principe uit van de sloop van de gehele turbine inclusief erfverhardingen, kabels en leidingen en toegangspad. Een forse verbetering van de ruimtelijke kwaliteit kan veelal slechts worden bereikt als de gehele voormalige turbinelocatie wordt gesloopt.

3 PROCEDUREEL KADER

In dit hoofdstuk is beschreven aan welke procedures aanvragers moeten voldoen om de MWvoorMW regeling uit te voeren en vast te leggen overeenkomstig de voorwaarden in hoofdstuk 2.

1. Initiatiefnemer dient een (aanvraag tot sloopvergunning) aan te tonen
2. Of in geval van "dubbeldraaien" (voortzetten van beperkt aantal jaren stroomproductie) dienen initiatiefnemer en oude windturbine-eigenaar gezamenlijk een privaatrechtelijk sloopcontract op te stellen waaruit blijkt dat de turbine na 20 jaar, gerekend vanaf eerste jaar van exploitatie, gesloopt zal worden.
3. De planologische rechten van de oude locatie dienen door de betreffende gemeente in de eerstvolgende actualisatieslag van het bestemmingsplan wegbestemd te worden. Voorkomen moet worden dat opnieuw een turbine kan worden opgericht.
4. Door gemeenten zal er op moeten worden toegezien dat de turbines daadwerkelijk worden gesloopt. Waarborging van de sloop kan langs publiekrechtelijke dan wel privaatrechtelijke weg plaatsvinden.
5. De milieuvergunning en bestemming moet in overeenstemming met de nieuwe situatie worden gebracht c.q. worden ingetrokken.

Gemeente
Menterwolde

Aan: Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Muntendam: 2 juli 2015, digitaal verzonden: 2 juli 2015

Onderwerp/Kenmerk: Zienswijze aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33.

Behandeld door:

Telefoon:

Bijlagen:

Geachte heer, mevrouw,

Graag willen wij gebruik maken van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen over de aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het Windpark N33.

A. Motie gemeenteraad : geen windpark maar een zonnepark !

In de eerste plaats is het belangrijk te melden dat de gemeenteraad van Menterwolde in zijn vergadering van 25 juni jl. unaniem een motie heeft aangenomen. In die motie verzoekt de raad ons college voor 2 juli 2015 een zienswijze in te dienen over de aanvullende notitie. De strekking van deze motie kan als volgt worden omschreven.

De realisatie van het voorgenomen windpark in de gekozen varianten brengt grote schade toe aan de inwoners van het plangebied. Daarbij is geconstateerd dat het Rijk niet van plan lijkt om bij plaatsing van de windturbines de door de raad van Menterwolde vastgestelde afstand van minimaal 2 kilometer tot de bebouwing te hanteren. Onder de inwoners van het plangebied is er geen enkel draagvlak voor het tot stand brengen van een dermate groot windpark. Daar komt bij dat de inwoners van het plangebied door het Rijk niet serieus zijn geconsulteerd dan wel meegenomen in het proces om te komen tot een dermate groot windpark. Door te kiezen voor een rijkscoördinatie-regeling worden ook de gemeenten buitenspel gezet.

In de provincie Groningen is onlangs een nieuw provinciebestuur aangetreden. Dit nieuwe bestuur heeft te kennen gegeven mee te willen denken over alternatieven voor het opwekken van duurzame energie. Op dit moment wordt er door inwoners van de in het plangebied betrokken gemeenten –in overleg met de provincie– gewerkt aan de ontwikkeling van veelbelovende alternatieven in de vorm van zonneparken met een opgesteld vermogen van 120 MW. De zonneparken worden niet alleen in onze gemeente ontwikkeld.

Postbus 2
9649 ZG Muntendam

Kerkstraat 2
Muntendam

T (0598) 65 88 88
F (0598) 62 16 88

info@menterwolde.nl
www.menterwolde.nl

Bank Ned. Gemeenten
IBAN Rekeningnummer
NL47BNG028.50.06.460

De ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie volgen elkaar in hoog tempo op. Mogelijke nieuwe ontwikkelingen kunnen er toe leiden dat de gehele bevolking kan gaan profiteren van het opwekken van duurzame energie.

De gemeenteraad concludeert dat de realisatie van een zonnepark met een vermogen van 120 MW een volwaardige vervanging vormt van het betwiste windpark N33. Bij de realisatie van een zonnepark met een dergelijke omvang vervallen de negatieve gevolgen van een windpark voor het overgrote deel van de inwoners in het gehele plangebied.

B. Voor het windpark N33 is geen legitimatie meer aanwezig. Verzoek is om uit te kijken naar andere locaties in de provincie.

Bij brief van 23 juli 2011 hebben wij al uitgebreid gereageerd op de oorspronkelijke notitie Reikwijdte en Detailniveau. De daarin aangedragen argumenten kunt u hier als herhaald beschouwen voor zover deze inmiddels niet door feiten of beslissingen zijn ingehaald.

De aanvullende notitie is opgesteld vanwege de toevoeging van variant 6 aan het Mer-onderzoek. In de afgelopen tijd hebben wij uitgebreid in brieven aangegeven dat voor ons en de gemeenschap deze variant onacceptabel is.

Allereerst willen wij benadrukken dat de aangewezen gebieden voor Windpark N33 geen legitimatie vinden in het onderliggend beleid. Zoals wij in de notitie lezen is het plangebied aangewezen op grond van de ligging nabij industrieterreinen en infrastructuur en de windcondities te plaatse. Met name vanwege de koppeling met industrie is het gebied opgenomen in drie opeenvolgende provinciale omgevingsplannen en de Structuurvisie Windenergie op Land (SWOL). De koppeling aan industrie is voor de provincie Groningen vanaf het jaar 2000 het argument geweest om juist hier een windpark te plannen. De gemeentebesturen van Veendam en Menterwolde hebben zich hier vanaf het begin verzet. Met name voor het noordelijk deel is de relatie met industrie niet aanwezig.

In de drie omgevingsplannen is het gebied tussen de afslag Muntendam/Meeden en de A7, voor zover gelegen tussen het A.G. Wildervanckkanaal en het spoor aangewezen als zoekgebied voor bedrijventerrein. Vanwege onder meer de economische crisis en de niet aanwezige behoefte was het al zeer de vraag of op deze plek echt industrie zou komen, maar nu hebben gedeputeerde staten in het recente ontwerp voor een nieuwe omgevingsvisie de zoekgebieden geschrapt. De kans dat zich binnen een redelijke tijd hier industrie vestigt is hierbij tot nul gereduceerd. Daarnaast is het te onderzoeken plangebied zover in oostelijke richting geprojecteerd, dat er van enige relatie met industrie of infrastructuur geen enige sprake is. Met name geldt dit voor de toegevoegde zesde variant.

Wij concluderen dan ook dat van het uitgangspunt koppeling aan industrie niets over is gebleven. Dit was wel de reden waarom er langs de N33 een windpark moest komen. Nu deze argumentatie niet meer aanwezig is moet breed in de provincie worden onderzocht welke locaties het meest geschikt zijn voor de aanleg van een windpark en kan niet meer worden vastgehouden aan een Windpark N33.

Hetgeen wij hiervoor hebben geschreven wordt in feite door de provincie Groningen bekrachtigd. In hoofdstuk 2 van de aanvullende notitie wordt verwezen naar het advies van de Commissie voor de m.e.r. In dit advies lezen wij onder meer dat de provincie locaties, die zijn aangedragen door de gemeenten Veendam en Menterwolde, ongeschikt acht, omdat deze niet voldoen aan haar uitgangspunt om windenergie te koppelen aan industrie (blz.2 advies cie. m.e.r.). Het verbaast ons en het kan niet zo zijn dat het nu de provincie is die verzoekt om variant 6 te onderzoeken in het Mer, temeer daar deze variant 6, zoals hiervoor aangegeven, geen enkele relatie met het industrie heeft. In de eerste plaats komt er in het noordelijk deel langs de N33 geen industrie, ten tweede heeft het plangebied van variant 6 geen enkele relatie met de oorspronkelijk gedachte locatie voor industrie.

Eén van de uitgangspunten, zoals geformuleerd op pag. 12 van de notitie, is het zoveel mogelijk aansluiten bij de infrastructuur van de rijksweg N33 en de industrie- en bedrijventerreinen bij Veendam. Als serieus met dit uitgangspunt rekening wordt gehouden, dan vallen een aantal varianten, met name variant 6, af. Zoals we al hiervoor hebben bepleit is het niet mogelijk om deze aansluiting te maken.

In de notitie wordt aangegeven dat zes opstellingsvarianten worden onderzocht. Wij hebben problemen met deze varianten. In de eerste plaats omdat deze varianten het woon- en leefgenot in hoge mate aantasten, maar ook omdat de landschappelijke effecten groot zijn. Dit gebied is niet geschikt voor een dergelijk groot windpark. Tevens verwachten wij dat een windpark op deze locatie, zo dicht op bebouwingsconcentraties, grote onaanvaardbare maatschappelijke en economische consequenties hebben voor de dorpen in onze gemeente.

C. Bestuurlijk overleg : Geef ons tijd en ruimte om een andere variant te ontwikkelen !

Op 24 juni jl. is er in het gemeentehuis in Muntendam een bestuurlijk overleg gehouden, waaraan naast de verantwoordelijke minister, de heer Kamp, bestuurders van zowel de provincie Groningen als de betrokken gemeenten (Oldambt, Veendam en Menterwolde) hebben deelgenomen. In dat overleg hebben de provincie en de gemeenten gepleit voor meer tijd en ruimte om in gezamenlijkheid te komen tot een variant die op meer draagvlak c.q. minder weerstand kan rekenen in de regio, dan de nu voorliggende zes varianten. De minister heeft aangegeven dat de molens volgens de afspraken uit het Energieakkoord en met de provincies geplaatst moeten worden. Dat is voor 31 december 2020. De minister gaf daarbij aan dat er al veel tijd verloren is gegaan door de extra studie naar variant 6. Hij is geen voorstander van weer meer tijdverlies.

Echter we willen in Groningen een uiterste poging doen om met een alternatief te komen met meer draagvlak, maar wel binnen de afspraken om in 2020 een functionerend alternatief te hebben. Vandaar onze verzoek om formeel via deze zienswijze alsnog in te stemmen met het verzoek om de provincie en de gemeenten meer tijd en ruimte te geven.

D. Er zijn redenen om een extra variant (7) in het MER te onderzoeken

Omdat wij en onze bevolking zich niet kunnen vinden in de te onderzoeken locaties, hebben wij een extern bureau opdracht te geven om te bezien of een park kan worden ontworpen dat op meer draagvlak c.q. minder draagvlak kan rekenen. Hierbij is de door onze gemeenteraad bekrachtigde afstand van 2 km tot woningbouwconcentraties als uitgangspunt genomen.

Vanuit deze opdracht is een variant (7) ontwikkeld, die met name beter scoort op de aspecten geluid en leefomgeving en landschap. Door de grotere afstand tot woonbebouwing zijn er minder gehinderden.

Wanneer we variant 7 vergelijken met variant 6 kan geconstateerd worden dat variant 6 een niet consequent grid is en het grootschalig open gebied in grote mate aantast. Variant 7 is ontworpen in de vorm van een wolk, geeft meer visuele rust en is minder belastend voor het open gebied. We hebben variant 7 als bijlage bij deze zienswijze gevoegd.

Wij zijn van mening dat de ontwikkelde variant 7 in het MER moet worden onderzocht en wel om de volgende redenen:

- De Wet Milieubeheer schrijft voor dat “redelijkerwijs te beschouwen” alternatieven moeten worden onderzocht. Variant 7 is een dergelijk variant. Het opnemen van variant 7 in het MER kan bijdragen aan een betere besluitvorming. Immers, ten aanzien van de eerder beschouwde alternatieven (en ook variant 6) bestaan grote twijfels bij het draagvlak en vanuit de omgeving wordt aangedrongen om het opnemen van variant 7. Het alsnog onderzoeken van variant 7 kan bijdragen aan vergroten van het draagvlak c.q. het vergroten van de mate van acceptatie. Daarbij is tevens van belang dat variant 7 bij kan dragen aan het verbeteren van de kwaliteit van het plan en het verminderen van de milieugevolgen. Vanuit dit oogpunt is variant 7 een redelijkerwijs te beschouwen variant.
- Variant 7 is technisch maakbaar. Een aandachtspunt bij variant 7 is dat de oorspronkelijke initiatiefnemers mogelijk niet beschikken over grondposities om variant 7 mogelijk te maken. De vraag kan echter worden gesteld of (goede) ruimtelijke ordening kan en mag worden gebaseerd op grondeigendom c.q. gebruiksrechten. Bij een ingreep met dermate grote gevolgen voor milieu en ruimte en ook gezien het gemeenschappelijke belang van het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie ligt het in de rede dat aan motieven van een goede ruimtelijke ordening meer gewicht wordt toegekend dan aan min of meer toevallige en aan verandering onderhevige (gebruiksrechten op andere percelen kunnen immers alsnog tot stand komen) eigendomsituatie of gebruiksrechten. De conclusie is dan ook dat variant 7 als een maakbaar variant kan worden aangemerkt en om die reden redelijkerwijs te beschouwen is.
- Variant 7 is ten aanzien van de technische en economische haalbaarheid niet wezenlijk slechter (en mogelijk zelfs beter) dan de alternatieven 1 t/m 5 in het MER.
- Variant 7 heeft beschouwd vanuit de gevolgen voor het milieu meerwaarde boven de alternatieven die in het MER zijn beschouwd. Gezien de achterliggende doelstellingen van m.e.r. (bijdragen aan verbeteren van plannen waardoor de milieugevolgen van ontwikkelingen kleiner worden) is variant 7 een redelijkerwijs te beschouwen variant.
- Afhankelijk van de turbinekeus kan ook variant 7 voldoen aan de doelstelling van op te wekken energie. In dit verband willen wij u ook wijzen op de zienswijze van gedeputeerde staten van Groningen van 15 november 2011 op de concept notitie reikwijdte en detail, waarin wordt gevraagd om ook varianten te onderzoeken waarin wordt uitgegaan van een gereduceerd aantal windturbines. Gedeputeerde staten achten het acceptabel om minder dan de voorgenomen 120 MW te realiseren, als hiermee knelpunten opgelost worden die naar voren zouden komen en om tegemoet te komen aan de heersende zorg bij de betrokken gemeenten en omwonenden;

- Het gegeven dat variant 7 afwijkt van het oorspronkelijke zoekgebied langs de N33 zoals opgenomen in het POP is maar van beperkt belang. Immers, ook de alternatieven in het MER wijken hier van af. Indien variant 6 aan het onderzoek kan worden toegevoegd, moet dit ook gelden voor variant 7.

E. Maak gebruik van de best beschikbare technieken

Overigens verzoeken wij u om bij het ontwikkelen van welke variant dan ook, gebruik te maken van de best beschikbare technieken. Wij verstaan hieronder dat er gekozen wordt voor een type windturbine en een (landschappelijke) optimalisatie van de opstelling van de turbines, die de overlast en (geluids)hinder voor de omwonenden zoveel mogelijk beperkt.

Concluderend.

Het te onderzoeken gebied, dat ligt bij grote woningbouwconcentraties in Oost-Groningen, is ongeschikt voor windenergie op de schaal zoals wordt voorgesteld. De gevolgen zijn onaanvaardbaar.

Verzocht wordt –conform de motie van de gemeenteraad- om –los van de legitimiteit- af te zien van de aanleg van een windpark en in te zetten voor de aanleg van zonneparken.

De oorspronkelijke argumentatie waarom er hier een windpark moet komen is inmiddels achterhaald; de legitimatie is niet meer aanwezig. Wij concluderen dan ook dat er breder in de provincie Groningen moet worden gekeken naar betere plekken voor een windpark.

Mocht dat niet haalbaar zijn dan verzoeken wij u om samen met de provincie en de omliggende gemeenten, om meer tijd en uitstel om in gezamenlijkheid te komen tot een variant, die op meer draagvlak c.q. minder weerstand kan rekenen

Mocht worden besloten om toch door te gaan met dit proces, dan zijn wij van mening dat “onze” variant 7 in het onderzoek moet worden betrokken.

Daarnaast het verzoek om gebruik te maken van de best beschikbare technieken, zoals hiervoor omschreven.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Menterwolde,

J. Velthuis,
(loco-burgemeester)

E.J.G. Wiertz
(secretaris)

bosch slubbers

WINDPARK N33
ontwerpverkenning alternatieve opstellingen

INLEIDING

De gemeente Menterwolde heeft Bosch Slabbers landschapsarchitecten gevraagd een alternatieve opstelling te ontwerpen voor het Windpark N33. Dit naar aanleiding van het verdiepend onderzoek met betrekking tot Variant 6 dat door de provincie Groningen is opgesteld. Uitgangspunt voor het ontwerp van de alternatieve opstelling is het eerder dit jaar opgestelde schema met een zoekgebied voor dit alternatief.

Uitgangspunten:

- schema zoekgebied, waarin uitgegaan wordt van het principe van een zogenaamde 'wolkopstelling'
- belemmeringen zoals afgeleid van de door de gemeente beschikbaar gestelde kaarten (buisleidingen, hoogspanning, geluidsgevoelige objecten, wegen, spoorwegen en regionale kering). Hierbij moet worden opgemerkt dat de kaarten met belemmeringen door middel van pixelbestanden zijn aangeleverd. Hierdoor is een bepaalde mate van onnauwkeurigheid mogelijk.
- een afstand van 2 km tot de omliggende bebouwingsconcentraties van Scheemda, Meeden en Noord- en Zuidbroek

Vanuit de ontwerpmatige puzzel met de belemmeringen zijn er twee alternatieve opstellingen naar voren gekomen.

ZOEKGEBIED

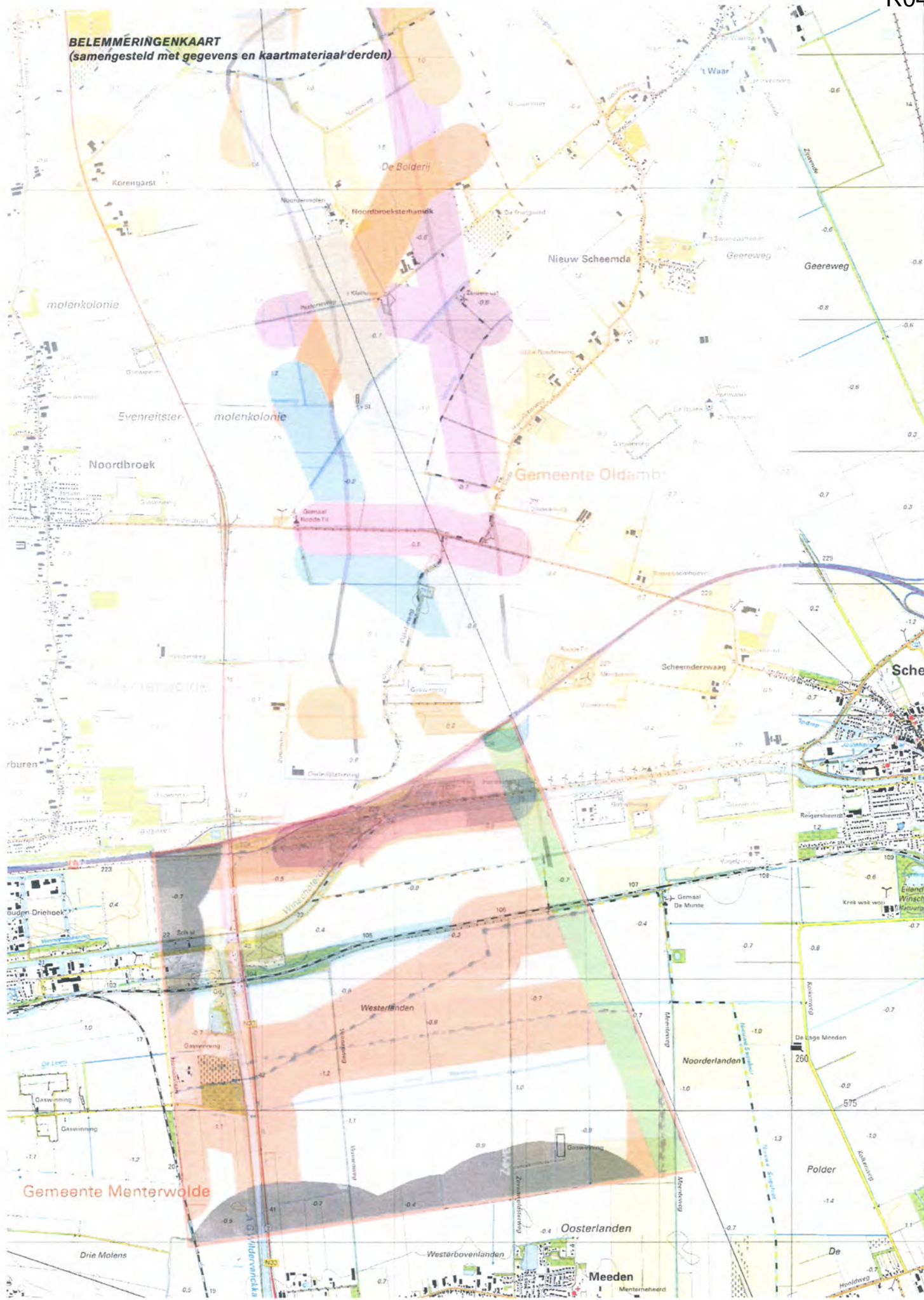
Op bijgaande tekening is met een driehoek een zoekgebied aangegeven voor een veel vrijere opstelling van windturbines. Een dergelijke opstelling zal resulteren in een zogenaamde wolk van windturbines. Een wolk op deze locatie heeft de volgende voordelen:

- Het is geen starre opstelling, waar nodig kan afstand worden gehouden van bebouwing. Het zoekgebied heeft dan ook geen harde begrenzing en is hier slechts indicatief aangegeven
- Door verschuiving naar het noorden worden de turbines meer opgenomen in een toch al meer verdichte as tussen Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Scheemda en Winschoten, waarin ook de grootschalige infrastructuur van de A7 is opgenomen.
- Het grootschalige open gebied ten noorden van Meeden wordt minder aangetast dan in variant 6 het geval is.
- Het biedt mogelijkheden voor het vrijhouden van vides (Zwarte stippellijnen)
- Alternatief 6 is geen volwaardige gridopstelling, de onregelmatigheid zit er bij voorbaat al in. Daarom kan beter voor een vrijere opstelling worden gekozen waar de onregelmatigheid niet hinderlijk is.
- Van grotere afstand werkt een gridopstelling overigens net zo als een wolk, vanwege de interferentie die altijd optreedt. Dus het voordeel van een gridopstelling is uiterst betrekkelijk.
- Voor de leefbaarheid biedt de flexibiliteit van een wolk veel meer perspectief.

BELEMMERINGENKAART
(samengesteld met gegevens en kaartmateriaal derden)

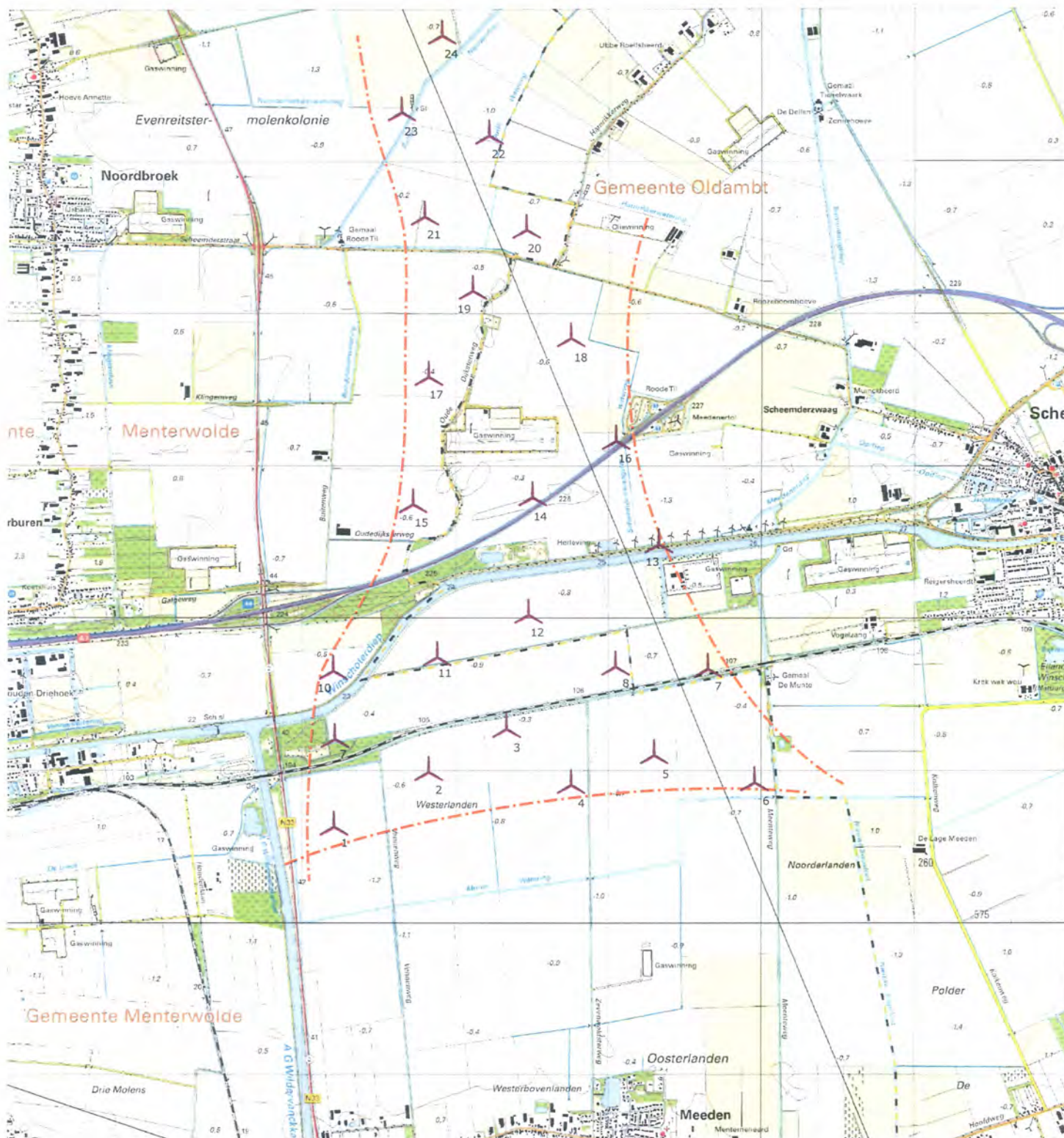

ALTERNATIEF 1

Alternatief 1 (totaal 24 turbines)

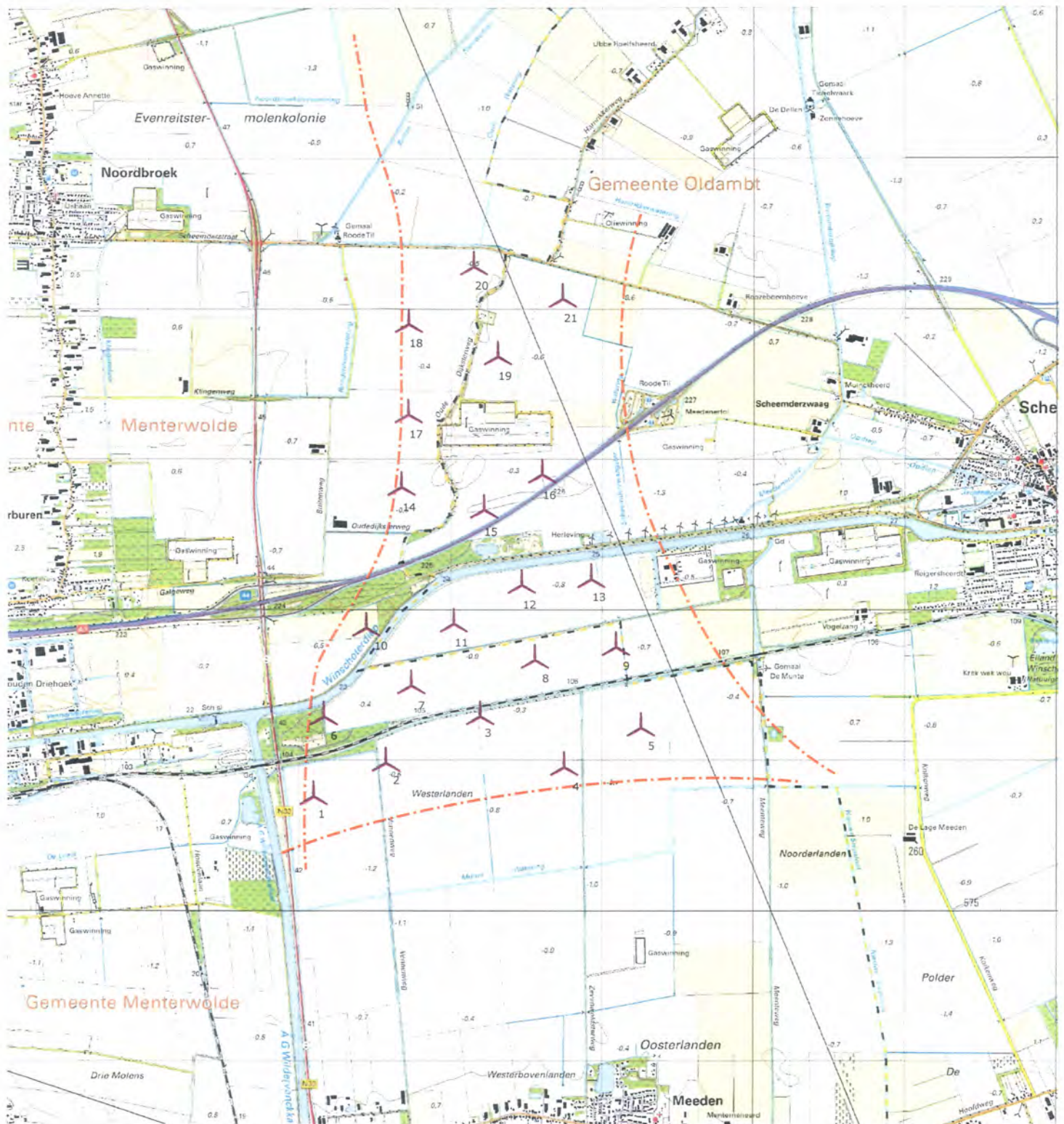
Dit alternatief gaat, rekening houdend met de belemmeringen, uit van een relatief grote maat tussen de turbines. De tussenafstand kent een zekere regelmaat, maar de feitelijke opstelling is los en met uitzondering van de oostelijke begrenzing, waar de opstelling het hoogspanning tracé volgt, niet geometrisch. De westelijke begrenzing loopt globaal evenwijdig aan het bebouwingslint tussen Noord- en Zuidbroek, de turbines blijven 2 km (rode stippellijn) uit dit bebouwingslint. Als gevolg van de ruime tussenafstand spreidt deze opstelling zich over een relatief groot gebied en strekt zich vrij ver naar het noorden uit. Dit kan als een nadeel van de opstelling worden gezien. Door de grotere tussenafstand kent de opstelling waarschijnlijk weinig parkeffect, waardoor grotere turbines met meer MW toegepast kunnen worden. Nader onderzoek is hierbij uiteraard noodzakelijk.

ALTERNATIEF 2

Alternatief 2 (totaal 21 turbines)

Dit alternatief kenmerkt zich door een compactere opstelling van de turbines, maar houdt evengoed rekening met de belemmeringen. De begrenzing is in zijn geheel minder geometrisch dan in alternatief 1. Landschappelijk komt deze opstelling over als een compacte wolk, hetgeen als een kwaliteit van deze opstelling gezien kan worden. Bij gevolg zal het parkeffect waarschijnlijk groter zijn dan in alternatief 1.

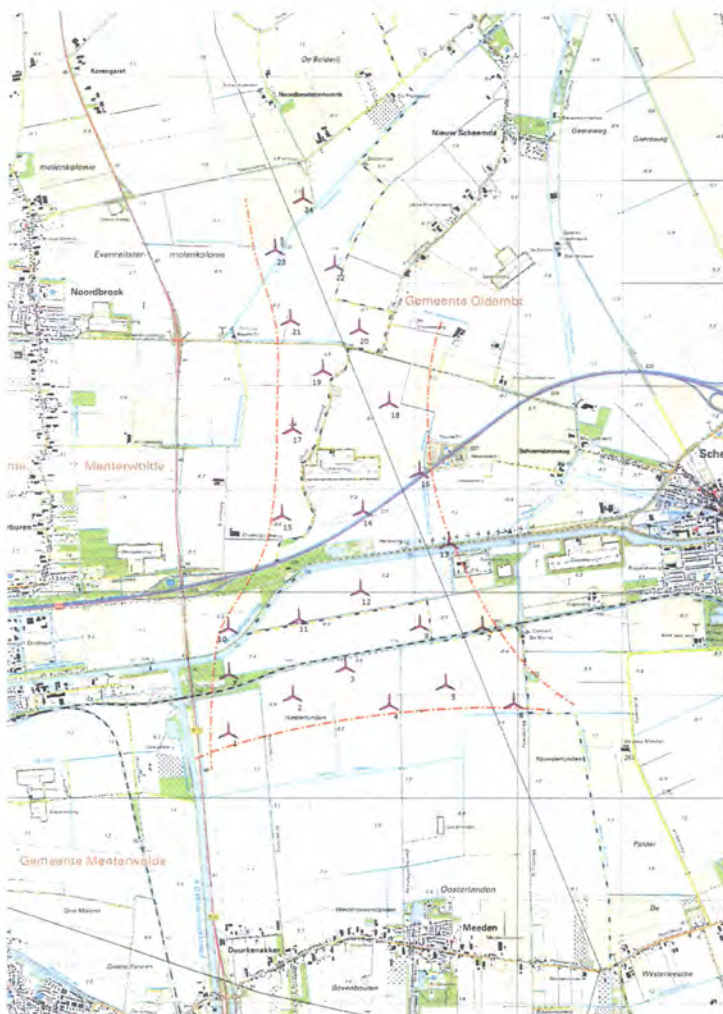

CONCLUSIE

- De getekende opstellingen bevinden zich in de, ten opzichte van de rest van het landschap, meer verdichte zone langs de A7 tussen Hoogezand, Zuidbroek en Scheemda. Met name geldt dit voor alternatief 2.
- Vanwege de belemmeringen en de 2 km eis blijft het aantal turbines onder de 30. Alternatief 1 met zijn 24 turbines en een relatief grote tussenafstand van de turbines (weinig parkeffect) heeft energetisch waarschijnlijk de beste potentie.
- Landschappelijk gaat de voorkeur uit naar de meer compacte wolk (alternatief 2). De 21 turbines van deze opstelling leveren nog steeds een betekenisvolle bijdrage aan de energieopgave van de provincie.

Alternatief 1

Alternatief 2

bosch slabbers
TUIN- EN LANDSCHAPSARCHITECTEN

1e Sweelinckstraat 30
2517 GD Den Haag
E-mail: den-haag@bosch-slabbers.nl
Tel: 070 355 44 07
Fax: 070 306 16 18
Internet: www.bosch-slabbers.nl

bosch slabbers
TUIN- EN LANDSCHAPSARCHITECTEN

Older Wassergeweg 1
Postbus 147
4330 AC Middelburg
0118 59 22 88
0118 59 12 33
Zie ook: www.bosch-slabbers.nl
www.walrus.nl

Zienswijzen 0001 tot en met 0050

Verzonden: Zaterdag 23 mei 2015 18:56

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aansprektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Het sluiten van bestaande kolencentrales om een CO2 uitstoot reductie te creëren t.o.v. het bouwen van een onshore windpark. Dit is een veel goedkopere praktische oplossing ook omdat het vanuit economisch belang niet nodig is om meer elektriciteit te gaan opwekken.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Voor nu en de komende jaren is er een elektriciteitsproductie overschot in Nederland en Noordwest-Europa. Het is daarom ook niet nodig om een windpark te bouwen met een beoogd vermogen van 120 MW elektrisch. Als er vanuit economisch belang extra vraag naar energie komt waardoor er mogelijk een productie tekort zou ontstaan is het aan te bevelen om aan te haken bij een bestaand offshore windmolenpark. Het voordeel hiervan is dat er kan worden aangesloten op een bestaand infrastructuur van transport van elektriciteit naar vast wal. Ook het argument van CO2 reductie is niet relevant. Door het productie overschot van elektriciteit kunnen beter bestaande kolencentrales gesloten worden. Hierdoor wordt een veel grotere CO2 reductie gecreëerd door een hele goedkope oplossing te gebruiken tegen de hoge CO2 uitstoot in ons land.

Reactie

Verzonden: Vrijdag 29 mei 2015 12:42

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Feitelijke onjuistheden zijn het bagatelliseren van de gevolgen voor de omwonenden, het is wetenschappelijk en door vele officiële studies aangetoond dat de afstand tussen windturbines en bebouwing zoals nu voorgesteld word veel te klein is, 4 Km. zou een redelijke afstand zijn.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Milieuaspecten zijn al heel vaak onderzocht, de conclusies zijn steeds hetzelfde, namelijk dat het onverantwoord is om windturbines op zo een korte afstand van bebouwing te plaatsen. Geld is blijkbaar belangrijker dan de gezondheid van mensen. Dit is geen regering voor de mensen, maar voor het kapitaal.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Ten koste van mensen word geprobeerd dit plan door hun strot te douwen, dit is ronduit asociaal beleid van een incompetente regering.

Reactie

Verzonden: Donderdag 4 juni 2015 22:49

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

De provincie beweert dat windparken moeten worden gekoppeld aan industrie. Boven Meeden (variant 6) is nergens industrie. Wel 1000 huishoudens

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Gezondheid. Schade door langdurige blootstelling aan laagfrequent geluid.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie Bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 223
2250 AE VOORSCHOTEN

Betreft zienswijze conceptstartnotitie reikwijdte en detail Windpark N33

Meeden 4-6-2015

Geachte Mevrouw/Heer

Met dit schrijven reageer ik op de conceptstartnotitie reikwijdte en detail voor de milieueffect rapportage Windpark N33 (met name variant 6 boven Meeden) en verzoek ik om mijn zienswijze op te nemen in de definitieve notitie.

Geluid:

Laagfrequent geluid dat van het windpark zal komen.

In de Ecofys documentatie

(Bijlage_1_Technische_ondersteuning_verdiepend_onderzoek_variant_6_Windpark_N33.pdf)

worden hier negen niets zeggende regels aan besteed.

Wat het effect hiervan wordt in onze huizen is hier niet uit op te maken en ik twijfel ook of het zelfs te voorspellen is voordat het windpark er echt staat.

Wel weten we dat veel mensen hier behoorlijk last van krijgen en ook dat LF geluid / of trillingen onder de grond soms verrassend goed propageren.

De noordkant van de nieuwbouw in Meeden staat vol met huizen uit de jaren 70 waarvan het metsel- en stucwerk niet van de hoogste kwaliteit is en ik vraag mij af of deze trillingen, vooral als deze bij een van de resonantiefrequenties van een bepaald vertrek zitten geen schade gaan aanrichten.

Graag zou ik dit onderzocht willen hebben voordat er besloten wordt om deze windmolens vlak boven ons dorp te zetten. Of, alternatief, niets onderzoeken maar 2 km afstand houden.

Fauna:

Ransuilen. Ze jagen op geluid en hun jachtgebied vol met windmolens zullen ze niet waarderen.

Er zitten er veel in Meeden en ze zijn beschermd.

De Roeken die na het kappen van de bomen langs de N33 in Meeden zijn gaan nestelen hebben de gewoonte om op windmolenhoogte boven de omgeving te cirkelen. Ook beschermd.

Grauwe gors. Staat op de rode lijst. Er staat nog een mooi bord midden in het toekomstige windpark dat vermeldt dat hij net weer terug is en dat boeren stroken land ingezaaid hebben om hem te helpen. Nu staan er weer gewoon landbouwgewassen.

Ongelijkheid:

Iedereen in het dorp vraagt zich af hoe het mogelijk is dat landeigenaren zo vorsteljk gecompenseerd worden dat zij probleemloos op een prettige plek kunnen gaan wonen terwijl wij, in onze eigen onverkoopbare huizen gegijzeld, achterblijven en ook nog fors gaan meebetalen aan de inkomsten van windboeren door de energierekening.

De woede van dorpsbewoners richting overheid en windboeren wordt met de dag groter en zal zeker ergens tot uiting komen.

Gezondheid:

Hoe kan het dat de overheid blijft ontkennen dat dit een probleem is?

Het internet staat bol met verhalen van mensen en medische onderzoeken die aantonen dat er wel degelijk gezondheidsklachten optreden. Vooral bij iets met de afmetingen van een Enercon E-126. Is het niet zo dat een regering zorgplicht heeft wat o.a. betreft veiligheid, scholing, recht op eigendom en zeker ook GEZONDHEID!

Hoe kan deze overheid dan een wet (activiteitenbesluit) maken om windmolens bijna boven op een woongebied te kunnen plaatsen en vervolgens alle bezwaren over problemen die hierdoor ontstaan op arrogante en regenteske wijze aan de kant schuiven?

Zijn publicaties als "<http://oto2.wustl.edu/cochlea/wind.html>" totaal irrelevant voor deze overheid?

Of meer direct over minimum afstand de volgende "<http://oto2.wustl.edu/cochlea/wt6.html>"

Als we voor zoiets als een korenwolfje de aanleg van een hele weg in Limburg kunnen uitstellen, dan moet de overheid toch ook wel kunnen wachten met een windpark tot bekend is wat de schade voor onze gezondheid wordt door langdurige blootstelling aan LF geluid.

Ik zou ook graag horen of hier onderzoek naar is/wordt gedaan.

Krimp:

Zeker, Meeden is al een krimpgebied.

Huizen zijn al in waarde gedaald door de windparkplannen en huurhuizen zullen straks misschien aan 'vroeger minder gewenste' bewoners worden verhuurd om ze vol te houden.

Verbeteringen en onderhoud aan eigendommen worden wellicht niet meer uitgevoerd omdat dit bij verkoop weggegooid geld zal zijn.

Vanwege de gezondheidsrisico's zouden mensen met jonge kinderen hier niet meer moeten gaan wonen.

Einde scholen en, na 6 eeuwen, einde dorp.

Vriendelijke groet,

Verzonden: Zaterdag 6 juni 2015 12:17

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

4 jaar geleden besloten wij een woning te laten bouwen aan de rand van het dorp Scheemda. Vanuit de woonkamer kijken we over de landbouwgronden met een vrij uitzicht tot ongeveer Zuidbroek. Rust in uitzicht als wel in geluid. Een bewuste keuze gebaseerd op de op dat moment geldende omstandigheden. En toen begon de aarde te beven en bleef beven. Vanuit Den Haag kwamen wijze mannen zich over deze aardproblematiek buigen en men kwam tot de conclusie dat er maatregelen moesten worden genomen. De productie in de omgeving van Loppersum moest nagenoeg worden stilgelegd. Probleem opgelost zo zegt men. Echter leveringsplicht en de dreigende zichtbaarheid van de staatskas bodem verlangde afzet van gas. Dus in oktober 2014 ging de productie van Gas op andere locaties omhoog. Mooi nazomer 2014, in oktober zitten wij buiten op ons terras in de gekozen stilte te genieten van de geluiden om ons heen. Normaal gesproken vogel geluiden veel vogelgeluiden. Nu echter aangevuld met het geluid van een soort stofzuiger een zware bromtoon dit geluid bleef ook in de nacht. Bleek dat de nam locatie De Eeker, gelegen in de landerijen tussen Zuidbroek en Scheemda haar productie aanzienlijk heeft verhoogd. Een behoorlijke aantasting van ons woongenot. Ten aanzien van deze aantasting heb ik gevraagd om over te gaan op een handhaving traject, het Sodem is daar nu mee doende. En dan ineens afgelopen week een flyer in de deur waarin aan wordt gekondigd dat men van zins is windmolens te plaatsen in het veld tussen Zuidbroek en Scheemda. Windmolens met een minimale hoogte van 100 meter en dan in een aantal van 33 stuks. Uitzicht weg, lawaai op lawaai bedankt overheid geweldige plannen!!!

Waarom zet men die dingen niet in de CC polder overschot aan ruimte, geen danwel nauwelijks bewoning en aansluitend bij het industrie gebied Delfzijl.

Nu wordt er hoogdravend gedaan over het opwaarderen van oost Groningen en worden er miljoenen geïnvesteerd in de Blauwe stad om het gebied een toeristisch impuls te geven, iets waarin ik zeker geloof. Maar aan de andere kant plaatsen we ongeveer 40 windmolens waarmee je diezelfde toeristen en toekomstige bewoners gewoon wegjaagt.

Ik heb 320000 euro geïnvesteerd in woongenot en zie met ieder perspublicatie deze investering naar beneden gaan, met de komst van de molens kan ik de gehele investering als afgeschreven beschouwen de woning zal onverkoopbaar worden.

Inspraakformulier Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

06 JUN 2015

Persoonsgegevens:

Aanspreekvorm* dhr/mw

Titel.....

Voorletters* ....

Tussenvoegsel.....

Achternaam* ....

Mede namens .....

Bedrijf/Organisatie .....

Correspondentie kenmerk .....

Bereikbaarheidsgegevens:

Postcode* .....

Huisnummer* ....

Toevoeging .....

Straat* .....

Plaats* .....

Telefoonnummer*

E-mail adres* ..

Hierbij verklaar ik dat ik op het door mij opgegeven e-mailadres goed bereikbaar ben voor verdere correspondentie over het project.

Zie ommezijde

Reageren

Een ieder kan reageren op de inhoud van de aanvullende notitie Reikwijdte en Detail Windpark N33. Gelet op de inhoud van deze notitie kunt u daarbij denken aan de volgende vragen:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

~~Nee~~ Ik neem aan van niet, wel ga ik er niet van uit dat dit hele project volkomen rusteloos is, als ik aan het werk ben of ga slapen wil ik rustig kunnen werken. Lijkt mij niet meer dan logisch. En dat je wordt uitgenodigd om het te horen en zien. Dan, als je wordt uitgenodigd zal het wel extra naar worden negezet. ~~Zodat~~ ~~Windpark~~ ~~Varal Energy~~ ~~Utc.~~ ~~meer~~ ~~geld~~ heeft (extra)

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Het zal allemaal wel goed zijn voor het milieu en het kasseloortje maar stelt u zich nu eens voor. U heeft net een nieuw huis gekocht en komen er van die mensen aan die zeggen "Wij gaan hier een windpark N33 bouwen terwijl het nu een leeg weiland is en prachtig veel rust. Is geen enkel benwaar zal wonen. Totdat het was er 8 windmolens tegenover je nieuwe huis worden geknald. Zet ze niet in zake dorpen!"

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Naar mijn mening vind ik het een storend project. Geld, geld, geld en politiek. De bevolking en dan heb ik het niet over alleen Smeeman maar ook Meeden en Veendam (etc.) wordt belemmerd hiermee. Maar, aangezien een adviseur ons al vertelde dat het toch wel daar zal gaan. Ben ik flink tegen variant 6, en een klein beetje voor variant 4. Een groot aantal dorpen wordt met variant 6 echt belemmerd. Bij variant 4 is het niet overal heel veel maar gedeel-
telijk

Privacy bepalingen

De Rijksoverheid gaat zorgvuldig om met uw persoonsgegevens en houdt zich aan de bepalingen in de Wet bescherming persoonsgegevens. Uw bereikbaarheidsgegevens worden gebruikt voor verdere correspondentie over dit project. In de inspraakbundel worden bij particulieren de persoonsgegevens waarmee ondertekend is niet weergegeven. U bent er zelf voor verantwoordelijk dat de inhoud van uw reactie niet te herleiden is tot uw persoon. De Rijksoverheid wijzigt inhoudelijk niets aan uw reactie.

GEEN V6

Toelichting

De velden met een * zijn verplicht. Zodra wij uw zienswijze hebben verwerkt, ontvangt u van ons een ontvangstbevestiging op het door u opgegeven adres.

Verzonden: Dinsdag 9 juni 2015 22:41
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar
Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aansprektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Ik wil graag mijn mening geven, omdat het huidige windpark vlak bij mijn woning komt. Ik wil vooropstellen dat ik persoonlijk niet tegen een windpark ben en ook niet bij Meeden. Persoonlijk kan ik een windpark accepteren bij een grens van minimaal 1.5 tot liefst 2km van Meeden. (gemeten van het dichtstbijzijnde huis)
Maar dat ik me als omwonende niet kan vinden in de door de provincie voorgestelde variant 6.

In deze variant worden de dorpen Ommelandervijk en Veendam helemaal ontzien van windturbines en worden alle 36 turbines op een rommelige manier in het landschap van Meeden geplaatst. En in tegenstelling tot eerdere varianten nu ook de dorpskern van Meeden (nieuwbouw) behoorlijke hinder ondervind bij variant 6 wat niet goed is voor de leefbaarheid van het dorp. Deze rommelig ogende opstelling achter een lintdorp is ook in de omliggende dorpen hinderlijk aanwezig.

Er is bij de bevolking van Meeden weinig draagvlak voor windturbines zo vlak bij het dorp, en er zijn voorstellen gedaan vanuit de bevolking voor een variant 7 waarbij een deel van de turbines aan de andere kant van de A7 komen te staan. Dit zou de afstand tot het dorp Meeden op 1.5 tot misschien zelfs 2km brengen.

Waarbij er evenveel megawatt wordt gerealiseerd, en andere dorpen ook op een grens van minimaal 2km staan. Bij het vorige provinciebestuur was dit geen optie, die wou niet aan de andere kant van de A7 bouwen, maar met de huidige gedeputeerde , en de hulp van de gemeente Oldambt lijkt er een oplossing te zijn die wel draagvlak geeft. Mijn zienswijze is dan ook om verder te kijken dan alleen variant 6 en tot een opstelling te komen die wel draagvlak heeft.

Ik wil graag benadrukken dat het dorp Meeden de laatste jaren veelvuldig heeft geprobeerd, om mee te praten bij het maken van plannen voor een windpark die wel draagvlak van de bevolking heeft maar bij de vorige gedeputeerde die gelegenheid niet heeft gekregen waardoor er nu een variant 6 op tafel ligt die geen draagvlak heeft bij de bevolking. Ik wil graag benadrukken dat het negeren van omwonenden bij de besluitvorming het draagvlak voor het windpark geen goed heeft gedaan en dat het gebied waar turbines

kunnen komen te staan groot genoeg is om een groot deel van het gebrek aan draagvlak weg te nemen. (andere kant A7) Ik heb me het afgelopen jaar erg in het onderwerp verdiept en was vorig jaar ook bij de bijeenkomst van RWE die hebben mij verteld dat er aan de andere kant van de A7 mogelijkheden zijn om een deel van de turbines te plaatsen om het dorp Meeden te ontzien. Tevens bied dit mogelijkheden tot een betere opstelling.

Tot slot wil ik aangeven dat omwonenden door het niet doorgaan van de informatie avond (mede door enkele buurtgenoten) niet goed geïnformeerd zijn wat ik ongewenst vind aangezien niet alle omwonenden betrokken zijn bij de actiegroepen, en het een erg ingrijpende gebeurtenis is voor hun woongenot. verder wil ik benadrukken dat de inwoners van Meeden nu enkel de lasten dragen in variant 6 en geen voordelen van het windpark hebben (goedkopere stroom)

En dat ik van mening ben dat bij zulke ingrijpende projecten omwonenden een kans moeten hebben om mee te praten, op een moment dat er nog mee te praten valt, en niet tijdens een bijeenkomst als alles al bepaald is.

Tot slot vind ik het heel erg jammer hoe dit project tot stand is gekomen, en welke impact het op mijn dorp heeft. de manier waarop omwonenden niet zijn betrokken bij het project hebben er in mijn ogen aan bij gedragen dat er nu een onderlinge strijd in mijn dorp gaande is tussen actievoerders (waar ik niet bij aangesloten ben) en boeren die een windturbine of meer op hun land krijgen. Ik vind de verdeeldheid die er nu in mijn dorp, is en de manier waarop de huidige variant 6 het dorp verscheurt heel erg, en vind dit een verantwoordelijkheid van de overheid om samen met de omwonenden tot een oplossing te komen.

Tot slot wil ik benadrukken dat ik de windboeren niks kwalijk neem, maar me niet kan vinden in de afstand van de turbines en de hoeveelheid van de turbines tot mijn woning.

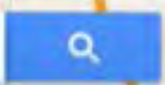
Reactie

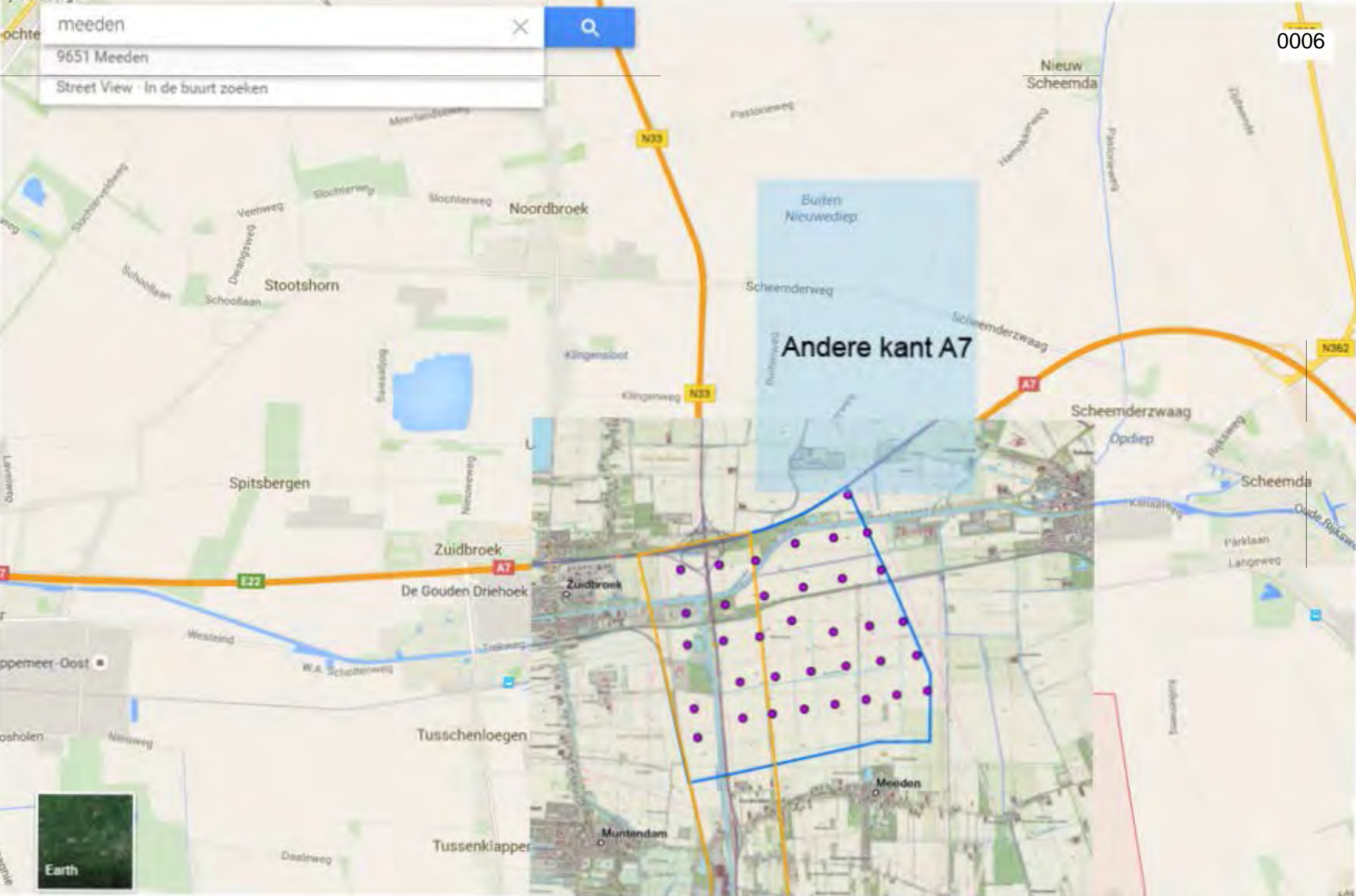
meeden

9651 Meeden

Street View - In de buurt zoeken

0006

Andere kant A7

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 09:42

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aansprektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik ben niet tegen windenergie, maar wel tegen de voorgenomen locatie, in het bijzonder bij Meeden en Veendam. Dit zoekgebied ligt veel te dicht bij woonlocaties. De windturbines moeten niet in de omgeving van woonhuizen worden geplaatst. De provincie Groningen is groot, en heeft voldoende ruimte buiten de bebouwde kom. Ik stel voor om te zoeken naar gebieden waar de windturbines verder van bebouwing af geplaatst kunnen worden.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 09:45

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Inspreker maakt zich zorgen over de trillingen onder de grond als de molens draaien.

Inspreker heeft gelezen dat deze trillingen kilometers verder waar te nemen zijn. Inspreker wil dit graag onderzocht zien.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Kan de M.E.R. ook worden ingezet om te onderzoeken hoe het effect van een infrastructurele ingreep – in dit geval van de aanleg van een windpark - gebruikt kan worden om te rapporteren over mogelijkheden om het effect van een ingreep in positieve zin een bijdrage te leveren aan het milieu en de leefbaarheid en het welbevinden van de inwoners van het betrokken gebied.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Inspreker wil weten wat het effect is op de mening van de bevolking indien infrastructurele werken – in dit geval een windpark – zich minimaal op 2 kilometer van de bebouwde kom zouden moeten worden gerealiseerd.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 09:51

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik heb veel geluidsoverlast van de NAM-locatie. Deze is enkele jaren geleden uitgebreid en geeft veel overlast. Nu er plannen zijn om op dezelfde locatie een windmolenpark aan te leggen, stapelt het geluid op, waardoor de overlast zal toenemen. Wij willen dat dit beter onderzocht wordt. Zodra het windmolenpark wordt geopend, wordt de leefbaarheid in en rondom onze woning ernstig aangetast. Zodanig dat wij gedwongen worden te verhuizen naar een rustiger omgeving.

Wij verwachten dat de waarde van onze woning zal dalen vanwege het uitzicht op het windpark.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Wij zijn van mening dat naar een andere locatie moet worden gezocht. Groningen biedt veel mogelijkheden daarvoor ver van bewoond gebied.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 09:57

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Ik ben van mening dat energie moet worden opgewekt waar het nodig is. De windenergie die met het windpark N33 wordt opgewekt, gaat mijns inziens voornamelijk naar West Nederland. In het Noorden wordt aanmerkelijk meer geproduceerd dan nodig is. Deze regio moet dan gecompenseerd worden. Er zou een fonds moeten komen waaruit activiteiten voor de gemeenschap moeten worden gefinancierd. Het beheer van dit fonds moet plaatsvinden door de gemeenten waar de windparken staan. Gemeenten mogen het geld niet gebruiken om verliezen op andere niveaus te compenseren, maar het moet direct naar de gemeenschap gaan. Bijvoorbeeld om een zwembad open te kunnen houden. Daar heeft de hele gemeenschap baat bij. In de communicatie moet duidelijk zijn dat ambtelijke organisaties geen greep in de kas kunnen doen.

Ik zou graag zien dat mijn initiatief nader wordt onderzocht.

Ik zou ook graag zien dat wordt onderzocht of het mogelijk is om Windpark N33 (variant 6) aan de andere kant (Noordkant) van de A7 kan worden aangelegd. In dat gebied heeft vrijwel niemand overlast ervan.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:02

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik vind dat eerst de problemen rondom de gaswinning met de inwoners moeten worden afgehandeld, voordat er weer een nieuw probleem rondom een nieuw aan te leggen windpark bij komt.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ik heb daarvoor een alternatief. Onderzoek of het mogelijk is om de energie die nodig is op te wekken via zonne-energie. U kunt de inwoners zoveel mogelijk stimuleren om zonnepanelen aan te leggen op daken en schuren. Zonnepanelen geven geen enkele overlast.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:05

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik zou de landschapsvervuiling zoveel mogelijk willen beperken. Dat kan door de windturbines niet in de omgeving van woongebieden en open landschapsgebieden (de open ruimte tussen N33, A7, Westerlee en Meeden) te plaatsen. Bijvoorbeeld 15 km uit de kust op zee.

Als windpark N33 wordt aangelegd, moet de geluidsoverlast van de turbines beter onderzocht worden. Het gaat voornamelijk om de geluidsoverlast bij westenwind bij de locatie Scheemda, variant 6. Het zijn juist piekmomenten waar de bewoners overlast van krijgen. Ook in de nachtelijke uren.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Conclusie is dat het windpark het beste geplaatst kan worden in gebieden waar al een concentratie van industrie en windparken is. Daarbij kan gedacht worden aan Farmsum/Delfzijl en het grensgebied bij Bellingwedde. Eventueel dient samengewerkt te worden met Duitsland.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:08

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ik ben voorstander van variant 1 of 2, met een grote voorkeur voor variant 1. De windturbines moeten zo veel mogelijk langs de N33 worden geplaatst. In een lijnopstelling. Dit geeft iets minder geluidsoverlast dan de andere varianten geven. Er is toch al lawaai van de N33 komt. Het landschappelijk ook mooier om de windturbines langs de lijn van de N33 te plaatsen. Een lijnopstelling biedt ook uitbreidingskansen voor de toekomst: verder langs de weg.

Variant 6 vind ik geen goede keuze.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:11

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik woon op ca. 2 kilometer van het voorgenomen windpark (variant 6). Ik verwacht 's winters, als de bomen kaal zijn, last te hebben van het horizonvervuiling omdat de windmolens zichtbaar zullen zijn tegen de in het westen ondergaande zon. 's Zomers vrees ik bovendien geluidsoverlast van de draaiende windmolens.

Bovendien verwacht ik waardevermindering, c.q. onverkoopbaarheid van mijn woning.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ik verzoek nader onderzoek van de gevolgen van laagfrequent geluid voor het gedrag van dieren.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:15

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik ben van mening dat de meeste energie moet worden gewonnen, daar waar de ook de meeste energie wordt gebruikt, in het westen van Nederland. Ik maak de vergelijking met de dijken. De dijken worden verhoogd in de gebieden waar de meeste mensen wonen, en niet verhoogd waar weinig mensen wonen. Het is onterecht dat de provincie Groningen zoveel energie levert aan de Staat der Nederlanden.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

In het milieuonderzoek wordt te eenzijdig gekeken naar het milieu, de totale energiewinning in Groningen moet in het milieuonderzoek worden betrokken en op de juiste manier worden gewogen.

Ik betreur het dat de windmolens zoveel commotie teweeg brengen onder de inwoners.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:17

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ik ben tegenstander van variant 6 omdat een onevenredig grote aanslag wordt gepleegd op het milieu, wegens de druk op de flora en fauna in een relatief klein gebied en de aantasting van landschappelijke waarden. De 'pijn' worden verdeeld door meer windmolens te realiseren langs de A7, Veendam, Wildervank en Meeden.

Reactie

Verzonden: Woensdag 10 juni 2015 10:19

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Organisatie

Organisatie: Stichting Medume

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ik vraag waarom windmolens op land en waarom niet op zee worden geplaatst? Ik ben van mening dat Nederland te vol is. Als Groningers hebben wij al gaslocaties, zoutlocaties, magnesiumlocaties, daarom hier geen windmolens.

Reactie

Verzonden: Donderdag 18 juni 2015 10:25

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Aantasting leefgebied door horizonvervuiling.

Economische waardevermindering van mijn woning door bovenstaande.

Reactie

Verzonden: Vrijdag 19 juni 2015 11:16
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar
Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als:

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Het effect op gezondheid wordt bepaald door samenvoegen van de resultaten van onderzoek naar o.a. geluid, slagschaduw etc (noot 11, pag 25). In het onderzoek naar effect op gezondheid worden mijn inziens ten onrechte de effecten van planschade op sociaal en financieel gebied niet meegenomen.

Hierbij denk ik aan:

- effecten op gezondheid van mensen wiens woning heel erg lang te koop staat doordat woningen onverkoopbaar zijn geworden.
- effecten op leefbaarheid en sociale structuur in de woonomgeving door bevolkingskrimp.
- effecten op onderlinge verhoudingen tussen landeigenaren en dorpsgenoten.
- effect op huizenprijzen, en daarmee op gezondheid van huiseigenaren

Verder maak ik bezwaar tegen de kwalitatieve beoordelingen die onderdeel zijn van de m.e.r. Kwalitatieve beoordelingen zijn mijns inziens subjectief. In de notitie mis ik het kader waarbinnen deze kwalitatieve beoordeling wordt gedaan, wie deze beoordeling uitvoert, op basis waarvan de beoordelaar zijn/haar autoriteit ontleent, wie die autoriteit heeft verleend en op basis van welke criteria een kwaliteit danwel positief danwel negatief wordt beoordeeld.

Reactie

Verzonden: Maandag 22 juni 2015 12:20
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar
Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

in het milieueffect worden wel natura 2000 gebieden ontzien, maar niet bewoningsgebieden, terwijl er voldoende alternatieven voor handen zijn.
de kritiek is dus dat er onvoldoende alternatieven in de onmiddellijke omgeving met een lagere belasting voor bewoners zijn onderzocht/geaccepteerd.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Ontwerp is 15 jaar oud. Inmiddels zijn er economisch voordeligere groene energie oplossingen gekomen (Energy Valley).
Bij een een dergelijk ingrijpende beslissing dient er draagkracht bij de bevolking te zijn. Wanneer die geheel ontbreekt, zoals bij dit voorstel, is de aanleg anti-democratisch en negatief voor deelname aan door de overheid gewenste processen in de samenleving en daarmee uiteindelijk ook slecht voor toekomstige beslissingen over vergroening van de energie.

Reactie

Verzonden: Maandag 22 juni 2015 21:20

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Vanaf 2017 komen ongeveer 370 woningen in aanmerking voor een uitkoopregeling omdat ze onder hoogspanningslijnen staan.

In Meeden staat een verdeelstation, met een komen en gaan van hoogspanningslijnen.

Hoe staat de straling van hoogspanning naar windmolens, met betrekking tot de gezondheid van de bewoners.

Reactie

Verzonden: Dinsdag 23 juni 2015 19:26

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Het dorp Meeden is inmiddels verscheurd door het windpark, en er is ernstige tweespalt tussen de initiatiefnemers en de gedupeerden. Het sociale aspect is al lang verdwenen, en voorstanders en tegenstanders groeten elkaar niet meer. De voortzettende krimp zal nergens groter zijn dan in dit dorp met 1800 inwoners. Het idiote plan met 35 of 36 windturbines vlak boven het dorp, gaat het dorp volledig wegvagen. Door vergrijzing loopt het inwonertal al achteruit, de jeugd blijft er met een windpark helemaal niet meer wonen. Het dorp kan in één adem worden genoemd met Heveskes, Oterdum, en Weiwerd, de verdwenen dorpen rond Delfzijl. Dorpen die volledig overbodig moesten verdwijnen voor de industrie rond Delfzijl. Nu wordt het dorp Meeden geslachtofferd, en dat terwijl er talloze alternatieve en betere plekken voor een windpark zijn aan te wijzen. Meeden, met alle prachtige gebouwen en rijke historie mag niet verdwijnen!

Reactie

Verzonden: Dinsdag 23 juni 2015 22:17

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Het laagfrequent-geluid is in Nederland niet onderzocht. Gewoon niet onderzocht, om maar meer windturbines te kunnen plaatsen! Zie de bijlagen. Vanaf 1999 heeft de Nederlandse Stichting Geluidshinder een richtlijn uitgegeven over laagfrequent-geluid. Bekend is dat het laagfrequent-geluid wel degelijk gezondheidsklachten kan opleveren. Het wordt nauwelijks gehoord, maar veroorzaakt druk op het hoofd, veroorzaakt trillingen in buik, borst, armen en benen. de klachten nemen toe in de tijd. Mensen worden er door uit hun slaap gehouden, met alle problemen daaruit voortkomend. Verdere symptomen zijn paniek, geheugenstoornissen, druk in het oor, duizelingen, enz. Het internet staat bol van rapporten over de schadelijkheid van LF-geluid, maar onze overheid wil het niet erkennen, zoals ze ook geen stralingen van hoogspanningsmasten wilden erkennen. De gevolgen zijn inmiddels bekend!

Op dit moment is het wel degelijk bij de Overheid bekend, maar heeft men het nooit willen onderzoeken, dit in tegenstelling tot vrijwel ieder ander land. Niet voor niks zijn de afstanden waarop turbines worden geplaatst vanaf de bebouwing overal veel groter als in Nederland

Ik vraag u daarom dan ook het verschijnsel LF-geluid te onderzoeken over meerdere jaren, want op dit moment is LF-geluid met de gezondheidsklachten bewust onder de mat geschoven om maar aan voldoende ruimte te komen voor windparken. Onderzocht moet worden wat het Laagfrequent-geluid precies met mens en dier doet. Niet even aannemen wat de Overheid voor richtlijnen hanteert, maar met eigen bevindingen, en met medische onderzoeken over enkele jaren.

Reactie

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IENM/BSK-2014/44564

Bijlage(n)
3

Datum 31 maart 2014
Betreft laagfrequent geluid van windturbines

Geachte voorzitter,

Met deze brief informeer ik uw Kamer, mede namens de minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu over de kennisontwikkeling over laagfrequent geluid van windturbines, zoals toegezegd tijdens het algemeen overleg over de ontwerp-Structuurvisie Windenergie op land op 20 juni 2013. Tevens ga ik in op de stand van zaken van de uitvoering van de motie (33612, nr. 18).

Onderzoeken laagfrequent geluid

Zowel in het kader van de voorbereiding van grootschalige windturbineprojecten bij Veendam en in de Drentse veenkoloniën als in het kader van de opstelling van de Structuurvisie Windenergie op Land zijn vele zienswijzen ingediend waarin de gevolgen van laagfrequent geluid voor de gezondheid als argument worden aangevoerd tegen de bouw van windturbines. De vrees bestaat dat laagfrequent geluid mensen ziek maakt en dat de Nederlandse geluidsnorm onvoldoende bescherming biedt, omdat bij de vaststelling van de voor windturbinegeluid geldende norm van 47 dB op basis van Lden met deze informatie geen rekening zou zijn gehouden. Lden en Lnight zijn de Europese geluidmaten waarbij Lden het jaargemiddelde niveau over het hele etmaal is, en Lnight het jaargemiddelde niveau over de nachtperiode. De normen voor de hoeveelheid geluid gelden op de gevel van nabij gelegen woningen.

Bij de behandeling van de ontwerp-Structuurvisie Windenergie op Land door uw Kamer zijn er diverse vragen over laagfrequent geluid gesteld. Daarbij werd door verschillende fracties gevraagd naar de norm die op 1 januari 2012 in Denemarken is ingevoerd, voor de hoeveelheid laagfrequent geluid van windturbines in het binnenmilieu van woningen.

Hierbij bied ik uw Kamer twee onderzoeken aan van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM); een factsheet over laagfrequent geluid van windturbines, die is opgesteld naar aanleiding van een verzoek van de GGD's van Groningen en Drenthe en de Colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies Groningen en Drenthe, en een update van het informatieblad 'Windturbines; invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden'. Ook stuur ik u een in opdracht van Agentschap NL door Bureau LBP/Sight uitgebracht rapport toe over een literatuurstudie naar laagfrequent geluid. In deze brief geef ik aan welke

inzichten in de studies ik belangrijk vind en hoe ik hieraan toepassing wil geven.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Belangrijkste inzichten uit de studies:

Ons kenmerk
IENM/BSK-2014/44564

- Allereerst is het inzicht van belang, dat het menselijk gehoororgaan voor de waarneming van laagfrequent geluid van windturbines het gevoeligste lichaamsdeel is. Bij zeer hoge niveaus (die bij windturbines en bij het gangbare omgevingslawaai niet voorkomen) kunnen andere lichaamsdelen ook in trilling geraken.
- Laagfrequent geluid wordt bij windturbines (en ook bij veel andere bronnen) in samenhang met hogere frequenties gehoord en niet afzonderlijk hiervan.
- Dit betekent dat laagfrequent geluid van windturbines kan worden gemeten en beoordeeld met het daarvoor gangbare akoestische instrumentarium.
- Dit impliceert tevens dat de effecten van laagfrequent geluid op mensen niet anders zullen zijn dan effecten van geluid met hogere frequenties zoals hinder, slaapverstoring, moeheid, concentratieproblemen en dergelijke.
- Voor beweringen dat laagfrequent geluid van windturbines allerlei klinische ziekten bij mensen kan veroorzaken is geen betrouwbare bewijsvoering aangetroffen, hetgeen in lijn is met de voorgaande inzichten.
- Laagfrequent geluid wordt grotendeels opgewekt door de rotor van een windturbine en wordt door de atmosfeer op een gevel overgedragen. De bewering in enkele literatuurbronnen dat ook overdracht door de grond plaatsvindt is ongegrond, hetgeen blijkt uit nauwkeurige metingen van de trillingsniveaus in de bodem rond windturbines.
- Het feitelijke aandeel laagfrequent geluid in het brongeluid van een windturbine is gering. Daarom is ook het aandeel in de geluidbelasting op een woninggevel gering.
- Bij het groter worden van turbines (tot 5 of 7,5 MW) zal dit aandeel met hooguit 1 à 2 dB toenemen. Het bij de Nederlandse norm voor windturbinegeluid voorgeschreven reken- en meetvoorschrift is goed in staat om hiermee rekening te houden zodat een correcte toetsing aan de norm mogelijk is.
- Wel kan geluid met lage frequentie voor een groter deel een slecht geïsoleerde woning binnendringen. Ook hier gaat het dan om enkele decibel.
- De Deense norm voor laagfrequent windturbinegeluid in het binnenmilieu van een woning biedt geen extra bescherming ten opzichte van de Nederlandse norm voor de gevelbelasting in geval van een standaard geïsoleerde woning.

Op grond van deze inzichten concludeer ik dat de huidige norm voor geluidhinder van windturbines (47 dB-Lden en 41 dB-Lnight) en het bijbehorende reken- en meetvoorschrift voldoen en geen wijzigingen behoeven.

Laagfrequent geluid draagt inderdaad voor een klein deel bij in de hinderervaring van windturbinegeluid. Echter, deze hinder acht ik op een verantwoorde manier voldoende beperkt door de huidige norm. Ik erken dat gemiddeld 9 procent van de bewoners van woningen die op de normgrens belast zijn met windturbinegeluid zal zijn gehinderd. Dat is ook in lijn met de toelichting in 2009 van de toenmalige minister van VROM op de ontwerp-norm voor windturbinegeluid. Zoals al eerder is betoogd, is dat een beleidskeuze geweest waarbij de verschillende belangen zijn afgewogen. Ik onderschrijf deze afweging.

Op 19 juni 2013 (33612, nr. 19) heeft de minister van Infrastructuur en Milieu aan uw Kamer geschreven dat de aanwezigheid van een windturbine in de woonomgeving negatiever kan worden beleefd indien de ervaren geluidbelasting door individuele mensen wordt gecombineerd met persoonlijke zorgen over de waarde van hun woning, de verwachte veranderingen in een vertrouwde omgeving en twijfel over het nut van windturbines. Het antwoord hierop moet niet een aanpassing van de geluidnorm zijn, maar een toegankelijke en betrouwbare informatievoorziening over de beleidskeuzen van het kabinet voor energie en klimaat. Daarnaast past het, om de gevoeligheid van de woningmarkt voor de bouw van windturbines goed te volgen en om in milieu-effectrapporten (MER) nauwkeurig te beschrijven welke effecten precies gepaard zullen gaan met de komst van een windturbinepark.

**Ministerie van
Infrastructuur en Milieu**

Ons kenmerk
IENM/BSK-2014/44564

Motie

De motie (33612, nr.18) verzoekt de regering in de milieueffectrapportages voor windparken (laagfrequent) geluid verplicht op te laten nemen en onafhankelijke expertteams voor geluid samen te stellen. Geluid is reeds een vast onderdeel van elke MER. De initiatiefnemer is verplicht in het MER de effecten van geluid te onderzoeken. In die geluidsberekening wordt laagfrequent geluid meegewogen.

Beschikbaarheid van veel informatie over windturbines is niet voldoende; het is evenzeer van belang dat inwoners van gebieden waar projectontwikkeling plaatsvindt goed kunnen omgaan met deze informatie. De in de motie genoemde 'expertteams' kunnen deze inwoners onafhankelijke adviezen geven over de betrouwbaarheid van de informatie en over de technische achtergronden van met name geluid van windturbines. Deze adviezen kunnen ook betrekking hebben op vragen over de aanwezigheid en gevolgen van laagfrequent geluid van windturbines. Ik onderschrijf met de Kamer het nut van een expertteam. De ministeries van Infrastructuur en Milieu, van Economische Zaken en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport onderzoeken op dit moment aan de hand van een te starten pilot op welke wijze een Kennisplatform Windenergie kan worden opgericht, dat kennis kan verzamelen en inbrengen bij windmolenprojecten en -procedures.

Hoogachtend,

DE STAATSSECRETARIS VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU,

Wilma J. Mansveld

De overheid heeft verklaard dat in Nederland windmolens geen laag-frequent geluid produceren.

Korte inleiding.

In 1999 heeft de Nederlandse Stichting Geluidshinder (NSG) in samenwerking met de overheid (o.a. VROM) een richtlijn uitgegeven over Laag Frequent Geluid.

Buiten de gebruikelijke, voor de hand liggende en voor iedereen merkbare overlast gevende herrie en lawaai is specifiek deze richtlijn bestemd voor laag-frequent geluid. Dit zijn geluidsgolven, eigenlijk zijn het energiegolven, die nauwelijks tot helemaal niet hoorbaar zijn maar WEL op Uw gehoororganen en de daaraan verbonden hersenfuncties inwerken.

Een gewichtig persoon bij het opstellen van deze NSG richtlijn 1999 was de heer   verbonden aan de Rijksuniversiteit te Groningen (RUG) die met zijn natuurkundewinkel de burgerij met raad en daad terzijde stond bij problemen. overlast en hinder met geluid. De heer   had ook niet echt sympathie voor windmolens en het fenomeen laag frequent geluid, zoals opgenomen in deze Richtlijn, werd door hem niet uitgesloten als zijnde een der hinderlijke en op de gezondheid inwerkende neveneffecten van die windmolens. Eigenlijk was   een gevreesd tegenstander van windmolenlobby's, overheid en milieufanatici op grond van zijn kennis en specialiteit in het gedrag en werking van geluid.

Kort na 2006 zijn de natuurkunde winkels en andere exacte vakken winkels opgeheven; officieel heette het dat informatie verstrekking en hulp aan het publiek op universitair niveau, niet tot de core –business activiteiten van universiteiten behoorde en derhalve overbodig. Dat er inmiddels al 25 jaar natuurkundewinkels e.d. in Nederland vanuit de universiteiten functioneerden deed er kennelijk niet toe.

Bijkomend toevallig voordeel voor de overheid was dat je de burger beter dom kunt houden dan wijs; al die lastige vragen over windmolens kosten maar tijd en brengen een politieke dwangneurose zoals windmolenplanning en belangen en beloningen maar in gevaar.

In 2013 laat de heer , inmiddels werkzaam bij de afdeling geluid van de GGD te Amsterdam, een verklaring uitgeven dat windmolens geen laag-frequent geluid veroorzaken.

In juli 2014 doet de NSG een bericht uitgaan dat laagfrequent geluid voornamelijk terug te voeren is op de individuele biologische toestand van de betreffende c.q. klager. Evenwel vermeld de NSG Richtlijn Laagfrequent Geluid (april 1999), de volgende, algemeen voorkomende verschijnselen en symptomen bij LF-geluid:

Pagina 16:

1. werkt in op het gehoor maar wordt niet of nauwelijks gehoord.
2. veroorzaakt een gevoel van druk; in de gehoorgang en op het hoofd
3. veroorzaakt trillingen in buik, borst, armen en benen

Pagina 17:

1. oudere mensen hebben meer last.
2. de gevoeligheid voor de LF geluidstrilling van de klager neemt toe in de tijd

Pagina 18:

1. de klagers worden uit de slaap gehouden; i.h.b. van laat in de avond tot vroeg in de morgen
2. de klager ervaart een 'dieselen' of bonken.

U kunt nu dus voor uzelf uitmaken of U deze fenomenen ondervindt als er toevallig windmolens bij u in de buurt staan.

Maar goed, de overheid (Economische Zaken) en de GGD van Amsterdam hebben verklaard dat in Nederland windmolens geen laag-frequent geluid produceren.

Ter verificatie, wenden wij de blik tot het buitenland om te zien hoe men daar over de kwestie denkt. Niet in het minst omdat in de nabij gelegen grote landen als Frankrijk en Duitsland windmolens op minimaal 1000 tot 1500 meter van bewoning moeten liggen.

De onderstaande gegevens komen uit een rapport van een gehooronderzoeks laboratorium uit de USA en zijn door Stichting JAS op hoofdzaken in het Nederlands vertaald . Voor de volledige rapportage raadplege men de internet-site: Wind Turbines can be Hazardous to Human Health door Alec N. Salt Ph.D. van het Cochlear Fluids Research Laboratorium te Washington of:

WINDTURBINES KUNNEN SCHADELIJK ZIJN VOOR DE GEZONDHEID.**1e alinea:**

Het infrasound/LF geluid is NIET hoorbaar en onafhankelijk van het hoorbare geluid.

2e alinea:

U hoort het infrasound/LF (< 20Hz) geluid niet maar Uw gehoorsysteem pikt die onhoorbare trillingen wel op en verwerkt deze en reageert er op.

Metingen tonen aan dat het LF-deel van het oor extreem gevoelig is voor infrasound.

3e alinea:

Metingen tonen aan dat het gehoor het meest gevoelig is voor infrasound als andere geluiden gering zijn. Huizen en de kussens waarop U slaapt dragen wellicht bij aan deze LF-geluidshinder.

De maximale stimulans van LF geluid in een huis komt doordat de muren/wanden van een huis de hoorbare geluiden wel blokkeren maar de onhoorbare geluiden NIET.

EFFECTEN OP DE MENS

1. Het veroorzaken van pulsaties in de gehoorde geluiden. Opm: Dit is een biologische

vorm amplitudede modulatie die NIET gemeten kan worden; deze modulatie is immers een persoonlijk (biologische) ondervinding van de getroffen.

Symptomen: Pulsatie, ergenis en kwelling, stress.

2. Het stimuleren van onbewuste en ongewenste schakelingen en routes in het brein welke functioneel zijn bij het horen.

Symptomen: Slaapstoringen, paniek, chronische beroving van de slaap welke leidt tot verhoogde bloeddruk, geheugenstoornissen en meer.

3. Het veroorzaken van zwellingen van de endolymph in het gehoorsysteem. De zwelling veroorzaakt een destabilisatie van de "zwaartekracht ontvanger/reguleur" (de saccule).

Symptomen: Onstabiele gang, uit evenwicht zijn, duizelingen, misselijkheid, "zeeziekte", tinnitus en een gevoel van druk en volheid in het oor.

Bovenstaande gegevens zijn samenvattingen uit gepubliceerde data (andere rapportages) die zien laten dat het fenomeen bestaat; dit maakt het tot een wetenschappelijk plausibel proces. Niemand heeft aangetoond dat bovengenoemde mechanismen niet kunnen gebeuren.

De windmolenindustrie is in het algemeen ongevoelig voor claims dat windturbines de menselijke gezondheid kunnen schaden. Zij stellen dat het rapport van het Chatham Kent Tribunaal concludeert dat er geen direct verband is tussen windturbines en schade aan de menselijke gezondheid. Evenwel stelt datzelfde rapport dat windmolens wel degelijk schade aan uw gezondheid kunnen veroorzaken als die dingen te DICHT bij de bewoning staan.

Stichting JAS:

Vandaar dat men in Frankrijk en Duitsland die dingen verder weg zet; evenwel zal de problematiek toenemen omdat de dictatuur in Brussel besloten heeft dat nog meer dure energie uit wind gewonnen moet worden zodat nog meer en vooral grotere molens geplaatst gaan worden en omdat Nederland nu eenmaal overbevolkt is zal de weerslag ervan op de gezondheid van de bevolking toenemen. En de politiek met Economische Zaken zal blijven zeggen dat als je het niet hoort dan bestaat het ook niet.

Vreemde conclusie: een inbreker zal ook zo weinig mogelijk lawaai maken als hij bij U op bezoek is en toch is hij er en steelt de boel leeg.

Overigens, voor hoogspanningsleidingen is aangevangen, te dicht bij die leidingen staande woningen, op te kopen/te saneren wegens de negatieve invloed van het magnetisch veld op de gezondheid van de mens. En een magnetisch veld is, net zoals LF-geluid onhoorbaar en onzichtbaar, maar beiden hebben effecten op het brein en gezondheid van de te dicht bij die installaties wonende mensen.

Het internet staat trouwens bol van rapporten over de schadelijkheid van LF-geluid door

windmolens; in het rapport van het Cochlear Fluids Research Laboratorium staan een groot aantal doorverwijzingen.

Redactie Stichting JAS

Verzonden: Dinsdag 23 juni 2015 22:43

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Voordat er ook maar één windturbine wordt geplaatst vraag ik om te onderzoeken, wat de bewoners voor een waardevermindering kunnen verwachten van hun woning. Menterwolde, waaronder Meeden valt is aangemerkt als een aardbevingsgebied, en dat geeft samen met een windpark een dubbele waardedaling. De mensen hebben recht op schadevergoeding en moeten voordat er windturbines worden gebouwd, weten wat er wordt vergoed. Het is een nieuw fenomeen, want er is geen plaats maar mensen dubbele waardedaling kunnen verwachten.

Ik vraag om een serieuze berekening over waardedaling, en een onderzoek of het misschien niet beter is om alle bewoners van het dorp uit te kopen.

Reactie

Verzonden: Donderdag 25 juni 2015 22:54

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Een onderzoek naar akkervogels en weidevogels moet zeer uitgebreid worden gedaan. Bijgevoegd heb ik het advies Provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016. Ten noorden van Meeden komen vogels voor zoals de Grauwe Gors, Grauwe Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Veldleeuwerik, Velduil, Patrijs, en bijv. de Gele Kwikstaart. Deze vogels komen voor op lijsten waarvoor Nederland zelfs internationale verantwoording heeft.

Er wordt zelfs subsidie van het ministerie van EZ gegeven!

Ten noorden van Meeden liggen de ruilverkavelingswegen: Vennenweg, Zevenwoldsterweg, Meenteweg, en in Westerlee (grenzend aan de Ekerpolder) de Kolkenweg. Aan de Meenteweg grenst aan de westzijde het veebedrijf van met veel weidegrond, aan de oostzijde grenst het veebedrijf van (Scheemda).

Overbodig te zeggen, dat deze weiden van cruciaal belang zijn voor de weidevogels!

Aan de Vennenweg, Zevenwoldsterweg, en aan de Meenteweg liggen ongemaaide slootswallen, ongemaaide berm, en enkele perceeltjes braak. Aan de Zevenwoldsterweg staat zelfs een bordje van de vogelbescherming met de triomfantelijke tekst dat de Grauwe Gors terug is! De Werkgroep Grauwe Kiekendief, die voor de provincie bij het onderzoek naar weide- en akkervogels betrokken is, houdt regelmatig excursies in de polder ten noorden van Meeden. Het lijkt mij niet nodig aan te geven wat voor desastreuze gevolgen de windturbines hebben op deze vogels, die nb op de rode lijst staan! Deze zeldzame en beschermde vogels sterven omdat ze in aanraking komen met de windturbines, en broeden doen ze er zeker niet meer. Niet broeden is achteruitgang voor deze beschermde vogels. Ook vliegen er grote populaties vleermuizen, die er ook massaal zullen sterven.

Het windpark is desastreus voor de akker- en weidevogelbeleid, en kan hier zeker niet gerealiseerd worden!

Nederland heeft zelfs verplichtingen naar Brussel om vergroening en braakligging te stimuleren.

Het leven van deze zeldzame akker- en weidevogels verdient het om uitgebreid te worden onderzocht, en om in de afweging voor de locatie te worden meegenomen.

Reactie

Waarheen met de akkervogels in Groningen?

Advies provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016

1. Inleiding

Beleid voor akkervogels

De provincie Groningen is van bijzondere betekenis voor de akkervogels in ons land. Enkele soorten zijn hier in relatief hoge dichtheden vertegenwoordigd, enkele vertonen bovendien een positievere trend dan in de rest van Nederland. Niettemin gaat het met de meest soorten akkervogels niet goed. Al vanaf de jaren '80 zijn vogelbeschermers (Avifauna Groningen, Werkgroep Grauwe Kiekendief) actief om de akkervogels niet alleen beter te beschermen, maar ook beter onder de aandacht te brengen. En met succes: het 'Groninger model' heeft andere akkerbouwgebieden geïnspireerd, heeft geleid tot het opnemen van een breed scala aan akkervogelpakketten in de regelingen voor agrarisch natuurbeheer en is inmiddels zeer goed gedocumenteerd (Van Scharenburg e.a. 1990; Koks 2008). De provincie heeft zijn beleid ten aanzien van akkervogels het meest recent vastgelegd in de nota *Meer doen in minder gebieden* (2008), die kiest voor een beperkte aantal doelsoorten en inzet van middelen in 'kerngebieden', primair gebaseerd op de dichtheden van de veldleeuwerik. Op basis van deze strategie, verder uitgewerkt in de achtereenvolgende Natuurbeheerplannen, hebben de drie Groningse akkervogel-ANV's (ANOG, Wierde & Dijk en Ons Belang) collectieve akkervogelbeheerplannen opgesteld en zijn er overeenkomsten gesloten met grondgebruikers. Daarnaast hebben de ANV's akkervogelcontracten de afgelopen jaren gesloten in het kader van resp. de GLB-pilot in Oost-Groningen (gefinancierd door het ministerie van EZ) en het mede door de provincie gefinancierde Leefgebiedenproject. In die projecten is onder meer geëxperimenteerd met nieuwe, en met name ook goedkopere, beheermaatregelen voor akkervogels.

Agrarisch natuurbeheer op nieuwe leest

Vanaf 2016 wordt het agrarisch natuurbeheer op een nieuwe leest geschoeid. Op basis van een 'kwaliteitskader' van overheidswege zullen de bestaande ANV's worden omgevormd tot gebiedscollectieven-nieuwe-stijl. Deze zullen integrale gebiedsoffertes indienen bij de provincie, waarin akkervogelbeheer één van de onderdelen is. De provincie zal de offertes vervolgens beoordelen. Naast het nieuwe agrarisch natuurbeheer is van belang dat vanaf 2015 de vergroening van het GLB een feit wordt, waarbij akkerrandenbeheer één van de toegestane invullingen is van de vergroening en daarmee geheel of gedeeltelijk kan worden gefinancierd vanuit de eerste pijler van het GLB. Ook deze ontwikkeling plaatst het provinciale beleid in een nieuwe context. Om een toetsingskader te hebben voor de toekomstige gebiedsoffertes, stelt de provincie een nieuwe beleidsnota over agrarisch natuurbeheer op die in september 2014 zal worden aangeboden aan het provinciebestuur. De provincie gebruikt daarvoor drie bouwstenen: weidevogels, akkervogels en landschap. Voor het onderdeel akkervogels heeft de provincie de Werkgroep Grauwe Kiekendief (WGK) opdracht gegeven om op basis van de beschikbare kennis een analyse te maken van het akkervogelbeheer tot dusverre. Daarnaast heeft de provincie een advies gevraagd over het toekomstige provinciale akkervogelbeleid. Dit advies ligt nu voor u.

Onderdelen van het advies

De provincie noemt in zijn adviesaanvraag de volgende aspecten (we geven de vragen hier geclusterd weer, in de volgorde waarin we ze ook in dit advies behandelen):

- Zijn de huidige doelsoorten van het provinciale akkervogelbeleid (grauwe kiekendief, veldleeuwerik) doeltreffend of is wijziging / aanvulling wenselijk? Zo ja, met welke soort(en)?

- Is het gewenst om te werken met kerngebieden? Zo ja, met welke begrenzing en omvang? Hoe wordt de invulling van kerngebieden bepaald door (de verhouding tussen) grondbroeders versus soorten gebonden aan landschapselementen?
- Wat is het optimale zaadmengsel wat zijn de optimale beheervormen? Hoe verhouden zich hierbij maatregelen in randen, op percelen en op het omringende land? Hoe liggen hier de relaties met grondbroeders versus elementsoorten? En hoe kan de inzet van chemische onkruidbestrijding worden voorkomen of beperkt?

Bij het opstellen van het advies is de analyse van de WGK (Wiersma e.a. 2014) als belangrijke basis gebruikt.

Status van dit advies

Dit advies is een gezamenlijk advies van drie organisaties: Vereniging BoerenNatuur (de koepelorganisatie van de noordelijke agrarische natuurverenigingen), Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief en Stichting Landschapsbeheer Groningen. Penvoerder was Paul Terwan (bureau Paul Terwan onderzoek & advies).

Het 'Groninger model' heeft belangrijke betekenis gehad voor de akkervogelbescherming in Nederland

2. Context van het advies

2.1 Akkervogels in Groningen

Het gaat niet goed met de boerenlandvogels in het algemeen en met de akkervogels in het bijzonder. Veel akkervogels zijn de laatste decennia drastisch afgenomen. Veel daarvan (o.a. grauwe kiekendief, velduil, veldleeuwerik, grauwe gors, patrijs) staan inmiddels als kwetsbaar of (ernstig) bedreigd op de Rode Lijst. Reden voor die achteruitgang is het verlies aan areaal en kwaliteit van leefgebieden voor akkervogels als broed- en/of foerageergebied. Daaraan ten grondslag liggen intensivering van de landbouw en veranderingen in het landschap (omzetting van bouwland in gras- en maïsland, verlies aan openheid, verdwijnen van overhoekjes).

Groningen heeft speciale positie

Zoals gezegd heeft de Groninger akkervogelbescherming de akkervogels (weer) op de kaart gezet. Groningen heeft in dit opzicht een bijzondere positie en verantwoordelijkheid, omdat er – in vergelijking met andere landsdelen – nog relatief veel open akkerbouwlandschap en relatief veel akkervogels aanwezig zijn (Van Scharenburg e.a. 2010). De aandacht voor akkervogels werd sterk bevorderd door de grootschalige braaklegging (als productiebeheersingsmaatregel) van begin jaren '90, die een opmerkelijke opmars van de grauwe kiekendief inluide. Die aandacht leidde in 1995 ook tot een speciale regeling voor natuurbraak en in 1997 tot de introductie van beheerpakketten voor faunaranden. Toen de braaklegregeling werd beëindigd, werd het beheer op kleinere schaal en landschappelijk meer verspreid voortgezet, met name in de vorm van akkerranden voor zowel broedgelegenheid als wintervoedsel. Hiervoor is een hele serie aan mogelijke beheervormen ontwikkeld, die in 2010 alle zijn opgenomen in het Subsiestelsel natuur- en landschapsbeheer (SNL). De provincie Groningen heeft er daarvan slechts enkele opengesteld en mikt op louter brede randen van minimaal 9 meter – een zeer toegespitste openstelling dus. Via collectieve akkervogelbeheerplannen is ongeveer 980 ha aan akkervogelbeheer gecontracteerd in de werkgebieden van drie agrarische natuurverenigingen: agrarische natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG), Wierde & Dijk (Noord-Groningen) en Ons Belang (Garmerwolde e.o.).

Beheer lijkt effect te hebben

Hoewel het lastig is om causale relaties te leggen, gaat het met een aantal Groninger akkervogels relatief goed. Dat geldt bijvoorbeeld voor het vlaggenschip de grauwe kiekendief, waarvoor Groningen (met 80% van de landelijke populatie) het bolwerk vormt. Ook andere muizenetende soorten als de velduil en zeldzame soorten als ruigpootbuizerd en blauwe kiekendief profiteren van het toegenomen voedselaanbod. Ook in andere opzichten scoort Groningen relatief goed: soorten die landelijk toenemen (zoals blauwborst en geelgors, soorten gebonden aan landschapselementen), nemen in Groningen relatief sterk toe. En waar de gele kwikstaart landelijk afneemt, lijkt hij in Groningen sinds 2000 redelijk stabiel (Van 't Hoff 2008). Ook werden in 2011 (helaas eenmalig) weer zeven territoria gemeld van de grauwe gors, die al uit de provincie was verdwenen. Ondanks dit relatief goede nieuws is er geen reden tot juichen: een aantal soorten (waaronder het andere vlaggenschip, de veldleeuwerik) gaat nog steeds sterk achteruit en de landschappelijke veranderingen zetten door, zo blijkt uit de WGK-analyse. Zo blijkt de veldleeuwerik slachtoffer van de 'ecologische val' van intensief gebruikt grasland (waar hij broedt) naast natuurbraakranden (waar hij foerageert). De WGK-analyse onderscheidt op basis van experimenten ook een enkele andere kansrijke beheervormen naast de twee die de provincie nu openstelt (zie hoofdstuk 5).

Betekenis van de Groningse akkervogelpopulaties

soort	status (Rode lijst, N2000)	belangrijk aandeel in landelijke populatie
gele kwikstaart	RL	+
veldleeuwerik	RL	+/+*
graspieper	RL	+
blauwborst	-	+
scholekster	N2000*	+
kievit	N2000*	-
wulp	RL	-
kwartel	-	+
grasmus	-	-
kneu	RL	-/+*
geelgors	-	+/+*
patrijs	RL	-
paapje	RL + N2000	-
kwartelkoning	RL + N2000	+
grauwe kiekendief	RL + N2000	+
blauwe kiekendief	RL + N2000	+/+*
velduil	RL + N2000	+/+*
ruigpootbuizerd	-	+*

* als niet-broedvogel

Bovenstaande tabel laat – bij gebrek aan voldoende betrouwbare en actuele gegevens – de geschatte landelijke betekenis zien van een aantal akkervogels. Groningen heeft een relatief groot aandeel in de broedpopulaties van grauwe kiekendief, blauwe kiekendief, velduil, kwartelkoning, gele kwikstaart, kwartel, veldleeuwerik, graspieper, geelgors, blauwborst en scholekster. Voor veldleeuwerik, kneu, geelgors, blauwe kiekendief, velduil, ruigpootbuizerd heeft Groningen ook 's winters een grote betekenis. Bijna driekwart van de soorten uit de tabel staat op de Rode Lijst en/of de lijsten van soorten van internationale betekenis (Natura 2000). Het ontbreken van actuele aantalsschattingen is een omissie voor het formuleren van beleid.

Provinciaal beleid

Met het actieprogramma *Meer doen in minder gebieden* heeft de provincie in 2008 een beleid in werking gezet met als belangrijke pijler de begrenzing van akkervogelkerngebieden (toen nog zoekgebieden geheten). De keuze daarvoor is gebaseerd op de wenselijkheid om middelen en maatregelen te concentreren in gebieden die op populatieniveau een sleutelrol vervullen. Bij de begrenzing zou aanvankelijk de dichtheid aan veldleeuweriken als voornaamste maatstaf worden gekozen, maar is uiteindelijk gekozen voor een ruimere begrenzing. In het Natuurbeheerplan is ongeveer 53.000 ha begrensd als kerngebied. De provincie streeft in deze gebieden naar een dekkingsgraad van 5%, het percentage beheer dat inpasbaar wordt geacht op een akkerbouwbedrijf. Met 5% beheerd areaal (2.650 ha) hoopt de provincie een populatie van 2.000 veldleeuweriken te kunnen handhaven. De provincie heeft budget (ca € 2 mln.) uitgetrokken voor ongeveer 750 ha (een dekking van 1,4%) en wil langzaam toegroeien naar een groter areaal door het verwerven van extra rijksmiddelen en het zoeken naar slimme functiecombinaties. Contracten die bij aanvang van het nieuwe beleid buiten de kerngebieden waren gelegen, zijn na afloop van de contractduur alle binnen kerngebieden gesitueerd resp. niet verlengd.

Experimenteren met nieuwe maatregelen

In 2010 zijn twee proefprojecten gestart in de Groninger akkerbouw:

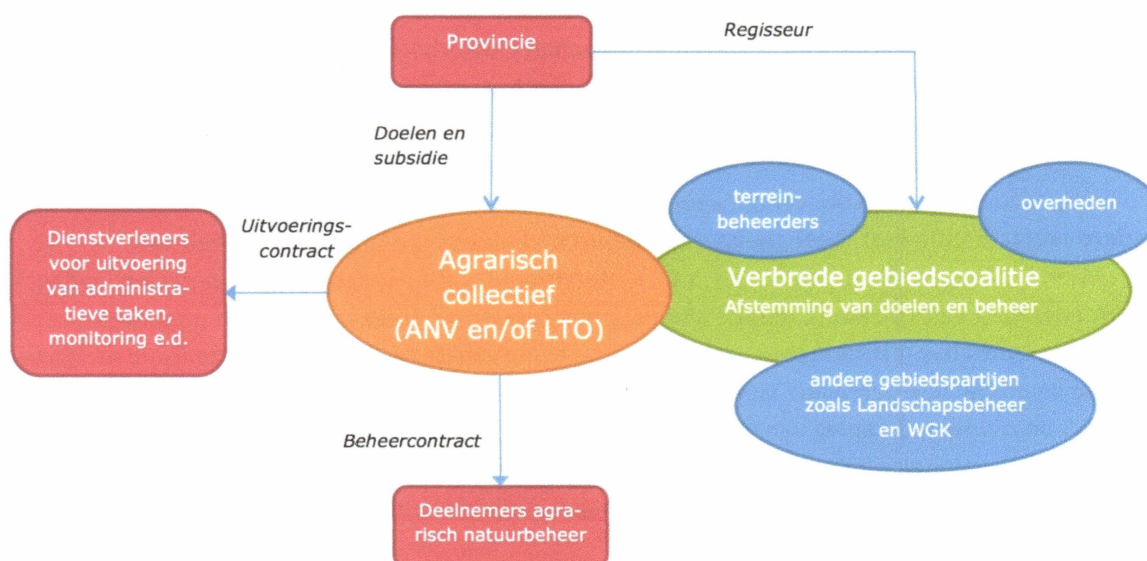
- een GLB-pilot in Oost-Groningen, vooral gericht op het opdoen van ervaring met 'collectief zakendoen' (ANOG als intermediaire contractpartner);
- een Leefgebiedenproject, onder meer gefinancierd uit het provinciale budget voor leefgebiedenbeleid, in de werkgebieden van alle drie akkerbouw-ANV's.

In deze projecten is onder meer geëxperimenteerd met nieuwe beheervormen (teelt van vogelvriendelijke gewassen, laten staan van winterstoppel, natuurbraak op natte percelen, aanleg van doornachtig veldstruweel), met de situering van beheermaatregelen (bijv. ten opzichte van aanwezige landschapselementen) en met de vormgeving van de beheeroppervlakte (randen versus blokken versus gehele percelen). Ook liep tegelijkertijd het project *Bloeiend Bedrijf*, waarin is geëxperimenteerd met aanleg van FAB-randen (functionele agro-biodiversiteit) ter vermindering van het bestrijdingsmiddelengebruik. De ANOG-pilot en *Bloeiend Bedrijf* liepen winter 2013-2014 af, het Leefgebiedenproject loopt eind 2014 af. Waar mogelijk zijn de resultaten uit deze projecten meegenomen in dit advies.

Het nieuwe GLB: vergroening en collectief zakendoen

In 2015 en 2016 komen twee zaken samen die van groot belang zijn voor het toekomstige akkervogelbeleid:

- In 2015 wordt de vergroening van de eerste pijler van het GLB van kracht. Voor de akkerbouw betekent dit dat elk bedrijf met meer dan 15 ha bouwland een minimum aantal gewassen moet verbouwen (2 of 3, afhankelijk van de bedrijfsoppervlakte) en 5% van zijn oppervlakte moet inruimen voor niet-productieve doelen zoals natuur en landschap (de zogeheten EFA's). Akkerrandenbeheer is de enige *beheervorm* (c.q. de enige vorm van agrarisch natuurbeheer) die kwalificeert als vergroening. Dit betekent dat er naast het SNL voortaan ook uit de eerste pijler budget beschikbaar is voor akkerrandenbeheer, voor Groningen naar schatting zo'n € 9 mln. per jaar. Aan de invulling van het beheer wordt nog gewerkt; Nederland moet die invulling uiterlijk in augustus 2014 aan Brussel melden. De helft van de EFA's moet op het bedrijf zelf worden ingevuld, de andere helft mag collectief, op gebiedsniveau, worden ingevuld.
- In het nieuwe plattelandsbeleid wordt het vanaf 2015 mogelijk om subsidies voor agrarisch natuurbeheer ook collectief (door groepen van agrariërs en andere grondgebruikers) aan te vragen. Nederland heeft besloten om vanaf 2016 alleen nog zaken te doen met collectieven. Het collectief krijgt daarbij de positie van 'eindbegunstigde': het wordt de contractpartner van de overheid en regelt zelf alles met de grondgebruikers in zijn werkgebied. Rijk en provincies zijn druk bezig het nieuwe stelsel vorm te geven, de koepelorganisaties en LTO trekken een omvangrijk professionaliseringsproject voor de collectieven-nieuwe-stijl. Alle collectieven moeten namelijk worden gecertificeerd als 'erkende' beheerders. Doordat de overheid eisen stelt aan gebiedscollectieven zal enige clustering van en samenwerking tussen de huidige ANV's plaatsvinden, ook in Groningen. Naar verwachting zal ANOG zelfstandig blijven functioneren en zullen Wierde & Dijk en Ons Belang samen met de twee ANV's nabij Slochteren gaan samenwerken in een collectief. In 2015 gaan de collectieven hun gebiedsoffertes opstellen. De provincies stellen daarvoor de kaders op (doelen en budgetten). Bij het opstellen van de offertes is het de bedoeling dat de collectieven nauw samenwerken met andere gebiedsorganisaties (zie het bijgevoegde schema).

Geen 'oogkleppenadvies'

De organisaties die sterk zijn betrokken bij het akkervogelbeheer, zijn er – mede op basis van het voorgaande – sterk voorstander van dat het akkervogeladvies geen 'oogkleppenadvies' is (hoe kan het SNL-geld voor akkervogels het best worden besteed?), maar een bredere invalshoek heeft en naar synergie zoekt met andere beleidsterreinen:

- om te beginnen met de andere onderdelen van het agrarisch natuurbeheer, en met name het weidevogelbeheer (een deel van de akkervogels is immers ook weidevogel) en het landschapsbeheer. Cruciaal voor akkervogels is met name de relatie met landschap: hetzij de openheid van het landschap, hetzij juist meer beslotenheid en de aanwezigheid van landschapselementen;
- met het natuurbeheer door terreinbeheerders. Agrarisch natuurbeheer en beheer van natuurgebieden kunnen elkaar versterken;
- met het beleid voor functionele agro-biodiversiteit (FAB), c.q. milieubeleid. Een brede rand kan in beginsel meerdere functies in zich combineren (voor vogels, voor plaagbestrijdende insecten, als bufferzone voor waterkwaliteit), al is daarvan voor het onderdeel akkervogels is nog weinig gedocumenteerd bewijs;
- met de vergroening van het GLB. Hiermee is een substantiële geldstroom gemoeid die – met enige creativiteit – voor een deel kan worden ingezet ten gunste van akkervogels. Dit biedt – mits goed gesitueerd – kansen voor de gewenste verhoging van de dekkingsgraad van het beheer;
- met het waterbeleid. Onder het POP-3 komt er een substantieel bedrag voor watermaatregelen (naar verluidt voor Groningen zo'n € 5,5 mln.) beschikbaar. Waar het gaat om de inrichting van natuurvriendelijke oevers en (andere) bufferzones liggen er interessante mogelijkheden voor functiecombinaties, waarnaar de nota *Meer doen in minder gebieden* immers op zoek is.

Hierbij speelt ook mee dat de toekomstige gebiedsoffertes ook een integrale insteek zullen hebben, zeker op de onderwerpen natuur, landschap en water.

Hoewel het accent van het advies ligt op de besteding van het SNL-geld, zullen we hierna – waar nuttig – terugkomen op deze andere beleidsterreinen.

3. Keuze van doelsoorten

Criteria en uitgangspunten

In *Meer doen in minder gebieden* kiest de provincie er voor om het beleid primair te richten op de doelsoorten grauwe kiekendief en veldleeuwerik en daarbij te streven naar handhaving van herstel van de aantallen tot die van 2006. Veronderstelling daarbij is dat deze soorten voor de keuze van zoekgebieden en de selectie van middelen en maatregelen representatief zijn voor alle akkervogelsoorten waarvoor Groningen een (al dan niet bijzondere) verantwoordelijkheid heeft. Als we opnieuw kijken welke soorten geschikt zijn als doelsoort, hanteren we daarbij de volgende criteria en uitgangspunten:

- de soort moet een binding hebben met akkerland, d.w.z. in Groningen aanmerkelijk meer op akkerland voorkomen dan in andere biotopen. Hiermee vallen soorten af die wel op bouwland voorkomen maar veel hogere dichtheden bereiken in andere biotopen (grasland, sloten, oevers, riet);
- de soort is bij voorkeur representatief voor een groep(je) van akkervogels, zodat bij maatregelen voor deze soort andere soorten meeprofiteren. In het verlengde daarvan leidt het kiezen van doelsoorten er niet toe dat het succes van het gevoerde beheer alleen aan deze soorten wordt afgemeten, maar aan de ontwikkeling van de gehele groep van akkervogelsoorten;
- de soort heeft 'hulp' nodig en is ontvankelijk voor die hulp. Hierdoor vallen soorten af waarmee het goed gaat (zoals de blauwborst) en/of soorten die nauwelijks te beïnvloeden zijn met agrarisch natuurbeheer. Soorten die hulp behoeven vinden we bijvoorbeeld op de landelijke Rode Lijst, met daarop in ieder geval: grauwe en blauwe kiekendief, velduil, patrijs, veldleeuwerik, paapje, gele kwikstaart en wulp;
- de soort komt bij voorkeur voor op de lijsten van soorten waarvoor Nederland een internationale verantwoordelijkheid heeft (bijv. in het kader van Vogel- en Habitatrichtlijn). Zulke lijsten worden momenteel opgesteld voor het nieuwe stelsel van agrarisch natuurbeheer en gelden als landelijk kader voor de verdere invulling van de provinciale doelenkaders. Voor de bijbehorende soorten zie de tabel in hoofdstuk 2.

Voorstel voor doelsoorten

Als we op basis van bovenstaande criteria kijken naar de aanwezige soorten, stellen we voor om de huidige soorten te handhaven, maar een derde soort toe te voegen die representatief is voor elementsoorten (struweelsoorten). Het lijstje wordt dan:

1. Grauwe kiekendief (Rode Lijst, Natura 2000). Deze grondbroeder is in hoge mate afhankelijk van maatregelen in akkerbouwgebieden voor zowel broeden (met nestbescherming) als foerageren (Klaassen e.a. 2014; Wiersma e.a. 2014). Soorten die meeprofiteren zijn muizenetende roofvogels en uilen zoals blauwe kiekendief, ruigpootbuizerd, velduil en torenvalk.
2. Veldleeuwerik (Rode Lijst). Deze is voor zijn broedsucces en overwintering sterk afhankelijk van maatregelen in boerenland. Daar is hij nog niet verloren: gewassen als luzerne kunnen wellicht een oplossing bieden voor de 'ecologische val' die grasland naast braakranden vormt. Soorten die meeprofiteren zijn bijvoorbeeld gele kwikstaart en grauwe gors (beide ook op de Rode Lijst).
3. Patrijs (Rode lijst). Deze soort vertegenwoordigt de elementbroeders. Soorten die meeprofiteren zijn bijvoorbeeld geelgors, paapje en kneu. De populatie van de patrijs is inmiddels zo klein dat stabilisatie of groei van populatie wellicht geen reëel doel meer is, maar het is wel een beeldbepalende standvogel die jaarrond afhankelijk is van maatregelen op en rond boerenland.

We stellen voor de drie soorten als 'vlaggendragers' te beschouwen, maar alle andere genoemde 'meeliftende' soorten (behalve wellicht de patrijs, om de eerder genoemde reden) te gebruiken als beleidsindicatoren. Dit betekent dat we de grondbroeders Kievit, scholekster en wulp hierbij niet meenemen. De Kievit broedt momenteel in Groningen meer op bouwland dan op grasland, maar dat is vooral omdat bouwland hier dominant is en hij op grasland steeds minder succesvol is. Zijn broedsucces op bouwland is laag. Ook de wulp (Rode Lijst) is als broedvogel talrijk op het Veenkoloniale zand, maar voor deze soort zijn weinig ideeën over effectieve bescherming. De scholekster is als broedvogel vooral talrijk langs de Waddenkust. Het is zinvol om daarvoor plaatselijk maatregelen te nemen. Bescherming en herstel van deze soorten hoeft ook niet per se via het akkervogelbeleid plaats te vinden; hier ligt een primaire verantwoordelijkheid bij het weidevogelbeleid.

Grauwe kiekendief en veldleeuwerik worden als 'vlaggendragers' bij voorkeur aangevuld met de patrijs als vertegenwoordiger van de akkervogels die mede zijn aangewezen op veldstruweel

4. Kerngebieden en de vergroening van het GLB

Belangrijk element in de huidige provinciale akkervogelbeleid is het werken met zoek- of kerngebieden, geïntroduceerd in de nota *Meer doen in minder gebieden* (2008). De keuze voor kerngebieden is bedoeld om middelen en maatregelen te concentreren in gebieden die op populatieniveau een sleutelrol vervullen. Er is op dit moment zo'n 53.000 ha begrensd als kerngebied.

Werkt de kerngebiedenaanpak?

De analyse van de WGK laat ten aanzien van de kerngebieden het volgende zien:

- a. De dichtheden van de meeste akkervogels zijn binnen de kerngebieden hoger dan daarbuiten. Dat is geen bewijs van de effectiviteit van kerngebieden (ze zijn immers begrensd op basis van dichtheden), maar geeft wel een indicatie dat ze *grosso modo* nog steeds representatief zijn voor de gebieden met hogere dichtheden. Dit zegt overigens niets over de juistheid van de huidige begrenzing.
- b. Op basis van de beschikbare meetreeks (korte tijdsperiode) is niet goed te analyseren of de dichtheden binnen de kerngebieden zich anders hebben ontwikkeld dan de dichtheden daarbuiten. Bovendien behoorde zo'n analyse niet tot de opdracht aan de WGK.
- c. Er broeden ook buiten de kerngebieden substantiële hoeveelheden akkervogels. De beschikbare gegevens lieten niet toe om de populatieaandelen binnen en buiten kerngebieden te berekenen, maar het gaat voor enkele soorten om grote aantallen. Enkele voorbeelden:
  - veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper, kwartel en wulp hebben een aantal kernen met hoge dichtheden ten oosten van Groningen (tot aan het Schildmeer) en vanaf het Schildmeer in zuidelijke richting naar de A7. De gele kwikstaart bereikt ook op enkele andere plaatsen buiten de kerngebieden bovengemiddelde dichtheden;
  - De gele kwikstaart bereikt ook op enkele andere plaatsen buiten de kerngebieden (zoals tussen Midwolda en Niewolda) bovengemiddelde dichtheden;
  - in het noordoosten van de provincie, waar nu geen kerngebieden zijn begrensd, komen plaatselijk hoge dichtheden voor van blauwborst, geelgors en graspieper. Dit zijn veelal lokale, relatief kleine kernen;
  - soorten als blauwborst, geelgors en kneu (alle elementbroeders; de twee eerste toenemend, de laatste stabiel, tegen de landelijke trend in) vertonen sowieso geen duidelijke relatie met de huidige kerngebieden.
- d. In sommige gebieden (met name delen van Noord-Groningen en Garmerwolde) zijn de dichtheden van de veldleeuwerik (inmiddels) dusdanig laag dat ze op dit moment en louter op basis van deze soort niet meer zouden kwalificeren als kerngebied. Voor sommige andere soorten hebben deze (deel)gebieden wel betekenis.
- e. De grauwe kiekendief (met in zijn kielzog andere roofvogels) reageert positief op een concentratie van maatregelen die het voedselaanbod vergroten, en dus indirect positief op het instellen van kerngebieden die zulke concentraties bevorderen.
- f. Er ligt nog steeds een aanmerkelijke oppervlakte beheer buiten de kerngebieden, maar dit zijn waarschijnlijk grotendeels tijdelijke contracten in het kader van de GLB-pilot en het leefgebiedenproject. Bijna alle oude (SAN-)contracten die buiten de kerngebieden waren gelegen, zijn inmiddels beëindigd of elders (binnen een kerngebied) voortgezet. Het leeuwendeel van het SNL-beheer ligt dus nu binnen de kerngebieden.
- g. De dekkingsgraad aan beheer varieert. Gemiddeld over de gehele oppervlakte aan kerngebieden is deze zoals gezegd 1,4%, maar er zijn 'lege' gebieden en gebieden met een aanmerkelijk hogere

dekkingsgraad. Afgaande op de kilometerhokken zoals die in het WGK-rapport zijn gehanteerd (situatie 2012), ligt in circa 40% van de kilometerhokken geen beheer en ligt in 7% van de hokken relatief veel beheer (dekkingsgraad hoger dan 10%). Hierbij moet worden bedacht dat tijdelijke maatregelen (GLB-pilot, Leefgebiedenproject) het beeld kunnen vertroebelen. De kilometerhokken met een relatief hoge dekkingsgraad zijn deels ook de plekken met hoge dichtheden aan akkervogels, maar deels ook niet. Het hoge percentage aan kilometerhokken zonder beheer is mede een gevolg van het beperkte SNL-hectarequotum. Bovendien zijn deze hokken relatief vaak gelegen aan de randen van kerngebieden (waarbij een deel van het hok buiten het kerngebied ligt). Daar waar *Meer doen in minder gebieden* nog spreekt van een dekkingsgraad van 15% om stabilisatie op het niveau van 2006 te bereiken, wordt dit aandeel op basis van *best professional judgement* nu geschat op 7 à 8%. Hoe dan ook, de kerngebiedenbenadering vormt dus geen garantie dat het beheer binnen de kerngebieden optimaal is verdeeld.

- h. Er zijn landschappelijke en bouwplantechnische veranderingen gaande die (delen van) de kerngebieden minder geschikt maken als akkervogelbiotoop. In het Oldambt neemt het areaal gras en mais sterk toe (ten koste van luzerne en koolzaad) en groeit het areaal wintergranen ten koste van zomergranen. De inplaatsing van veebedrijven leidt ook qua bebouwing tot een verdichting van het landschap. In de Veenkoloniën en in Westerwolde neemt het areaal maïs sterk toe ten koste van aardappelen (en in Westerwolde ook ten koste van bieten). Ook in Noord-Groningen groeien de arealen gras- en maïsland, maar minder snel dan in het Oldambt.

Het landschap verandert: minder graan en aardappelen, meer gras en maïs

Vergroening GLB plaatst kerngebieden in nieuw perspectief

In 2015 worden de vergroeningsvoorwaarden vanuit het GLB van kracht. Deze maken onderdeel uit van de eerste pijler van het GLB (directe betalingen), het SNL valt onder de tweede pijler (plattelandbeleid). De voorwaarden bestaan uit drie componenten: voor graslandbedrijven behoud

van permanent grasland, voor bouwland gewasdiversiteit en het creëren van 5% ecologisch aandachtsgebied (EFA's). Daarnaast volstaat deelname aan een duurzaamheidscertificaat, op voorwaarde dat dit een vergelijkbare vergroening oplevert. Vrijgesteld van de vergroening zijn biologische bedrijven, kleine akkerbouwbedrijven en graslandbedrijven met een beperkte oppervlakte bouwland.

Voor akkervogels zal het realiseren van 5% EFA's zonder twijfel de grootste betekenis (kunnen) hebben. EFA's mogen worden ingevuld met landschapselementen (nieuwe of bestaand), bufferstroken langs waterlopen, natuurvriendelijke oevers, akkerrandenbeheer, sloten (althans als ze grenzen aan één van de voorgaande elementen, en tot maximaal 4 m breed) en teelt van eiwitgewassen (maar alleen in combinatie met één van de andere invullingen). Welke eiwitgewassen worden toegestaan, is nog niet duidelijk. Minimaal de helft van de EFA's moeten aangrenzend liggen aan de percelen bouwland waarover de 5% is berekend, maximaal de helft mag collectief, op gebiedsniveau, worden gerealiseerd. De precieze invulling van dit onderdeel van de vergroening volgt nog en moet voor 1 augustus 2014 aan Brussel zijn gemeld. Een uitgebreide toelichting op de vergroening en de betekenis voor de akkervogels in Groningen is opgenomen in bijlage 1.

De vergroening plaatst de discussie over kerngebieden voor akkervogels in een nieuw daglicht. In Groningen moet naar schatting 3.750 ha aan EFA's worden gecreëerd, waarvan naar schatting 1.500 ha binnen de akkervogelkerngebieden (de huidige gebieden even als uitgangspunt genomen). Daarmee is een bedrag gemoeid van zo'n € 9 mln. per jaar. Een deel van deze oppervlakte (gemiddeld over Groningen zo'n 1,5% ofwel 1.125 ha) zal worden opgevuld door bestaande elementen. Een ander deel (750 ha ofwel 1%) kan worden opgevuld door reeds aanwezig akkerrandenbeheer, al ligt dat geclusterd in kerngebieden. Er zou dan dus nog 2,5% ofwel zo'n 1.875 ha *extra* EFA moeten worden gerealiseerd. De verwachting is dat een groot deel van de Groninger akkerbouw zal meedoen aan de vergroening. Uitzondering vormen wellicht de intensieve teelten zoals poot aardappels (in Noord-Groningen nog redelijk substantieel) en vollegrondsgroenten (in Groningen niet omvangrijk). Vervolgens is de vraag interessant voor welke EFA-invulling de grondgebruikers gaan kiezen. De verwachting is dat voor de *extra* te realiseren oppervlakte de meeste animo zal zijn voor:

- akkerrandenbeheer. Het ministerie heeft het beheer nog niet ingevuld, maar gaat dat binnenkort waarschijnlijk wel doen (à la SNL). Daarmee is niet gezegd dat het beheer per se gunstig is voor akkervogels;
- teelt van eiwitgewassen (verplicht gekoppeld aan één van de andere invullingen). Voor akkervogels is dan met name de teelt van luzerne aantrekkelijk, omdat dit gewas sterk kan bijdragen aan het broedsucces van de veldleeuwerik. Daarnaast zijn er voordelen voor wintergasten en alle roofvogels en uilen. Er zijn dan wel enkele (lichte) teeltaanpassingen nodig (zie hoofdstuk 5).

Aanleg en beheer van landschapselementen kan zeker ook gunstig zijn voor akkervogels, maar voor deze maatregel zal – door de permanente status – de animo sterk afhangen van de gelijktijdige beschikbaarheid van een onderhoudsvergoeding. Wel zullen uiteraard de meeste *bestaande* elementen gewoon meetellen als EFA.

Hoe de keuze tussen akkerranden en eiwitgewassen zal uitvallen, wordt mede bepaald door:

- de wegingsfactoren die Nederland gaat toepassen: niet elke hectare van de toegestane invullingen telt ook precies als een hectare EFA. In het Brusselse voorstel dat nu circuleert, telt een hectare akkerrand en (opgaand) landschapselement als 1,5 ha EFA en een hectare eiwitgewas als 0,3 ha EFA. Nederland kan deze wegingsfactoren nog bijstellen;

- de wijze waarop dubbelbetaling gaat worden voorkomen. Omdat zowel de vergroeningspremie als de SNL-vergoeding voor akkerranden compenseren voor het uit productie nemen van de rand, is afgesproken dat er geen dubbelbetaling mag plaatsvinden. In discussie is nog of dat alleen gaat om de productiedervingscomponent van de SNL-vergoeding (ca 75%) of om de gehele vergoeding. In het laatste geval telt elke hectare SNL-rand als EFA (en wordt dus niet meer uit het SNL betaald) totdat het bedrijf zijn 5% heeft ingevuld. Concreet zou dit betekenen dat een groot deel van de 750 ha SNL-beheer in de kerngebieden (waar immers zo'n 1.500 ha moet worden gerealiseerd) niet langer uit het SNL wordt betaald: totdat een bedrijf aan de 5% komt, wordt elke akkerrand uit vergroeningsgeld betaald. Als alleen de inkomensdervingscomponent van de SNL-vergoeding wordt gekort, blijft er uit het SNL een 'top-up' van enkele honderden euro's mogelijk bovenop EFA-akkerranden, bijvoorbeeld om te sturen op het beheer en/of de situering (zie verderop). Voor landschapselementen is er geen sprake van dubbelbetaling: de SNL-vergoeding compenseert niet voor het grondbeslag, maar louter voor de inzet van arbeid en materieel. Daarmee is invulling met landschapselementen een relatief aantrekkelijke invulling, maar dan alleen als er daadwerkelijk onderhoudsvergoeding beschikbaar is. Het verbod op dubbelbetaling heeft in de Brusselse voorstellen trouwens nog onverwachte effecten: ook bedrijven die zijn vrijgesteld van de EFA-plicht (zoals biologische bedrijven, kleine akkerbouwbedrijven en veebedrijven met bouwland) worden gekort op hun SNL-vergoeding zodra zij langs hun bouwland een SNL-rand contracteren. Ondanks het feit dat ze niet EFA-plichtig zijn, ontstaat er volgens Brussel toch dubbelbetaling – ze ontvangen immers wel de vergroeningspremie. Daardoor strekt de korting op SNL-vergoedingen zich verder uit dan alleen de EFA-plichtige bedrijven.

De vergroening heeft potentieel – gezien het budget en areaal dat ermee gemoeid is – grote betekenis voor het Groninger akkervogelbeheer, maar met de volgende kanttekeningen:

- de situering van EFA's trekt zich niets aan van kerngebieden of andere ecologische randvoorwaarden. De kans is dus groot dat er een willekeurige lappendeken van groene vlakjes ontstaat. Voor een effectieve vergroening is sturing nodig op de inhoud en situering van het beheer, bijvoorbeeld door akkerbouwers te verleiden tot een collectieve invulling;
- aan het beheer van zowel akkerranden als luzerne moeten voorwaarden worden gesteld, willen deze invullingen gunstig zijn voor akkervogels. De beheereisen aan EFA-akkerranden zijn nog in discussie (mede in relatie tot de discussie over dubbelbetaling), aan de teelt van luzerne zullen vanuit de vergroening geen eisen worden gesteld;
- het verbod op dubbelbetaling kan – afhankelijk van de invulling – een sterk demotiverend effect hebben op de animo voor agrarisch natuurbeheer, c.q. op de invulling van de vergroening met akkerrandenbeheer.

Dit alles betekent dat de provincie (a) binnen en buiten de kerngebieden te maken krijgt met tamelijk 'ongerichte vergroening' en (b) binnen de kerngebieden nog kritischer en creatiever zal moeten kijken hoe het SNL een zinvolle aanvulling kan vormen op de vergroeningsoppervlakten. Positief geformuleerd krijgt de provincie er gratis een grote vergroeningsoppervlakte bij, ook in de vorm van akkerranden, die binnen en buiten de kerngebieden een waardevolle aanvulling kan vormen op het SNL en juist ook buiten de kerngebieden kan zorgen voor enige 'ecologische infrastructuur' voor de meer verspreid voorkomende (populaties van) akkervogels. De provincie streeft in *Meer doen in minder gebieden* immers naar 5% dekking door slimme functiecombinaties (maar dan wel in kerngebieden). Maar dan moet er in korte tijd wel wat gebeuren om de vergroening in de gewenste richting bij te buigen.

Advies kerngebieden

In beginsel zijn alle gebiedspartijen het eens met het adagium 'het geld volgt de vogels'. Maar daarbij zijn bij de natuurorganisaties zorgen over het bedienen van (te) kleine populaties buiten en bij de ANV's over het niet kunnen contracteren van beheer als de animo tegenvalt – naast de aanwezigheid van vogels is animo bij agrariërs immers een andere bepalende factor voor succes (zie ook De Snoo e.a. 2013).

Op basis van alle wat hiervoor is gezegd stellen we een strategie in drieën voor:

1. De aanpak met kerngebieden wordt voortgezet, maar op een iets andere leest. De kaart met kerngebieden wordt opnieuw tegen het licht gehouden, met als criteria:
  - het gebied moet landschappelijk (als 'akkervogellandschap') geschikt zijn. Gebiedsdelen die te weinig open meer zijn of waar het akkerbouwkarakter goeddeels is verdwenen, worden geschrapt. Daarentegen kan voor een aantal zangvogels en de patrijs juist de ruime aanwezigheid van landschapselementen (houtopstanden, struweel, bermen, sloten, greppels, maaipaden, onverharde wegen) een pre zijn;
  - het gebied moet hogere (bovengemiddelde) dichtheden aan akkervogels bevatten. Door prioriteit te leggen bij levensvatbare populaties in geschikte gebieden kunnen bronpopulaties ontstaan van waaruit nieuwe gebieden kunnen worden gekoloniseerd. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de veldleeuwerik, maar naar een breder scala aan soorten uit de reeks die in hoofdstuk 3 als doelsoorten en achterliggende soorten zijn genoemd. Een uitzondering geldt voor soorten die te weinig talrijk zijn om hierbij een serieuze rol te spelen (zoals de patrijs) en soorten die (inmiddels weer) zo talrijk zijn dat ze nauwelijks onderscheidend zijn (zoals blauwborst en geelgors). Als de dichtheidskaarten van de resterende soorten worden gecombineerd, ontstaat een kaart die als leidraad kan worden gebruikt. In het kader van dit advies zijn als vingeroefening twee van zulke combinatiekaarten gemaakt (zie bijlage 2). De provincie kan deze naar believen verder combineren.

Door geschiktheid en dichtheden te combineren ontstaat een kaart van prioritaire zoekgebieden waar het beheer met voorrang wordt gesitueerd. Behalve gebieden die ten opzichte van de huidige kaart zullen afvallen, zijn er ook gebieden die kunnen worden toegevoegd – in het begin van dit hoofdstuk zijn enkele van die gebieden al benoemd. Bij de begrenzing van kern- of zoekgebieden moet bij voorkeur worden gezocht naar geografisch-landschappelijk logische grenzen. Het is aan de provincie om op basis van deze procedure een concrete kerngebiedenkaart op te stellen. Daarbij kan de provincie ook de (ons nog niet bekende) resultaten betrekken van het lopende Sovon-project (actualisering populatieschattingen), evenals uiteraard de telreeksen van de WGK.

2. Ook buiten de zo begrensde kerngebieden bevinden zich substantiële aantallen (c.q. kleinere populaties, soms in hoge dichtheden) akkervogels. Deze worden deels ook door de vergroening van het GLB bediend (zie onder deel 3), maar die is tamelijk ongericht. Om die kleinere populaties niet helemaal uit te sluiten, mag een deel van de hectares buiten de kerngebieden worden weggezet. Maar alleen op voorwaarde dat het nut hiervan (geschiktheid gebied, effect op aanwezige vogels) in de toekomstige gebiedsoffertes solide wordt onderbouwd. Ook speelt mee dat het aanbieden van wintervoedsel voor soorten met een wat grotere actieradius wellicht wat minder strikt aan de grenzen van kerngebieden is gebonden. Het volume dat buiten de kerngebieden mag worden besteed, kan op twee manieren worden geregeld:

- er wordt een budgetverdeling vastgelegd: bijvoorbeeld minimaal 80 of 90% te besteden binnen kerngebieden en maximaal 10 of 20% daarbuiten;
  - er komt een fasering zoals ook sommige ANV's die al in hun collectieve beheerplannen hanteren: de hectares worden met voorrang weggezet in de kerngebieden en alleen als daar te weinig animo is of als er meer budget komt, wordt ook daarbuiten gecontracteerd.
- Op deze manier wordt ook recht gedaan aan de verschuiving van verantwoordelijkheden in het nieuwe stelsel voor agrarisch natuurbeheer, waar de verantwoordelijkheid voor ecologische effectiviteit (bijvoorbeeld blijkend uit een ecologische toets van de offerte) sterker in het gebied wordt gelegd.

3. De provincie stuurt waar mogelijk actief op de invulling en situering van de vergroeningsoppervlakten. Daarvoor zou idealiter moeten worden voldaan aan vier beleidsmatige randvoorwaarden:

- voor de collectieve invulling van de EFA's wordt gekozen voor het 'Deense model' (invulling op gebiedsniveau en niet op het 'keukentafelniveau' van maximaal 10 agrariërs). Het Deense model wordt dan wel zo ingevuld dat de invulling vanuit de gebieden plaatsvindt (met een stempel van de overheid) en dat de bepaling vervalt dat het alleen om aaneengesloten EFA-blokken mag gaan;
- het uitsluiten van dubbelbetaling wordt alleen toegepast op de productiedervingscomponent van de SNL-vergoeding voor akkerrandenbeheer en niet op de component voor actief beheer. Alleen dan kan de provincie, c.q. het gebiedscollectief akkerbouwers financieel verleiden om hun EFA's de meest wenselijke invulling en situering te geven. Zo kunnen zelfs vergroeningshectares van buiten de kerngebieden naar de kerngebieden worden overgeheveld. In dit geval is het gewenst om een bedrag vast te stellen dat de provincie uit het SNL besteedt aan het 'opplussen' van vergroeningsmaatregelen. Sowieso komt er – ook binnen de kerngebieden – extra SNL-geld beschikbaar doordat een deel van de SNL-hectares voortaan met (Brussels) vergroeningsgeld worden betaald;
- bij de EFA-wegingsfactoren wordt een invulling met akkerranden/natuurbraak hoger gewaardeerd dan vergelijkbare andere invullingen en wordt de teelt van luzerne hoger gewaardeerd dan de teelt van andere (eenjarige) eiwitgewassen;
- er wordt een beheerpakket 'vogelvriendelijke luzerneteelt' toegevoegd aan de lijst van mogelijke maatregelen voor gebiedsoffertes, c.q. aan de catalogus groenblauwe diensten (zie ook hoofdstuk 6).

De eerste drie beslissingen liggen bij het ministerie van EZ, dat hierover uiterlijk op 1 augustus 2014 uitsluitsel moet geven aan Brussel. De laatste beslissing ligt bij de provincies, c.q. het IPO.

Een herziene begrenzing van kerngebieden zal leiden tot een herziene verdeling van akkervogelhectares in de provincie. Hoewel er in ons voorstel ook buiten de kerngebieden SNL- en vergroeningsmaatregelen zullen worden gesitueerd, zal het principe 'het geld volgt de vogels' leiden tot enige verschuiving in de omvang en situering van kerngebieden – we moeten daarvoor de uitkomsten van de eerder beschreven procedure nog afwachten. Daarbij moet worden bedacht dat gebieden die niet (meer) kwalificeren voor akkervogelbeheer straks (mede afhankelijk van het provinciale doelenkader) evengoed een offerte kunnen indienen voor beloning van andere gebiedskwaliteiten dan akkervogels.

5. Beheer en biotoopkwaliteit

Biotoopkwaliteit

De aantrekkelijkheid van een gebied voor akkervogels begint met de biotoopkwaliteit: akkervogels vragen een geschikt 'akkervogellandschap'. De wensen zijn daarbij niet uniform: waar de ene soort juist gedijt in open akkerbouwgebieden, profiteert de andere juist van meer beslotenheid en de aanwezigheid van landschapselementen. Tot op zeker hoogte worden deze kwaliteiten meegenomen in het voorstel voor de herbegrenzing van kerngebieden. Maar een selectie op basis hiervan is niet eenvoudig: juist door de verschillende wensen zou eigenlijk per gebied een 'landschapsprofiel' moeten worden opgesteld op basis van de daar aanwezige (of: prioritaire) soorten. De WGK-analyse geeft wat dit betreft de volgende aanknopingspunten:

- de veldleeuwerik heeft een sterke voorkeur voor grootschalig open akkerbouwgebied en mijdt opgaande structuren zoals bebouwing en bomen. Daarentegen zijn de aanwezigheid van greppels, onverharde wegen (foerageerhabitat) en sloten/wijken (in de Veenkoloniën) juist aantrekkelijk;
- voor blauwborst, fazant, geelgors, grasmus, graspieper en kneu lijkt een fijnmazige dooradering met (adequaate) berme, onverharde wegen, greppels en sloten en de aanwezigheid van struweel van betekenis;
- voor roofvogels als ruigpootbuizerd, blauwe kiekendief en velduil is de combinatie van agrarisch natuurbeheer (voedsel) met geschikte andere rust- en foerageergebieden (landaanwinning, kwelder, slaperdijken, extensief grasland) van belang.

Deze geschiktheidsfactoren raken aan de gewaskeuze, de gebiedsinrichting (met name de aanwezigheid van landschapselementen) en de aanwezigheid van geschikte rust- en broedgebieden. De gebiedsinrichting is niet zo eenvoudig te veranderen, behalve waar het gaat om de aanleg of omvorming van landschapselementen en een aangepast beheer van berme, dijken en schouwpaden – daarmee ervaring opdoen was juist één van de doelen van het Leefgebiedenproject. Op de andere factoren komen we straks terug bij de onderdelen over beheer en de ruimtelijke situering daarvan.

Typen maatregelen

De provincie heeft vanuit het SNL nu slechts twee akkervogelpakketten opengesteld: één voor broedende akkervogels (natuurbraak / faunaranden waarbij na 2, 3 of 4 jaar de rand of het perceel opnieuw wordt ingezaaid) en één voor doortrekkende of overwinterende akkervogels, gericht op aanbod van wintervoedsel ('wintervoedselveldjes'). Doordat wordt gecompenseerd voor zowel het productieverlies als het aangepaste beheer, zijn beide pakketten zijn relatief duur: afhankelijk van de grondsoort tussen pakweg € 1.650,- en € 2.150,- per ha. Daarnaast is in zowel GLB-pilot als Leefgebiedenproject geëxperimenteerd met andere maatregelen:

- laten staan van graanstoppel in de winter (als voedsel). Deze maatregel is in andere landen (bijv. Groot-Brittannië) al geruime tijd onderdeel van beheerregelingen;
- teelt van vogelvriendelijke gewassen (er kon worden gekozen uit luzerne, karwij, boekweit, zwarte haver, wintererwt en lupine; niet al deze gewassen zijn ook gekozen). Zo waren uit bijvoorbeeld Frankrijk al geruime tijd goede ervaringen bekend met luzerne als vogelvriendelijk gewas;
- vogelakkers: percelen met banen natuurbraak afgewisseld met banen luzerne met een eigen maaibeheer. In 2011-2013 zijn hiervan twee blokken van 20 ha aangelegd in de Vriescheloërvennen; ook ligt er een groot (privaat gefinancierd) blok van 55 ha bij Schildwolde;

- natte natuurbraak: inzaai van een natuurbraakmengsel op percelen die door hun hoogteligging relatief nat zijn en waar toch al productiederving optreedt. Doel is een dubbelslag: combineren van natuurwinst in zomer én winter met een grotere acceptatie van natte percelen (c.q. een kleinere wens tot peilverlaging);
- chemie- en kunstmestvrije teelt: teelt van minimaal 4 gewassen, waaronder graan, zonder gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen;
- extensief dijkbeheer. Er is geëxperimenteerd met twee beheervarianten: versnelde verschraling (niet bemesten, vaak maaien en afvoeren) en extensieve beweiding;
- aanplant / omvorming van bosjes en ander 'veldstruweel'.

Het effect van enkele van deze maatregelen kan (nog) niet worden gestaafd met veldonderzoek. Dat geldt bijvoorbeeld voor natte natuurbraak, chemie- en kunstmestvrije teelt en de aanplant van veldstruweel. Vanuit de WVK-analyse kunnen we over de resterende beheervormen het volgende concluderen:

- Faunaranden werken goed ter verhoging van het voedselaanbod voor roofvogels (voor de grauwe kiekendief o.a. aangetoond met GPS-loggers), veldleeuwerik en geelgors (Koks e.a. 2007; Trierweiler 2010; Kuiper e.a. 2013; Klaasen e.a. 2014). Om een functie te hebben voor nestelende veldleeuweriken moeten ze op minder dan 100 m liggen van geschikt broedhabitat, vooral in tweede helft van het broedseizoen (vanaf 1 juni). In gebieden waar de randen zijn gelegen in de nabijheid van intensief gebruikt grasland, kunnen ze als 'ecologische val' fungeren: de leeuweriken gaan in het grasland broeden, maar worden daar vervolgens uitgemaaid (Bos e.a. 2010; Ottens e.a. 2013a). Een deel van de faunaranden is in dit opzicht niet goed gesitueerd (Kuiper e.a. 2013).
- Wintervoedselveldjes trekken veel zangvogels aan (meer soorten en gemiddeld vijf keer zo hoge dichtheden als op reguliere akkers) en bovendien veel hoenderachtigen, roofvogels en uilen (Stip e.a. 2013; Ottens e.a. 2013b). De dichtheden nemen niet verder toe bij oppervlakten groter dan 2 ha. Ook roofvogels maken veelvuldig gebruik van wintervoedselveldjes.
- Van de 'alternatieve' gewassen is (nog) geen statistisch significant effect op akkervogels vastgesteld. Wel zijn in luzerne relatief veel vogels, waaronder broedende veldleeuweriken, aangetroffen. Luzerne is daardoor in beginsel een veelbelovend gewas (mits wellicht met een iets aangepast maaieregime) om een oplossing te bieden voor de eerder genoemde ecologische val voor deze soort.
- Graanstoppel (winterstoppel) wordt het meest gebruikt door veldleeuwerik en geelgors, maar ook ruimhartig door vinken, keep, rietgors, kneu en ruigpootbuizerd. De dichtheden zijn niet hoog, maar door de (potentieel) grote oppervlakte kan deze beheervorm niettemin een belangrijke functie vervullen (zie ook Bos 2013).
- Vogelakkers blijken een veelbelovende beheervorm. Ze worden veel gebruikt door zangvogels en roofvogels, plaatselijk zelfs door de zeldzame blauwe kiekendief.
- Er is een relatie gevonden tussen de ruigpootbuizerd en de aanwezigheid van extensief beheerde dijken (maar niet per se de dijken die in het kader van de pilot extensief werden beheerd).
- Datzelfde geldt – althans voor de elementsoorten – voor de aanwezigheid van landschapselementen.
- De aanwezigheid van wintervoedsel heeft ook een positief effect op de broedpopulatie van soorten als geelgors, ringmus en grauwe gors, en in geval van voedselrijke stoppel wellicht ook van veldleeuwerik en patrijs. Hierover is ook veel buitenlands bewijs voorhanden.

Op basis hiervan adviseren we het volgende:

- Het is gewenst om naast de bestaande SNL-pakketten enkele nieuwe pakketten te introduceren: winterstoppel, vogelakkers en (aangepaste) teelt van luzerne. Deze maatregelen hebben niet alleen belangrijke nieuwe potentie als broed- en voedselbiotoop, maar zijn bovendien goedkoper dan de huidige (eveneens effectieve) pakketten. Daarmee kan bij een gemiddeld lagere hectareprijs een groter areaal aan beheermaatregelen worden gerealiseerd.
- Om die pakketten te kunnen introduceren, moeten ze worden opgenomen in de landelijke voorbeeldlijst voor de toekomstige gebiedsoffertes en in de catalogus groenblauwe diensten.
- Het is vervolgens aan de gebiedscollectieven om in samenspraak met andere gebiedspartijen te komen tot een goede lokale mix van maatregelen.
- Het is gewenst om (in of buiten het SNL) een experimentenbudget te creëren voor (voortgezette) experimenten met en onderzoek naar onderzoek naar nieuwe beheervormen. Voorbeelden daarvan zijn extensieve graanteelt, natte natuurbraak, doorzaaien op stoppel, betekenis van luzerne en andere klaverachtigen als broed- en wintergewas, aanleg van fauna-luzerneranden met luzerne als extra buffer tussen rand en gewas en creëren van een spuitvrije zone in een (graan)gewas langs een faunarand.
- Bevordering van de teelt van zomergranen biedt – naast luzerne – een oplossing van de ‘ecologische val’ voor de veldleeuwerik. Dit is echter lastig te vatten in een beheerpakket.
- Aanleg en goed beheer van landschapselementen kan een belangrijke bijdrage leveren aan het succes van elementsoorten en (zoals bij dijken) ook van een soort als de ruigpootbuiserd. Meer aandacht voor het landschap is op zijn plaats, zowel waar het gaat om de situering van maatregelen in relatie tot bestaande elementen (zie verderop in dit hoofdstuk) als waar het gaat om aanleg en beheer van nieuwe elementen ter versterking van de landschapskwaliteit voor akkervogels (zie ook hoofdstuk 6).

Landschapselementen zoals dijken en veldstruweel zijn belangrijk voor ‘elementsoorten’ en voor sommige roofvogels en uilen

Beheerregimes

Over het optimale beheer van *natuurbraak* / *faunaranden* blijkt inmiddels behoorlijke consensus:

- Gedeeltelijk maaien mag in het voorjaar tot pakweg half april (op zandgrond eventueel nog iets later) en in de periode na 15 juli. Dit om in faunaranden broedende vogels te beschermen. Als na 15 juli nog broedvogels in de randen aanwezig zijn, wordt het maaien verder (bijv. tot 1 augustus) uitgesteld.
- De huidige regel is dat jaarlijks 20–70% van oppervlakte wordt gemaaid, en wel in twee maaibeurten. Het is belangrijk dat er ruimte komt voor een tweede maaibeurt na 15 juli. Het maairegime moet dus wat strakker worden afgesproken (bijv. 2 × 30% per jaar).
- Voor vogelakkers verdient het optimale maaischema nog nadere uitwerking.
- Belangrijk is dat het maaisel wordt afgevoerd met het oog op het voorkomen van veronkruiding en het creëren van een mozaïekstructuur in de vegetatie.
- Voor de akkervogels zou het ideaal zijn als niet alle natuurbraak tegelijk wordt gemaaid en geploegd, maar dat er een fasering is. Dit is lastig in beheerpakketten vast te leggen, maar kan wel door gebiedscollectieven worden gestimuleerd en geregistreerd (in het huidige stelsel wordt niet vastgelegd wanneer er wordt gemaaid en geploegd).
- Roulerende randen mogen ook weer op dezelfde plek worden gelegd, maar in dat geval is het extra van belang om te zorgen voor een goed kiembed.
- De voorbereiding van de grond verdient meer aandacht. De kwaliteit van de randen en de (problemen met) onkruiddruk worden mede bepaald door de voorbereiding. Doordat voorbereiding vaak achterwege blijft, valt hier nog winst te behalen. Te denken valt aan het aanleggen van een zogeheten vals kiembed (oppervlakkig liggende onkruidzaden eerst laten opkomen en vervolgens eggen of frezen alvorens het natuurbraakmengsel in te zaaien).
- Een goede voorbereiding kan ook helpen tegen een hoge onkruiddruk. Daarnaast helpt een zaadmengsel dat niet teveel hoge kruiden / gewassen bevat, en met name weinig schermbloemigen die door hun schaduwwerking onkruiden bevoordelen. Is de onkruiddruk toch hoog, dan kan zo nodig chemische bestrijding plaatsvinden, maar alleen pleksgewijs en buiten het broedseizoen. Chemische onkruidbestrijding verandert de botanische samenstelling van de rand en is schadelijk voor zaadeters en bijen. Het zoeken naar selectieve middelen blijkt moeilijk vanwege botsende regelgeving: selectieve middelen mogen alleen voor 1 september toegepast worden; het omwerken van randen mag pas na 15 september.

Voor de *winterstoppelvelden* geldt nu al dat er geen chemische onkruidbestrijding mag plaatsvinden. Dat blijft een belangrijke voorwaarde; uit de literatuur blijkt dat pesticidengebruik op stoppelvelden negatieve effecten heeft op de aanwezigheid van veldleeuweriken (McKenzie e.a. 2011). Daarnaast valt te overwegen om een extra maatregel te creëren voor percelen waar de stoppel blijft staan en waar het stro is gehakseld met het oog op de bodemvruchtbaarheid. Deze percelen bieden vogels immers een groter voedselaanbod. De effectiviteit van deze maatregel moet dan wel eerst worden onderzocht.

In *luzerne* is het van belang dat het maairegime enigszins wordt aangepast aan de broedcyclus van de veldleeuwerik. Overigens is het ook voor het kunnen berekenen van een beheervergoeding van belang dat de teelt niet regulier, zonder beheerbepalingen, plaatsvindt. Luzerne wordt doorgaans driemaal per jaar gemaaid. Het is van belang dat de eerste maaisnede niet voor 25 mei plaatsvindt en de tweede snede niet voor half juli. Dit maaischema is toegesneden op de veldleeuwerik; voor andere soorten (bijv. broedende wilde eenden) kan het minder goed uitpakken, maar dan hebben we het niet over de zang- en roofvogels die we met dit gewas willen bevorderen. Bovendien worden de nesten van de grauwe kiekendief beschermd (Koks 2008). Het is niet nodig dat de laatste snede blijft staan tot het voorjaar, zoals soms in de GLB-pilot is overeengekomen. Luzerne kan zowel

volvelds als in blokken, stroken of randen effectief zijn. Interessant (zie terug) is ook het aanleggen van luzerneranden langs een natuurbraakrand, zodat er broedgelegenheid wordt geboden direct aanpalend aan de voedselbron en er een extra buffer is tussen faunarand en gewas. Ook met het oog op de relatie tussen vergroening en agrarisch natuurbeheer (zie hoofdstuk 4 en bijlage 1) kan dit een interessante combinatie zijn.

Het beheer hoeft – met het oog op het nieuwe stelsel – niet integraal te worden opgenomen in het Natuurbeheerplan, maar kan als streefbeheer worden meegegeven aan de collectieven. Die kunnen – afhankelijk van grondsoort, zaadmengsel en de soorten waarop wordt gemikt – een optimaal beheer uitstippelen in nauwe samenspraak met de gebiedspartijen.

Faunaranden zijn effectief, maar aanvulling met andere, goedkopere maatregelen (zoals luzerne, vogelakkers en winterstoppel) is gewenst

Inzaaien en zaadmengsels

Ten aanzien van de te gebruiken zaadmengsels wordt de volgende aanpak voorgesteld:

- Het blijft nodig om te verschillende mengsels te gebruiken en te blijven experimenteren. De mengsels die in 2013 zijn gebruikt lijken behoorlijk te voldoen. Voor de agrariërs is het handig om één mengsel te hebben, maar in de praktijk resulteert dit in zeer uiteenlopende vegetaties vanwege verschillen in grondsoort, zaaitijdstip, weersomstandigheden en zaai-bereiding.
- Hoge schermbloemigen worden afgeraden in verband met schaduwwerking die veronkruiding (met name met akkerdistel) bevordert.
- Het is zinvol om te zoeken naar een zaadmengsel waarbij tijdens het broedseizoen niet hoeft te worden gemaaid.
- Voor de veldleeuwerik zijn de volgende factoren optimaal: ‘dun’ zaaien (max. 15 kg / ha), het gebruik van laagblijvende soorten en van bloeiende kruiden met eetbare zaden.

- Met name in een veenkoloniaal bouwplan is de uiterste zaaidatum van 15 april onwerkbaar vroeg, zeker als je op een milieuvriendelijke manier het onkruid wilt bestrijden door de aanleg van een vals kiembed. Het toestaan van inzaai tot 1 mei of 15 mei zou beter inpasbaar zijn. Omdat straks op basis van de catalogus groenblauwe diensten wordt gewerkt en niet meer met standaard SNL-pakketten, kan dit relatief eenvoudig worden gerealiseerd.

Vormgeving en situering van maatregelen

De situering van de maatregelen luistert nauw. De ervaringen en het onderzoek tot dusverre leiden tot de volgende aanbevelingen:

- De huidige minimumbreedte van faunaranden (9 meter) was destijds een goede keuze – zie echter ook het volgende punt. De effectiviteit van smallere randen is voor akkervogels niet aangetoond.
- Hoewel na het afschaffen van de verplichte braaklegging het idee was dat de negatieve effecten hiervan op akkervogels waren op te vangen van perceelsranden, zijn er nu toch aanwijzingen dat grotere blokken en/of gehele percelen (experimenten Vriescheloo met vogelakkers) een belangrijke toegevoegde waarde hebben. De WGK schat in dat per groep van pakweg 10 bedrijven een perceel van 5 tot 10 ha optimaal zou zijn.
- De optimale verhouding tussen faunaranden/natuurbraak, vogelakkers en wintervoedselveldjes is ongeveer 50:30:20.
- De veldleeuwrik bezoekt randen tot maximaal 100 meter afstand van hun nest (of andersom: zoekt nestgelegenheid in de directe nabijheid van voedselbronnen). Daarom is het van belang dat beide in elkaars nabijheid zijn gelegen en bijvoorbeeld het aanleggen van faunaranden in ongeschikte broedgebieden (althans voor deze soort) wordt voorkomen.
- De grauwe kiekendief (en in zijn kielzog andere roofvogels) profiteren van een concentratie van faunaranden, c.q. op een hogere dekkingsgraad aan beheer (hoge concentraties aan prooidieren).
- Voor vogelakkers wordt een minimumoppervlakte van 5 ha geadviseerd.
- Winterveldjes zijn het meest effectief in een omvang van minimaal 0,3 en maximaal 2 ha. Deze maatregel kan ook als rand effectief zijn.
- Vogels van open akkerland (zoals de veldleeuwrik en de grauwe kiekendief) maken niet of nauwelijks gebruik van maatregelen nabij opgaande structuren (bebouwing, wegen, beplanting). Geadviseerd wordt om maatregelen voor deze soorten op ruime afstand (bijv. minimaal 200 m) van deze elementen aan te leggen (zie ook Van t Hoff & Van Scharenburg 1992).
- Daarentegen zijn er ook aantrekkelijke landschapselementen. Voor soorten van open landschappen zijn dat bijvoorbeeld extensief beheerde dijken (die voor een soort als de ruigpootbuiserd effectief bleken). Voor soorten die juist wel zijn aangewezen op (enige) beplanting – de elementsoorten uit de groep van patrijs en geelgors – is het juist wel gewenst om beheermaatregelen te situeren in de nabijheid van zulke elementen. Ook aanplant en omvorming van bosjes naar veldstruweel kan sterk bijdragen aan het broedsucces en de overlevingskans van deze soorten.
- Er kan meer werk worden gemaakt van de aansluiting bij en afstemmen van beheer op het beheer van natuurgebieden, waterschapselementen (dijken, kaden, waterbergingen, schouwpaden) en gemeentelijke elementen (zoals bermen). Ook deze gebieden en elementen bieden immers voedsel in broedtijd (patrijs, veldleeuwrik) en broedgelegenheid (bijv. graspieper, kuifeend).

De twee laatste punten waren wel onderdeel van het Leefgebiedenproject, maar zijn in het beleid tot dusverre onderbelicht.

6. Organisatie van een effectieve aanpak

Wat moet de provincie vastleggen, waar is ruimte mogelijk?

In de systematiek van het nieuwe agrarisch natuurbeheer is het de bedoeling dat de provincie ‘aan de voordeur’ stuurt (overeenkomst met collectief op hoofdlijnen) en het gebiedscollectief aan de achterdeur’, maar de grondgebruikers toe. Momenteel speelt – ook in Groningen – de discussie hoe het toekomstige Natuurbeheerplan er dan uit moet zien. Komen er vastomlijnde kerngebieden, worden de gewenste beheertypen per perceel vastgelegd en komen er zeer gedetailleerde beheervorschriften? Of gaat de provincie een ‘prestatieovereenkomst’ aan waarbij de provincie vooral de doelen bepaalt (c.q. de doelsoorten vaststelt), kerngebieden vaststelt en de fijnregeling van het beheer aan het collectief overlaat? Dat ‘overlaten’ ziet er dan trouwens wel zo uit:

- het collectief betreft de belangrijkste gebiedspartijen bij het opstellen van het gebiedsplan, c.q. de gebiedsofferte. Dit wordt waarschijnlijk geen verplichting, maar hun betrokkenheid wordt bij de eindbeoordeling wel hoger gewaardeerd;
- de gebiedsofferte bevat verplicht een ecologische toets op het uitgestippelde beheer;
- en ten slotte verzorgt de provincie de eindbeoordeling van de offerte, waarbij zij zich door andere partijen kan laten adviseren.

De drie belangrijkste partijen waar het gaat om akkervogelbeheer in Groningen (de drie akkerbouw-ANV's die straks deel uitmaken van twee collectieven, de Werkgroep Grauwe Kiekendief en Landschapsbeheer Groningen) hebben een duidelijke voorkeur voor betrokkenheid van WGK en Landschapsbeheer in het vroegste stadium: bij de planvorming. Dat werkt uiteraard alleen als hun inbreng serieus wordt genomen. Daarom moet de rol van deze partijen op voorhand worden vastgelegd, en wel in goede afstemming met het Kwaliteitskader dat de provincies nu ontwikkelen en het beoordelingskader voor gebiedsoffertes dat Alterra nu voor de overheid ontwikkelt. Hierdoor zal de kwaliteit van de offertes beter zijn geborgd en kan het vertrouwen tussen de partijen groeien. Door het combineren van kwaliteit en flexibiliteit hoeft de provincie niet alle details van het akkervogelbeheer vast te leggen – de gebiedspartijen garanderen dan tezamen dat met de gereedschapskist kwaliteit wordt gebouwd. Die gereedschapskist bestaat uit de hele set aan operationele criteria en adviezen die in hoofdstuk 5 is beschreven. Deze vormen de richtlijnen bij de planvorming en tegelijk de handvatten voor de provincie bij de beoordeling van de offertes. Afspraken op voorhand tussen een selectie van gebiedspartijen laten overigens onverlet dat ook de betrokkenheid van andere partijen bij de planvorming gewenst is – zie de passage hierover verderop.

Naar een integraal gebiedenbeleid

Zoals ook in hoofdstuk 2 naar voren kwam, liggen er goede kansen – inhoudelijk en budgettair – om de maatregelen voor akkervogels te combineren met andere beleidsdoelen. Er zijn interessante functiecombinaties mogelijk met weidevogels, landschap, functionele agrobiodiversiteit (FAB), water en niet in de laatste plaats de vergroening van het GLB. Het is gewenst om deze kansen creatief te benutten. De gebiedsoffertes zullen een integraal karakter hebben (in elk geval waar het gaat om natuur, landschap en water) en zullen wellicht zelfs de EFA's uit het GLB gaan meenemen. Dat staat op gespannen voet met het tot dusverre vrij sectorale beleid van de provincie, alleen al waar het gaat om elkaar uitsluitende kerngebieden voor akkervogels en weidevogels.

Twee beleidsvelden verdienen in dit opzicht bijzondere aandacht:

- a. Landschap. Dit vormt weliswaar een aparte bouwsteen voor de nota over agrarisch natuurbeheer, maar heeft belangrijke (en tot dusverre onderbelichte) relaties met akkervogels. Uit een oogpunt van akkervogels is het van belang om te streven naar een substantieel budget

voor aanleg en onderhoud van landschapselementen die van betekenis zijn voor akkervogels (zonder daarmee het akkervogelbudget te belasten). En om voor de toekomstige gebiedsoffertes goede richtlijnen mee te geven over het betrekken van landschap(selementen), en dit ook bij de beoordeling van de offertes als criterium op te nemen.

- b. De vergroening van het GLB (onderdeel EFA's). Ten eerste omdat juist waar het gaat om akkerranden vergroening en SNL onlosmakelijk zijn verweven. Ten tweede omdat de EFA's bij een goede invulling een fraaie kans betekenen om tot een hogere dekkingsgraad aan beheer te komen en ook juist buiten de kerngebieden kansen bieden voor de hier aanwezige vogels. De andere genoemde functiecombinaties zijn minder onontkoombaar, maar niettemin zeer zinvol.

Samenwerking met andere beheerders

Zoals gezegd zijn er ook andere vormen van functiecombinaties mogelijk: synergie met de terreinen van andere beheerders. We doelen dan op:

- de gebieden van de terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Groninger Landschap);
- andere gronden die (mede) een natuurfunctie hebben, al dan niet tijdelijk (terreinen van Defensie, baggerdepots, landaanwinningswerken);
- gronden van gemeenten en waterschappen die betekenis (kunnen) hebben voor akkervogels (zoals bermen, schouwpaden, dijken, kaden en waterbergingen).

Los van het feit dat deze partijen ook ecologische expertise kunnen inbrengen voor de gebiedsofferte, is het zinvol om het beheer op lokaal niveau met elkaar af te stemmen. Het Leefgebiedenproject heeft daartoe een aanzet gegeven.

Registratie, monitoring en onderzoek

Ook en goede registratie en monitoring kunnen sterk bijdrage aan een betere kennis van de relatie tussen beheer en vogels. Daarbij maken we een onderscheid tussen:

- a. Beheermonitoring. Hierbij is het volgende gewenst:
  - Registratie van het gebruik van de beheerde oppervlakte. De locatie van de getroffen maatregelen is goed bekend, maar het feitelijke beheer is vaak volstrekt onbekend. Om iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van de maatregelen, is een betere registratie van het gebruik gewenst. Om niet te verzanden in bureaucratie, moet daarvoor een praktisch systeem worden bedacht.
  - Registratie (door de beheerder) van de lotgevallen van de vogels door het jaar heen.
- b. Beleidsmonitoring. Een goede effectiviteitsmeting vereist daarnaast een adequate en onafhankelijke monitoring. De bestaande meetnetten (Meetnet agrarische soorten, Netwerk ecologische monitoring) leveren een belangrijke bijdrage, maar zijn niet afdoende om de precieze effect van akkervogelbeleid te toetsen. Bovendien is het belangrijk dat ook (de ontwikkeling van) het landschap wordt gemonitord. Van de beleidsmonitoring moet – anders dan de afgelopen jaren – serieus werk worden gemaakt, ook financieel.
- c. Ecologisch onderzoek. Uit de WGK-analyse blijkt dat toegepast soortonderzoek (zoals uitgevoerd voor roofvogels en uilen, in samenwerking met universiteiten) veel waardevolle inzichten oplevert. Zulk onderzoek is cruciaal voor de beoordeling van de effectiviteit van beheer (onderdeel b) en het (door)ontwikkelen van nieuwe concepten voor akkervogelbeheer.

7. De aanbevelingen op een rij

De voorgaande hoofdstukken bevatten de volgende beleidsaanbevelingen:

1. De huidige doelsoorten (veldleeuwerik en grauwe kiekendief) volstaan nog steeds, maar worden aangevuld met een 'elementsoort': de patrijs. Elk van deze soorten staat voor een breder gezelschap aan belangrijke akkervogels. Het beleid moet daarom niet alleen op de doelsoorten, maar op dit bredere gezelschap worden 'afgerekend'.
2. Het principe 'het geld volgt de vogels' ondervindt steun, maar leidt tot een aanpak die wat breder gaat dan alleen kerngebieden. De kerngebiedenaanpak kan worden gehandhaafd, maar dan als volgt:
  - de kerngebiedenkaart wordt herzien: gebieden die niet langer geschikt zijn en gebieden die goeddeels zijn 'leeggelopen' worden niet langer begrensd. Voor de begrenzing wordt het bredere scala aan soorten gebruikt zoals benoemd onder punt 1, behalve soorten die ongeschikt zijn als leidraad voor begrenzing (zeer schaarse of juist zeer talrijke soorten, en soorten waarop met beheermaatregelen bijna niet kan worden gestuurd);
  - er komt een budgettaire of temporele fasering: het leeuwendeel van het geld wordt ingezet in kerngebieden, een deel kan daarbuiten worden ingezet als in de gebiedsofferte wordt aangetoond dat dit effectief is;
  - de vergroening van het GLB, en dan met name de zogeheten *Ecological Focus Areas* (EFA's) plaatsen de discussie over kerngebieden in een nieuw daglicht. Het is raadzaam om de inzet van SNL-budget voor akkervogels opnieuw tegen het licht te houden zodra de invulling van de vergroening definitief is (medio 2014).

In dit advies leveren wij geen kant-en-klare kaart van kerngebieden, maar schetsen we de procedure daartoe en leveren we enkele kaarten die daarbij behulpzaam kunnen zijn.

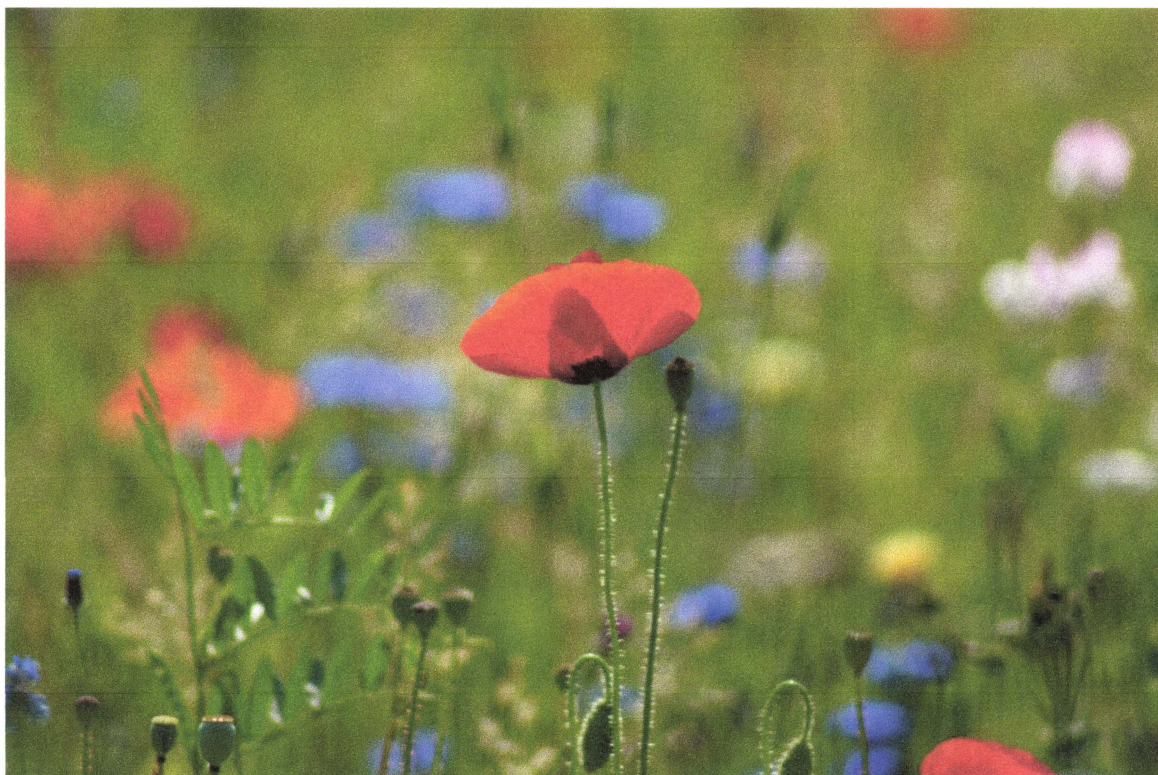

De invulling van de vergroening van het GLB is cruciaal voor de toekomst van het akkervogelbeheer

3. Niettemin kan de provincie op dit moment nog invloed uitoefenen op een invulling waarmee het provinciale akkervogelbeleid – binnen en buiten de kerngebieden – wordt ondersteund en niet in de wielen wordt gereden. Sleutelwoord daarbij is sturing op de invulling van de vergroening. De provincie kan het ministerie van EZ assisteren om – binnen de Brusselse randvoorwaarden – tot een invulling te komen met de volgende elementen:
- de collectieve invulling van de vergroening wordt mogelijk gemaakt via het zogeheten ‘Deense model’ (op gebiedsniveau), waarbij de gebiedscollectieven de blauwdruk leveren. De voorwaarde dat de collectieve EFA’s aaneengesloten blokken vormen, vervalt;
  - de wegingsfactoren voor EFA’s (hoeveel hectare geldt als 1 hectare EFA?) worden zo ingevuld dat een invulling met akkerranden, luzerne (of combinaties daarvan in de vorm van vogelakkers en gecombineerde randen) en goed beheerde landschapselementen aantrekkelijk is;
  - het verbod op dubbelbetaling wordt zo ingevuld dat alleen het deel van de SNL-vergoeding wordt gekort dat betrekking heeft op het feit dat de rand uit productie is. Zo krijgt de provincie de mogelijkheid om via een ‘SNL-top-up’ te sturen op de invulling en situering van EFA’s en zelfs EFA’s de kerngebieden ‘in te trekken’. Er is dan wel een overwogen keus nodig welk deel van het SNL-budget voor dit doel wordt ingezet.
4. Hoofdstuk 5 bevat een groot aantal richtlijnen voor een (op basis van de beschikbare kennis) kwalitatief optimaal akkervogelbeheer. Deze richtlijnen hoeven niet als harde randvoorwaarden in het Natuurbeheerplan te worden opgenomen, maar kunnen worden meegegeven als streefbeeld voor de gebiedsofferte en kunnen dienen als toetsingskader bij het beoordelen van die offerte. Voor een optimaal beheer zijn echter ook enkele aanpassingen in het provinciale beleid gewenst:
- er zijn enkele veelbelovende maatregelen die opname in het SNL (c.q. de catalogus groenblauwe diensten) verdienen: vogelakkers, laten staan van winterstoppel en de aangepaste teelt van luzerne, die een oplossing kan vormen voor de ecologische val waarin de veldleeuwerik steeds vaker terecht komt. Vernieuwing van het maatregelenpakket wordt al aangekondigd in de nieuwe Beleidsnota Natuur van de provincie (*Groningen Groen van Wad tot Westerwolde*, 2013);
  - ondanks het voorgaande is er nog steeds potentieel voor innovatie: er zijn verschillende ideeën over zinvolle nieuwe beheervormen. Daarom is het zeer gewenst om (uit het SNL of andere budgetten) een experimenteerbudget in het leven te roepen;
  - de relatie van akkervogels met landschap(selementen) is tot dusverre onderbelicht. Onderzoek leert dat er verschillende positieve relaties zijn met kleine landschapselementen (zoals bosjes en struweel), maar ook met elementen als extensief beheerde dijken, bermen en schouwpaden. Voor het eerste is (meer geld voor) aanleg, omvorming en onderhoud van landschapselementen van belang, voor het tweede is vooral ook afstemming met het beheer van waterschappen en gemeenten cruciaal. Dat laatste geldt ook voor de terreinen van natuurorganisaties die een functie hebben voor akkervogels. Daarnaast is van belang dat de relatie met landschap ook een rol speelt bij de ‘uitvraag’ en beoordeling van de toekomstige gebiedsoffertes.
5. Bij een aantal partijen bestaan twijfels over de ecologische kwaliteit van de toekomstige gebiedsoffertes. Die wordt mede veroorzaakt door het feit dat de rol van gebiedsorganisaties (ander dan de toekomstige gebiedscollectieven) niet is vastgelegd. In beginsel kunnen andere organisaties op drie manieren betrokken zijn: bij het opstellen van de offerte, bij de ecologische

toets die daarvan verplicht onderdeel uitmaakt en bij de eindbeoordeling door de provincie. De Werkgroep Grauwe Kiekendief en Landschapsbeheer Groningen hebben een voorkeur voor betrokkenheid in het planvormingstraject, de akker-ANV's zijn bereid daarover vooraf afspraken te maken. De rol van de gebiedspartijen moet daarbij zorgvuldig worden vastgelegd. Zo kan tevoren een kwaliteitsgarantie worden ingebouwd. Die afspraken laten onverlet dat ook inbreng van andere gebiedsorganisaties (zoals terreinbeheerders) gewenst is.

6. Het is belangrijk dat het akkervogelbeleid zich niet geïsoleerd van andere beleidsterreinen ontwikkelt. Ook de gebiedsoffertes zullen immers een integraal karakter hebben, althans minimaal waar het gaat om biodiversiteit, landschap en water. Een integrale benadering is in ieder geval gewenst ten aanzien van de volgende thema's:
- landschapsbeleid, zowel waar het gaat om het open houden van gebieden (voor de grondbroeders) als waar het gaat om aanplant, omvorming en beheer van landschapselementen die gunstig zijn voor elementbroeders;
  - de vergroening van het GLB (zie punt 3);
  - andere onderdelen van het natuurbeleid, zoals weidevogels en functionele agrobiodiversiteit (FAB). Zo bevindt zich een substantieel deel van enkele soorten weidevogels (kievit, wulp) in akkerbouwgebieden, maar kan daaraan via de huidige systematiek (elkaar uitsluitende kerngebieden) weinig worden gedaan. Ook het samengaan van een functie van akkerranden voor akkervogels en FAB verdient studie;
  - waterbeleid, zowel waar het gaat om kwantiteit / peilen (natte natuurbraak) als om kwaliteit (akkerranden als bufferzones langs waterlopen; KRW).

Een goede afstemming van het akkervogelbeleid met andere beleidsterreinen (GLB, landschap, water) kan veel synergie opleveren, zowel inhoudelijk als budgettair

7. Om een beter inzicht te krijgen in de relaties tussen beheer en vogelstand, zijn een betere beheermonitoring en beleidsmonitoring gewenst. De beheermonitoring bestaat uit de registratie van het feitelijke gebruik van de beheerde oppervlakte en van de lotgevallen van de vogels door het jaar heen. Voor de beleidsmonitoring volstaat in beginsel het Meetnet agrarische soorten (MAS), maar hieraan moet aanvullend onderzoek worden gekoppeld. Zulk onderzoek – zo blijkt uit de recente WGK-analyse – kan belangrijke inzichten verschaffen in de effectiviteit van bestaande en nieuwe beheervormen. Daarnaast is een goede landschapsmonitoring ook voor akkervogels van groot belang. Daarom moet – anders dan in de afgelopen jaren – serieus werk worden gemaakt van de beleidsmonitoring en deze niet als sluitpost worden beschouwd.

Literatuur

- Bos J.F.F.P. 2013. *Graanstoppels en akkervogels*. Limosa 86: 123–131.
- Bos J.F.F.P., H. Sierdsema, H. Schekkerman & C.W.M. van Scharenburg. 2010. *Een Veldleeuwerik zingt niet voor niets! Schatting van kosten van maatregelen voor akkervogels in de context van een veranderend Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*. WOt-rapport 107. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Chiron F., Chargéa R., Julliard R., Jiguet F. & Muratet A. 2014. Pesticide doses, landscape structure and their relative effects on farmland birds. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 185: 153–160.
- Groningen - Groen van Wad tot Westerwolde. Beleidsnota Natuur 2013-2021*. 2013. Provincie Groningen.
- Hoff J. van 't & K. van Scharenburg. 1992. *Bos en akkervogels*. Landschap 9: 165–175.
- Hoff, J. van 't 2008. *Wind mee of wind tegen – trends bij akkervogels*. In: De Grauwe Gors 2: 74-76.
- Klaassen R.H.G, A.E. Schlaich, M.S Franken, W. Bouten & B.J. Koks 2014. *GPS-loggers onthullen gedrag Grauwe kiekendieven in Oost-Groningse akkerland*. De Levende Natuur 119: 61-66.
- Koks, B.J. 2008. *Case: Beschermingsproject Grauwe kiekendief als opmaat voor effectieve akkervogelbescherming*. De Levende Natuur 109(3):109-112.
- Koks, B.J., C. Trierweiler, E.G. Visser, C. Dijkstra & J. Komdeur 2007. *Do voles make agricultural habitat attractive to Montagu's Harrier Circus pygargus?* Ibis 149: 575–586.
- Kuiper M.W., H.J. Ottens, L. Cenin, A.P. Schaffers, J.van Ruijven, B.J. Koks, F. Berendse & G.R. de Snoo. 2013. *Field margins as foraging habitat for skylarks (Alauda arvensis) in the breeding season*. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 170: 10–15.
- McKenzie, A.J. Vickery J.A., Leifert C., Shotton P. & Whittingham M.J. 2011. *Disentangling the effects of fertilisers and pesticides on winter stubble use by farmland birds*. *Basic and Applied Ecology* 12: 80–88.
- Meer doen in minder gebieden – Actieprogramma Weidevogels – Akkervogels Provincie Groningen*. 2008. Provincie Groningen, Groningen.
- Ottens H.J., M.W. Kuiper, C.W.M. van Scharenburg & B.J. Koks. 2013a. *Akkerrandenbeheer niet de sleutel tot succes voor de Veldleeuwerik Alauda arvensis in Oost-Groningen*. Limosa 86: 140–152.
- Ottens H.J, P. Wiersma. & B.J. Koks 2013b. *Wintervoedsel voor Groningse en Drentse akkervogels*. Limosa 86: 192–202.
- Scharenburg, C.W.M. van, J. van 't Hoff, E. van Hooff & J. Meijering 2011. *De toestand van de natuur en landschap 2010 in de Provincie Groningen*. Provincie Groningen, Afdeling Landelijk Gebied & Water, Groningen.
- Scharenburg, C.W.M. van, J. van 't Hoff, B.J. Koks & A. van Klinken 1990. *Akkervogels in Groningen*. Werkgroep Akkervogels. SOVON-district Groningen, Avifauna Groningen m.m.v. PPD Groningen.

- Snoo, G.R. de, I. Herzon, H. Staats, R.J.F. Burton, S. Schindler, J. van Dijk, A.M. Lokhorst, J.M. Bullock, M. Lobley, T. Wrba, G. Schwarz & C.J.M. Musters. 2013. *Towards effective nature conservation on farmland: making farmers matter*. Conservation Letters 6: 66–72.
- Stip A., D. Kleijn D & W. Teunissen. 2013. *Effecten van het aanbieden van voedselgewassen op de talrijkheid van overwinterende akkervogels: een eerste analyse*. Limosa 86: 132–139.
- Trierweiler, C. 2010. *Travels to feed and food to breed – The annual cycle of a migratory raptor, Montagu's harrier, in a modern world*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Wiersma P., H.J. Ottens, M.W. Kuiper, A. E. Schlaich, R.H.G. Klaassen, O. Vlaanderen, M. Postma & B.J. Koks. 2014. *Analyse effectiviteit van het akkervogelbeheer in Provincie Groningen*. Rapport Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Bijlage 1. Akkervogels en vergroening GLB

1. Stand van zaken invulling vergroening

De vergroening bestaat uit drie componenten:

1. Voor bedrijven met blijvend grasland: instandhouding van blijvend grasland.
2. Voor bouwland: gewasdiversiteit. Bedrijven tussen 10 en 30 ha moeten (op hetzelfde moment) minimaal 2 gewassen telen, bedrijven groter dan 30 ha minimaal 3 gewassen. De eis geldt niet voor bouwland op bedrijven waar meer dan 75% van de oppervlakte in gebruik is voor veehouderij (teelt van voedergewassen) en de oppervlakte bouwland kleiner is dan 30 ha.
3. Ook voor bouwland: realiseren van 5% *Ecological Focus Area* (EFA), bedrijfsoppervlak dat primair ten dienste staat van de natuur. Deze eis geldt niet voor akkerbouwbedrijven kleiner dan 15 ha en graslandbedrijven met minder dan 30 ha bouwland. Onder bouwland wordt hier verstaan alle gewassen die geen permanent grasland zijn. Ook tijdelijk grasland wordt dus tot het bouwland gerekend.

Daarnaast is er een vergroeningsalternatief: deelname aan een erkend duurzaamheidscertificaat. Hierop komen we later nog terug.

Ecological Focus Areas (EFA's)

EFA's mogen worden ingevuld met:

- nieuwe of bestaande landschapselementen. Bestaande landschapselementen tellen ook mee als ze buiten de oppervlakte liggen waarover hectarepremies worden aangevraagd. Wel moeten ze aangrenzend liggen aan de percelen bouwland waarover de 5% is berekend;
- bufferstroken langs waterlopen;
- natuurvriendelijke oevers;
- akkerrandenbeheer;
- sloten, althans als ze grenzen aan één van de voorgaande elementen, en tot maximaal 4 m breed;
- teelt van eiwitgewassen, maar alleen in combinatie met één van de andere invullingen. Welke eiwitgewassen worden toegestaan, is nog niet duidelijk; het ministerie heeft hierover nog onderzoek uitstaan.

De verdere invulling van dit onderdeel van de vergroening volgt nog en moet voor 1 augustus 2014 aan Brussel zijn gemeld. In de Brusselse voorstellen is de mogelijkheid opgehouden dat de 5% tussentijds (na evaluatie in 2017) nog stijgt naar 7%, het percentage dat oorspronkelijk in het Commissievoorstel zat.

Als we er van uitgaan dat de kosten van de vergroening vooral voor rekening van de EFA's komen, komt 5% EFA neer op een vergoeding van € 2.400,- per ha EFA. Als het aandeel zou worden verhoogd naar 7%, zou dat neerkomen op ruim € 1.700,- per ha EFA. Als je er van uitgaat dat ook een deel van de bestaande elementen kwalificeert als EFA (volgens Alterra landelijk 2%, in Groningen 1%), is de vergoeding per ha *extra* gerealiseerde EFA hoger dan de genoemde bedragen.

Collectieve invulling EFA's

De helft van de oppervlakte aan EFA's mag collectief, op gebiedsniveau, worden ingevuld. Daarvoor zijn twee mogelijkheden:

- het keukentafelniveau: afspraken tussen maximaal 10 naburige grondgebruikers. Zij moeten elk hun eigen 2,5% realiseren, maar mogen onderling afspraken maken over de realisering van de resterende oppervlakte. De bedoeling is dan wel dat die afspraken ecologisch voordeel opleveren;
- een hoger (gebieds-)niveau. Dit wordt wel het Deense model genoemd. Hierbij stelt de overheid in een gebiedsplan vast waar de EFA's komen te liggen. Dat klinkt erg top-down, maar het ministerie heeft al geopperd dat ANV's hiervoor zelf een voorstel kunnen doen, waarna de overheid er een stempeltje op zet. Zo zou het EFA-plan het toekomstige gebiedsplan / de gebiedsofferte kunnen vergezellen, of hiervoor de onderlegger kunnen vormen.

Wegingsfactoren

Niet elke hectare van de eerder genoemden invullingen geldt ook als één hectare EFA. Ten eerste komen er wellicht forfaitaire aannamen om lijnvormige elementen om te rekenen naar oppervlakten (100 meter akkerrand of houtwal is een standaard aantal vierkante meters, ongeacht de feitelijke breedte). Ten tweede komen er wegingsfactoren voor de "EFA-waardigheid" van de verschillende invullingen. In de blauwdruk van de Europese Commissie staat hier bijvoorbeeld een factor 1,5 voor akkerranden en houtwallen (1 hectare telt als 1,5 ha EFA) en voor eiwitgewassen een factor 0,3. Met deze wegingsfactoren (in combinatie met de eventuele forfaitaire omrekeningsfactoren) kan de overheid sturen op de keuzen die grondgebruikers maken.

Geen dubbelbetaling

Akkerrandenbeheer is de enige *beheervorm* die als EFA kwalificeert – de andere typen EFA's hoeven in beginsel niet te worden beheerd. Althans, het ministerie denkt daar nog over na. Europees is vastgelegd dat er geen dubbelbetaling mag plaatsvinden uit de tweede pijler (agrarisch natuurbeheer). De vergroeningspremie vergoedt immers (net als een deel van de SNL-vergoeding) voor het feit dat er geen landbouwproductie plaatsvindt. In de SNL-vergoeding bedraagt het inkomensdervingsdeel op klei zo'n € 1.700,- per ha en op zand zo'n € 1.200,- per ha. Daarnaast wordt circa € 450,- betaald voor de extra arbeid van apart inzaaien en maaien van de rand (actief beheer). Het ministerie weet nog niet precies hoe het de dubbelbetaling zal vermijden:

- één optie is om alleen de component inkomensderving in mindering te brengen op de SNL-vergoeding. Er blijft dan dus € 450,- aan beheervergoeding over bij randen die ook als EFA worden opgegeven;
- een andere optie is om de hectares gewoon tegen elkaar weg te schrappen: elke hectare die als EFA wordt opgegeven, kan niet meer worden opgegeven voor het SNL. Dit zou de consequentie zijn van het feit dat al bij de vergroeningsvoorwaarden is of wordt vastgelegd dat de rand natuurgericht moet worden beheerd.

Voordeel van de eerste optie is dat er wat extra verdien capaciteit ontstaat, c.q. dat er een budget is waarmee overheid en collectieven kunnen sturen op gewenste invullingen. Nadeel is dat er verschillen in betaling voor akkerrandenbeheer komen binnen en buiten akkervogelkerngebied (maar hierop zou je in de gebiedsofferte iets kunnen verzinnen). Voordeel van de tweede optie is de administratieve eenvoud.

Bij andere invullingen dan met akkerranden / natuurbraak is dubbelbetaling in beginsel niet aan de orde. Voor landschapselementen geldt bijvoorbeeld dat de SNL-vergoeding louter compenseert voor de inzet van arbeid en materieel en niet voor het grondbeslag van het element.

Vergroeningsalternatief

Deelname aan een duurzaamheidscertificaat staat nog steeds overeind als alternatief voor de drie eerder genoemde maatregelen. Het certificaat moet dan wel een vergelijkbaar groen effect hebben. Dijkzma gaat de sector helpen om een certificaat te ontwikkelen dat aan die eis voldoet. Zo heeft de Stichting Veldleeuwewik aangegeven dat het zijn protocollen momenteel doorontwikkelt tot een certificaat dat voor EZ geldt als 'groencertificaat' in het kader van het GLB.

Sancties

De sanctie op het niet voldoen aan de vergroening bestaat uit het verlies van 125% van de vergroeningspremie, dus de premie zelf plus € 30,- per ha korting op de basispremie. Er resteert dan een premie van zo'n € 250,-. De korting op de basispremie treedt pas in 2017 in werking. Daarbij moet worden bedacht dat de hectarepremies (incl. de vergroeningspremie) geleidelijk –in zes jaar tijd – toegroeien naar het nieuwe niveau. Voor bedrijven die erop vooruit gaan betekent dit dat ze pas in 2019 op het volledige niveau zitten.

2. Wat betekent de vergroening voor de Groninger akkerbouw?

In Groningen moet naar schatting 3.750 ha EFA worden gecreëerd (zie het eerste kader op de volgende bladzijde). Daarmee is een bedrag gemoeid van € 9 mln. Een deel van deze oppervlakte (gemiddeld over Groningen zo'n 1,5% ofwel 1.125 ha) zal worden opgevuld door bestaande elementen. Een ander deel (980 ha

ofwel 1,3%) kan worden opgevuld door reeds aanwezig akkerrandenbeheer, al ligt dat geclusterd in kerngebieden. Er moet dus zo'n 1.650 ha extra EFA worden gerealiseerd. Maar het is natuurlijk ook mogelijk dat akkerbouwers naar aanleiding van de vergroeningsmogelijkheden andere keuzen gaan maken dan randenbeheer – bijvoorbeeld de teelt van eiwitgewassen (hetgeen overigens alleen maar in combinatie met andere invullingen kan). Daarnaast kunnen akkerbouwers besluiten om de vergroening links te laten liggen en de korting op de basispremie voor lief te nemen. De verwachting is dat dit niet op grote schaal zal plaatsvinden, maar alleen bij bijvoorbeeld pootaardappelen en tuinbouwgewassen.

Er zijn 'verdienmogelijkheden' bij invulling van EFA's met akkerrandenbeheer (zie het tweede kader hieronder), maar deze hangen sterk af van de manier waarop het ministerie dubbelbetaling met het SNL zal opheffen.

Welke oppervlakte EFA's moet Groningen realiseren?

Als we de Groningse oppervlakten akkerbouw, tuinbouw en tijdelijk grasland optellen, komen we op ongeveer 110.000 ha (alle cultuurgrond minus de oppervlakte permanent grasland). Omdat er uitzonderingen zijn voor biologische bedrijven, kleine akkerbouwbedrijven en veebedrijven met relatief weinig akkerbouwmatige gewassen, hanteren we als grove aanname dat het "EFA-plichtige" areaal rond de 75.000 ha zal zijn.

Over dit areaal 5% EFA moet worden gerealiseerd. Dat is 3.750 ha. Uit een analyse van Alterra blijkt dat er in de akkerbouw gemiddeld in Nederland ongeveer 2% aan *bestaande* elementen is die als EFA kwalificeren. In Groningen is dat slechts 1%, in de grootschalige open gebieden nog minder. Als daar (delen van) sloten bovenop komen, stijgt dat percentage wellicht naar 1,5%. Aangenomen dat er al 1,5% (1.125 ha) ligt, dan moet er nog 3,5% (2.625 ha) worden gerealiseerd. De helft hiervan (ruim 1.300 ha) mag collectief, op gebiedsniveau worden gerealiseerd.

In de 53.000 ha akkervogelkerngebied, waar nu zo'n 980 ha aan akkerranden ligt, moet 5% van naar schatting (de vrijstellingen en de oppervlakte grasland verdisconterend) 30.000 ha aan EFA's worden gerealiseerd: 1.500 ha. Aangenomen dat hier al 980 ha randen ligt en nog eens 300 ha (1%) aan landschapselementen, dan hoeft hier nog maar 220 ha extra worden gerealiseerd. Overigens biedt het Natuurbeheerplan 2014 ruimte voor slechts 745 ha aan akkervogelbeheer. In dat geval moet nog zo'n 450 ha extra worden gerealiseerd.

Biedt vergroening met akkerrandenbeheer verdienmogelijkheden?

Akkerrandenbeheer is de enige invulling van EFA's die ook een beheercomponent kent en onderdeel uitmaakt van de SNL-pakketten. Aangezien Brussel het principe hanteert dat er geen dubbelbetaling mag plaatsvinden, zal er verrekening moeten plaatsvinden tussen SNL-vergoeding en vergroeningspremie. We schetsen hier de 'verdienmogelijkheden' als EZ zou besluiten om op de SNL-vergoeding alleen de inkomensdervingscomponent te korten en de premie voor actief beheer (circa € 450,- per ha) intact te laten.

Uitgaande van een vergroeningspremie van € 120,- per ha, waarbij 5% als EFA moet worden ingericht, betaalt Brussel € 2.400,- per ha EFA (als we de kosten van gewasdiversiteit even op nul zetten). Die vergoeding stijgt naarmate er al elementen aanwezig zijn die als EFA kwalificeren. Anderzijds kun je verdedigen dat de vergroeningspremie in dit geval compenseert voor het grondbeslag van die elementen, iets dat het SNL niet doet.

Op *kleigrond* is de SNL-vergoeding voor akkervogelbeheer € 2.139,- per ha. De inkomensdervingscomponent hierin is bijna € 1.700,- per ha. Die wordt dus voortaan uit de vergroeningspremie betaald. Er wordt dan nog een bedrag van € 700,- per EFA-hectare extra verdiend.

Op *zandgrond* betaalt het SNL voor akkervogelbeheer € 1.652,- per ha. Hiervan bestaat grofweg € 1.200,- per ha uit compensatie van productiederving, die voortaan uit de vergroeningspremie wordt betaald. Hier blijft er dus nog € 1.200,- per EFA-hectare over.

In beide gevallen is dus sprake van een gedeeltelijke win-winsituatie. Vooral op zandgrond kan nog een aardig bedrag aan vergroeningsgeld worden overgehouden. Mocht het ministerie besluiten dat een natuurgericht randenbeheer integraal onderdeel uitmaakt van de vergroeningsvoorwaarden, dan zal de gehele SNL-vergoeding vervallen. In dat geval moet van de 'winst' € 450,- per ha worden afgetrokken. Ook als de Brussel de EFA-verplichting over enkele jaren alsnog verhoogt naar 7%, veranderen de cijfers aanzienlijk.

3. Vergroening en akkervogels

Mogelijkheden voor stimuleren van vogelvriendelijke EFA-invullingen

Uit de recente evaluatie van de WGK en eerder onderzoek blijkt grofweg het volgende als het gaat om de betekenis van de verschillende EFA-invullingen voor akkervogels:

- a. Vogelvriendelijk beheerde akkerranden vormen een waardevol biotoop voor veel akkervogels. Dat beheer moet dan specifiek zijn gericht op de betekenis voor akkervogels, dus eigenlijk à la de SNL-pakketten. Het beheer kan worden opgenomen in de vergroeningseisen of worden ingevuld vanuit het SNL (de € 450,- voor actief beheer). Voordeel van het eerste is dat er straks een behoorlijke oppervlakte kwalitatief goede randen ligt en er nog geld over is voor extra dingen vanuit het SNL (de € 2 mln. die daar nu in omgaat). Voordeel van het tweede is dat provincie en collectieven wisselgeld hebben om sturing te geven aan de invulling van de vergroening (bijv. akkerranden stimuleren boven eiwitgewassen) en/of om mensen te bewegen de helft van de akkerranden collectief in te vullen.
- b. Naast akkerranden kunnen blokken natuurbraak een gunstig effect hebben. Sturing uitoefenen op de vorm van het akkerrandenbeheer kan eigenlijk alleen bij een collectieve aanpak (zie verderop).
- c. De rol van landschapselementen (met name in relatie tot de situering van akkerrandenbeheer) is tot dusverre onderschat en was onderwerp van het Leefgebiedenproject. Van de kwalificerende landschapselementen zijn houtopstanden (bosjes, veldstruweel) gunstig voor een aantal zangvogels, maar weer niet altijd voor vogels van zeer open akkerland (veldleeuwerik, kiekendief). Het is nog wat onduidelijk welke houtopstanden gaan kwalificeren als EFA: houtwallen, heggen en houtsingels wel, maar individuele elementen staan nog ter discussie. Ook extensief beheerde (gras)dijken kwalificeren niet als EFA. Zoals de WGK-evaluatie laat zien, kunnen deze echter wel, gecombineerd met akkerrandenbeheer, een belangrijke functie vervullen voor de ruigpootbuizerd.
- d. Eiwitgewassen: in Groningen is geëxperimenteerd met verschillende vogelvriendelijke gewassen, waaronder verschillende eiwitgewassen. Tot dusverre is alleen van luzerne bekend wat daarvan de effecten zijn. Dit blijkt, mits aangepast beheerd, een gunstig broed- en voedselgewas te kunnen zijn. Het kan wellicht zelfs een oplossing bieden voor het nog steeds afnemende broedsucces van de veldleeuwerik en van de 'ecologische val' van intensief graslandbeheer in de directe omgeving van akkerrandenbeheer. De luzerne moet dan wel op de juiste plaatsen worden geteeld en aangepast worden beheerd (maairegime). Op dit moment stelt de vergroening geen eisen aan de teelt van luzerne of andere eiwitgewassen. Beheerbepalingen bij de teelt zouden door EZ of door het collectief moeten worden toegevoegd. Het laatste kan alleen bij collectieve invulling (zie hierna).
- e. Het ministerie laat door Alterra nog uitzoeken of er nog andere gewassen zijn die als EFA zouden kunnen kwalificeren. Zo is in de GLB-pilot geëxperimenteerd met karwij, boekweit en Japanse haver, maar de effecten daarvan zijn (althans op perceelsniveau) niet duidelijk.

Via de lijst van toegestane invullingen (m.n. waar het gaat om landschapselementen) en via de wegingsfactoren voor EFA-invullingen kan de overheid sturing geven aan meer en minder gewenste invullingen.

Collectieve invulling EFA's / sturing op situering

- a. Los van de vraag of het beheer goed is geregeld, wordt door de vergroening in beginsel een willekeurige lappendeken van kleine groene elementen gecreëerd verspreid over alle bouwland, binnen en buiten akkervogelkerngebieden. Dat is doorgaans weinig effectief. Er is dus veel voor te zeggen om te sturen op de situering van de EFA's. Dat kan eigenlijk alleen:
  - via de 2,5% die collectief mag worden ingevuld;
  - als er bij akkerbouwers animo is om hun vergroeningsplicht over te dragen;
  - door financiële sturing, bijvoorbeeld door de mogelijkheid om (extra) SNL-geld te sluisen naar bepaalde EFA-invullingen en -locaties en/of door het toepassen van hogere wegingsfactoren bij collectieve invulling.
- b. Bovenop de 980 ha akkerrandenbeheer die er al ligt, moet nog zo'n 1.650 ha extra EFA worden gecreëerd. Die opgave ligt vooral buiten de kerngebieden. In beginsel kan een deel hiervan naar de kerngebieden worden gesluisd door een collectieve invulling. Hierdoor kan in de kerngebieden een stevige dekking (ongeveer 7,5%) aan vogelvriendelijke beheervormen worden bereikt.

Bijlage 2. Gecombineerde dichtheidskaarten voor de drie soortgroepen

De kaarten zijn als volgt tot stand gekomen. Uit de drie soortgroepen die we in hoofdstuk 3 onderscheiden (doelsoorten + 'meeliftsoorten') hebben we de soorten geselecteerd die op de Rode Lijst staan of *als broedvogel* op de lijsten van soorten met internationale status. Dat leidt tot de volgende lijstjes:

Kaart 1: grauwe-kiekendiefgroep

grauwe kiekendief
blauwe kiekendief
ruigpootbuizerd
torenvalk
velduil
ransuil

Kaart 2: veldleeuwerikgroep

veldleeuwerik
gele kwikstaart
graspieper
kwartelkoning
wulp

Kaart 3: patrijsgroep

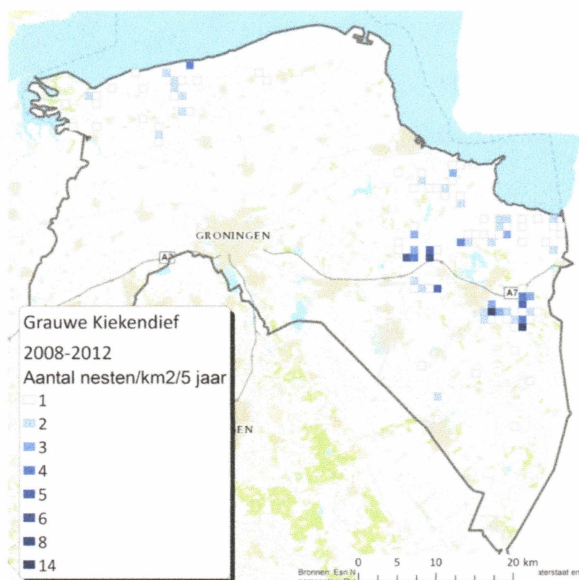
patrijs
paapje
kneu

Voor groep 1 is het – vanwege de lage aantallen – lastig om een gecombineerde kaart te maken. Daarom hanteren we als indicator hiervoor de verspreidingskaart van de grauwe kiekendief (kaart 1; zie ook WGK-rapport, pagina 138).

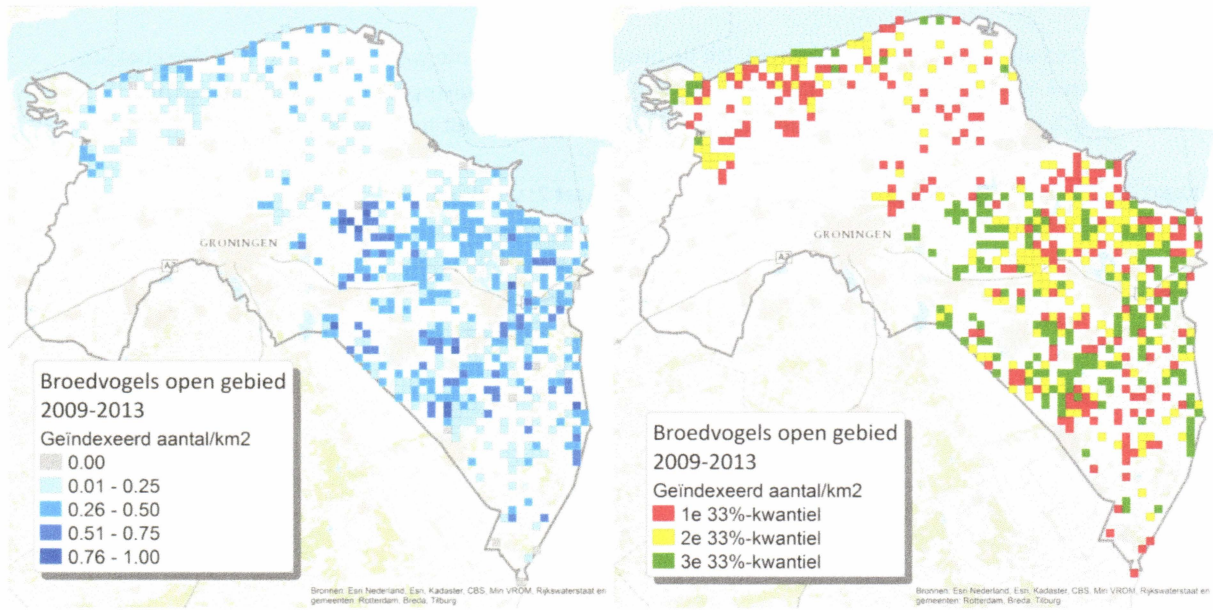
Voor de groepen 2 en 3 was de werkwijze als volgt:

- er zijn twee kaarten per groep gemaakt: één met alle dichtheidsklassen en één met alleen de hogere dichtheden (tweede en derde kwantiel uit het WGK-rapport);
- er zijn nieuw dichtheidsklassen gemaakt: de dichtheden zijn opnieuw geïndexeerd op een schaal van 1-100 en vervolgens samengevoegd. Zouden we dit niet doen en gewoon dichtheden bij elkaar optellen, dan zouden we de vogels die in lagere dichtheden voorkomen (vaak de wat zeldzamer soorten) benadelen, c.q. minder zichtbaar maken.

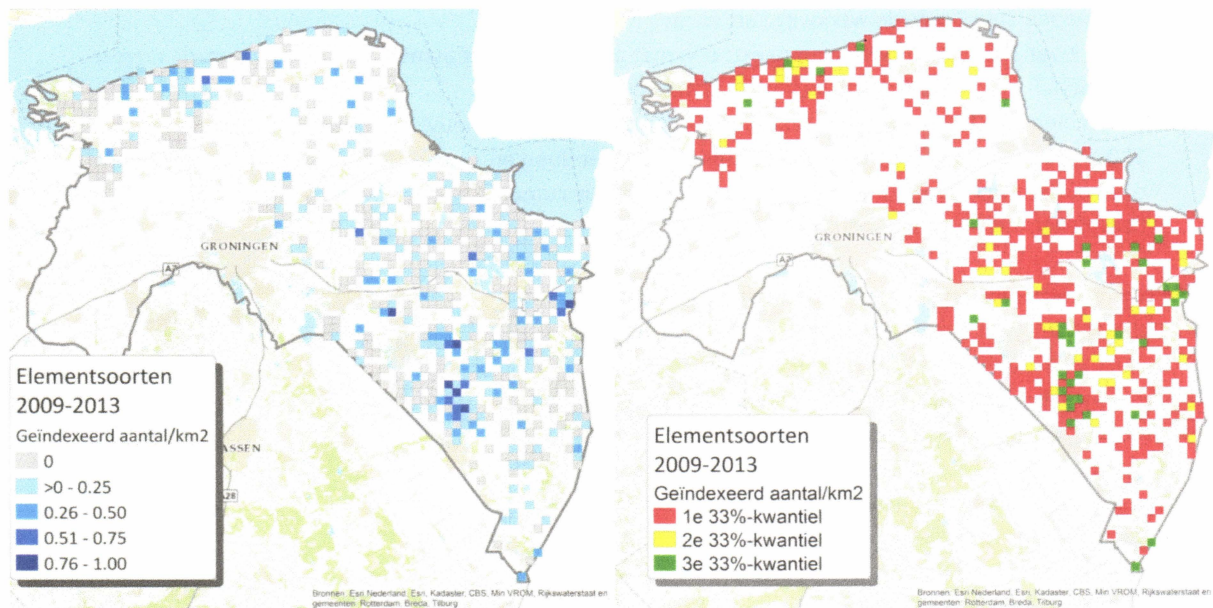
Voor de elementsoorten (kaarten 4 en 5) blijkt zo een weinig representatief beeld te ontstaan. Dat komt door de relatief lage dichtheden van de geselecteerde soorten (soorten met hogere dichtheden als geelgors en blauwborst zijn immers weggelaten). Voor een meer representatieve combinatiekaart van elementbroeders moet nog wat meer worden gestoeid met de beschikbare gegevens.

Kaart 1. Verspreiding van de grauwe kiekendief

Kaarten 2 en 3. Gecombineerde dichtheden van vijf broedvogels van open gebieden, naar oplopende dichtheid (links) en naar 33%-dichtheidskwantielen (rechts).

Kaarten 4 en 5. Gecombineerde dichtheden van drie elementbroeders, naar oplopende dichtheid (links) en naar 33%-dichtheidskwantielen (rechts).

Colofon

Uitgave: Vereniging BoerenNatuur, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief en Stichting Landschapsbeheer Groningen

Financiering: Provincie Groningen

Foto's: Hans Hut / Werkgroep Grauwe Kiekendief (omslag, pag. 8 en 23), Albert-Erik de Winter / Landschapsbeheer Groningen (pag. 2, 10, 17 en 25) en Paul Terwan (pag. 19)

Wijze van citeren:

Terwan, P., A. Datema, J. de Milliano & B. Koks 2014. *Waarheen met de akkervogels in Groningen? Advies provinciaal akkervogelbeleid vanaf 2016*. Vereniging BoerenNatuur, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief en Stichting Landschapsbeheer Groningen.

Maart 2014

Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen in Meeden wint hoofdprijs Vogelbescherming Nederland

deel dit artikel via [1](#) [2](#) [1](#)

Volg ons op Twitter[Volg ons op Facebook](#)[tags Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen](#)[akker vogel](#)[ANOG](#)[grauwe gors](#)[Matty Siersema](#)[Meeden](#)[Vogelbescherming Nederland](#)[Wiebe van der Ploeg](#)

MEEDEN – Op 15 februari 2012 heeft de Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG) de hoofdprijs ontvangen van Vogelbescherming Nederland voor het projectvoorstel 'Grauwe Gors' bij Meeden. De grauwe gors is een zeldzame akkervogel die het moeilijk heeft in de moderne akkers.

Juryrapport

In hun nieuwsbericht schrijft Vogelbescherming Nederland het volgende: "De winnaar van de hoofdprijs, ANOG, gaat zich inzetten voor de grauwe gors. Dit is een typische boerenlandvogel. De soort dreigt in Nederland uit te sterven. Hij kwam in het verleden in Groningen voor, maar verdween door intensivering van de akkerbouw en door het opruimen van bosjes en struweel langs slaperdijken, paden en watergangen.

De noodklok luidt voor deze vogelsoort en de ANOG maakt zich er samen met de werkgroep grauwe kiekendief sterk voor. Een dergelijke opstelling moet naar de mening van de jury worden beloond."

Naast een geldbedrag ontvangt de ANOG ook de 'bronzen grutto' wisseltrofee.

Broeden

In 2011 zijn broedende gors-paartjes gezien in de velden bij Meeden. Bijzonder! Doel van het project is om de leefomgeving voor de grauwe gors te verbeteren, waardoor hij zich definitief gaat vestigen.

In de polder bij Meeden worden akkerranden, struweel langs wegen, sloten en mestbassins aangelegd. De leefomgeving van de grauwe gors wordt hierdoor verbeterd.

Akkerbouwers en ANOG werken daarbij samen met andere partijen zoals de Werkgroep Grauwe Kiekendief, Waterschap Hunze en Aa's, de gemeente Menterwolde en Landschapsbeheer Groningen. Naar verwachting zullen ook andere grondgebruikers uit de buurt zich aansluiten.

Officiële opening

Op 19 mei 2012 om 15.30 uur zal het project officieel worden geopend door gedeputeerde van de provincie Groningen Wiebe van der Ploeg en wethouder Matty Siersema van de gemeente Menterwolde. Onder het genot van een hapje en drankje zal het 'grauwe-gors-bord' worden onthuld.

Artikel geplaatst door Karin Weijs op 11-05-12 12:17.

- See more at: <http://www.veendammer.nl/nieuws/7323/agrarische-natuurvereniging-oost-groningen-in-meeden-wint-hoofdprijs-vogelbescherming-nederland/#sthash.Vfuri8ql.dpuf>

Meeden moet het paradijs van grauwe gors worden

DVHN | Gepubliceerd op 19 mei 2012, 18:00 Laatste bijgewerkt op 19 mei 2012, 13:25

MEEDEN - De polder ten noorden van Meeden moet een paradijs voor de bedreigde grauwe gors worden. Boeren gaan daar bosjes en struiken aanleggen. Daarin voelt de vogel zich thuis.

Het initiatief komt van de Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG). "Vorig jaar werd in die polder de gors gezien en toen dachten we 'we moeten het hem daar zo aantrekkelijk mogelijk maken", aldus woordvoerder Jan-Willem Kok. "We hebben een plan ingediend bij de Vogelbescherming en daar 15.000 euro voor gekregen"

Met dat geld wordt de polder met struweel 'gestoffeerd'. "Het waterschap, de gemeente Menterwolde en anderen doen mee", zei Kok zaterdag. Toen werd met de onthulling van een 'grauwe gors-bord' het project geopend.

Verzonden: Vrijdag 26 juni 2015 15:28

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Wetenschappers hebben onderzocht dat windmolens de lokale temperatuur veranderen met maar liefst 0,5 tot 0,7 graad C. Zomers met 0,7 en 's winters met 0,5 graad. Overdag wordt het rechtgetrokken, maar 's nachts is het minimaal 0,5 graad warmer onder de windturbines. Met 35 windturbines is het juist te zeggen, dat de temperatuur 's nachts omhoog gaat in het hele gebied boven Meeden

Het is net als wat de fruittelers wel bij vorst doen, door turbulentie te veroorzaken zoals door een helikopter, en zo hun fruitbomen beschermen tegen vorst. Nu er steeds meer windparken bijkomen, werken ze nu mee aan de opwarming van de aarde, door het herverdelen van de warmte. De samenstelling van de atmosfeer wordt er zeker door veranderd.

In de bijlage vind u het onderzoek in Texas, waar onderzocht is wat voor effect de windturbines geven.

In een gebied boven Meeden met vele beschermde vogels, met dichtbevolktheid doordat niet alleen Meeden, maar ook Zuidbroek en Scheemda hinder zullen ondervinden, moet het opwarmen door windturbines grondig onderzocht worden.

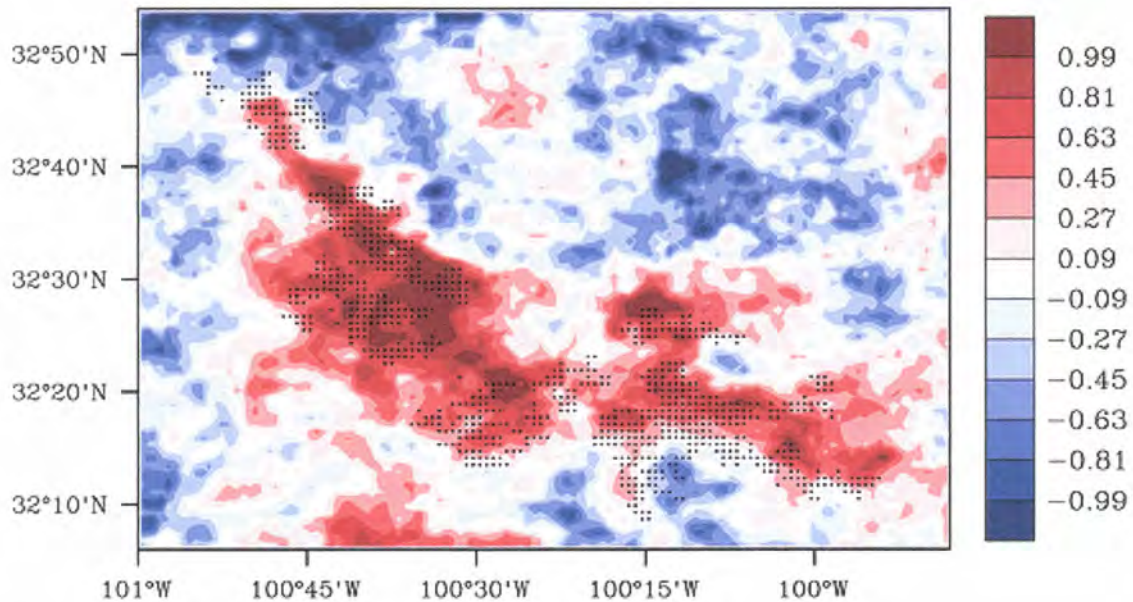
Als het 's nachts in de buurt van het windpark, ook maar een halve graad warmer is, zal het grote gevolgen kunnen hebben. Ik denk hier aan onweer, en overstromingen. Niet voor niets zijn er overstromingen, of bijna-overstromingen bekend vlakbij Meeden, zoals de overstroming in de Tussenklappen polder, en de dreigende dijkdoorbraak van het Winschoterdiep.

Dit onderzoek rechtvaardigt een serieuze aanpak met gegevens verzameld over enkele jaren, de gevolgen kunnen groot zijn.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Ik denk aan het nieuw te bouwen ziekenhuis, binnen een km vanaf de polder boven Meeden. Een eventuele overstroming zou desastreus zijn voor het hele gebied, voor Meeden, Zuidbroek, Scheemda, de nieuw te bouwen stikstoffabriek van de Gasunie, en het nieuw te bouwen Ziekenhuis op locatie Scheemda-west. De nieuwe stikstoffabriek wordt nb ook nog gebouwd in de Tussenklappen polder.

Wetenschappers verbonden aan diverse Amerikaanse onderzoeksinstituten keken naar het effect van windturbines op de temperatuur in en rondom windmolenparken in Texas met in totaal 2358 molens. Het 'kijken' over de periode van 2003-2011 gebeurde niet ter plaatse, maar met satellieten.

Opwarming van het aardoppervlak gedurende de nacht door de aanwezigheid van windmolens (zwarte stippen) in Texas. In dit geval gaat om het verschil tussen het jaar 2010 (veel windmolens) en 2003 (nauwelijks windmolens). Liming Zhou

Opwarming

Je zou het niet verwachten, maar windmolens beïnvloeden de lokale temperatuur spectaculair genoeg. In de zomer warmden de windmolens het windmolenpark op met $0,7^{\circ}\text{C}$ op per decennium en in de winter ietsje minder met $0,5^{\circ}\text{C}$ op per decennium. Dit is ten opzichte van de regio direct rondom de windturbines. Vooral in de nachten was het opwarmende effect goed te zien, overdag nauwelijks tot niet.

“Dit is logisch omdat gedurende de nacht de bodem veel kouder wordt dan de lucht een paar honderd meter boven het aardoppervlak en de windmolens zorgen voor turbulentie waardoor de luchtlagen mixen,” legt **Steven Sherwood** (*University of New South Wales, Australië*), niet verbonden aan de studie, uit. Hierdoor warmt de bodem dus op in de nacht. “Dezelfde strategie wordt regelmatig gebruikt door fruitkwekers om vorst in de vroege morgen tegen te gaan”. Zij gebruiken echter geen windmolens maar vliegen met een helikopter of wentelwiek over de boomgaard.

Gedurende de dag is het aardoppervlak al warm ten opzichte van de lucht daarboven door de zonneshijn. Daarom hebben de windmolens dan nauwelijks een opwarmend effect. Het verschil tussen de winter en zomer zit hem in de windkracht: er was meer wind in de zomermaanden waardoor het aardoppervlak dus meer opwarmde dan in de winter.

Windmolenpark in Oostenrijk. Kwerdenker

Globaal?

Het gaat hier echter alleen om een verplaatsing van warmte naar het aardoppervlak en niet het vasthouden van uitgaande warmte door broeikasgassen. Als er steeds meer windmolenparken op aarde komen, werken ze dus op een andere manier mee aan de opwarming van de aarde. Niet door het toevoegen van warmte aan de atmosfeer, maar simpelweg het herverdelen van warmte.

De studie gaat alleen over het gebied in Texas, maar dezelfde opwarming zal plaatsvinden op andere plaatsen op het land ter wereld suggereren de wetenschappers. Deze opwarming bij de grond kan al van belang zijn in bepaalde regio's op aarde.

Bron:

Zhou et al., '*Impacts of wind farms on land surface temperature*', Nature Climate Change, online publicatie 29 april 2012.

Verzonden: Zaterdag 27 juni 2015 11:12

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Doordat direct met de Crisis- en Herstelwet wordt gezwaaid, gaat men volkomen voorbij aan het gevaar, welke windturbines opleveren voor hun (bebouwde) omgeving.

Naarmate windturbines ouder worden, neemt het risico steeds meer toe, dat metaalmoehheid en/of haarscheurtjes de wieken losraken en enkele kilometers ver terecht komen. De rampen zijn dan niet te overzien als dit in een dichtbevolkt gebied zoals aan de N33 gebeurt. Meeden zal het grootste risico krijgen te verwerken, maar ook Scheemda en Zuidbroek. En wat te denken van de nieuw te bouwen stikstoffabriek, de fabriek van Nedmag, of de snelweg N33 ....

Recentelijk heeft RWE/Essent ontdekt dat er haarscheurtjes zijn waar te nemen in de windturbines in de Eemshaven. Tientallen molens moeten worden vervangen. De Eemshaven is heel dun bevolkt, maar wat als dit aan de N33 gebeurt. Oh ja, de windturbines in de Eemshaven zijn nog maar 3 jaar oud!

Nu de turbines ook nog eens steeds in hoogte toenemen, neemt het risico ook steeds toe. Als er ook maar een beetje storm komt, zijn er weer ongelukken te melden op het journaal, of in de pers.

De onderhoudsmonteurs van Vestas hebben in hun onderhoudsboek de waarschuwing staan, om zo weinig mogelijk binnen een straal van 400 meter vanaf de windturbine te komen. Niet voor niks!

Mensen die op een boorplatform werken, weten hoever de wieken kunnen terecht komen als ze afbreken. Meerder kilometers ver!

Veelal zien we windparken ver weg van bevolkte gebieden, en dat is ook voor niets!

Er zal dan ook een grondige risico-onderzoek moeten komen. Zolang er nog risico's niet uit te sluiten zijn door wieken die eraf vliegen, of grote blokken ijs die er afvallen, kan er in een bevolkt gebied zoals aan de N33 bij Meeden geen windpark gebouwd worden.

Omdat risico's nooit helemaal zijn uit te sluiten, moet er zeker in de dicht bevolkte gebied bij Meeden, Zuidbroek, en Scheemda geen windpark komen.

Het spreekt vanzelf dat het risico eerst goed moet worden onderzocht! Een negatief advies voor het windpark Meeden is daarna vanzelfsprekend.

Een uitgebreid risico-onderzoek moet eerst plaatsvinden, voordat men weer zwaait met de Crisis- en Herstelwet!

Windmolens in de buurt van woningen: hoe veilig is dat?

GEPOST DOOR HANS LABOEHM ON JUNI 18, 2015 3:00 PM IN WINDENERGIE 18 REACTIES

Een gastbijdrage van Hugo Matthijssen.

Op dit moment zijn er plannen in uitvoering om het aantal windmolens in ons dicht bevolkte land sterk uit te breiden en terecht kan de vraag gesteld worden hoe het zit met de veiligheid van de omwonenden. Als in het verleden een industriële activiteit werd ontwikkeld in de buurt van een stad of dorp dan was veiligheid een van de onderdelen die in de planologische beoordeling moet worden meegenomen. Nu is gezien de historie veel data bekend en de ervaring groot zodat we dan ook geen chemische fabriek, tankopslag of raffinaderij dicht in de buurt van steden en dorpen gaan plannen. Daarvoor zijn industrieterreinen ontwikkeld op veilige afstand van bewoonde gebieden. Nu kun je windmolens ook een nieuwe industriële activiteit noemen toch wordt over het veiligheidsaspect nauwelijks nagedacht en veel zoeken in de literatuur levert ook weinig op.

Toch lees je wel regelmatig over incidenten wieken die afbreken, brand in de gondel etc. maar over het algemeen is daar in de besluitvorming t.a.v. de plaatsing van windmolens weinig te vinden. Onlangs kwam ik het volgende artikel tegen 'New study examines wind energy risk mitigation', in een Amerikaans blad over verzekerbare risico's waaruit blijkt dat verzekeraars er wel over nadenken. Een stukje uit de tekst:

With an estimated 700,000 blades in operation globally, there are, on average, 3,800 incidents of blade failure each year. While the frequency of such incidents and their severity varies significantly from country to country, blade incidents can cost in the order of US\$1 million to resolve and there is a clear industry imperative to ensure that these failures are kept to a minimum.

Bron: [Cir riskmanagement](#).

Uitgaande van driebladige windturbines kunnen we met 700.000 bladen 233.333 windmolens bouwen. Uit deze data blijkt dat in de VS de praktijk is dat van de 233.000 windmolens er gemiddeld elk jaar 3800 kapot kunnen gaan door *blade failure*. Hieruit blijkt dat er ieder jaar gemiddeld 1 op de 60 molens kapot kunnen gaan, in de praktijk kan dit nog iets minder zijn omdat er meerdere zwakke bladen op een molen kunnen zitten. Daarbij zal het duidelijk zijn dat het risico groter is naarmate de molens ouder worden en materiaalmoetheid, die kan optreden bij de wisselende belasting van de as en de bladen, een steeds grotere rol kan gaan spelen. Wat we hier zien is dat er wel degelijk sprake is van een risico en dat dat vrijwel zeker gaat toenemen naarmate de molens groter worden en langer staan er zou dan ook voor iedere plaatsing een risico-analyse gemaakt moeten worden waarbij zeker rekening gehouden moet worden met de mogelijkheid van *blade failure*. Als we nu uitgaan van de laatste generatie windmolens met bladen van 6,6 ton en een totale hoogte van 200 meter dan kunnen die bij breuk kilometers wegvliegen kun je dan deze windmolens dicht bij woongebieden bouwen?

Hier een willekeurige inventarisatie

Scheuren in wieken windmolens Eemshaven. EEMSHAVEN – De wieken van tientallen windmolens in de Eemshaven moeten vervangen worden, omdat er scheurtjes in zitten. De scheurtjes zijn ontdekt tijdens een reguliere controle door Essent, de eigenaar van de molens. Het is onduidelijk wat de oorzaak is van de scheurtjes; de windmolens zijn nog maar drie jaar oud.

Bron [hier](#).

In het IJsselmeer bij Medemblik is een windmolen beide wieken kwijtgeraakt. Hoe dat kon gebeuren is niet duidelijk, meldde de eigenaar, energiebedrijf Nuon. Niemand raakte gewond. De wieken zijn in het water verdwenen.

Bron [hier](#).

LELYSTAD – Een meterslange wiek van een windmolen is woensdag rond 17.30 uur op de snelweg A6 bij Lelystad gevallen. Er zijn geen ongelukken gebeurd, wat gezien het tijdstip een wonder is. Langs de snelweg staan verscheidene moderne windmolens. De wiek kwam terecht op een uitrit, de vluchtstrook en een deel van de snelweg. Volgens eigenaar Nuon is nog onbekend hoe het circa twintig meter lange gevaarte heeft kunnen afbreken. Mogelijk heeft het noodweer dat deze week over Nederland trok er iets mee te maken, aldus een woordvoester. Het energiebedrijf heeft voor alle zekerheid alle windmolens van het park buiten werking gesteld tot bekend is wat de oorzaak is. De windmolens waren vorig jaar nog gecontroleerd.

Bron [hier](#).

En dat ook over brand niet echt goed is nagedacht en er geen mogelijkheid is om de personen te redden blijkt uit het volgende artikel:

Het windmolenongeluk in Ooltgensplaat, waar dinsdag twee jonge mannen om het leven kwamen, dreunt hard na. Ondanks strengere veiligheidseisen zaten de twee monteurs als ratten in de val. De twee slachtoffers zijn de 19-jarige Daan Kous en de 21-jarige Arjan Kortus, afkomstig uit streng gelovige dorpjes nabij Amersfoort. Hun dood heeft de hechte gemeenschap aldaar in diepe rouw gedompeld.

Tijdens onderhoudswerkzaamheden in de turbine brak brand uit. De twee zaten als ratten in de val. Eentje sprong van zeventig meter naar beneden, de ander werd later door de brandweer in de uitgebrande cabine aangetroffen.

Bron [hier](#).

Zomaar een willekeurige verzameling. Ook in de 2e kamer is dit onderwerp in beeld geweest echter daar wordt het risico niet echt serieus genomen.

AMSTERDAM – Er wordt overleg gepleegd met de windsector om ongelukken zoals met het afbreken van wieken met oude windmolens in het IJsselmeer te voorkomen. Dit schrijft minister Henk Kamp (Economische Zaken) in antwoord op [vragen](#) uit Tweede Kamerlid Stientje van Veldhoven (D66). Hij benadrukt wel dat het in dit geval om een unieke oudere windmolen ging. Nieuwe windmolens zijn door het ontwerp veiliger.

Bron [hier](#).

Hoe naïef kun je als kamerlid zijn? Een industriële activiteit met duidelijke risico's op 500 tot 1000 meter van woningen en vervolgens roepen dat de moderne molens met bladen van meer dan 50 meter minder snel kapot kunnen gaan. De vraag is dan ook wat de

minister bedoeld met 'veiliger' anders dan gaat u maar rustig slapen. In een onderzoek van bureau Lageweide kun je het volgende lezen:

Bijna iedereen associeert windenergie met positieve gevoelens als 'goed', 'groen' en 'veilig'. Slechts weinigen zien de keerzijde van een windmolen en dat is dat het een levensgevaarlijk stuk techniek kan worden voor de directe omgeving op het moment dat er iets fout gaat. Vanzelfsprekend zijn bouwers en exploitanten zich hier ook terdege van bewust en zijn risico's zoveel mogelijk in ontwerpen en procedures afgevangen. Maar toch zien we in de praktijk veelal windmolenparken verder weg van gebieden waar veel mensen wonen of verblijven ..., en dat is niet alleen omdat het daar harder waait!!

Zie verder [hier](#).

Enkele selecties uit hun tekst:

Een grote leverancier van windturbines (Vestas) heeft in [zijn handboek voor onderhoudsmonteurs](#) de volgende zinsnede staan (vertaald uit het Engels):

Verblijf niet binnen een straal van 400m (1300ft) van de turbine tenzij het echt nodig is. Als u een werkende turbine vanaf de grond moet inspecteren, ga dan niet onder de rotors staan maar observeer de rotor vanaf de voorkant.

Als een onderhoudsmonteur zich zo min mogelijk binnen een straal van 400 meter van een werkende turbine moet begeven, hoe kan een turbine dan veilig midden op een industrieterrein geplaatst worden? En deze: in het onderzoek van RIVM getiteld 'Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden' staat:

Behalve onder de rotor is er ook buiten de rotordiameter een kans op ongelukken: een rotorblad kan breken en weggeslingerd worden. De maximale afstand waarover een afgebroken bladtip of een stuk ijs kan worden weggeslingerd is ongeveer 500 meter (uitgaande van windturbine met 80 m masthoogte, 40 m wieklengte, rotor draait met 18 omwentelingen per minuut).

Aangezien zowel de masthoogte als wieklengte 25% langer worden (namelijk 100m masthoogte en 50m wieklengte) kunnen we aannemen dat de werpafstand ook met minimaal 25% zal toenemen. De werpafstand voor de windturbines op Lage Weide wordt dan 625 meter. Hoe kan dan de veiligheid van bewoners en verkeer op b.v. de Amsterdamsestraatweg gegarandeerd worden aangezien de afstand van windturbine tot Amsterdamsestraatweg 500-600 meter gaat bedragen?

Beschouwing

We keken even naar wat informatie over veiligheid van windmolens die zo op internet te vinden is. Kunnen we een conclusie trekken gezien het bovenstaande?

De minister die doet of zijn neus bloedt maar met van stal halen van de crisis- en herstelwet wordt gemeend dat heel Nederland volgezet kan worden met windmolens tot 200 meter hoog en tot 500 meter van woningen. Uitgaande echter van de mogelijkheid van *blade failure* en wat in de praktijk vaker voorkomt het wegslingeren van brokken ijs in de winter is het naar mijn mening onhoudbaar om deze visie van de minister te volgen.

Daarbij wordt opgemerkt dat het brandrisico in de machinekamer waarvoor nog geen echte veiligheidsvoorzieningen voor zijn ontwikkeld ook nog eens een extra veiligheidsrisico vormt.

Lageweide geeft een afstand van 625 meter aan, Vestas geeft aan dat je zo min mogelijk binnen een straal van 400 meter van molens moet komen daarmee wordt duidelijk gemaakt dat er wel degelijk risico's zijn en wonen en leven dicht in de buurt van windmolens onverantwoord is.

In de praktijk denk ik dat we bij de risico analyse voor plaatsing van molens tot 200 meter hoog zeker ook nog eens een extra veilige marge moeten gaan inbouwen. De windsnelheid op 200 meter kan veel hoger zijn en als zo'n draaiende wiek losschiet en er is al sprake van een werpafstand van minimaal 625 Meter bij wegvliegende brokken ijs in de winter. In de praktijk kan het risico bij breuk van bijvoorbeeld de bovenste wiek bij een windkracht tussen 7 en 10 (breuk zal zeker eerdere optreden bij een hoge belasting) niet alleen de werpafstand van belang zijn maar zeker ook het extra effect van de windsnelheid op deze hoogte. Het is dan niet ondenkbaar dat de wieken en brokstukken daarvan tot op een afstand van 1000 meter terecht kunnen komen.

Zolang dat nog niet afdoende onderzocht is en er geen betrouwbare cijfers zijn dient bij de planvorming dan ook minimaal 1000 meter van bebouwing als veilige marge moeten worden aangehouden. Houden we verder rekening met het advies van Vestas: 'Verblijf niet binnen een straal van 400m (1300 ft) van de turbine tenzij het echt nodig is.' Dan dient de afstand van de plaats waar windmolens neergezet worden uit veiligheidsoverwegingen ook nog eens minimaal 400 meter van wegen, scheepvaart en industrie te zijn.

Conclusie

Uit veiligheidsoverwegingen is, uitgaande van de huidige beperkte ervaring met grote windmolens, plaatsing van windmolens van de huidige generatie binnen een afstand van 1000 meter van woningen en 400 meter van wegen, kanalen, haventerreinen en industriegebieden onverantwoord.

Aldus Hugo Matthijssen.

Voor mijn eerdere bijdragen over klimaat en aanverwante zaken zie [hier](#), [hier](#), [hier](#), [hier](#) en [hier](#).

Over deze blogger

labohm

Hans H.J. Labohm werd geboren in 1941. Hij studeerde economie en economische geschiedenis aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Na zijn militaire dienst was hij vanaf 1967 voor het Ministerie van Defensie werkzaam bij de Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging bij de NAVO in Brussel. In 1971 trad hij toe tot de Buitenlandse Dienst en werd hij uitgezonden naar Zweden. Na terugkeer in Nederland, in 1974, werkte hij in verschillende functies op het Ministerie van Buitenlandse Zaken: vanaf 1978 als plaatsvervangend Adviseur Beleidsplanning. Van 1987 - 1992 was hij plaatsvervangend Permanent Vertegenwoordiger van Nederland bij de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) te Parijs. Sinds september 1992 was hij als gastonderzoeker en adviseur van de directie aan het instituut Clingendael verbonden. Hij publiceerde geregeld in onder andere Het Financieele Dagblad, NRC Handelsblad, de Volkskrant, de Internationale Spectator en Liberaal Reveil. Vanaf 2002 was hij als columnist aan de Amerikaanse website van 'Tech Central Station' verbonden. Na jarenlang voor De Dagelijkse Standaard (DDS) te hebben geblogd, schrijft hij vanaf juni 2015 voor Climategate.nl en Jalta.

Verzonden: Zaterdag 27 juni 2015 14:05

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Op onjuiste of op corrupte wijze wordt het gemiddelde geluidsniveau berekend. Het gemiddelde is voor overdag 47 db en voor 's nachts 41 db.

Dit is geen gemiddelde, omdat de dagen dat de molens niet draaien doodleuk in het totaal worden meegeteld. Eén dag draait ie wel, en de volgende dag niet, betekent dat die ene dag een maximum van 94 db is toegestaan. Dit geeft immers nog een gemiddelde van 94 gedeeld door 2 = 47 db.

Verder worden geluidshinder van een snelweg, industrie, of ander geluid niet meegenomen. Windmolengeluid komt dus bovenop het andere hinderlijke geluid, en dat voor een stiltegebied. Kijk alleen al, hoeveel meer db's de nieuwe N33 produceert!

Een initiatiefnemer, die z'n grond ter beschikking stelt voor bouw van windturbines, kreeg van RWE geen antwoord op de vraag, wat de maximale geluidsproductie zal bedragen. Toen de landbouwer zich wilde terugtrekken, werd er onmiddellijk bedreigd met onteigening! Hoezo democratisch?

RWE weet het gewoon niet, en het ministerie wil het niet eens weten.

Het min. van EZ overlegt met geen omwonende, en verzwijgt gegevens voor mensen die door het windpark N33 ernstig gedupeerd worden. Het zal lijden tot slapeloosheid, en andere kwalen, en dat in een stiltegebied! Mensen die hier zijn komen te wonen om hun oude dag hier rustig door te brengen, forensen, en bewoners die hier van oudsher wonen, worden op een verschrikkelijke manier benadeeld, en blootgesteld aan gezondheidsklachten.

Met de juiste meting van het geluid, welke echt juist berekend is, kan hier geen windpark te gerealiseerd worden. Er zal eerst een eerlijk onderzoek moeten komen, wat ook rekening houdt met het geluid welke geproduceerd wordt door de N33, en ander omgevingsgeluid. Daarbij moet het onderzoek rekening houden met weersinvloeden, en jaargetijden. Zonder blad aan de bomen zal het geluid afkomstig van windturbines hoger liggen, dan zomers met blad aan de bomen. Nu is de meting op één meter of anderhalve meter op de voorgevel, omdat deze zo ver mogelijk weg zijn van de turbines.

En wat is geluidsnorm zomers, als de mensen buiten zitten (achter inde tuin) ? Ook dan zal het werkelijke geluid de normen niet mogen overschrijden. De mensen in Meeden en omstreken zijn hun rust en stilte dierbaar.

Ik verwacht een juiste meting, en dan over langere tijd. Natuurlijk opgeteld bij de overige geluidsbronnen.

Ik verzoek u daarom, over langere tijd een juiste geluidsmeting te maken, en deze openbaar te maken.

Reactie

Hoeveel geluid maakt een windmolen?

[veelgestelde vragen](#)

Moderne windmolens worden steeds stiller. Omwonenden worden door de wet beschermd tegen mogelijk geluidsoverlast. De Nederlandse normen zijn vergelijkbaar met die in de meeste buurlanden. Afhankelijk van de bronsterkte van de windmolen, de ligging en aard van de locatie komt dit in de praktijk neer op een minimale afstand tussen woning en windmolen(s) van zo'n 360 tot 400 meter.

Het jaargemiddelde geluidniveau veroorzaakt door een windmolen of windpark mag op de gevel van een woning niet meer bedragen dan 47 dB(A). Voor de nachtperiode geldt een strengere norm van 41dB(A). Ter vergelijking: een gespreksniveau is 60 dB(A), een drukke verkeersweg op 100 meter afstand 80 dB(A) en een opstijgend vliegtuig op 200 meter hoogte 100 dB(A).

Verder blijkt uit onderzoek (Rijksuniversiteit Groningen, 2013) dat mensen die de windmolen niet kunnen zien, minder snel last van het geluid ondervinden dan mensen die de windmolen wel kunnen zien. En dat mensen die financieel voordeel hebben van de windmolen vrijwel geen geluidshinder rapporteren.

Verzonden: Maandag 29 juni 2015 13:27

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

LS,

Nieuwe rijksregels uit 2011, maken de weg vrij om geluidsnormen los te zien van het type omgeving . Dit betekent geen bescherming meer voor bewoners van het platte land op het gebied van geluidsnormen.

Voor andere vormen van lawaai (o.a. lawaai van industrie) wordt wel rekening gehouden met het type gebied. Bewoners van het platteland worden hier het slachtoffer van!

Er wordt hierdoor veel meer geluid toegestaan dan het referentie niveau dat normaal is op het platteland. Het is van belang de rust die nu nog heerst op het platteland te beschermen. Mensen kunnen er nu nog in rust wonen, en leven.

Als bewoners van het platteland, moet je ook ongestoord buiten je huis kunnen verblijven.

Het natuurlijke geluid van een agrarisch gebied moet opgeteld worden, bij het onnatuurlijke geluid, zoals van de N33, fabriek van Nedmag en andere geluidsbronnen. Zo ontstaat een reële geluidsnormering, en geen onjuiste geluidsnormering zoals gebeurd door het geluid van windmolens los te koppelen.

De relatieve rust die nu nog in dit gebied rond Meeden heerst , moet gehandhaafd blijven.

Niet alleen Meeden, maar ook Scheemda , en Zuidbroek liggen in een stiltegebied, waarbij het geluid van windmolens niet bovenop het overige omgevingsgeluid kan worden geaccepteerd.

Ik wil u vragen dit in uw overweging mee te nemen, zodat het platteland een gebied blijft waar de mensen nog in relatieve stilte kunnen leven. Het geluid kun u niet los zien van het type gebied. Een windpark produceert het natuurlijk geluid, wat kenmerkend is voor het platteland.

Ik hoop dat u mijn zienswijze serieus neemt, en een uitgebreid onderzoek gaat doen naar het effect van een groot windpark in een stiltegebied.

Met vriendelijke groet,

Reactie

Windturbinegeluid en de omgeving

Geschreven door: Henno Dasselaar

Sinds de invoering van de nieuwe rijksregels voor windturbinegeluid in 2011 – ook wel bekend als de AMvB windturbinegeluid- staan de normen voor dit geluid los van het type omgeving waarin een windpark of een turbine staat. Dat is een grote achteruitgang in het beschermingsniveau voor omwonenden op het platteland. Voor alle andere vormen van industrielawaai geldt namelijk dat bij het vaststellen van de hoogte van de norm rekening wordt gehouden met het type gebied. In stillere gebieden geldt een scherpere norm dan in minder stille gebieden. De industriegenorm is gekoppeld aan het referentieniveau van het omgevingsgeluid. Voor windturbines is dat dus niet langer het geval. En daar worden bewoners op het platteland nu de dupe van. De nieuwe norm in de rijksregels staat namelijk veel meer geluid van windturbines toe dan het referentieniveau dat doorgaans op het platteland aanwezig is.

Waarom is die koppeling van de norm aan het referentieniveau zo belangrijk? Om tenminste twee redenen. Hieronder worden die toegelicht.

Ten eerste is het van belang dat wij een essentiële waarde op het platteland beschermen, te weten de relatieve rust die er heerst. Wie kent – en waardeert- niet het weldadige gevoel om te vertoeven in een gebied waar nog de geluiden van de natuurlijke omgeving de sfeer bepalen. Waar je ongestoord buiten je huis kunt vertoeven. Het begrip “buitenleven” is hier nauw mee verbonden. Nederland is een dichtbevolkt en druk land, ook ons platteland. Twee derde van ons grondgebied is in gebruik als agrarische productiegrond. En daar wordt ook geluid gemaakt. Het is zeer terecht en ook zeer de moeite waard dat de overheid daaraan strenge normen verbindt. Zo blijft het ook in ons overvolle landje mogelijk dat mensen op het platteland plezierig kunnen wonen met behoud van het buitenleven gevoel. Nog steeds kennen wij een begrip als “winterstilte”. Nog steeds daalt 's avonds de rust neer op grote delen van ons platteland. Daar hoeft je niet persé voor naar Frankrijk. Nog niet....

Ten tweede, en dat hangt nauw samen met het vorige, is een geluidsbron van een bepaalde sterkte veel hinderlijker in een stille omgeving dan in een omgeving waarin al meer geluid aanwezig was. Iedereen kent daar wel voorbeelden van. Om die reden wordt in het algemeen als norm gesteld dat een geluidsbron niet meer geluid mag maken dan het reeds aanwezige referentieniveau. Bij dat niveau gaat het geluid van die bron als het ware op in het omgevingsgeluid en wordt daardoor niet meer als hinderlijk ervaren. Dat is natuurlijk alleen maar zo als het geluid van die bron niet een heel bijzondere toonhoogte of een bijzondere andere karakteristiek heeft. Daarom wordt de norm voor dit soort bijzondere geluiden vaak nog wat scherper gesteld dan het referentieniveau. Ook windturbines kunnen dit soort bijzondere geluiden produceren, denk maar aan het gieren van tandwielkasten in de gondel of van het pulserende geluid van de wieken die langs de mast scheren. Maar bij windturbines geldt niet langer dat daarmee nog rekening wordt gehouden.

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 20:25
 Onderwerp: Zienswijzeformulier
 Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar
 Windpark N33

Aanspreekvorm:
 Aanspreektitel:
 Achternaam:
 Voorvoegsel(s):
 Voorletters:
 Straat:
 Huisnummer:
 Postcode:
 Woonplaats:
 Telefoonnummer:
 E-mailadres:
 Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Ls,

Stichting Elektro Hyper Sensitiviteit (EHS) heeft onderzocht dat sommige stralingsfrequenties gezondheidsproblemen veroorzaken. Dat het wonen bij hoogspanningsmasten de kans op leukemie bij kinderen veroorzaakt is bewezen. Lang is dit door de overheid volkomen onterecht ontkend. Bekend is dat er in Amsterdam een school is afgebroken welke te dicht bij een 380 - 220 kv hoogspanning schakelstation stond.

Een soortgelijk station staat in Meeden, waar het niet wordt onderzocht op straling, maar natuurlijk net zo schadelijk is voor de bewoners van het dorp. Het gaat volgens EHS om de signalen van onbekende functie die met de 50 Hz wisselstroom meereizen. De signalen hebben frequenties van 112 - 370 kHz, dus laag in het radiofrequente gebied. Onderzocht is in Zwitserland dat de bevolking leed aan elektrostress klachten (Solk). Hoe dichter men bij de draden woonde, hoe ernstiger de klachten. Opmerkelijk was de toename met de ziekte van Alzheimer. De vraag is of deze 50 Hz velden of de vuile stroom de veroorzaker is. Steekproeven ten westen van Nijmegen bevestigden inderdaad vergelijkbare verschijnselen. Onderzocht is of de met de 50 Hz stromen meereizende pulsen van hogere frequenties. De aandacht gaat tegenwoordig voornamelijk uit naar de stimulering van genotoxische effecten op het DNA, leidend tot leukemie. Onderzoek in de USA wees dat bij ondergronds leidingen zelfs, de mens geteisterd kunnen worden door Solk klachten (Elektrostress).

Onderzoek in Canada gaf aan dat de moderne windturbines veel leed veroorzaken bij mensen die stroom betrekken vanuit het net waarop de windturbines zijn aangesloten. Het is nodig dat de stroom uit de turbines wordt aangepast aan de vereisten van het net. Het is een wisselspanning met een frequentie (in Ontario - 60 Hz) Dit gebeurt hakkelend, waaruit geen schone sinus uit voort komt, maar een verbrokkelende. Dit zijn de elektrische velden om de leidingen. (Zie de illustraties)
 De rimpelingen worden veroorzaakt door kleine variaties in de spanning, genoemd transients. Deze transients hebben slechts een geringe spanning maar de afstraling van het

net op het lichaam zijn heel aanzienlijk.

Ook al worden sommige leidingen nu onder de grond gebracht, zodat elektrische velden minder afstralen, de gezondheid van aanwonende EHS personen gaat er niet duidelijk op vooruit. Eigenlijk zouden de inverters uitgerust moeten worden met filters om de transients te elimineren. Uit kostenoverwegingen gebeurt dan niet.

Ook uit kostenoverweging is men van plan in Meeden de windturbines maar zo dicht mogelijk bij het verdeelstation neer te zetten. Met de dorpsbewoners houdt men geen enkele rekening, ook al zal het leiden tot ernstige gezondheidsklachten.

Dat het magnetisch-elektrisch veld in de omgeving van Meeden veel sterker wordt dan elders, doordat er een verdeelstation staat, en er windturbines zullen moeten gaan komen staat voor mij als een paal boven water. Bovenop de windturbines, het verdeelstation, staan er tientallen hoogspanningsmasten, welke grote gezondheidsproblemen gaan veroorzaken.

1. Graag wil ik vragen te onderzoeken en metingen te verrichten zoals Stichting EHS heeft gedaan, en die bij Meeden zijn te verwachten.
2. Daarnaast een onderzoek, waaruit blijkt of het verdeelstation een versterkende werking geeft op het gebied boven Meeden, als er 35 windturbines worden geplaatst. Een versterkende werking op de straling in het gebied zal het geven, ik kan het niet anders zien. Opgeteld dus de windturbines, plus het verdeelstation, en de versterkende werking door deze 2 elementen.

Ik mag toch aannemen, dat de inwoners van Meeden niet als proefkonijnen worden blootgesteld, doordat er haast is met het bouwen van windturbines. Het onderzoeken moet echt heel zorgvuldig worden gedaan, het gaat uiteindelijk om echt hele serieuze gezondheidsklachten.

Ik wil graag dat u mijn zienswijze serieus behandelt, het gaat hier om ernstige klachten, zoals leukemie en Alzheimer.

Met vriendelijk groet,

Reactie

Vuile stroom in hoogspanningsleiding

▷ Hugo Schooneveld

De 50 Hz velden uit de hoogspanningsleidingen worden gewoonlijk verantwoordelijk gesteld voor de verhoogde kans op leukemie bij kinderen. We tonen in dit artikel aan dat er bij stroomtransport nog andere stroomcomponenten zijn die misschien als echte ziekteveroorzaker kunnen worden aangewezen: vuile stroom.

Achtergrond

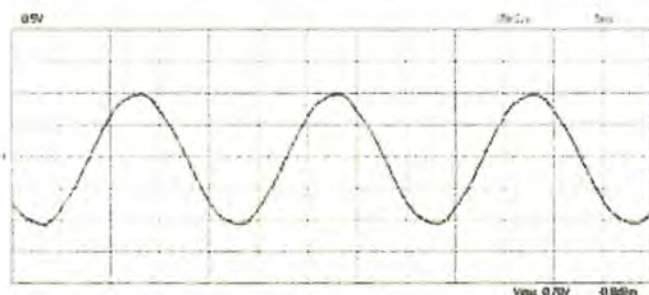
Dat het wonen bij hoogspanningsmasten de kans op leukemie bij kinderen vergroot, is door enige onderzoekers bevestigd [1]. De richtlijn van de overheid om niet te gaan bouwen in de zone waar de belasting met magnetische wisselvelden hoger is dan 0,4 microTesla is door die overweging ingegeven. Dat het wonen boven grondkabels soms gezondheidsklachten van andere aard oplevert (met name SOLK klachten) is al jaren geleden vastgesteld [2] en wij hebben er ook al vaker over geschreven. Vuile stroom is daarbij verantwoordelijk. Maar de vraag of er ook bij hoogspanningsleidingen ook sprake is van vuile stroom en of dat nu juist de factor kan zijn die verantwoordelijk is voor de klachten is nooit gesteld.

De stroom zoals die door de elektriciteitscentrale wordt geleverd is per definitie schoon en is gekenmerkt door een spanningsverloop in de tijd die voorgesteld wordt door de sinusgolfvorm (figuur 1). Bij sommige hoogspanningsleidingen in het buitenland is de zuivere sinusvorm echter vervuild met signalen van onbekende

functie die met de 50 Hz wisselstroom meereizen [3]. Mogelijk hebben die een functie bij de regeling van netwerkfuncties elders op de lijn. De signalen hebben frequenties van 112-370 kHz, dus laag in het radiofrequente gebied. De afstraling is aanzienlijk en ook uit grondkabels blijken op grote afstand meetbare velden met dezelfde frequenties te komen.

In Zwitserland heeft de groep van Anke Huss [4] eens beter gekeken naar de manier waarop mensen onder hoogspanningsleidingen ziek worden. Men vond dat een zeker percentage van de bevolking leed aan elektrostress klachten (SOLK) die ons zo bekend voorkomen. Hoe dichter men bij de draden woonde, hoe ernstiger ook de klachten. Opmerkelijk was de toename van mensen met de ziekte van Alzheimer.

De hamvraag is natuurlijk of misschien niet de 50 Hz velden maar de vuile stroom de feitelijke veroorzaker van de ellende was, zoals eerder was gesuggereerd. Om te zien of het probleem ook in Nederland speelt hebben we enkele steekproeven genomen en hebben metingen gedaan onder 380 kV hoog-

Figuur 1. Bijna zuivere sinusvorm van het elektrische veld midden onder een 150 kV hoogspanningsleiding. De vervorming door vuile stroomcomponenten zijn op deze schaal niet te zien. Tijdbasis is 5 msec, dus de toppen liggen 20 msec uit elkaar: 50 Hz.

spanningsmasten ten Westen van Nijmegen en 150 kV leidingen in het Binnenveld bij Wageningen. En we vonden inderdaad vergelijkbare verschijnselen. We geven hieronder aandacht aan alleen de metingen aan de elektrische wisselvelden, hoewel met de magnetische velden vergelijkbare gegevens zouden zijn verkregen.

Analyses

Staande onder de leidingen op een werkdag met de meter op borsthoogte zagen we het volgende: (1) niet alle leidingen hebben op ieder moment spanning; (2) niet alle leidingen onder spanning hebben transport van vuile stroom; (3) de samenstelling van de vuile stroom verschilt alleen marginaal. Een paar voorbeelden illustreren dat het hier gaat om 'gestructureerde' signalen (figuren 2 en 3).

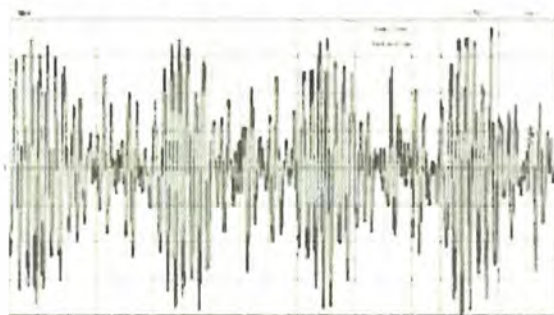
Conclusie

Sommige hoogspanningsleidingen ver-

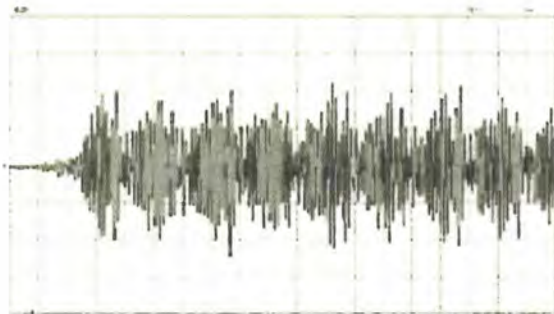
voeren soms laagfrequente clusters van pulsvormige spanningsveranderingen in een tempo van 100 per seconde. De clusters zijn dus gekoppeld aan de frequentie van het elektriciteitsnet. Over de functie van die pulsen willen we ons laten voorlichten, maar naar de vorm te oordelen moeten ze als mogelijk ziekteverwekkend worden opgevat.

Wat betekent dat voor de mens?

We moeten vooropstellen dat de opvatting dat de 50 Hz signalen de oorzaak van de ellende zijn, te beperkt is. Er kunnen soms andere EMV factoren kandidaat gesteld worden voor de effecten, namelijk de met de 50 Hz stromen meereizende pulsen van wat hogere frequenties [3]. De aandacht gaat tegenwoordig voornamelijk uit naar de stimulering van genotoxische effecten op het DNA, leidend tot leukemie. Maar destijds werd bij de ondergrondse leidingen in de USA duidelijk dat mensen nabij

Figuur 2. 380 kV lijn te Nijmegen. Pulscluster met een opvolgfrequentie van 100 Hz. De scherpe pulsen hebben een frequentie van 1,55 kHz. Tijdbasis 2 msec.

Figuur 3. Idem, 150 kV lijn te Wageningen. Tijdbasis 5 msec. Zelfde clusterinterval.

die leidingen ook vooral geteisterd kunnen worden door de SOLK klachten. De vraag die daarom rijst is of de leukemie-inductie niet eigenlijk een afgeleide is van elektrostress klachten, bijvoorbeeld door de effecten van de ELF en radiofrequente velden die in normale woonsituaties afwijkingen veroorzaken in het hormoon- en immuunsysteem. En of al die verschijnselen niet eerder door de pulsclusters worden veroorzaakt dan door de 50 Hz spanning. In geen van de eerdere genotoxische studies is op die mogelijkheid gelet. Misschien is het zinvol om bij de komende epidemiologische studies hier wel op te letten. Men zou de bronnen van vervuiling dan kunnen uitschakelen om de gezondheid van omwonenden bij de leidingen te bevorderen en ongerustheid wegnemen. Wellicht zal blijken dat de schone 50 Hz sinusvorm in normale woonsituaties helemaal niet schadelijk is.

Gebruikte apparatuur:

Veldmeter: ME3851A meter van Gigahertz Solutions, frequentiebereik 5 Hz - 400 kHz.

Digitale registraties: Korg MR2 recorder, ingesteld op WAVE format, sampling time 192 kHz/sec.

Veldanalyse: Velleman AD converter, PC software.

Referenties

- [1]. **Kennisplatform EMV&G 2009.**
Hoogspanningslijnen en kinderleukemie.
Kennisbericht 2009-004 (14) van het. 14 pp. 2009.
- [2]. **Wertheimer N. en E. Leeper 1979.**
Electrical wiring configurations and childhood cancer. Amer J. Epidemiol. 273-284.
- [3]. **Vignati M. en L. Giuliani 1997.**
Radiofrequency exposure near high-voltage Lines.
Environ Health Perspect. 105, Suppl. 6, 13 pp.
- [4]. **Huss A. et al. 2009.**
Residence near power lines and mortality from neurodegenerative diseases: longitudinal study of the Swiss population. Amer J Epidemiol. 169/2: 167-175.

Wetenschap

Omschrijving rubriek wetenschap

Voor deze rubriek geldt dat de referaten uitsluitend gebaseerd zijn op de originele wetenschappelijke artikelen. Wie belangstelling heeft voor de volledige tekst neemt even contact op met ondergetekende of met de redactie. HS

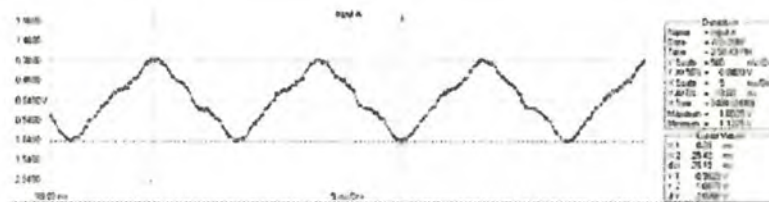
Windturbines genereren 'vuile stroom'

▷ Catherine Kleiber

De moderne windturbines in Canada veroorzaken veel leed onder mensen die stroom betrekken vanuit het net waarop de windturbines zijn aangesloten. Als deze mensen wegtrekken, is het probleem over. Over de situatie in Nederland is ons weinig bekend; we moeten er eens onderzoek naar doen. Wat is er aan de hand?

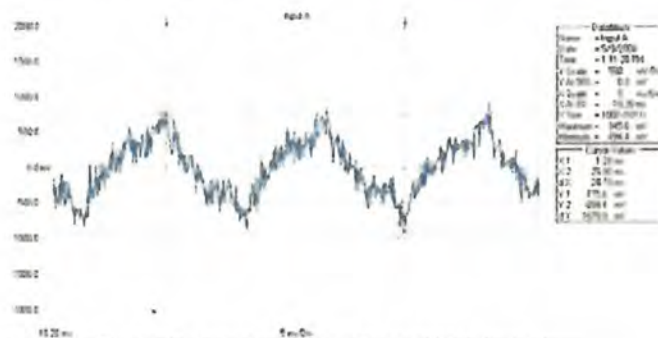
Het probleem met de grote windmolens is dat ze elk hun eigen spanning opwekken en vermogen moeten leveren aan het openbare elektriciteitsnet. Daarvoor is het nodig dat de stroom uit de turbines aangepast moet worden aan de vereisten van het net: dat is een wisselspanning met een frequentie van - in Ontario - 60 Hz. Eerst wordt er een gelijkstroom van gemaakt; een inverter

zorgt voor de omzetting naar wisselstroom van het geschikte type. Elektronica zorgt daarvoor. Maar evenals bij de levering van stroom vanuit onze eigen zonnepanelen gebeurt dat hakkelend: er komt geen fraaie sinus uit maar een verbrokkelde sinus (zie de hierna volgende grafieken). Getoond worden waarschijnlijk de elektrische velden om de leidingen.

Situatie voor plaatsing van de windmolen. Elektrisch veld tussen nul-draad en aarde: Ten naaste bij een sinus-verloop. In de bovengrondse afstraling van 60 Hz spanning.

Residence #3, Primary Neutral to remote rod, before windmills were installed and running.

Situatie na ingebruikname van de molen. De sinusvorm is 'verrijkt' met vuile stroom uit de molen. Deze 'transients' zijn storend voor wie daar gevoelig voor is.

Residence #3, Primary Neutral to remote rod, windmills running before the collection line was buried.

De rimpelingen worden veroorzaakt door kleine variaties in de spanning, genoemd 'transients'. Die transients hebben slechts een geringe spanning, maar de afstraling van het net en de effecten op het lichaam zijn heel aanzienlijk. Eigenlijk zouden de inverters uitgerust moeten worden met filters om de transients te elimineren. Uit kostenoverwegingen gebeurt dat niet. Wel worden sommige leidingen nu onder de grond gebracht

zodat elektrische velden minder afstralen. Ook wordt er een isolatie tussen de nul-draad en aarde aangebracht. Dat scheelt ook weer wat, maar niet voldoende. De gezondheid van aanwonende EHS personen gaat er niet duidelijk op vooruit en, wie het zich kan veroorloven, trekt weg naar schonere streken.

Bron: Catherine Kleiber op <http://www.electricalpollution.com/windturbines.html>

Korte berichten

Aankondiging Regiodag Zuid-Holland

De volgende regiodag komt er weer aan. Zo'n regiodag is een uitstekende manier om eens kennis te maken met andere elektro-overgevoeligen. Lotgenoten, die soms dichtbij je in de buurt blijken te wonen. Lotgenoten, met wie je ervaringen kunt uitwisselen en met wie je je zorgen voor de toekomst kunt delen. Op de regiodag hanteren we een thema, maar er kunnen ook spontaan ideeën

en activiteiten ontstaan. Partners zijn ook welkom. Graag even van te voren opgeven met hoeveel personen u komt.

Datum : zaterdag 22 oktober van 13.30 tot 17.00 uur.

Adres :
Opgeven bij

e-mail

Verzonden: Vrijdag 26 juni 2015 12:02

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Zie bijlage

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Zie bijlage

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
 Inspraakpunt Windpark N33
 Postbus 248
 2250 AE VOORSCHOTEN

Scheemda, 23 juni 2015

Onderwerp: Zienswijze op aanvullende Conceptnotitie Reikwijdte en Detail voor de MER voor het voornemen voor Windpark N33

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij geven wij onze zienswijze op de aanvullende startnotitie voor de MER voor het voornemen voor Windpark N33.

Landschappelijke inpassing

Het voornemen voor een windpark is opgenomen in de Structuurvisie windenergie op land. Ook is het gebied in het POP opgenomen. In beide stukken wordt de plaatsing voor windmolens beperkt tot langs de N33, daar het een industriële activiteit betreft. De voorliggende varianten 3, 4, 5 en 6 beslaan een heel ander gebied en er is qua gebied en onderbouwing helemaal geen relatie met het POP en de structuurvisie.

Het gebied waarin de varianten 3, 4, 5 en 6 is geplaatst, is aangewezen als 'open gebied'. Met het plaatsen van zo'n groot aantal windmolens van enorme hoogte, verandert het gebied in een 'industriegebied'.

Wij hebben de volgende onderzoeksvragen:

- *Wat is het effect van het windpark op de kwaliteit van het bestaande open landschap?*
- *Hoe verhoudt de hoogte en het aantal van de windturbines zich tot de omgeving?*

Het bestaande landschap heeft een opbouw van duidelijk herkenbare gebieden. Het genoemde 'open gebied' is de aansluiting van het Oldambt op de Veenkoloniën.

Onze vraag luidt:

- *Wat is het effect van het windpark op het doorbreken van de overgang van het Oldambt naar de Veenkoloniën? Blijft de kwaliteit van overgang van gebieden gewaarborgd?*

Sociaal-economische aspecten m.b.t. woon- en leefklimaat

De regio waar het windpark geprojecteerd is heeft te kampen met bevolkingskrimp en vergrijzing. Het is een hele uitdaging de regio leefbaar te houden. Het wonen in deze regio is aantrekkelijk voor mensen die landelijk willen wonen en ruim en rustig willen wonen. Met de komst van een windpark volgens variant 3, 4, 5 en 6 wordt deze uitdaging volgens ons een onmogelijk opgave.

De volgende onderzoeksvragen vloeien hieruit voort:

- *Wat is het effect van het windpark op het woonklimaat?*
- *Wat is het effect van het windpark op de sociale ontwrichting (onenigheid vanwege voor- en tegenstanders) in de regio?*
- *Wat is het effect van het windpark op de verkoopbaarheid van woningen in Meeden, Westerlee en Scheemda?*
- *Wat is het effect van het windpark op de leegstand in (delen) van genoemde dorpen?*

- *Wat is het effect van het windpark op de bevolkingsontwikkeling en daarmee het draagvlak voor algemene voorzieningen?*
- *Wat is het effect van het windpark op de prijsontwikkeling van het onroerend goed?*
- *Hoe groot zal de ingeschatte planschade zijn?*

Sociaal-economische aspecten m.b.t. werkklimaat

De regio heeft te kampen met hoge werkloosheid. Zoals reeds genoemd is het een hele uitdaging het gebied leefbaar en vitaal te houden. In de loop der jaren zijn er diverse kleinschalige bedrijven in de regio gekomen, die elkaar versterken en het gebied op de kaart zetten. Deze bedrijven verkopen onder andere curiosa, kunst, planten, natuur-, dier- en bijzondere streekproducten. Daarnaast zijn er kleinschalige en grotere horeca gelegenheden in landgoedachtige en huiselijke sfeer. Deze bedrijven danken hun bestaansrecht mede aan de kwaliteiten van het gebied, nl. rust, ruimte en een natuurlijke omgeving. De kwaliteiten van het gebied zorgen namelijk voor een aantrekkelijke omgeving voor toeristen en recreanten.

Deze bedrijvigheid is heel belangrijk voor de leefbaarheid van het gebied, een vitaal platteland, werkgelegenheid en het aantrekken van toeristen. Niet voor niets hebben meerdere bedrijven een bijdrage gehad van LEADER. Met de Europese ondersteuning van LEADER kan subsidie worden verkregen voor initiatieven die de leefbaarheid van het platteland ondersteunen en verpaupering tegen wil gaan.

De komst van een windmolenpark doet afbreuk aan bovenstaande positieve ontwikkeling.

Van hieruit hebben wij de volgende onderzoeksvragen:

- *Welk effect heeft het windpark op de ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf?*
- *Welk effect heeft het windpark op de ontwikkeling van de toekomstige en huidige recreatie en toerisme? En wat zijn de financiële gevolgen?*
- *Welk effect heeft het windpark op de aantrekkelijkheid van fietsroutes langs de genoemde bedrijvigheid?*

Sociaal-culturele aspecten

Wij hebben de volgende onderzoeksvragen:

- *Welk effect heeft het windpark op het karakter van het gebied?*
- *Welk effect heeft het windpark op het imago van het gebied, als overgangsgebied van het Oldambt en de Veenkoloniën met de karakteristieke lintbebouwing en de karakteristieke oude boerderijen en woningen.*

Milieuaspecten

Voor het aspect Milieu hebben wij de volgende vragen:

- *Wat is het daadwerkelijke effect van het geluid. Met name het laagfrequente geluid dat het gevolg is van resonantie, interferentie of het "eigen geluid" van de molens buiten het reguliere meetbereik.*
- *Wat is het daadwerkelijke effect van de slagschaduw op mens en dier?*
- *Wat is het gezondheidsrisico van het laagfrequente geluid voor mens en dier?*
- *Wat is het effect van het windpark op het natuurgebied De Garst?*
- *Wat is het effect van het windpark op de in het gebied verblijvende reeën, hazen en vossen?*
- *Wat is het effect van het windpark op de beschermde Grauwe en Blauwe Kiekendief, die in het gebied broedt en leeft?*
- *Wat is het effect van het windpark op andere weide-, akker- en roofvogels?*

Aspecten melkveehouderijbedrijf

Variant 6 en ook 5 van het windpark zijn erg dicht geprojecteerd bij ons melkveehouderijbedrijf.

Met variant 6 is de afstand van ons bedrijf tot het windpark ca. 1000 meter en de afstand vanaf ons land ca. 150 meter. In ons geval hebben wij niet de lusten van het windpark maar wel de lasten. Wij

hebben te maken met geluidsoverlast, slagschaduw en horizonvervuiling. De effecten van het windpark op ons melkvee en onze overige dieren is onduidelijk. Dieren zijn zeer gevoelig voor prikkels met betrekking tot licht en geluid. Het is bekend dat dieren andere frequenties horen dan mensen.

Ook zal naar verwachting de grondprijs in ons gebied sterk gaan toenemen. Een kleine groep agrariërs met een zeer hoog inkomen (vanwege vergoeding windmolens) zullen hun inkomsten gaan beleggen in grond. De vraag naar grond stijgt en er zal meer voor de grond worden betaald. Voor ons betekent dat uitbreiding in grond dan niet meer haalbaar is. Voor de continuïteit van ons bedrijf is aankoop van grond in de nabije omgeving nodig. Met een melkveebedrijf is het namelijk wel van belang de grond zoveel mogelijk in de nabije omgeving te verwerven, met betrekking tot de mogelijkheid van ons melkvee om te kunnen grazen. Met de komst van het windpark (variant 3, 4, 5 en 6) zal grondaankoop waarschijnlijk niet meer haalbaar zijn. De grondprijzen zijn nu al zeer hoog en in dat geval wordt grond voor ons onbetaalbaar door concurrentievervalsing.

Momenteel ondervinden wij al overlast van het plan met betrekking tot evt. grondaankoop. Agrariërs die voornemens waren hun grond te verkopen, houden nu hun grond vast omdat er wellicht een windpark komt. Er is dus simpelweg geen grond te koop in onze omgeving.

Vanuit dit aspect hebben wij de volgende onderzoeksvragen:

- *Wat is het effect van het geluid op de gezondheid en vruchtbaarheid van ons melkvee en de gezondheid van onze overige dieren?*
- *Wat is het effect van het geluid op de melkproductie en de kwaliteit van de melk?*
- *Wat is het effect van de slagschaduw op de gezondheid van ons melkvee en de overige dieren?*
- *Wat is het effect van de slagschaduw op de melkproductie en de kwaliteit van de melk?*
- *Wat is het effect van de slagschaduw op de groei van onze gewassen en de termijn waarin ons gewas droogt bij voederwinning?*
- *Wat is het effect van het windpark op het aantal gewonde en/of dode vogels of andere dieren, die op ons land of in het omringende water terecht komen en daarmee gevaar opleveren voor onze veestapel met betrekking tot salmonella en botulisme in water en voer?*
- *Wat is het effect van het windpark op de prijsontwikkeling van de grond in het gebied?*
- *Wat is het effect van het windpark op de grondtransacties?*
- *Hoe groot zal de ingeschatte planschade zijn voor ons bedrijf?*
- *Wat voor effect heeft het windpark op de kans op blikseminslag?*

Op bovengenoemde onderzoeksvragen willen wij de effecten voor een periode van minimaal 3 jaar achtereenvolgend op papier hebben. Dan hebben wij de schade in beeld en kan deze op de veroorzaker verhaald worden.

- *Wat is het effect van het windpark op het toepassen van drones (onbemande vliegtuigjes die worden ingezet voor de landbouw) en GPS systemen?*

Ik vertrouw erop dat u onze zienswijze serieus in overweging neemt.

Als u vragen heeft kunt u ons bereiken op onderstaande telefoonnummers.

Met vriendelijke groet,

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250AE Voorschoten

29 JUN 2015

Meeden,26-06-2015

Zienswijze op aanvullende notitie
Reikwijdte en detailniveau
Windpark N33

Mevrouw/mijnheer,

Ondergetekende wil graag zien,dat er aanvullend onderzoek wordt verricht ten aanzien van onderstaande aspecten:

a.de effecten voor de kwaliteit van de bodem.Wat gebeurt er met alle belangrijke organismen in de bodem van het gebied?

b.de effecten van laagfrequente trillingen beneden de gehoordrempel,dus beneden 10 Hz.Deze trillingen zijn voelbaar.Is er onderzoek gedaan naar de gevolgen voor mensen met:

- 1.hartritmestoornissen.
- 2.psychiatrische ziektebeelden(o.a. ADHD)
- 3.slaapstoornissen.

c.de effecten van de cumulatie van electro-magnetische velden van de nabij gelegen hoogspanningsleiding en het windpark(inclusief trafo en andere benodigde onderdelen).

Zolang deze punten nog niet op een adekwate wijze zijn onderzocht worden de bewoners in het gebied onnodig blootgesteld aan risico's die niet acceptabel zijn.Ondergetekende wil op geen enkele wijze misbruikt worden aan wat sterk lijkt op een experiment van de overheid.

Verzonden: Maandag 29 juni 2015 21:29

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

bij onderzoek geluidseffecten is geen rekening gehouden met de wind. Het kan niet zo zijn dat geluid in cirkel rond molens bepaald word.

Molens komen op ?? meter van bebouwing. Gaat deze ook als klankkast fungeren ??

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Trillingen molens in combinatie met aardgasbevingen. Komen er hierdoor meer cq zwaardere bevingen ?

Hebben geluid en trillingen molens negatieve effecten op lichamelijke en geestelijke gezondheid ?

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Onze woning is momenteel 35.000,= in waarde gedaald. Mocht het überhaupt nog verkoopbaar zijn.

Wie compenseert dit ??

Men heeft het over planschade maar deze touwtrekkerij kan jaren duren.

Reactie

Verzonden: Maandag 29 juni 2015 21:43

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Zie bijgaande Zienswijze

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Zie bijgaand Zienswijze

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie bijgaande Zienswijze

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 223
2250 AE VOORSCHOTEN

Muntendam, 29 juni 2015

Betreft: Zienswijze m.b.t. aanvullende Notitie Reikwijdte en Detail Windpark N33 (definitief concept) d.d. 10 april 2015

Geachte heer/mevrouw,

Middels deze brief wil ik reageren op de aanvullende Notitie Reikwijdte en Details voor de milieueffectrapportage van het Windpark N33 welk nu ter inzage ligt. Mijn verzoek is om mijn ingebrachte zienswijze op te nemen in de definitieve notitie.

Stikstoffabriek Gasunie

In mei 2015 heeft de Gasunie te kennen gegeven voornemens te zijn in Zuidbroek, op de grens met Muntendam en Meeden, een nieuwe stikstoffabriek en mengstation te bouwen naast de reeds bestaande fabriek. De nieuwe fabriek zal 8 tot 12 maal zo groot worden.

Om tijdens de twee jaar durende bouw de dorpen Meeden en Zuidbroek zoveel mogelijk te kunnen mijden is de Gasunie van plan een nieuwe weg aan te leggen via Duurkenakker, evenwijdig aan de bestaande spoorlijn, dan wel aan het A.G. Wildervanckkanaal.

Graag zou ik zien dat er onderzoek wordt gedaan naar de effecten c.q. gevaren van een windpark met alle bijbehorende risico's op deze nieuwe fabriek, de nieuw aan te leggen leidingen en de nieuw aan te leggen weg.

Geluidhinder

Het windpark kan in de toekomst mogelijk een complex van effecten hebben op de gezondheid van omwonenden, zoals door de Amerikaanse onderzoekster dr. Nina Pierpont is genoemd als het windturbinesyndroom. In Australië heeft men inmiddels windparken stilgelegd om nader onderzoek te doen. Verder is door de Portugese prof. Mariana Alves Pereira onderzoek gedaan naar het laagfrequente geluid van windturbines waaruit is gebleken dat omwonenden allerlei klachten kregen, waaronder het Vibro Acoustic Disease (VAD). De resultaten waren zeer verontrustend te noemen. Vooral ook de effecten op de lange termijn.

Ik maak mij dan ook ernstig zorgen over de gevolgen van laagfrequent geluid en verzoek u vooraf nauwgezet onderzoek te doen naar de lange termijn effecten van jarenlang blootgesteld worden aan laagfrequent geluid en dit niet af te doen door te verwijzen naar de wettelijk vastgestelde normen.

Wellicht gaat het door windturbines veroorzaakte geluid overdag op in het omgevingslawaai, maar dit geldt niet voor 's nachts, als er nauwelijks industrie- en verkeerslawaai is, de wind aan de grond vaak gaat liggen (waardoor overig geluid juist beter waargenomen wordt), maar de wind in de bovenlagen vaak aantrekt, waardoor het geluid daarvan des te storender zal zijn. Wij vrezen dan ook voor onze nachtrust en zouden graag zien dat dit beter onderzocht wordt en wat slaapgebrek met mensen op de lange termijn doet. Ook wat dit betreft verzoek ik niet alleen maar te verwijzen naar de wettelijk vastgestelde normen.

Beleving

Onze woonomgeving lijkt op een plattelandsomgeving maar alles bij elkaar opgeteld gaat het steeds meer op een gigantisch industrieterrein lijken. Zeker door de komst van de vele geplande windturbines van ongeveer 200 meter hoog. Het landschapsbeeld zal drastisch veranderen in een

zichtbare en continue aanwezigheid van beweging, die gezichtsbepalend zal zijn voor de hele omgeving. De visuele impact op Meeden/Muntendam is enorm en betekent tevens een aantasting van het open landschap.

Financiële en psychische gevolgen

Door de nieuwe ontwikkelingen wordt mijn huis onverkoopbaar. Daarom zie ik ook onderstaande aspecten graag nader uitgewerkt.

Graag zou ik onderzocht willen zien in hoeverre de aanleg van onderhavig windpark effect heeft op de reeds nu al dalende bevolkingsaantallen in de regio Veendam/Menterwolde en dientengevolge de kwaliteit van de leefomgeving en de aanwezigheid van voorzieningen, zoals winkels, scholen en zorg. Ook zou ik onderzocht willen zien of er een leegstand dreigt van zowel koop- als huurwoningen.

De waarde van mijn woning, die midden op dan wel aan de rand van het windturbinepark zal komen te liggen, zal dalen na de eventuele komst van dit park. Het park zal een negatief effect geven op de aantrekkelijkheid van het gehele gebied. Zelfs op dit moment, nu het windpark N33 nog niet is gerealiseerd, is dat al het geval. Alleen al het bestaan van de plannen, en de op gang gebrachte procedure, hebben een negatief effect op de aantrekkelijkheid van het gebied.

Met klem wil ik u verzoeken om mee te nemen in uw onderzoek wat de gevolgen zijn van het voorgenomen windmolenpark op de waarde van het onroerend goed in de regio, zeker met betrekking tot de woningen die binnen geluidsafstand van de windmolens liggen en/of uitkijken op de geplande 200 meter hoge windturbines. Als nulmeting zou moeten gelden de werkelijke waarde op het moment vóór de eerste presentatie van de plannen.

Meer specifiek zou ik onderzocht willen zien in hoeverre de aanleg van een windpark langs de N33 betekent dat mijn woning onleefbaar wordt verklaard. Dit naar aanleiding van een toezegging van (destijds) wethouder van de gemeente Menterwolde, die in de periode dat het RSCG in Veendam werd gerealiseerd, liet weten dat indien er eveneens industrie (waaronder ook een windpark van deze omvang valt) gerealiseerd zal worden ten noorden van de Duurkenakker te Muntendam, de woningen aan de Duurkenakker als onleefbaar zullen worden gekwalificeerd en derhalve onteigend zullen worden.

Tevens zou ik graag beantwoord willen zien de vraag in hoeverre er voor andere industrie mogelijkheden voor ontwikkeling ontstaan, door eventueel noodzakelijke bestemmingsplanwijzigingen. Dient voor de aanleg van een windpark van de omvang waarover hier thans wordt gesproken de bestemming niet in industrie gewijzigd te worden?

De geluidshinder, de enorme visuele impact, de waardedaling van de eigen woning, dan wel in sommige gevallen de onverkoopbaarheid daarvan, de machteloosheid doordat inspraak zo goed als onmogelijk is en draagvlak onder de bevolking blijkbaar niet nodig is, planschade (indien al van toepassing) niet de werkelijke schade vergoedt en wetgeving dusdanig in het voordeel van initiatiefnemers is, dat de belangen van bewoners volledig ondergeschikt zijn, zal allemaal een zeer negatief effect hebben op het algehele gevoel van welzijn. Daar komt nog bij dat onze woningen staan op de rand van het aardbevingsgebied, wij enkele jaren geleden een nieuw industrieterrein in onze voor-/achtertuin hebben zien verrijzen (op- en overslag containervervoer), wij gedwongen een strook grond hebben moeten verkopen om de verkeersveiligheid te waarborgen (als gevolg van dit nieuwe industrieterrein) en meer geluidsoverlast hebben ondervonden door de verdubbeling van N33, waar onze woningen vlak naast liggen. Voor ons is dit de druppel die de emmer doet overlopen en is dit de zoveelste keer dat het algemeen belang blijkbaar wederom voor ons belang gaat. Graag zou ik zien dat ook hier aandacht aan wordt besteed en dat al deze aspecten worden meegenomen in de besluitvorming.

Ik verwijs hierbij tevens naar artikel 3:2 Awb, artikel 3:4.1 en artikel 3:4.2 Awb. Met name dit laatste artikel, dat bepaalt dat "De voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen", valt naar mijn mening moeilijk te rijmen met de onderhavige plannen voor dit gebied en zijn onevenredig. De windturbines waarvan hier sprake is passen niet op een korte afstand van bebouwing. Het simpele feit dat de afstanden tot windturbines wettelijk zijn bepaald, betekent niet automatisch dat de hiervoor uitgezochte plek ook het meest geschikt is. Hiervoor zullen ongetwijfeld betere plaatsen te vinden zijn.

Conclusie

Zoals u uit bovenstaande heeft kunnen opmaken ben ik van mening dat ook de onderhavige aanvullende notitie op vele vlakken te vaag en te summier is. Er wordt nauwelijks dieper ingegaan op de hierboven genoemde aspecten. Ik maak mij dan ook ernstig zorgen of er wel voldoende rekening wordt gehouden met onze veiligheid, de enorme aantasting van onze leefomgeving, het waardeverlies van onze woningen, maar vooral ook om onze gezondheid!

Hoogachtend.

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 02:06
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Doelstelling / Taakstelling voor Nederland zoals in Europees verband is afgesproken is dat 6000 MW operationeel vermogen in 2020 is gerealiseerd. Discussie bij de realisatie van het windpark N33 is de afstand tot bebouwing / bewoonde woningen. Zoals onderzoeken hebben aangetoond is een afstand van minimaal 2000 meter tot bewoonde woningen wenselijk om geen last te kunnen hebben van de windturbines. Variant 6 geeft aan dat er 35 windturbines worden gebouwd van 3 tot 5 MW. Tijdens voorlichtingen verzorgd door de Provincie, RWE, Rijksoverheid is mij verteld dat de te bouwen windturbines 3 MW zijn. $35 \text{ windturbines} \times 3 \text{ MW} = 105 \text{ MW}$. Er zijn windturbines genoemd in varianten 1 t/m 5 van 8 MW. Deze windturbines van 8 MW zijn even groot als de 3 MW windturbines, namelijk een grootste ashoogte van 140 meter. Om bijna dezelfde operationele opbrengst te krijgen met windturbines van 8 MW zijn 13 windturbines genoeg. Namelijk $13 \text{ windturbines} \times 8 \text{ MW} = 104 \text{ MW}$. Kijkend naar de deelgebieden van Opstellingsvariant 6 kunnen deze 13 windturbines bijna allemaal geplaatst worden op minimaal 2000 meter uit bewoond gebied. Er kunnen dus $35 - 13 = 22$ windturbines komen te vervallen. Tevens is de doelstelling eerder gehaald, omdat 13 turbines sneller zijn te realiseren dan 35 windturbines. Het is dus onjuist dat in Opstellingsvariant 6 niet wordt gepraat over zwaardere windturbines van minimaal 8 MW en het is onjuist dat het in het deelgebied van Opstellingsvariant 6 niet mogelijk zou zijn om de windturbines op minimaal 2000 meter van bewoond gebied te kunnen plaatsen. In de afweging tussen een 3 MW en een 8 MW gaat het financiële aspect (8 MW duurder in aanschaf en minder opbrengsten uit subsidies) neem ik aan niet boven het welzijn van ruim 1000 gezinnen. Tevens is het argument dat de windopbrengst in dit gebied te laag is voor een 8 MW windturbine een drogreden, omdat dan het hele gebied niet geschikt zou moeten zijn voor de bouw van windturbines. Verder wil ik nog benadrukken dat ik de minimale afstand van 2000 meter tot bewoonde woningen voor mij een voorwaarde is voor de bouw van 8 MW windturbines.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

De productie van de windturbines wordt helemaal niet meegenomen in het hele verhaal. Een windturbine kan wel groene energie opwekken, maar hoeveel energie heeft het gekost om een windturbine te produceren? Er is helemaal geen onderzoek gedaan (of wordt bij

Windpark N33 niet over gesproken) naar het vermoedelijk gebruikte energie tijdens het hele traject van de bouw en productie van een windturbine totdat een windturbine daadwerkelijk in gebruik is genomen. Milieutechnisch is het helemaal niet rendabel om een windturbine te produceren omdat het meer energie kost voor de productie van een windturbine dan dat de windturbine op brengt. Tevens wordt gebruikte energie voor de productie van windturbines vaak opgewekt uit aardgas of kolen. De productie van een windturbine draagt dus bij aan onze CO2 uitstoot.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Bij mij komt 1 vraag steeds naar boven: Waarom wordt het Windpark juist op 1 van deze 6 Opstellingsvarianten gerealiseerd? In de Aanvullende Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33 van 10 april 2015 staat dat de provincie het gebied heeft aangewezen op grond van de ligging van industrieterreinen, infrastructuur en windcondities. De aangewezen gebieden hebben helemaal geen industrieterreinen. Doordat de opstellingsvarianten nabij bewoonde gebieden zijn, gaat de infrastructuur en dus de vrachtwagens door dorpen en over kleinere wegen. Het gebied ligt in het midden van Groningen waar de windcondities niet optimaal zijn. Deze drie punten komen dus helemaal niet overeen met de werkelijke situatie in de 6 opstellingsvarianten. Het gebied is dus helemaal niet geschikt voor de realisatie van een windpark.

Reactie

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 11:39

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters: .

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Reactie

Zienswijze Windmolenpark N33

Ik heb kennisgenomen van de geplande plaatsing c.q. opstelling van de windmolens in Windmolenpark N33.

Hemelsbreed staan meerdere huizen aan de Galgeweg te Zuidbroek slechts een paar honderd meter verwijderd van de dichtstbijzijnde geplande windmolen. Ik woon aan de

Ik wil hier een aantal zienswijzen poneren:

1. Naar mijn visie zou een aanpassing van de plaatsing van één van de windmolens aanzienlijke overlast voor bewoners aan de Galgeweg in Zuidbroek beperken. Het gaat om de meest noord-westelijke windmolen (windmolen direct ten oosten van bedrijventpark Gouden Driehoek te Zuidbroek). Met andere woorden: Om de geluidsoverlast voor bewoners van de Galgeweg te beperken zou de geplande plaatstingslocatie van de meest noord-westelijke windmolen aangepast moeten worden.

2. De recente verdubbeling van de N33 en aanleg van het klaverblad A7 hebben reeds gezorgd voor een aanzienlijke extra geluidsbelasting voor de bewoners van de Galgeweg. Het plaatsen van betreffende windmolen (meest noord-westelijke molen) zal een cumulatieve geluidsbelasting veroorzaken. Over deze cumulatieve geluidsbelasting (kwantitatief) heb ik niets in de aanvullende notitie reikwijdte en detailniveau Windpark N33 gelezen. Alvorens een besluit over de locaties van de windmolens vastgesteld wordt wil ik weten welke extra (cumulatieve) geluidsbelasting dit voor bewoners van de Galgeweg oplevert.

Wanneer het gaat om hinder van windmolens wordt in de literatuur geluidshinder het meest genoemd. Ook wordt in de literatuur beschreven dat het het geluid van windmolens hinderlijker gevonden wordt dan even luid weg verkeer. Sterker nog, luider wegverkeer blijkt de (ervaren) hinder van windmolens niet duidelijk te verminderen.

3. Ik wil weten in welke mate rekening is gehouden met de waardedaling van ons huis (Galgeweg 18, Zuidbroek). Wanneer de windmolens (en dan met name de meest noord-westelijk gesitueerde windmolen) volgens de huidige variant 6 geplaatst worden zal ik planschade moeten indienen.

4. Ik heb mij door deskundigen laten voorlichten. Er is mij bericht dat in Beieren, Duitsland, de minimale afstand van windmolens tot bebouwing 10 keer de hoogte is. Dit in verband met visuele overlast, geluidsoverlast, slagschaduw, maar ook (!) in verband met het risico op het in de winter wegslingeren van ijs van de rotorbladen en mechanische onderdelen bij defecten.

In het geval van windmolenpark N33 zou dit dus uitkomen op ongeveer 2 kilometer tussen windmolens en bebouwing. Nederland loopt achter voor wat betreft de ontwikkelingen op het gebied van groene energie en windmolens, zowel kwantitatief alsook kwalitatief. Waarom is er vooralsnog niet gekozen om rekening te houden met vooruitschrijdend inzicht - en anticiperend op ervaringen in het buitenland voor wat betreft veilige afstand van windmolens tot woongebieden? Naast het feit dat een grotere

afstanden veiliger is, zal het aanhouden van een grotere afstand tussen windmolens en bebouwing ook voor een groter draagvlak onder bewoners zorgen is mijn overtuiging.

5. Ik heb een handleiding ingezien voor werkers aan windmolens. Hierin staat beschreven dat zij een veilige afstand van 400 meter tot de draaiende windmolens moeten aanhouden. De meest noordwestelijke windmolen is gelocaliseerd op korte afstand van A7 en N33, (het zogeheten knooppunt Zuidbroek).

- Is er bij de planning van deze locatie rekening gehouden met de veiligheidsvoorschriften die de fabrikant van de te plaatsen windmolens aangeeft?

- Is jullie bekend welke veilige afstand de fabrikant aangeeft bij een uitzonderlijke locatie zoals in dit geval verkeersknooppunt Zuidbroek (A7 – N33).

- Is er bij de plaatsing van de meest noord-west gesitueerde windmolen rekening gehouden met het risico op het in de winter wegslingeren van ijs van de rotorbladen en mechanische onderdelen bij defecten en het autoverkeer op de A7 en N33?.

6. Ik heb begrepen dat bij planning van windmolenpark N33, bij variant 6 slechts gekeken is naar het aantal mensen dat overlast door de windmolens zal ondervinden. Kwantitatief is dit een lager aantal dan bij de andere varianten. Waarom wordt er niet gekeken naar een locatie van het windmolenpark waarbij de te verwachten overlast voor bewoners nog minder zal zijn? Bijvoorbeeld buitendijks in de polder.

Het uitgangspunt van de Provincie is dat de beoogde windmolenparken moeten aansluiten bij industrie. Gezien de schaalgrootte van het park in relatie tot de industrie, sluiten de parken vooral aan bij woongebied ipv industriegebied. Op de planvariant kaarten is te zien dat windmolens zijn gesitueerd buiten het POP plangebied. Daarmee voldoet het plangebied niet meer aan de beoogde POP locaties en zou het POP moeten worden aangepast. Een belangrijk uitgangspunt van de provincie is het voorkomen van windmolenparken die verspreid liggen over de provincie. De tot nu toe gerealiseerde windmolenparken liggen langs de kust (noord/noordoost) van de provincie. Het park bij de N33 ligt aan de zuidkant van onze provincie. Dit is een duidelijke verspreiding van windmolenparken over de provincie terwijl clustering logischer lijkt.

Om in lijn van de clustering te blijven zou het logischer zijn om een park te realiseren in bijvoorbeeld de noordelijk gelegen polders zoals de Reiderwolderpolder en de Carel Coenraadpolder. In deze polders zijn bijna geen woningen en is de overlast voor iedereen het meest beperkt. Deze effecten kunnen meegenomen worden in de MER voor het beoogde windmolenpark.

7. Ik verzoek u met klem om gezondheid op te nemen in de MER. Zoals hier eerder al aangegeven zijn in een aantal omringende landen projecten stil gelegd of zijn afstanden tot woongebied groter dan in dit beoogde windmolenpark vanwege mogelijke schadelijke gevolgen op de volksgezondheid door windmolens. De overwegingen die in deze landen zijn gemaakt dienen naar mijn mening meegenomen te worden in de MER.

In de wetenschap is de tendens dat onderzoeken die in het buitenland reeds zijn gedaan, worden meegenomen in onderzoeken die in Nederland worden uitgevoerd. Het zou

logisch zijn om dit hier ook te doen. Ook zou hiermee dan uitgegaan kunnen worden van zogenaamde best practice scenario's.

Ook verzoek ik u om in de MER de effecten van zonne-energie op te nemen. Hiermee kan een evenwichtig besluit worden genomen.

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 12:18

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Ik ben van mening dat er onvoldoende rekening gehouden is met aspecten van belang voor de bewoners van omliggende dorpen.

daarbij worden diverse gemiddelden gebruikt die daardoor een positiever resultaat geven.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Er zijn volgens mij onvoldoende zaken onderzocht met name het effect van laag frequent geluid op mens en dier waardoor gezondheidsproblemen kunnen ontstaan. Verder wordt er geen of onvoldoende rekening gehouden met flora en fauna.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Variant 6 is gewoon doorgedrukt zonder rekening te houden met de bezwaren van de inwoners.

Daarnaast waren er diverse "betere" voorstellen die echter lobbymatig (o.a. Veendam) in de prullenbak terecht gekomen zijn.

Dit is m.i niet democratisch en nu zegt de Minister "er is geen tijd meer voor nieuwe variaties". Erg jammer!

Reactie

Betreft: Mijn zienswijze op de startnotitie Reikwijdte en Detail Windpark N33

Westerlee, 30 juni 2015

In deze brief geef ik mijn zienswijze op de startnotitie omdat ik directe gevolgen verwacht bij het realiseren van Windpark N33.

Hoewel ik mij tegen het besluit keer om in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt en specifiek nabij Westerlee een windpark te realiseren, hecht ik er wel veel aan dat een milieu effect rapport (MER) gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op een correcte uitvoering van de onderzoeken. Bovendien acht ik een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van te verwachten planschade.

Het indienen van deze zienswijze betekent niet dat ik ook instem met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden zou dicteren, maar laat ook onverlet mijn recht om juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur

Zienswijze 1.1

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, m.i. nooit inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen door mij is aangegeven in zienswijze 2.3.

Zienswijze 1.2

Ik ben van mening dat in de MER aandacht zal moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de trekganzen en specifiek de Toendrarietgans, in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht. Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Buiten Kiekendieven zijn er ook Buizerds en Torenavalken in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu ook uit recentelijk onderzoek is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Zienswijze 1.3

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009-2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "lage open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. In de MER is dit gegeven volgens mij niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Ik ben van mening dat dit criterium bij het verder opstellen van de MER nader beschouwd moet worden.

2. Zienswijzen m.b.t. veiligheid en overlast

Zienswijze 2.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een zodanige wijze geschoven, dat dit 'slechts' aan 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) hinder zou geven! Het viel mij op dat in de andere varianten niet met windturbines geschoven is om hiermee een "beter" resultaat te kunnen bereiken. Ik ben dan ook van mening dat dit nog wel meegenomen moet worden voor alle varianten, dit om een juiste afweging te kunnen maken.

Zienswijze 2.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 2240 personen bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor mij echt onacceptabel. De windturbines zouden bij bovenmatig overlast in de nachtelijke uren uitgeschakeld moeten kunnen worden. Ik vraag u hierbij dan ook om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning, zodat deze uitschakeling mogelijk wordt.

Zienswijze 2.3

In communicatie over het project is door de bevoegd gezag altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter worden voldaan. Ik betwijfel dan ook of daardoor aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 2.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines met de verschillende vermogens. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld en zal m.i. tot negatieve effecten leiden.

Zienswijze 2.5

Ik ben stellig van mening dat het effect "laagfrequent geluid", uitvoerig meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mens en dier. In dit licht acht ik het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zie ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

Zienswijze 2.6

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft zeer negatieve effecten voor het landschap. Toegezegd is dat onderzocht zou worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is. Ik verzoek u dit mee te nemen.

3. Zienswijze m.b.t. verwachte planschade

Zienswijze 3.1

De realisatie van het windpark zal een direct negatief effect hebben op de waarde van onroerend goed in de gemeente Oldambt. Ik verwacht hierdoor schade te lijden, doordat ook mijn woning in waarde zal dalen. Het feit dat huiseigenaren schade lijden moet worden meegenomen in de afwegingen in relatie tot de locatie keuzes. Minder grote clusters zullen minder overlast en daardoor minder schade kunnen betekenen.

Hooachtend.

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 15:01

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Geluidsoverlast omwonenden

Verstoring van de leefomgeving

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

De onafhankelijkheid van Buro Pondera, dit Buro is zelf exploitant van windturbine parken, onafhankelijkheid is dus ver te zoeken.

Reactie

<https://respons.itera.nl/Formulier/windpark-n33-zienswijze-voornemen-aanvullend-mer>

Bureau Energieprojecten
 Inspraakpunt Windpark N33
 Postbus 223
 2250 AE VOORSCHOTEN

Betreft: zienswijze m.b.t. **Windpark N33:**
 Muntendam, 30-06-2015

Geacht college,

Middels deze brief wil ondergetekende _____, wonende
te _____ reageren op de **Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33** welke nu ter inzage ligt. Mijn verzoek is om mijn ingebrachte zienswijze op te nemen in de definitieve notitie.

Landschap

Er is in de startnotitie aangegeven dat er naar verschillende criteria wordt gekeken als het gaat om ruimtelijke inpassing. Bij de landschappelijke structuur is het belangrijk op twee verschillende schaalniveaus te beoordelen.

Ondergrondse gastransportleidingen, kanalen, wegen, sloten, hoogspanningslijnen en spoorwegen behoren tot het grote schaalniveau.

Op kleiner niveau zijn het de erven, bermen, singels e.d. die het landschap vormen.

Op beide schaalniveaus dient het park aan te sluiten op het landschap. Echter het detailniveau is niet uitgewerkt; alternatieven zijn (nog) niet bekeken en vernoemd in de startnotitie.

Dit lijkt ondergetekende wel een belangrijk uitgangspunt voor het te verkrijgen maatschappelijk draagvlak.

Nog een ander punt is de aanwezigheid van industriële bedrijvigheid in de vorm van:

Stikstoffabriek,
 Magnesia fabriek Nedmag,
 Chemische fabriek Kisuma
 Diverse 380 KV Hoogspanningslijnen,
 Een zeer drukke 4-baans autoweg N33 ,,
 De stikstoffabriek nabij de A7,
 De NAM locatie Tussenklappen,
 Beroepsscheepvaart in het Winschoterdiep en het A.G. Wildervanckkanaal,
 Veel vrachtverkeer van en naar het RAILSERVICECENTER,
 Veel overig verkeer vanwege de gebrekkige infravoorziening,
 Geluid van spoor, wegen en industrie,
 Fijnstof,
 Containeroverslag,
 Ondergrondse Gas-transportleidingen.

Wij leven in een plattelandsgebied. Een gebied dat het in hoge mate moet hebben van landschap, rust en ruimte. Plaatsing van windmolens van een dergelijke afmeting doet deze kwaliteiten ernstig teniet. Het landschapsbeeld zal drastisch veranderen door een zichtbare en continue aanwezigheid van bewegingen.

Daarom graag uitleg waarom de Rijksadviseur voor het landschap bij dit plan niet wordt gehoord.

“Een rommelige en willekeurige compositie van windparken wordt niet als mooi ervaren, omdat de molens niet meer worden gezien in samenhang met de landschapspatronen waarbij ze geplaatst zijn.

Een tweede belangrijke voorwaarde is dat er alleen nieuwe megawindturbines geplaatst worden op de aangewezen locaties langs de kust.

Allerlei losse windprojecten elders in het land zullen afbreuk doen aan de herkenbaarheid van het grote landschappelijke verhaal. Voor het realiseren van de taakstelling voor wind-op-land zou dat ook niet nodig hoeven zijn.

De kans is groot dat zonder een herkenbaar en aansprekend landschappelijk plan het maatschappelijk draagvlak voor windenergie afneemt”.

Minister Verhagen heeft KDE Energy op 8-11-2010 het volgende geschreven:

“Tevens bent u in eerste instantie verantwoordelijk voor het verkrijgen van draagvlak voor het project in de regio”.

Waaruit blijkt dat dit draagvlak inderdaad aanwezig is?

MER

Omdat door de verbreding het geluidsnivo is verhoogd moet voor de plaatsing van de windmolens worden meegenomen in de (cumulatieve) effecten op milieu- en natuurgebied, zoals geluid (ook het laag frequent geluid!), landschap, flora en fauna (met name vleermuizen en roofvogels).

Overigens is de verscheidenheid van omgevingsfactoren in drie zeer verschillende (deel-)gebieden te onderscheiden. Het deel ten zuiden van Ommelanderswijk, het deel tussen Zuidwending en Meeden en het deel gelegen tussen Meeden en de A7. Met name het windparkdeel Noord ligt zodanig gesitueerd dat er geluidsoverlast zal ontstaan voor de direct omwonenden, waaronder ondergetekende.

Omdat deze gebieden zo divers zijn vraagt ondergetekende om in de MER de drie genoemde gebieden separaat uit te werken.

Ondergetekende vraagt aandacht voor het volgende:

Aangezien een groot deel van de bijna 40.000 mensen die in de directe nabijheid van het bedreigde gebied wonen in allerlei opzicht hinder zullen hebben bij de geplande plaatsing van de windmolens is het een eis dat naast de gebruikelijke inventarisatie van effecten, ook een GES-analyse wordt opgesteld voor het gehele gebied op alle sectoren en facetten!

Op deze wijze kan objectief inzicht ontstaan in dit type gezondheidsrisico's. Met name voor de opzet van dit onderzoek zou –onder vooraf af te spreken condities– een klankbordgroep kunnen worden gevormd. Dit is een betere vorm van omgevingsmanagement voor een dergelijk project.

Het zou de windmolenbouwers en het Rijk sieren wanneer besloten wordt dit vrijwillig te doen.

Bij nadere informatie ingewonnen te hebben bij de Cie-mer bleek ook al dat zij hier ook voorstander van zijn.

Woon- en leefomgeving

Geluid

In de startnotitie wordt gesproken over kwantitatieve geluidseffecten door de geluidsbelasting te bepalen op de gevel van geluidsgevoelige objecten, zoals woningen. Ook wordt aangegeven dat er gekeken zal worden naar de wettelijke voorschriften voor geluid. Bovengenoemde benadering van

geluidseffecten is mijns inziens te algemeen.

Ondergetekende is van mening dat een specifieke benadering van geluideffecten noodzakelijk is. Factoren die van belang zijn bij de berekening van geluid zijn:
o.a. de bronsterkte van de turbines, de plaatsing van deze turbines, enz.

In de startnotitie wordt gesproken over enkele algemene voorwaarden met betrekking tot geluid.

Zo wordt in één adem het activiteitenbesluit genoemd. Naar mijn beleving is dit besluit van toepassing voor niet-vergunning-plichtige activiteiten maar niet voor een project van deze omvang.

In de startnotitie wordt nu al uitgegaan van een geluidsniveau van Lden 47 dB met daarbij aanvullende contouren met afwijkende waarden. Ik dring erop aan dat voor het geluid maatwerk zal worden toegepast.

Hoe kan dit standpunt al bekend zijn als er nog geen akoestische berekening / metingen aan vooraf is gegaan? Bovendien is een vergunning (project) maatwerk en dus geen algemene regel.

Windturbines maken geluid naargelang het waait. In de startnotitie wordt gesproken dat de geluidsnorm wordt getoetst aan de geldende norm. Deze norm is een kwantitatief getal dat op zich niets zegt.

Een windsnelheidsafhankelijke geluidsmeting *maar zeker ook en seizoens – en periode (dag, avond en nacht) meting* kan inzichtelijk maken welke overlast een windturbine daadwerkelijk voor de omgeving zal opleveren.

Tevens moet ook uit de metingen blijken hoe aan de Lden norm, het zgn. jaargemiddelde, kan worden voldaan .

Ondergetekende ziet dan ook graag dat er een windsnelheidsafhankelijke, seizoens en periode geluidsmeting wordt uitgevoerd en bijgevoegd bij het project.

Het toetsen van de “wettelijke” norm aan gevoelige objecten (woningen) is een taak van de overheid. Maar welke woningen zijn gevoelige objecten?

Graag ziet ondergetekende een overzicht in de MER welke personen en adressen mee participeren, zodat duidelijk wordt wat de status van de woning is ten opzichte van het toetsen aan de geluidsnorm.

Ook wil ondergetekende graag onderzocht hebben wat de gevolgen zijn van het impulsachtige karakter van windturbinegeluid voor de mens.

Zo ook de gevolgen van het laagfrequent geluid veroorzaakt door windturbines.

Graag ziet ondergetekende deze geluidsparagraaf dan ook nader uitgewerkt.

Slagschaduw

Windturbines veroorzaken slagschaduw. De positie van een aantal windturbines ten opzichte van de woning van ondergetekende is dusdanig dat hij als inwoner van Muntendam bij opkomende zon met slagschaduw te maken zal kunnen krijgen. Het is mooi dat er verwezen wordt naar wettelijke normen. Echter, naar mij bekend is, zijn deze normen zo beperkt dat volgens de norm er niemand last van heeft, maar in de praktijk zal de hele gemeenschap rondom de molens wordt getraakteerd op slagschaduw.

Graag ziet ondergetekende dan ook de nadere uitwerking van het effect van slagschaduw tegemoet.

Licht

Met betrekking tot de visuele rust die het windpark zal moeten uitstralen dient o.a. in te worden gegaan op de onderlinge afstand van de turbines. Te meer vanwege de voor elkaar draaiende rotorbladen. Elke windturbine zal worden voorzien van meerdere flitslichten als baken voor de luchtvaart, welke in het donker over grote afstand hinderlijk zichtbaar zullen zijn. De positie van de rotorbladen draagt dan nog eens bij aan het zogenaamde disco-effect.

Graag ziet ondergetekende deze nadelige lichteffecten dan ook nader uitgewerkt.

Veiligheid

In de startnotitie wordt gesproken over de veiligheid bij het plaatsen en het in werking hebben van windturbines. In de startnotitie wordt alleen gesproken over omwonenden, verkeersdeelnemers en arbeiders in de nabije omgeving van de turbines. Deze setting is te vaag en ontoereikend te noemen.

Ons leefgebied wordt gekenmerkt door vele zichtbare en onzichtbare risicobronnen, zoals;

Ondergrondse gas-transportleidingen,

Beroepsscheepvaart,

Snelwegen,

Een spoorweg met daarop frequent transport van (zeer)gevaarlijke stoffen,

Containeroverslag,

380 KV hoogspanningslijnen,

Magnesia fabriek Nedmag,

Chemische fabriek Kisuma,

Stikstoffabriek,

De biovergistingsinstallatie van de Firma Van Oosten en RWZI.

Het afbreken van bv. een rotorblad kan grote gevolgen hebben (domino-effect). Zo dient het plaatsgebonden risico maar ook het groepsrisico, incl. domino-effect te worden onderzocht.

De spoorlijn Veendam-Zuidbroek is een punt van aandacht!

Toch zal er onderzocht moeten worden welke (zeer)gevaarlijke stoffen over deze lijn worden vervoerd en welke voornemens Prorail in de toekomst heeft met deze lijn.

Natuur

Speciale aandacht en onderzoek naar de impact van het windpark op de aanwezige Roeken kolonies langs de N33. Tevens graag een gedocumenteerd overzicht van Rode lijst soorten die in het gebied voorkomen en van soorten die door de komst van windmolens hun foerage- en/of overnachtinggebied dreigen kwijt te raken. Onderzoek naar de gevolgen voor de in het gebied aanwezige vleermuizen populatie is gewenst.

Wat mij bevreemdt is dat het plangebied door de provincie Groningen is aangewezen om de akker- en weidevogels, trekvogels en ganzen meer ruimte te geven en dat er juist in dit gebied een grootschalig windturbinepark zal worden gerealiseerd.

Ondergetekende ziet daarom graag een ecologisch onderzoek waarin de gevolgen voor flora en fauna vanwege de komst van de windturbines, nader in beeld zijn gebracht en daaraan gekoppeld hoe de terugloop voorkomen kan worden.

Klimaat

Onderzoek de effecten die windmolens kunnen hebben op het lokale klimaat.

Energieopbrengst

In de startnotitie wordt het niet duidelijk hoe de energieopbrengst zal worden gemeten. De methodiek die moet worden gehanteerd gaat er van uit dat elke turbine een standaard energieproductie heeft. Echter de lokale windsituatie en de ruwheid van terrein zal een ander beeld opleveren evenals de powercurve van de turbines.

De Nationale Ombudsman stelt in zijn rapport dat:

“overheidsvoorlichting over windenergie is 'vooringenomen' en 'niet behoorlijk'.

Wetenschappelijke rapporten aangaande de netto opbrengsten van een windpark worden door de overheid ruim uitgelegd, hiervoor vraag ik nader onderzoek.

Uit landelijke en internationale onderzoeken was al gebleken dat de informatieverstrekking eenzijdig was en nu dit ook nog eens door onze Nationale Ombudsman wordt bevestigd, is het noodzakelijk dat er een gedegen kosten/baten analyse betreffende windenergie op tafel komt.

Daarin moeten meegenomen worden alle aspecten en rapporten die op dit moment voorhanden zijn. In het onderzoek o.a. aandacht voor de volgende punten:

- 1- ‘Schommeling’, het op- en afregelen van de conventionele centrales als gevolg van de variabiliteit van de wind kost extra brandstof. Hoeveel?
- 2- De energiekosten van bouw en installatie van de molens.
- 3- Idem de energiekosten van de bekabeling en voorzieningen nodig voor de aansluiting op het elektriciteitsnet.
- 4- Opvang van snelle windveranderingen vergt vaker inzet van snel regelbare generatoren die niet energie-efficiënt zijn. Wat zijn de nadelige gevolgen hiervan?
- 5- Draagt dit windpark, na een gedegen en eerlijke kosten/baten analyse, nog bij aan een beoogde CO2 reductie en zo ja in welke mate?

Verder wordt het gebied langs de N33 aangeduid als een windrijk gebied. Graag harde cijfers en afgezet tegen de echt windrijke gebieden, de grote grootschalige kustgebieden. Daarmee vergeleken is Oost-Groningen een windarm gebied. Hierbij mag ook de te verwachten afname van winduren per jaar niet worden vergeten. Tot dusver is men hierin veel te optimistisch geweest.

Sociaal economische aspecten

Door de komst van het park is de waarde van onze woning beduidend gedaald, een berekening van de makelaar geeft aan dat dit momenteel ongeveer 100.000,00 Euro bedraagt; de mogelijkheid dat deze niet meer verkocht kan worden is in de praktijk aanwezig. De woning staat te koop sinds december 2014, tot op heden heeft zich nog geen belangstellende gemeld.

In de vergunning zal moeten worden opgenomen dat waardevermindering zonder meer vergoed gaat worden door de exploitanten van het windpark N33.

Op welke wijze denkt men deze sterk benadeelde partij te compenseren? Hoe gaat men om met individuele noodgevallen? Alleen al het bekend maken van de plannen heeft al tot de nodige schade geleid. Makelaars luiden de noodklok, als gevolg van plannen voor het windpark worden woningen niet meer verkocht! Op welke manier denkt de overheid hier haar burgers te beschermen?

Krimp

Er zullen weinig nieuwe initiatieven worden genomen in dit gebied. De komst van al die turbines zet een rem op de ontwikkelingen in het Oldambt en het veenkoloniale gebied. Ons gebied heeft al de status van krimpgebied, door deze plannen zal de krimp verder toenemen en dat kan leiden tot economische gevolgen. Veenwolde is een beoogd nieuw industriegebied voor zware industrie. Aan dergelijke gebieden is gebrek in de provincie. Volgens de plannen wordt Veenwolde volgebouwd met windmolens. Einde mogelijke werkgelegenheid! en dat in een krimpgebied.

Een grootschalig open agrarisch productielandschap met een diversiteit aan overige activiteiten wordt met de voorgenomen plannen gewijzigd in een zeer grootschalig industriegebied voor de levering van elektriciteit. Hoe denkt men in combinatie met een windpark de werkgelegenheid voor zware industrie in dit gebied veilig te stellen?

Aardgas –en Magnesiumproductie

De aardgas -en magnesiumwinning veroorzaakt bodemdaling en aardbevingen, wat zijn de veiligheidsrisico's van het plaatsen van windmolens in een gebied waar voornoemde activiteiten plaatsvinden?

Alternatieve locaties

Wat zeker niet moet worden vergeten te onderzoeken zijn de 5 alternatieve locaties die destijds door de Streekraad Oost-Groningen zijn aangewezen.

Dit omdat de Gemeentebesturen van de gemeenten Veendam en Menterwolde en de Streekraad de locatie N33 ongewenst vonden.

De alternatieve locaties zullen naar verwachting minder overlast voor mens en dier veroorzaken en dus minder weerstand van de bevolking opleveren.

Ook moet het gebied noordelijke van de A7 in beeld gebracht worden als opstelplaats voor windturbines, hiermee kan het bewoonde deel van gebied Noord worden ontlast.

Een afstand van minstens 2000 meter van de dichtsbijzijnde windturbine tot de gesloten bebouwing is hierbij wenselijk.

Tot slot

Zoals u uit bovenstaande heeft kunnen opmaken is de startnotitie op vele vlakken te vaag en te summier. Er wordt niet diep genoeg ingegaan op basale zaken, zoals onderzoek naar alternatieven en milieuwinst die juist in dit stadium belangrijk zijn. Het windmolenpark zal een grote inbreuk op landschap en leefomgeving teweeg brengen. Relevante aspecten worden onvoldoende of niet bij de besluitvorming betrokken.

Met name de waardevermindering van huizen van omwonenden wordt genegeerd, de plaatselijke makelaars luiden de noodklok, door de plannen voor een windmolenpark verminderen huizen in rap tempo in waarde. Dit is een van de onderbelichte aspecten van het park, het grote geld wordt opgestreken door een handjevol boeren en een paar investeerders en de burger betaald de rekening! Hoe wordt de burger die schade ondervindt door de bouw het windmolenpark schadeloos gesteld?

Volgens een recente publicatie maakt de Provincie Groningen in een brief aan de Minister van EZ kenbaar dat het windmolenpark N33 zorgdraagt voor overlast van de omwonenden. Graag zie ik dit standpunt nader uitgewerkt in de definitieve rapportage.

Alternatieven

Met name variant 6 worden kansrijk genoemd, deze locatie zal onbehoorlijk veel geluid- overlast voor omwonenden veroorzaken. Mede daarom moeten alternatieven zoals zonneweides etc. worden onderzocht.

Graag ziet ondergetekende zijn standpunten uitgewerkt in de definitieve notitie Reikwijdte en Detail.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 17:28

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Organisatie

Organisatie: Vereniging Dorpsbelangen Scheemda

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Zie bijlage Zienswijze Windpark N33 Dorpsbelangen Scheemda

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op startnotitie Windpark N33

Scheemda, 30 juni 2015

Ondergetekenden, te weten de 'Verenigingen dorpsbelangen', de 'Stichting Oldambt Windmolenvrij' en de 'Stichting Landschap Oldambt' ondervinden direct de gevolgen van een te realiseren Windpark N33 en zijn belanghebbenden namens degenen die zij vertegenwoordigen.

Hoewel belanghebbenden zich tegen het besluit keren om nabij de woongebieden van de N33, c.q. in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt een windpark te realiseren, hechten zij er wel aan dat het milieu effect rapport gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op een correcte uitvoering van de onderzoeken. Bovendien achten belanghebbenden een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van planschade.

Redenen waarom belanghebbenden een aantal zienswijzen indienen die schade voor mens, natuur en landschap moeten beperken. Het indienen van deze zienswijzen betekent niet dat belanghebbenden daarmee ook instemmen met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden dicteren en laat ook onverlet hun recht juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen). Het bevreemd ons dat in de andere varianten niet ook met windturbines is geschoven om tot een beter resultaat te komen, wij zijn van mening dat dit nog wel meegenomen moet worden voor alle varianten, om een juiste afweging te kunnen maken. Met name in variant 4 zien wij hiertoe mogelijkheden.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor belanghebbenden onacceptabel. De voorgestelde opstelling van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' te omvangrijk.

Zienswijze 1.3

In communicatie over het project is door de bevoegde gezagen altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter ten opzichte van kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten worden voldaan. Wij twijfelen daardoor of aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 1.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines in de genoemde bandbreedte. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, kunnen windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs).

Zienswijze 1.6

Wij zijn van mening dat het effect; laagfrequent geluid, uitvoerig meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mensen als dier. In dit licht achten wij het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zien ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur Zienswijze 2.1

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3. Wij zijn van mening dat een kleiner cluster acceptabeler is voor onze achterban.

Zienswijze 2.2

In de MER moet worden meegenomen of de kleur van windturbines (positieve) effecten met zich mee brengt in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon.

Zienswijze 2.3

In de MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen, zeker ook in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht. Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook zijn Kiekendieven, Buizerds en Torenavalken in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu uit recentelijk onderzoek ook is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Zienswijze 2.4

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft negatieve effecten voor het landschap. Onderzocht moet worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is.

Zienswijze 2.5

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009 - 2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "grootschalig open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. Dit gebeurt in alle varianten. In het MER is dit gegeven niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Bij het verder opstellen van de MER zal dit criterium nog nader beschouwd moeten worden.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

De gemeenten, waarin het windpark N33 moet worden gerealiseerd, dienen in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbaar geluidsoverlast in de nachtelijke uren zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven. Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

Deze zienswijzen worden gesteund door de volgende belanghebbenden:

- Verenigingen Dorpsbelangen Scheemda en Westerlee.
- Stichting Oldambt Windmolenvrij
- Stichting Landschap Oldambt

[Redacted]
Vereniging Dorpsbelangen Scheemda
[Redacted]

Scheemda, 30-6-2015.
[Redacted]

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 07:57

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

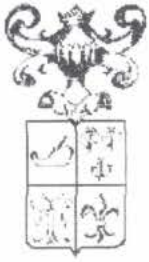
Als: Organisatie

Organisatie: Vereniging Dorpsbelangen Scheemda

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Opnieuw ingezonden met als reden: onjuiste postcode , waarin adres Winschoten wordt vermeld. Moet zijn ,
Graag aanpassing 4D-SN-0031.

Reactie

ONTVANGST
30 JUN 2015

26-6-2015

Windpark N33

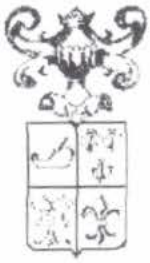
Brussel bepaalt - Oost-Groningen betaalt

Hierbij geven wij onze zienswijze,
op de concept-motitie Reikwijdte en Detail met
betrekking tot het Windpark N33.

- 1° Hoe is het mogelijk om in een gebied van aardbevingen,
turbines van 200m. te plaatsen?
Dat is vragen om een catastrofe van grote omvang!
En zeker voor een dorp als Meeden!
- 2° Van 34 turbines in het Landschap midden in
Oost Groningen is in een cirkel van 50 km. te zien,
zoals van Hoogezand tot Nieuw Schans en van
Gieteren tot Delfzijl, een verschrikkelijke
Landschapsvervuiling zonder weerga!
- 3° De natuurschade aan vooral de Vogelstand
is groot, bijvoorbeeld de Grauwe Gors is in 2011
terug gekomen na een afwezigheid van 20 jaar en
niet te vergeten de grauwe kiekendief, de Veld-
Leeuwerik, patrijs, gele kwikstaart, de geelgors,
die zullen niet terug komen, en de andere trekvogels
zullen in massa de dood vinden tegen de
wind turbines.
① zie bijlage van 15 juni 2015.

zie blad 2.

4. De aanwezigheid van mestbassins in het gebied waar de wind turbines gepland zijn Leveren voor de Volksgezondheid een groot gevaar, door de turbelentie worden de teken en bacteriën en stank verspreid over een groot gebied en zeker in Meeden, ook langs de fietspaden die door het molen gebied lopen.

De mensen die naar een ziekenhuis moeten worden eerst gevraagd of men in aanraking komt met resistente bacteriën afkomstig uit mest en MRSA. Door de turbines wordt het besmetten wel heel gemakkelijk en dus gevaarlijk!

5. Dat Meeden in het aardbevings gebied zit, en ook nog eens voorzien zal worden van 34 turbines is voor ons bedrijf een ramp!

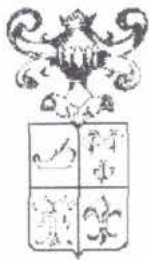
Onze opvolger wil niet wonen en werken in een plaats met turbines, waarvan de gevolgen niet te overzien zijn.

Na een opleiding van 3 jaar, heeft hij de overname definitief afgezegd, om naar Meeden te komen!

De schade die daardoor ontstaat is voor ons aanzienlijk, geen huur, geen goed wil, enz.

Dat alles was nodig als pensioen, daar is altijd rekening mee gehouden, en wordt nu te niet gedaan!

planschade !!

6° De verkoop van onroerend goed is in Meeden volledig gestopt, niemand wil hier nog wonen of investeren, met dank aan de politiek!

De waarde van onroerend goed is minstens met 35% gedaald, en zo krimpt het krimpgebied nog sneller!

7° In het dorp Meeden is kort geleden de straatverlichting aangepast, ten behoeve van nachtdieren om te voorkomen dat ze verdwijnen!

Maar nu worden zij turbinies geplaatst met rode flikkerlichten! Wat zullen de nachtdieren daar blij mee zijn, vooral de vleermuizen en de egels!

Wij verzoeken u ons per ommegaaande een bevestiging van deze zienswijze te sturen naar het adres:

Steeds meer vogels dood door turbines

GERDT VAN HOFSLLOT

GRONINGEN Windmolens in de Eemshaven maken steeds meer slachtoffers onder vogels. Dat blijkt uit een vijfjarig onderzoek.

In de Eemshaven komen veel vogels voor, niet alleen tijdens het broedseizoen, maar vooral tijdens de trek. Een aantal soorten wordt beschermd en staat op de Rode Lijst van bedreigde soorten.

Het onderzoek is gedaan door het bureau Altenburg en Wymenga in Windpark Eemshaven, dat bestaat uit 88 windturbines. Vijf energiebedrijven, waaronder RWE en Electabel Suez, exploiteren het park. De vergunning werd verleend onder de toezegging dat deze partijen in de gaten houden hoe de vogelbevolking reageert op de komst van de tientallen windturbines.

Uit het onderzoek blijkt dat er jaarlijks tussen de 600 en bijna 3000

vogels sneuvelen in de windturbines. Vooral tijdens de trek, in het voorjaar en het najaar, komen er vogels in de wieken terecht. Ze kunnen ook slachtoffer worden van de turbulentie die de wieken veroorzaken.

De meeste slachtoffers vielen bij twee turbines die op de zeedijk liggen in het oostelijke deel van het park, op de grens van de Eemshaven en de Waddenzee. Dat heeft vermoedelijk te maken met de grote aantallen vogels die daar passeren tijdens de trek.

Bijna de helft van de slachtoffers bestond uit zangvogels, een kwart uit meeuwen en sterns. Behalve tamelijk algemene soorten zoals zilvermeeuw en duif werden ook twintig soorten van de Rode Lijst gevonden, zoals bijvoorbeeld slechtvalk, grote stern en kerkuil. In totaal werden 89 verschillende vogelsoorten slachtoffer van het windpark in de Eemshaven.

De meeste vogels botsen 's avonds

en 's nachts tegen de wieken of als het zicht slecht is. Onderzoekers troffen onder de turbines vogels aan die in stukken waren gehakt of onthoofd en dieren met botbreuken. De tellers gaan ervan uit dat lang niet alle getroffen vogels werden gevonden, omdat vooral kleine vogels vaak na een paar dagen al zijn verdwenen.

De onderzoekers stellen weliswaar dat er minder dode vogels zijn aangetroffen dan aanvankelijk werd verwacht, maar dat de aantallen de laatste jaren wel toenemen.

Bovendien constateren ze dat de windmolens niet alleen gevaar opleveren voor passerende vogels, maar dat ze ook verstrend kunnen werken doordat vogels andere vliegroures kiezen en bepaalde delen van het gebied mijden. In en langs de Eemshaven liggen enkele belangrijke vogelrustplaatsen bij hoogwater en broedgebieden van vogels die op de Rode Lijst staan.

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

30 JUN 2015

Meeden, 24-06-2015

Onderwerp: Zienswijze op het concept MER van Windpark N33

L.S.

Met deze brief wil ik een zienswijze indienen t.a.v. de startnotitie MER Windpark N33.

Deze zienswijze betreft het criterium gezondheidsrisico's.

Met name het biologisch effect van elektromagnetische velden op cellen en weefsels van levende organismen.

Elektromagnetische straling heeft een rechtstreeks effect op cellen en weefsels, waarbij het effect afhankelijk is van de stralingsdosis en de blootstellingsduur.

De grote vraag is in hoeverre elektromagnetische velden van meer dan 35 windturbines in een park tot gezondheidsklachten kunnen leiden. Daarbij zijn de volgende vragen van belang: Wat zijn toelaatbare veldsterktes; wat zijn toelaatbare blootstellingstermijnen en wat is de gevoeligheid bij mensen en dieren.

Inde situatie in en rond het dorp Meeden zijn ook het grote hoogspanning transformatorstation aan de Beneden Veensloot en de aanvoerende hoogspanningsleidingen factoren van belang in de totale electromagnetische belasting van de wijde omgeving.

Directe biologische effecten

Directe gevolgen van elektromagnetische velden in het menselijk lichaam kunnen zijn:

- Inductie van elektrische stromen
- Opwarming

Elektrische stromen

De werking van het zenuwstelsel is deels gebaseerd op het doorgeven van elektrische signalen. Een uitwendig elektrisch of magnetisch veld kan de werking hiervan verstoren. Zo kan er bij elektromagnetische velden(EMV) tot zo'n 100 Hz stimulatie van het netvlies optreden. De betrokkene ervaart hierbij lichtvlekken of lichtflitsen, zogenaamde fosfenen. Deze verschijnselen zijn van voorbijgaande aard.

Daarnaast kan stimulatie van zenuwen tot samentrekking van spieren leiden. Onder normale werkomstandigheden is de sterkte van elektromagnetische velden hiervoor te gering.

Opwarming

Onder invloed van radiofrequente velden, boven 100 KHz, kan zowel opwarming als inductie van elektrische stroompjes optreden. Boven 10 MHz is opwarming het meest relevante biologische effect. Opwarming van weefsels kan tot schade aan eiwitten leiden, wat consequenties voor lichaamsprocessen kan hebben.

Bij frequenties van meer dan 10 GHz kan het elektromagnetische veld niet meer doordringen in het lichaam. Er treedt dan alleen opwarming van de huid op.

Onderzoeken

De eerder genoemde effecten, beïnvloeding van zenuwstelsel en opwarming van weefsels, zijn bekende effecten van EMV. Deze treden pas bij hoge veldsterktes en extreme werkomstandigheden op. Bijvoorbeeld bij mensen die aan hoogspanningskabels werken of medisch personeel dat met MRI werkt.

Algemene klachten behorend mogelijk vallend onder de biologische effecten.

Er is een groeiende groep mensen die klachten ontwikkelt zoals vermoeidheid, rusteloosheid, hoofdpijn, slaapproblemen etc. en deze klachten in verband brengt met blootstelling aan EMV in de woning, de directe leefomgeving of op het werk.

Het is goed mogelijk dat mensen die hiervoor gevoelig zijn effecten voelen van EMV en klachten krijgen, die door andere mensen niet waargenomen worden.

EMV kan in deze gevallen mogelijk het zenuwweefsel in of rondom organen prikkelen, wat niet tot direct meetbare effecten hoeft te leiden, maar hetgeen wel een verstoring van de normale toestand veroorzaakt. Eventueel met lange termijn effecten daarvan.

Tot slot is het ook denkbaar dat er bij herhaalde blootstelling aan relatief zwakke EMV een sensibilisatie van stress-mechanismen optreedt, net zoals het immuunsysteem een allergie voor biologische of chemische stoffen kan ontwikkelen.

Stress-mechanismen leiden tot verstoring van de homeostasis in het lichaam en hebben op termijn een ziekmakend effect.

Kinderen

Er zijn aanwijzingen dat kinderen meer risico lopen op leukemie als ze in de buurt van hoogspanningskabels wonen of naar school gaan. Aangeraden wordt om het verblijf in de nabijheid te beperken, omdat lange termijn effecten nog niet bekend zijn.

Volwassenen

Volgens onderzoeken is het mogelijk dat er een relatie bestaat tussen het voorkomen van tumoren en EMV.

Een uitgebreide studie van Huss et al, onder 4,7 miljoen Zwitsers toont aan dat in de buurt van hoogspanningskabels wonen een verhoogd risico op Alzheimer oplevert. Is dit ook onderzocht voor mensen in de nabijheid van een windturbinepark op 500 meter?

In het kader van deze zienswijze vraag ik, voor het definitief vaststellen van de MER, om relatief recente wetenschappelijk onderbouwde meerjarige onderzoeken, naar bovenstaande biologische effecten van elektromagnetische velden van grootschalige windturbineparken, in kaart te brengen en na bestudering te beoordelen om deze vervolgens voorafgaand aan een eventuele realisatie van het windturbinepark N33, te projecteren op de situatie in en rondom Meeden.

Vertrouwend op een serieuze overweging van mijn bovenstaande zienswijze wacht ik uw reactie af.

Met vriendelijke groet,

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Meeden, 24-06-2015

Onderwerp: Zienswijze op het concept MER van Windpark N33

L.S.

Met deze brief wil ik een zienswijze indienen t.a.v. de startnotitie MER Windpark N33.

Deze zienswijze betreft het criterium gezondheidsrisico's.

Het ziekmakende effect van stress en angst.

Als fysiotherapeut in het dorp Meeden maak ik mij ernstig zorgen om de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met het realiseren en in werking stellen van een turbinepark op korte afstand van het dorp (500 meter).

Naar mijn persoonlijke mening en dat van het overgrote deel van de bevolking horen de aard en omvang van molens en het totale turbinepark niet thuis op de geplande korte afstand van de bebouwing.

De procedure waarin aan het belang van de inwoners van Meeden voorbij is gegaan en de onzekerheid over de toekomstige kwaliteit van leven zorgt bij veel inwoners voor een verhoging van het stressniveau. De angst voor de mogelijke gevolgen van windturbines op de gezondheid en materiële c/q financiële aspecten, heeft invloed op het stressniveau. Dit zal na het tot stand komen van het turbinepark naar mijn inschatting van de onrust eerder toenemen dan afnemen.

Een verhoogd stressniveau veroorzaakt door relevante negatieve emoties zoals boosheid en angst heeft een destructieve invloed op de fysieke gezondheid. Deze stressreactie heeft met name invloed op het vegetatieve deel van het autonome zenuwstelsel, waardoor naast viscerale pathogene dysfuncties ook door sensitivatie de sensorisch waargenomen hinder van de windturbines, zoals geluid en visuele aspecten, versterkt zal worden waargenomen. Daarmee de stress reactie op gang houdend en versterkend hetgeen een toenemende ziekmakende invloed zal hebben.

Ten aanzien van de specifieke medische details van de bovenstaande verkort weergegeven stressreactie verwijs ik u naar de ontelbare bronnen over dit onderwerp in de medische en psychologische/psychiatrische literatuur.

Om de huidige en toekomstige ziekmakende invloed van een verhoogd stressniveau, door Windpark N33, in relatie tot verstoring van de balans in het autonome zenuwstelsel inzichtelijk te maken, bij de inwoners van Meeden, stel ik voor om dit door de regionale GGD, of een andere ter zake kundige partij te meerjarig te laten onderzoeken. Het is vanzelfsprekend dat de resultaten van dit meerjarig onderzoek en de gevolgen bekend dienen te zijn alvorens het windpark N33 te realiseren.

Vertrouwend op een serieuze overweging van mijn bovenstaande zienswijze wacht ik uw reactie af.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 21:04

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

visualisaties vanuit meerdere standpunten en afstanden. Naar mijn idee zijn deze maar op een enkel punt bekeken. Slechts ten gunste van initiatiefnemers. Niet vanuit standpunten bewoners Meeden, Zuidbroek, Muntendam, Westerlee en Scheemda.

Reactie

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 22:00

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Combinatie uitstoot stikstoffabriek, Nedmag en Kisuma met windturbines (trillingen). Elk apart, maar ook in combinatie met de hoogspanningsmasten (trillingen en straling)

Gevolgen voor de gezondheid?

Zowel mens als ook dier.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

zie hierboven

Reactie

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 23:23

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

fourageergebied trekvogels. broedplaatsen allerlei akkervogels zoals Kievit en kiekendief. leefgebied grauwe gors, en alle andere voorkomende vogels. ik ben van mening dat heel veel dieren die in dit gebied leven in aantallen worden verminderd, danwel nooit meer terugkomen.

Reactie

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 23:43

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

communicatie naar de bewoners/omwonenden is onzorgvuldig. Info is via streekblad gegaan. persoonlijke brief met uitleg plannen is niet verstuurd.

dus officieel als je geen krant leest, tv kijkt of niet op social media zit, kun je niet weten water staat te gebeuren. het is volgens mij een plicht van de overheid om mensen persoonlijk te informeren wat er in hun omgeving gaat veranderen. hierdoor denk ik dat er heel veel mensen hun stem niet hebben kunnen laten horen. dit is dan niet democratisch.

Reactie

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 23:54

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

langdurige inwerking van laagfrequentgeluid geproduceerd door windturbines op het lichaam voor het welzijn van mensen en dieren.

Reactie

Verzonden: Dinsdag 30 juni 2015 21:49

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Reactie

Meeden, 30 juni 2015

Onderwerp: Zienswijze op aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

LS,

Met deze brief geef ik mijn zienswijze op de aanvullende notitie.

Volgens mij zijn de volgende criteria van belang bij de MER:

- 1/ Landschappelijke inpassing, met name voor het dorp Meeden
- 2/ Gezondheidsrisico's windmolens in combinatie met meerdere factoren

Ik licht de criteria hieronder nader toe. Ik verzoek u deze criteria mee te nemen in uw MER onderzoek.

- 1/ Landschappelijke inpassing, met name voor het dorp Meeden

De landschappelijke inpassing van het windpark N33 is desastreus voor het dorp Meeden. Windmolens op nauwelijks 500 meter afstand van de bewoning met een hoogte van bijna 200 meter is niet uit te leggen. Zeker niet omdat een afstand van minstens 2 km tot de woningen gemakkelijk is te realiseren. Een windpark over de A7 is eenvoudig te realiseren. Ook voor de omringende dorpen is dit geen probleem. Tevens houdt men de oren en ogen gesloten voor initiatieven van de bevolking en gemeenten (zonneparken waar iedereen van profiteert, en niet zoals nu enkele landbouwers) die wel voldoende draagkracht hebben.

- 2/ Gezondheidsrisico's

Naast de geluids en lichthinder en slagschaduw heeft men in Meeden met meerdere aspecten te maken die funest zijn voor de volksgezondheid. Over het gehele gebied bevinden zich hoogspanningsmasten van de nabijgelegen elektriciteitscentrale (een van de grootste van Europa!). Een dergelijke voltage naast de aan te leggen windpark heeft gevolgen voor de gezondheidsrisico's van de inwoners van Meeden. Tevens wordt er in het nabijgelegen Muntendam (Tussenklappen) een stikstoffabriek gebouwd. Onderzoeken hebben uitgewezen dat wonen onder hoogspanningskabels niet goed is voor de gezondheid. Wat voor consequenties hebben hoogspanningsmasten en windmolens en een stikstoffabriek gezamenlijk in een klein gebied, dus praktisch op elkaar voor de gezondheid ? En dan niet alleen op de korte maar ook midden en langer termijn ??

Ik vertrouw erop dat u mijn zienswijze serieus in overweging neemt.

Met vriendelijke groet,

Stichting Platform Tegenwind N33

tegen de plaatsing van windturbines in het zoekgebied N33

postadres:
email:
Voorzitter
www.tegenwindn33.nl

Meeden, 28-6-2015,

Betreft: zienswijze aanvullende NRD Windpark N33

LS.,

Wij, Stichting Platform TegenwindN33 en Storm Meeden, willen een onafhankelijk onderzoek naar de rol van Pondera Consult als onafhankelijk opsteller van de (aanvullende) Notitie Reikwijdte en Detail aangaande het windpark N33. Aangezien de eigenaar van Pondera Consult zelf windparken ontwikkelt en om de schijn van belangenverstrengeling tegen te gaan moet de rol van Pondera Consult onderzocht worden. Dat door een onafhankelijk onderzoeker die ook door de indieners van deze zienswijze wordt erkend. Als laatste genoemde verzoek niet mogelijk is, dan graag een motivatie waarom niet. Wat heeft het ministerie van Economische Zaken doen besluiten om Pondera Consult opdracht te geven voor het opstellen van de NRD voor Windpark N33?

Hoogachtend,
Namens Stichting Platform TegenwindN33,

namens Storm Meeden,

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

02 JUL 2015

Betreft: zienswijze m.b.t. aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33

Meeden, 30 juni 2015

Geacht college,

Middels deze brief wil de Stichting Platform Tegenwind N33 en Storm Meeden reageren op de aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33 voor de milieueffectrapportage van het Windpark N33 welke nu ter inzage ligt. Ons verzoek is om deze zienswijze op te nemen in de definitieve notitie.

Natuur

Graag een gedocumenteerd overzicht van Rode lijst soorten die in het vergrote gebied voorkomen en van soorten die door de komst van windmolens hun foerage- en/of overnachtinggebied dreigen kwijt te raken. Onderzoek naar de gevolgen voor de in het gebied aanwezige vleermuizen populatie is gewenst. Het bevreemdt ons dat het plangebied door de provincie Groningen is aangewezen om de akker- en weidevogels, trekvogels en ganzen meer ruimte te geven en dat er juist in dit gebied een grootschalig windturbinepark zal worden gerealiseerd. Het Platform ziet daarom graag een ecologisch onderzoek waarin de gevolgen voor flora en fauna vanwege de komst van de windturbines, nader in beeld zijn gebracht en daaraan gekoppeld hoe de terugloop voorkomen kan worden. Uit onderzoek in de Eemshaven is gebleken dat er weliswaar minder dan verwacht, maar nog steeds teveel vogels worden omgebracht door de wieken. Een alternatief als een zonnepanelenpark zal geen vogelslachtoffers opleveren en is daarmee op dit punt veel milieuvriendelijker.

Landschap

In de notitie wordt aangegeven dat er naar verschillende criteria wordt gekeken als het gaat om ruimtelijke inpassing. Bij de landschappelijke structuur is het belangrijk op twee verschillende schaalniveaus te beoordelen. Wegen, sloten, hoogspanningslijnen en spoorwegen behoren tot het grote schaalniveau. Op kleiner niveau zijn het de erven, bermen, singels e.d. die het landschap vormen. Op beide schaalniveaus dient het park aan te sluiten op het landschap. Echter het detailniveau is niet uitgewerkt; alternatieven zijn (nog) niet bekeken en vernoemd in de startnotitie. Dit lijkt ons wel een belangrijke uitgangsbasis voor maatschappelijk draagvlak.

Nog een ander punt is de aanwezigheid van industriële bedrijvigheid in de vorm van Nedmag, hoogspanningslijnen, drukke N33, de stikstoffabriek, NAM locatie, scheepvaart, veel vrachtverkeer, veel verkeer vanwege de gebrekkige infravoorziening, geluid, stof, spoor- en containeroverslag. Wij wonen in een plattelandsg gebied. Een gebied dat het in hoge mate moet hebben van landschap, rust en ruimte. Plaatsing van windmolens van een dergelijke afmeting doet deze kwaliteiten ernstig teniet. Het landschapsbeeld zal drastisch veranderen door een zichtbare en continue aanwezigheid van beweging. Daarom graag uitleg waarom de Rijksadviseur voor het landschap bij dit plan niet wordt gehoord. "Een rommelige en willekeurige compositie van windparken wordt niet als mooi ervaren, omdat de molens niet meer worden gezien in samenhang met de landschapspatronen waarbij ze geplaatst zijn. Een tweede belangrijke voorwaarde is dat er alleen nieuwe megawindturbines geplaatst worden op de aangewezen locaties langs de kust. Allerlei losse windprojecten elders in het land zullen afbreuk doen aan de herkenbaarheid van het grote

landschappelijke verhaal. Voor het realiseren van de taakstelling voor wind-op-land zou dat ook niet nodig hoeven zijn.

En de kans is groot dat zonder een herkenbaar en aansprekend landschappelijk plan het maatschappelijk draagvlak voor windenergie afneemt". Minister Verhagen heeft KDE Energy op 8-11-2010 het volgende geschreven: "Tevens bent u in eerste instantie verantwoordelijk voor het verkrijgen van draagvlak voor het project in de regio". Waaruit blijkt dat dit draagvlak inderdaad aanwezig is?

Het blijkt verder dat voor een alternatief als een zonnepanelenpark veel meer draagvlak is. Storm Meeden is in ver gevorderd stadium van onderzoek en zou dit kunnen realiseren. De landschappelijke invloed is veel minder groot.

Woon- en leefomgeving

Geluid

Er wordt kort aangegeven naar welke beoordelingscriteria zal worden gekeken. Het Platform is van mening dat een specifieke benadering van geluideffecten noodzakelijk is. Factoren die van belang zijn bij de berekening van geluid zijn: o.a. de bronsterkte van de turbines, de plaatsing van deze turbines maar zeker niet onbelangrijk: de reflectie van geluid vanwege aanwezigheid van bv. loodsen. In de startnotitie werd gesproken over enkele algemene voorwaarden met betrekking tot geluid. Zo wordt in één adem het activiteiten-besluit genoemd. Naar onze beleving is dit besluit van toepassing voor niet-vergunnings-plichtige activiteiten en niet voor een project van deze omvang. In de startnotitie werd al uitgegaan van een geluidsniveau van Lden 47 dB met daarbij aanvullende contouren met afwijkende waarden. Hoe kan dit standpunt al bekend zijn als er nog geen akoestische berekening / metingen aan vooraf is gegaan? Bovendien is een vergunning (project) maatwerk, geen algemene regel. Windturbines maken geluid naargelang het waait. In de startnotitie wordt gesproken dat de geluidsnorm wordt getoetst aan de geldende norm. Deze norm is een kwantitatief getal dat op zich niets zegt. Een windsnelheidsafhankelijke geluidsmeting maar zeker ook en seizoen – en periode (dag, avond en nacht) meting kan inzichtelijk maken welke overlast een windturbine daadwerkelijk voor de omgeving zal opleveren. **Tevens moet ook uit de metingen blijken hoe aan de Lden norm, het zgn. jaargemiddelde, kan worden voldaan.** Wij verlangen dan ook dat er windsnelheidsafhankelijke, seizoens en periode geluidsmeting wordt uitgevoerd en bijgevoegd bij het project.

Het toetsen van de "wettelijke" norm aan gevoelige objecten (woningen) is een taak van de overheid. Maar welke woningen zijn gevoelige objecten? Graag zien wij een overzicht in de MER welke personen en adressen mee participeren, zodat duidelijk wordt wat de status van de woning is ten opzichte van het toetsen aan de norm. Ook wil het Platform graag onderzocht hebben wat de gevolgen zijn van het impulsachtige karakter van windturbinegeluid voor de mens. Zo ook de gevolgen van laagfrequent geluid. Graag zie wij deze geluidsparagraaf dan ook nader uitgewerkt.

Tevens zien wij een alternatief, zoals een zonnepanelenpark, uitgezocht ten opzichte van de geluidsoverlast van een windturbinepark. Een zonnepanelenpark zal immers geen geluidsoverlast opleveren.

Licht

Met betrekking tot de visuele rust die het windpark zal moeten uitstralen dient o.a. in te worden gegaan op de onderlinge afstand van de turbines. Te meer vanwege de voor elkaar draaiende rotorbladen. Elke windturbine zal worden voorzien van een flitslicht wat in het donker tot heinde en

ver zichtbaar zal zijn. De positie van de rotorbladen draagt dan nog eens bij aan het zogenaamde disco-effect. Een alternatief als een zonnepanelenpark zal geen overlast veroorzaken als een disco-effect.

Slagschaduw

Windturbines veroorzaken slagschaduw. De positie van alle windturbines ten opzichte van de bewoonde kom is dusdanig dat de inwoners van Wildervank, Veendam, Muntendam en Zuidbroek bij opkomende zon met slagschaduw te maken zullen krijgen en Meeden, Wildervank en Ommelanden bij ondergaande zon. Mooi dat er verwezen wordt naar wettelijke normen. Echter, naar ons bekend is, zijn deze normen zo beperkt dat volgens de norm er niemand last van heeft, maar in de praktijk de hele gemeenschap wordt getraakteerd op slagschaduw. Graag zien wij dan ook de nadere uitwerking van het effect van slagschaduw tegemoet, waarin ook de woningen in beeld zijn gebracht die op een grotere afstand zijn gelegen.

Een alternatief als een zonnepanelenpark zal geen slagschaduw effecten teweeg brengen.

Veiligheid

In de notitie wordt gesproken over de veiligheid bij het plaatsen en het in werking hebben van turbines. In de notitie wordt alleen gesproken over omwonenden, verkeersdeelnemers en arbeiders in de nabije omgeving van de turbines. Deze setting is te vaag en ontoereikend te noemen. Ons gebied wordt gekenmerkt door vele zichtbare en onzichtbare risicobronnen, zoals gasleidingen, scheepvaart, wegen en spoorwegen met transport van gevaarlijke stoffen, hoogspanningslijnen, Nedmag, de biovergistingsinstallatie en RWZI. Het afbreken van bv. een rotorblad kan grote gevolgen hebben (domino-effect). Zo dient het plaatsgebonden risico maar ook het groepsrisico, incl. domino-effect te worden onderzocht. Een alternatief als een zonnepanelenpark zal geen risico's met zich meebrengen als afbrekende rotorbladen.

Klimaat

Onderzoek de effecten die windmolens kunnen hebben op het lokale klimaat. Het is inmiddels duidelijk dat de lucht gemengd wordt door de rotorbladen. Een alternatief als een zonnepanelenpark zal de lucht niet noemenswaardig gaan mengen.

Energieopbrengst

In de startnotitie wordt het niet duidelijk hoe de energieopbrengst zal worden gemeten. De methodiek die moet worden gehanteerd gaat er van uit dat elke turbine een standaard energieproductie heeft. Echter de lokale windsituatie en de ruwheid van terrein zal een ander beeld opleveren evenals de powercurve van de turbines.

Nationale Ombudsman: "overheidsvoorlichting over windenergie is 'vooringenomen' en 'niet behoorlijk'. Uit landelijke en internationale onderzoeken was al gebleken dat de informatie-verstrekking eenzijdig was en nu dit ook nog eens door onze Nationale Ombudsman wordt bevestigd, is het hoog tijd dat er een gedegen kosten/baten analyse betreffende windenergie op tafel komt. Daarin meegenomen alle aspecten en rapporten die op dit moment voorhanden zijn. In het onderzoek o.a. aandacht voor de volgende punten:

- ♦ 'Schommeling', het op- en afregelen van de conventionele centrales als gevolg van de variabiliteit van de wind kost extra brandstof. Hoeveel?

- ♦ De energiekosten van bouw en installatie van de molens.
- ♦ Idem de energiekosten van de bekabeling en voorzieningen nodig voor de aansluiting op het elektriciteitsnet.
- ♦ Opvang van snelle windveranderingen vergt vaker inzet van snel regelbare generatoren die niet energie-efficiënt zijn. Wat zijn de nadelige gevolgen hiervan?
- ♦ Draagt dit windpark, na een gedegen en eerlijke kosten/baten analyse, nog bij aan een beoogde CO2 reductie en zo ja in welke mate?

Verder wordt het gebied langs de N33 aangeduid als een windrijk gebied. Graag harde cijfers en afgezet tegen de echt windrijke gebieden, de grote grootschalige kustgebieden. Daarmee vergeleken is Oost-Groningen een windarm gebied. Hierbij mag ook de te verwachten afname van winduren per jaar niet worden vergeten. Tot dusver is men veel te optimistisch geweest.

Licht is daarentegen altijd en constant minimaal aanwezig en kan daarom goed worden gebruikt voor een alternatief als een zonnepanelenpark.

Sociaal economische aspecten

Door de komst van het park zal de waarde van woningen beduidend minder worden; de mogelijkheid dat deze niet meer verkocht zullen worden is reëel. Dit kan grote gevolgen hebben voor de eigenaren. Op welke wijze denkt men deze sterk benadeelde partij te compenseren? Hoe gaat men om met individuele noodgevallen? Alleen al het bekend maken van de plannen heeft tot de nodige schade geleid. Op welke manier denkt de overheid hier haar burgers te beschermen?

Er zullen weinig nieuwe initiatieven worden genomen in dit gebied. De komst van al die turbines zet een rem op de ontwikkelingen in het Oldambt en het veenkoloniale gebied. Ons gebied heeft al de status van krimpgebied, door deze plannen zal de krimp verder toenemen en dat kan leiden tot economische gevolgen. Veenwolde is een beoogd industriegebied voor zware industrie en aan dergelijke gebieden is gebrek in de provincie. Volgens de plannen wordt het vol gezet met windmolens. Weg mogelijke werkgelegenheid in een krimpgebied. Een grootschalig open agrarisch productielandschap met een diversiteit aan overige activiteiten wordt met de voorgenomen plannen gewijzigd in een zeer grootschalig industriegebied voor de levering van elektriciteit.

Hoe verhouden de plannen voor het windpark zich met de Dorpsvisie Meeden?

Een visie, goedgekeurd door de provincie en vervolgens door de gemeenteraad van Menterwolde. Het Platform ziet graag een nauwkeurig onderzoek naar de veranderde beeldkwaliteit t.a.v. toerisme en de aantrekkelijkheid van nieuwkomers in ons gebied.

Een zonnepanelenpark zal voor de aanblik ook minder zijn, maar zal niet direct in het oog springen. Daarnaast is er veel meer draagvlak voor een zonnepanelenpark, omdat deze ook mede door omwonenden zelf wordt ontworpen. Er zijn daarbij mogelijkheden om de landbouwgrond te ontzien, zodat er wel verbouwd kan worden.

Alternatieve locaties

Wat zeker niet moet worden vergeten te onderzoeken zijn de alternatieve locaties die destijds door de Streekraad Oost-Groningen zijn aangewezen. Dit omdat men de locatie N33 ongewenst vond. Deze vijf alternatieve locaties zullen naar verwachting minder weerstand opleveren en minder overlast voor mens en dier veroorzaken. De nieuwe coalitie van Gedeputeerde Staten vindt tegenwoordig ook dat er alternatieve locaties moeten worden onderzocht.

Tot slot

Zoals u uit bovenstaande heeft kunnen opmaken is de notitie op vele vlakken te vaag en te summier. Er wordt niet diep genoeg ingegaan op basale dingen, zoals onderzoek naar alternatieven en milieuwinst die juist in dit stadium belangrijk zijn. Het windmolenpark zal een grote inbreuk op landschap en leefomgeving te weeg brengen. Relevante aspecten worden onvoldoende of niet bij de besluitvorming betrokken. Alternatieven als een zonnepanelenpark dienen ook terdege te worden onderzocht en mee te worden genomen in de notitie. Hiervoor is draagvlak en mogelijk ook de kans om de beoogde capaciteit en doelstellingen te halen.

Graag ziet het Platform zijn standpunten uitgewerkt in de definitieve notitie Reikwijdte en Detail.

Met vriendelijke groet,

namens de Stichting Platform Tegenwind N33 en Storm Meeden,

Betreft zienswijze Windpark N33

Meeden, 29 juni 2015

Geachte heren/dames,

Hierbij zeg tegen het plan te zijn voor het voorgenomen besluit om een windpark bij Meeden te plaatsen. Op het Windpark N33 ben ik faliekant tegen. 01 JUL 2015
De reden is dat mijn woongenot volledig verstierd wordt en mijn huis onverkoopbaar.
Dit plan is een dramatische ontwikkeling in mijn leven en mijn carrière als journalist. De overheid zet mij vast op een plek.
Bij het doorgaan van dit Windpark N33 bij Meeden, is voor mij een gang naar de rechter onvermijdelijk. Mijn advocaat van de in Groningen zal dan mijn belangen behartigen.

Hoogachtend,

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 14:16
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Stichting Oldambt Windmolenvrij
Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld. Er zou moeten worden uitgegaan van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend van zowel 3,2 Mw als van 5 Mw.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3. Wij zijn van mening dat een kleiner cluster acceptabeler is voor onze achterban.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009 - 2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "grootschalig open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. Dit gebeurt in alle varianten. In het MER is dit gegeven niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Bij het verder opstellen van de MER zal dit criterium nog nader beschouwd moeten worden.

Oldambtwindmolenvrij.nl

02 JUL 2015

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op startnotitie Windpark N33

Nieuwolda, 01-07-2015

De Stichting Oldambtwindmolenvrij.nl bundelt en vertegenwoordigt de verontrusting van dorps- en wijkbelangenverenigingen in Oldambt. Specifiek de bewoners die wonen binnen het gebied van de verenigingen dorpsbelangen Scheemda, Westerlee en Nieuw Scheemda / 't Waar ondervinden direct de gevolgen van een te realiseren Windpark N33.

Hoewel wij, als representanten van genoemde burgers, ons tegen het besluit keren om nabij de woongebieden van de N33, c.q. in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt een windpark te realiseren, hechten wij er wel aan dat het milieu effect rapport gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op een correcte uitvoering van de onderzoeken. Bovendien achten wij een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van planschade.

Redenen waarom wij een aantal zienswijzen indienen die schade voor mens, natuur en landschap moeten beperken. Het indienen van deze zienswijzen betekent niet dat wij daarmee ook instemmen met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden dicteren en het laat ook onverlet hun recht juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen). Het bevreemd ons dat in de andere varianten niet ook met windturbines is geschoven om tot een beter resultaat te komen, wij zijn van mening dat dit nog wel meegenomen moet worden voor alle varianten, om een juiste afweging te kunnen maken. Met name in variant 4 zien wij hiertoe mogelijkheden.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor ons, als representanten van de burgers die in het plaatsingsgebied woonachtig zijn, onacceptabel.

De voorgestelde opstelling van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' te omvangrijk.

Zienswijze 1.3

In communicatie over het project is door de bevoegde gezagen altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter ten opzichte van kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten worden voldaan. Wij twijfelen daardoor of aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 1.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines in de genoemde bandbreedte. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, kunnen windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs).

Zienswijze 1.6

Wij zijn van mening dat het effect; laagfrequent geluid, uitvoerig meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mensen als dier. In dit licht achten wij het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zien ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur

Zienswijze 2.1

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3. Wij zijn van mening dat een kleiner cluster acceptabeler is voor onze achterban.

Zienswijze 2.2

In de MER moet worden meegenomen of de kleur van windturbines (positieve) effecten met zich mee brengt in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon.

Zienswijze 2.3

In de MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen, zeker ook in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht.

Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook zijn Kiekendieven, Buizerds en Torenavalken in de Eekerpolder waargenomen.

Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu uit recentelijk onderzoek ook is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Zienswijze 2.4

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft negatieve effecten voor het landschap. Onderzocht moet worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is.

Zienswijze 2.5

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009 - 2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "grootschalig open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. Dit gebeurt in alle varianten. In het MER is dit gegeven niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Bij het verder opstellen van de MER zal dit criterium nog nader beschouwd moeten worden.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

De gemeenten, waarin het windpark N33 moet worden gerealiseerd, dienen in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbaar geluidsoverlast in de nachtelijke uren zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven. Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

Deze zienswijzen, door verontruste burgers in onderling overleg gemaakt en samengesteld, worden gesteund door de volgende organisaties:

- Stichting Oldambt Windmolenvrij
- Verenigingen Dorpsbelangen Scheemda, Westerlee, Nieuw Scheemda / 't Waar
- Stichting Landschap Oldambt

Namens Stichting Oldambt Windmolenvrij

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 16:54
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Onderzoek gewoon andere mogelijkheden die er 100% zeker wel zijn. Groen energie prima en ben ik ook voor maar dan wel op een eerlijke manier, een leefbare manier en waar niet een paar mensen rijk van worden en de rest met de problemen zitten.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Vogels die zich te pletter vliegen, horizon dat vervuult wordt en zonlicht dat anders binnen komt. De grond die vernield wordt met al dat beton en staal en gevaar voor de gasleidingen die er liggen. Leefgebied van dieren wordt verstoort.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

De afstand en hoeveelheid molens die bij ons dorp komen is gewoonweg schandalig. 500 meter vanaf bewoond gebied en 36 stuks van ongeveer 200 meter. Dit gaat ten koste van onze gezondheid en onze waarde van de huizen en ons leefgebied terwijl er in de Provincie vele andere mogelijkheden zijn om turbines te plaatsen waar minder overlast is en meer ruimte. Ook zijn er andere mogelijkheden zoals zonneparken die wel meer draagvlak hebben binnen de bevolking. Mocht het wel doorgaan zie ik mij helaas genoodzaakt te gaan verhuizen en mijn geboortegrond te moeten verlaten... iets wat ik eigenlijk helemaal niet wil. Maar gezondheid en leven is voor mij toch nog net belangrijker. Tevens zal de tweespalt in ons dorp alleen maar gaan toenemen en gaan escaleren en daar zit toch niemand op te wachten? Ons dorp moet blijven zoals het was en iedereen moet door 1 deur kunnen. Nogmaals ik juich groene energie toe maar denk wel even na wat je doet en waar je het doet.

Reactie

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 19:09

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als:

Organisatie:

Mede namens:

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Geluidsoverlast is zeker bij een afstand minder dan 2 km. Genoeg bewijzen bij bestaande windturbines. Veelal gezondheidsklachten!!

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Het kan niet zo zijn dat 1 dorp alle lasten moet dragen. Denk daarbij aan gezondheidsklachten, waardevermindering van huizen.

Reactie

Verzonden: Woensdag 1 juli 2015 23:25

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Wellicht.

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Hiervoor verwijs ik naar de bijlage.

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Hiervoor verwijs ik naar de bijlage.

Reactie

Geachte heer/mevrouw,

Met deze mail geef ik u mijn zienswijze op de inhoud van de aanvullende Notitie Reikwijdte en Detail Windpark N33.

Volgens mij zijn onder andere de volgende criteria van belang bij de MER:

- Landschappelijke inpassing:
Horizonvervuiling door de hoogte van de windturbines.
Ik woon aan de _____ van Zuidbroek. Mijn tuin en keuken (waar ik meestal verblijf) zijn gericht naar het oosten. Als er windmolens worden geplaatst zal ik daar dagelijks tegenaan kijken. Ook 's avonds en 's nachts door de lampen op de windmolens. Van woongenot zal alsdan geen sprake meer zijn.
Ik heb mijn woning in 2010 laten bouwen. Als ik mij dit had gerealiseerd had ik dit nooit gedaan.
De woningen aan de oostkant (bijvoorbeeld Willem de Zwijgerlaan en/of Trekweg) van Zuidbroek staan echt niet verder verwijderd van de windmolens dan de woningen aan de noordkant van Meeden. Er zijn immers molens ten westen van de N33/AG Wildervackkanaal voorzien, ter hoogte van de voormalige motorcrossbaan.
- Bewoners onjuist, onvolledig en onduidelijk voorgelicht:
Naar mijn mening is de voorlichting niet juist, onvolledig en onduidelijk. De effecten van de windmolens wordt niet zichtbaar gemaakt door bijvoorbeeld foto's te bewerken zodat duidelijk is hoe de horizon van Zuidbroek eruit gaat zien. Dit kan ook door tekeningen. Ik zie alleen maar tekeningen van boven af. Dit is onvolledig. Als het de inwoners visueel op een juiste manier duidelijk wordt gemaakt, kunnen ze een beter beeld vormen. De huidige vorm van informeren is te summier. Hierdoor beseffen sommige inwoners van Zuidbroek zich wellicht niet dat er al een molen komt ter hoogte van de voormalige motorcrossbaan. Veel inwoners menen dat er een park bij Meeden komt maar feitelijk gezien ook in Zuidbroek. Graag zie ik onderzocht of alle inwoners van Zuidbroek zich bewust zijn, dat hun welzijn, gezondheid en portemonnee gaat worden geraakt.
Tevens zie ik graag een duidelijkere voorlichting in de lokale en regionale media d.m.v. aangeven hoe de horizon er uitgaat zien.
Ook zou ik graag zien dat de bewoners nu al duidelijk wordt gemaakt wat het geluidseffect zal zijn. Bijvoorbeeld door middel van enkele weken in de zomer dag en nacht een geluid te laten horen zoals door windmolens wordt geproduceerd.
Ik verwacht dat de inwoners van Zuidbroek zich straks overvallen voelen. Met alle problemen vandien.
- Geluidshinder:
Effecten laagfrequent geluid (gezondheidsrisico)
Het gezoem van de molens zal dag en nacht te horen zijn in Zuidbroek.
- Lichtverontreiniging:
Lichtjes zullen continu het uitzicht verpesten.
- Slagschaduw.
- gezondheidsrisico's:
a. effecten geluidshinder(bijv. slapeloosheid);

b. stress en angst;
 c. effecten slagschaduw (bv. epilepsie);
 d. stress/ overspannenheid door onzekere financiële toekomst;
 Dit alles geeft ook stress in de relationele sfeer, in de gezinnen enz. Mensen zullen eraan onderdoor gaan.

- Voortzettende krimp:
 Dit wordt door de komst van windmolens, naast het feit dat Zuidbroek aangewezen is als bevingingsgebied door gaswinning, alleen maar versterkt.
 Door krimp steeds minder voorzieningen (o.a. winkels) in omliggende dorpen. Daardoor moeten mensen steeds meer reizen. Bijvoorbeeld batterij afstandsbediening leeg, geen winkel dus dan met de auto naar Veendam voor 1 pakje batterijen. Wellicht 2^e auto aanschaffen omdat er in de toekomst geen voorzieningen meer overblijven in en rond Zuidbroek. Wat is het effect op het milieu. Door de komst van windmolens zal alleen maar meer energie verbruikt gaan worden i.p.v. minder.
- Waardedaling van de woningen:
 Dit wordt door de komst van windmolens naast het feit dat Zuidbroek aangewezen is als bevingingsgebied door gaswinning alleen maar versterkt.
 De woningmarkt zit nu nog steeds op slot door crises. Daarnaast door aardbevingen als gevolg van gaswinning. Als er ook nog windmolen komen dan zijn de huizen in Zuidbroek onverkoopbaar. Of alleen te verkopen met een megaverlies waardoor je met een enorme restschuld achterblijft.
 Effecten stress door onzekerheid toekomst?
 Effecten stress en angst door zeker te weten dat je na verkoop met rest schuld blijft zitten?
 Effecten stress en angst woning wellicht nooit meer kunnen verkopen?
- Compensatie bewoners gemeente Menterwolde (w.o. Zuidbroek)
 Hoe ziet het plan eruit om de bewoners volledig te compenseren voor financiële schade door o.a. waardedaling onroerend goed en woongenot. De bewoners moeten serieus genomen worden. Op zijn minst zal alle winst toe moeten komen aan de bewoners en niet aan welke partij dan ook. Tevens zal de energieheffing op de energienota volledig gecompenseerd dienen te worden. Wellicht kan financiële compensatie enige wonden helen.
 Wat is het effect als bewoners niet gecompenseerd worden?
 Wat is het effect als er niet gecompenseerd wordt?
- Alternatieven duurzame energie:
 Tevens wil ik graag opmerken dat de klimaat doelstelling, zoals reeds door ander partijen is aangegeven (bijvoorbeeld Greenpeace), ook op andere wijze kan worden gehaald. Meer isolatie. Energie besparen in kantoren e.d.
 Tevens valt mij op dat er steeds meer onnodig energie wordt verbruikt. Bijvoorbeeld op steeds meer terrassen in de openlucht, o.a. van horecagelegenheden, worden parasols met terrasheaters gebruikt. Bijvoorbeeld op de Grote Markt in Groningen. Ook steeds meer particulieren gebruiken deze. Het kan toch niet zo zijn dat er windmolens komen om in duurzame energie te voorzien die vervolgens weer gebruikt wordt om de openlucht op te warmen. Enz. Enz. Enz.
 Graag zie ik onderzocht of doelstelling van het kabinet (14% in 2020) niet op andere wijze kan worden gehaald dan met zwaar gesubsidieerde windmolens.

Ik wil graag benadrukken dat ik het gevoel heb dat er alleen wordt gekeken naar de effecten voor het dorp Meeden. Ik verzoek u met klem om ook de effecten voor het dorp Zuidbroek te onderzoeken. De gevolgen zullen ook voor Zuidbroek desastreus zijn. Als ik denk aan de komst van de windmolens overvalt mij een naar gevoel. Ik zal dan de zon alleen nog maar zien opkomen tussen de windmolens door. Tevens zie ik de waarde van mijn huis dalen. De voorzieningen uit het dorp verdwijnen enz. Al met al een sombere toekomst.

Ook ben ik van mening dat er met partijen wordt samen gewerkt die maar één oogmerk hebben, het behalen van winst. O.a. door grondposities die ze in bezit hebben, door opstrijken van subsidie enz. Deze partijen hebben naar mijn mening niet de doelstelling Nederland op een juiste manier duurzaam maken. Winst ten laste van de gezondheid, welzijn en de portemonnee van de inwoners van de omliggende dorpen van windmolenparken. Deze partijen hebben geen belang om naar alternatieven uit te zien.

Tenslotte merk ik op dat er in het verleden al heel veel aandacht is geweest voor de windturbineplannen. Dit heeft al voor veel onrust gezorgd. Plaatsing op de beoogde plek doordrukken zal de onrust doen toenemen en de afkeer tegen 'de overheid' of 'de politiek' doen groeien. Ik verzoek u de wettelijke grenzen niet precies op te zoeken maar extra zorgvuldigheid te betrachten door veel strengere normen te hanteren. De nu gehanteerde afstand tot bebouwing is absoluut niet acceptabel. Er zijn alternatieven om de doelstelling van het kabinet te halen zonder windmolens langs de N33. Het mag niet zo zijn dat wij geconfronteerd worden met een te grootschalig windmolenpark omdat hier 'toevallig' een aantal grondposities beschikbaar zijn en het kabinet niet naar alternatieven wil kijken.

Vertrouwende dat u mijn zienswijze serieus in overweging neemt.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 00:11

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat: Hereweg

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Reactie

Bureau Energieprojecten

Inspraakpunt Windpark N33.

Meeden, 1 juli 2015

Onderwerp: Zienswijze op Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33.

LS,

Met deze brief geef ik mijn zienswijze op Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33.

Ik verzoek u de onderstaande criteria te betrekken bij uw onderzoek:

1. Landschappelijke inpassing.
2. Flora en fauna
3. Vermijden geluidshinder
4. Effect op de waarde en verkoopbaarheid van het onroerend goed in Meeden en omstreken
5. Analyse van nut en noodzaak
6. Sociale ontwrichting
7. Alternatieven
8. Het volledig ontbreken van draagvlak onder de bevolking
9. Gezondheidsrisico's
10. Lichtverontreiniging
11. Slagschaduw
12. Voortzettend krimp

Een aantal van deze criteria licht ik hieronder toe.

(1) Criterium: Landschappelijke inpassing.

De openheid van het Groningse landschap wordt enorm aangetast doordat de molens veel te groot en veel te hoog zijn in verhouding tot het omringende landschap.

(2) Criterium: Flora en Fauna.

De verloren gewaande grauwe gors keerde in 2011, na 20 jaar afwezigheid terug als broedvogel in de polder bij Meeden.

Ik vraag U de effecten op het welzijn van dieren te onderzoeken en daarbij in het bijzonder het effect op de het welzijn van de grauwe gors.

Wat zijn de gevolgen voor het voortplantingsgedrag van de grauwe gors en andere vogelsoorten , zoals de grauwe kiekendief.

(3) Criterium: Vermijden geluidshinder.

Het beoogde windpark N33 is op een veel te korte afstand van de lintbebouwing gepositioneerd.

Ik wil niet dat windmolens extra geluidshinder veroorzaken. Daarom vraag ik speciale aandacht voor dit effect en de bijkomende gezondheidsrisico's: Met name de risico's van laagfrequent geluid.

(4) Criterium: Effect op de waarde en verkoopbaarheid van het onroerend goed in Meeden en omstreken.

Door de komst van het beoogde windpark N33 zijn woningen in Meeden inmiddels onverkoopbaar geworden en zal de waarde verder dalen.

Ik eis dat er een opkoopregeling voor onroerend goed in Meeden komt, waarbij een ieder die dat wil zijn onroerend goed kan aanbieden en verkopen tegen de marktwaarde als ware er geen windpark.

(5) Criterium: Analyse van nut en noodzaak.

Ik wil dat er een deugdelijke wetenschappelijke analyse komt van nut en noodzaak van wind op land.

(6) Criterium: Sociale ontwrichting.

De tegenstellingen tussen de voorstanders (boeren) en de rest van de inwoners worden met de dag groter.

Plaatsing van het windpark N33 op de beoogde plek doordrukken zal de onrust doen toenemen en de afkeer tegen " de overheid" doen groeien.

Tenslotte merk ik op dat een afstand tot bebouwing van minder dan 2 kilometer niet acceptabel is.

Het mag niet zo zijn dat wij geconfronteerd worden met een grootschalig windmolenpark omdat hier "toevallig" een aantal grondposities beschikbaar zijn.

Ik vertrouw erop dat u mijn zienswijze serieus in overweging neemt.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 08:51

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Reactie

Meeden 30 juni 2015

Aan:
Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Dit document is ook digitaal aangeleverd via
www.bureau-energie-projecten.nl

Geachte heer/mevrouw,

Middels deze brief wil ik reageren op de aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail voor het milieueffectrapport van Windpark N33 welke tot 2 juli ter inzage ligt.

Mijn verzoek is om mijn zienswijze en de vragen inclusief uw antwoorden op te nemen in de definitieve notitie.

Het ontwikkelen van een windpark langs de N33 in de Provincie Groningen, als onderdeel van de nationale & internationale regelgeving, komt steeds dichterbij mede omdat Nederland achterblijft bij het nakomen van de gemaakte energie-akkoord afspraken. Het lijkt mij daarom onwaarschijnlijk dat het project windpark N33 niet doorgaat, ondanks het grote gebrek aan draagvlak van de bevolking en de heftige protesten in het betrokken gebied.

Mijn zienswijze:

Het doorlopen van het ontwikkeling/vergunningsproces voor het windpark N33 rondom Meeden, Muntendam en Veendam en de wijze waarop de verschillende varianten zijn gepresenteerd, laat zien dat overheid, ontwikkelaar en de lokale gemeenschappen rondom 'windpark N33' onvoldoende in staat zijn geweest om met elkaar een proces te doorlopen waarbij een win/win situatie wordt ervaren voor alle partijen. De huidige plannen worden gezien als een 'win' situatie voor met name de ontwikkelaar en landeigenaren. De lokale gemeenschappen van o.a. Veendam, Meeden en Muntendam ervaren deze plannen als een 'lose' situatie, met grote maatschappelijke weerstand als gevolg. Ik ben van mening dat hier twee belangrijke oorzaken onder liggen welke mij grote zorgen baren voor de toekomst.

Ten eerste: Veel gemeenten rondom het N33 windturbinepark hebben reeds dalende inwonersaantallen en voor de toekomst wordt een verdere daling voorzien. Deze trend is al zichtbaar in de lange verkooptrajecten van reeds 'te koop' staande huizen in Meeden, waarbij een gedeelte van deze huizen op dit moment niet verkocht kan worden zonder (significante) restschuld voor de verkopende partij. Bovenstaande trend wordt progressief versterkt door de plaatsing van windpark N33 in haar huidige grootte en nabijheid ten opzichte van aaneengesloten woongemeenschappen. De 'aantrekkelijkheid van onze gemeentes' en 'waarde van onze vastgoed' daalt nog verder waardoor veel inwoners van Meeden de, terechte, zorg hebben dat hun huis 'onverkoopbaar' is, dan wel dat een financiële schuld in de toekomst onontkoombaar is.

Dit geeft veel zorg, ook bij mij persoonlijk.

Op dit moment zie ik reeds veel psychosomatische klachten bij inwoners in Meeden veroorzaakt door de onzekerheid betreffende de waarde van hun onroerend goed nu en in de toekomst.

Ten tweede: Als volg ik al jaren internationale medische onderzoeken verband houdend met Windturbine Parken en moet concluderen dat er consensus is over een minimale afstand van 2 kilometer tussen het turbinepark en aaneengesloten woongemeenschappen om medische complicaties te minimaliseren. Met name psychosomatische klachten als gevolg van geluidshinder (hoog- en laagfrequent) geluid en slagschaduw worden bij deze afstand voorkomen. De huidige plannen houden geen rekening met de grens van 2 kilometer.

Op dit moment zie ik reeds veel psychosomatische klachten bij inwoners in Meeden, wat grotendeels veroorzaakt wordt door bovenstaande oorzaken. Mijn grote zorg hierin is dat deze klachten in de toekomst, als gevolg van windpark N33, nog verder gaan stijgen.

Deze psychosomatische klachten (stress, angst, frustratie, boosheid) zijn, vanuit mijn visie en ervaring als , de belangrijkste voedingsbodem van de recente maatschappelijke protesten uit de verschillende gemeenschappen.

Vanuit mijn rol als voormalig doe ik daarom een zeer dringend beroep op de ontwikkelaars van Windpark N33 en het Bevoegd Gezag om hun verantwoordelijkheid te nemen in bovenstaande feiten. De ontwikkelaar en Bevoegd Gezag van windpark N33 kunnen de maatregelen & middelen nemen om in het ontwerp, vergunningskader, realisatietraject en exploitatie van Windpark N33 deze psychosomatische klachten en verwachte 'waardedaling van ons vastgoed' te mitigeren en te compenseren.

Mijn dringende verzoek is om de volgende wijzigingen door te voeren in de huidige scope en procesgang rondom windpark N33, te weten:

- Pas het ontwerp van windpark N33 dusdanig aan dat de afstand tussen de buitenste rijen windturbines tot de aaneengesloten woongemeenschappen minimaal 1,5 km, en bij voorkeur 2 km bedraagt. Dit in kader van mitigatie van geluidsoverlast.
- Stel samen met de lokale gemeenschappen een plan op met als uitgangspunt een betere maatschappelijke kosten/baten verdeling, waarbij de waardedaling van huizen en ander vastgoed structureel worden gecompenseerd.
- Herstructureer het ontwikkelingsproces op een zodanige wijze waarop het onderlinge vertrouwen tussen bewoners en overheid weer wordt vergroot met meer draagvlak en acceptatie van windpark N33 als gevolg.

Ik begrijp dat mijn verzoek ertoe kan leiden dat de hoeveelheid opgesteld vermogen van windpark N33 gaat dalen. Mijn advies in deze is om deze niet geplateerde hoeveelheid opgesteld vermogen te realiseren met behulp van grootschalige solar-parken in de omgeving. In de noordelijke provincies van Nederland vinden reeds veel initiatieven op gebied plaats waarbij, middels energie coöperaties (bijv. Noordelijk Lokaal Duurzaam), een win/win situatie wordt gecreëerd voor het milieu, ontwikkelaar, bevoegd gezag en omwonenden.

Ik daag de ontwikkelaar van windpark N33 en bevoegd gezag uit om pro-actief dit soort alternatieven te ontwikkelen naast windpark N33, waarin ik graag wil bijdragen, indien mogelijk en gewenst.

Vragen

Naar aanleiding van de bestudering van de **'aanvullende conceptnotitie reikwijdte en detail windpark N33'** zou ik graag uw antwoord willen hebben op de volgende vragen:

Pagina 1:

1. wat is het exacte advies van de Commissie voor de m.e.r.?
2. wat is het exacte verzoek geweest van de provincie Groningen? wanneer wordt openheid gegeven van dit verzoek?
3. welke zienswijzen waren bepalend / zwaarwegend voor nader onderzoek? Wat waren de top 3 argumenten uit deze zienswijzen die tot dit nadere onderzoek hebben geleid?
4. aan welke motie van de twee kamer wordt hier precies gerefereerd?
5. wat was de aanleiding om het grondgebied van Oldambt nu te betrekken bij het onderzoek?
6. waarom is bij de eerdere onderzoeken het grondgebied van Oldambt niet reeds meegenomen?
7. wat is het exacte mandaat van de provincie Groningen en lokale gemeenten in de besluitvorming rondom windpark N33?

Pagina 3

8. welke "goede" ruimte onderbouwing is gehanteerd om het grondgebied van Oldambt bij variant 6 te betrekken?
9. wanneer en door wie wordt deze ruimte onderbouwing als 'goed' bestempeld?
10. welke "zware" zorgvuldigheid eisen zijn gehanteerd? Wat is het onderscheid tussen "zware" en "lichte" zorgvuldigheidseisen in het kader van de ontwikkeling van windpark N33?

Pagina 4

11. waarom is de ligging van een windpark nabij een industrie terrein 'maatgevend' voor de provincie Groningen? Welke onderliggende argumenten zijn voor de provincie Groningen maatgevend? Graag uw toelichting.
12. waarom is de ligging van een windpark nabij infrastructuur maatgevend voor de provincie Groningen? Welke argumenten zijn voor de provincie Groningen maatgevend? Welke infrastructuur wordt hier exact mee bedoeld door de provincie Groningen?
13. kunt u in getallen aangeven wat de verwachte versterking van de regionale economie is (aantal banen, vestiging nieuwe bedrijven)? Is deze versterking voorzien voor de gemeentes welke windpark N33 op hun grondgebied krijgen?

Pagina 9, 2.1. alinea 4

14. wat zijn de argumenten van de Commissie om het gebied ten zuiden van de A7 toe te voegen aan het te beschouwen MER plangebied?

Pagina 11, tweede alinea

15. welke mitigerende maatregelen worden hier bedoeld?

Pagina 12, alinea 1

16. hoe wordt overlast van verkeersbewegingen geminimaliseerd tijdens de bouw? Hoe wordt bij de geografisch plaatsing, ontwerp en realisatie van de toegangswegen het aspect overlast meegenomen, zodat tijdens de bouw overlast minimaal is?

Pagina 12, 2.3.

17. wat is de kans dat windturbines uit de klasse 5 - 8 MW worden geplaatst? Wat is bepalend in de keuze voor de 3-5 klasse of 5-8 klasse windturbines?
18. waarom is de zesde variant niet reeds gepresenteerd in 2013?
19. wat is er nu precies veranderd om deze zesde variant wel te presenteren en te onderzoeken in het MER?

Pagina 13: alinea 1

20. wanneer is een turbine type specifiek geschikt voor windpark N33?
21. welk turbine type is specifiek geschikt voor welke variant?
22. wat is de impact van ashoogte op het minimaliseren van overlast voor de omgeving?
23. wat is de impact van rotordiameter op het minimaliseren van overlast voor de nabije omgeving?

Pagina 21, alinea 1

24. is de ontwikkelaar/bevoegd gezag bereid om bij het MER onderzoek naar de zes varianten een 'minimaal overlast ontwerp' uit te werken per variant? Hiermee bedoel ik een 'ontwerp per variant' waarin door de ontwikkelaar wordt gekozen voor een turbine-opstelling met grote afstand tot de woongemeenschap en een turbine ontwerp wat leidt tot minimale overlast op gebied van geluid voor omwonenden. Kan dit minimaal overlast ontwerp per variant worden toegelicht in het, nog op te stellen, MER?
25. welke 'geluidshinder beperkende' ontwerpmaatregelen kunnen in het ontwerp van het windpark N33 (opstelling, aantal turbines, keuze van wind turbines, grootte, specifiek blad ontwerp) worden toegepast om geluids effecten te minimaliseren?
26. welke 'geluidshinder beperkende' maatregelen kunnen in het ontwerp van het windpark N33 worden toegepast om negatieve effecten op de leefomgeving te minimaliseren?
27. hoeveel 'financiële ruimte' is in de business case van de ontwikkelaar / exploitant windpark N33 aanwezig om 'geluidshinder beperkende' maatregelen (in ontwerp & exploitatie) toe te passen?
28. wat zijn de 'top 5' aan maatschappelijke overwegingen welke worden meegenomen in de keuze voor een voorkeurvariant, waarbij een zichtbare onderverdeling is gemaakt in kosten & baten voor de ontwikkelaar, overheid, bewoners en landeigenaren (waar turbines worden geplaatst)?
29. op welke wijze worden maatschappelijke overwegingen zoals 'psychosomatische stoornissen' en 'gebrek aan draagvlak' en 'verlaging waarde vastgoed' kwalitatief onderzocht en meegenomen en gewogen t.o.v. elkaar in de eind afweging van het Rijk?
30. wat zijn de 'top 5' aan economische overwegingen welke worden meegenomen in de keuze voor een voorkeurvariant, waarbij een zichtbare onderverdeling is gemaakt in kosten & baten voor de ontwikkelaar, overheid, bewoners en landeigenaren (waar turbines worden geplaatst)?
31. welke maatschappelijke en economische baten worden specifiek gecreëerd voor de lokale gemeenschappen rondom windpark N33?
32. wordt er een gebiedsfonds opgericht door windpark N33 voor de lokale gemeenschap?
33. indien dit gebiedsfonds wordt opgericht, hoeveel gaat hier jaarlijks in worden gestort, wie gaat dit gebiedsfonds beheren & hoe wordt het ingezet?
34. hoe worden de verschillende overwegingen onderling tegen elkaar afgewogen door het Rijk om tot een voorkeurs variant te komen?

Pagina 24, tabel 3.1

35. waarom wordt in de effect beoordeling van mate van hinder tussen Lden 42 - 47 en Lden 37 - 42 meegenomen? (de varianten lijken reeds te voldoen aan de wettelijke Lden 47 db norm).

36. hoe worden het effecten van geluidsoverlast tussen het Lden 37 – 42 regime en Lden 42 – 47 regime onderling (ten opzichte van elkaar) afgewogen in de weging van het Rijk?
37. hoe wordt het effect op visuele rust bepaald in de verschillende varianten? Welke methodiek wordt hier gehanteerd?
38. hoeveel kan de geplande/verwachte energie opbrengst worden verminderd in de business case om overlast voor omwonenden te verminderen?

Pagina 26, alinea 1

39. welke kennis leemten zijn reeds geïdentificeerd door bevoegd gezag?
40. wie stelt het monitoring programma op in het geval er kennis leemtes zijn en op welke wijze worden de lokale gemeenschappen hierbij betrokken?
41. in de verschillende onderzoeken komt naar voren dat er geen geluidsmetingen uitgevoerd zijn op de relevante 'toetspunten' van een variant. Kan Bevoegd Gezag dit bevestigen?
42. is de ontwikkelaar/geoegd gezag bereid om geluidsmetingen te verrichten rondom windpark N33 om het geluid van windpark N33 gedurende exploitatie te meten en kwantificeren?
43. wat zijn de sancties welke bevoegd gezag stelt aan windpark N33 indien de Lden 47 dB norm wordt overschreden?

Ik kijk met grote belangstelling uit naar de antwoorden op bovengenoemde vragen.

Met vriendelijke groeten,

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 11:35

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres: info@landschapoldambt.nl

Als: Organisatie

Organisatie: Stichting Landschap Oldambt

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Zie bijlage

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op startnotitie Windpark N33

Haren,
30 juni 2015

Ondergetekenden, te weten de 'Verenigingen dorpsbelangen', de 'Stichting Oldambt Windmolenvrij' en de 'Stichting Landschap Oldambt' ondervinden direct de gevolgen van een te realiseren Windpark N33 en zijn belanghebbenden namens degenen die zij vertegenwoordigen.

Hoewel belanghebbenden zich tegen het besluit keren om nabij de woongebieden van de N33, c.q. in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt een windpark te realiseren, hechten zij er wel aan dat een aanvullend milieurapport gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen, op een correcte en integere uitvoering van noodzakelijk (veld)onderzoek (bepalen dempingsfactor) en op keuzes die schade voor mens en landschap tot nihil terugbrengen. Zo hebben belanghebbenden al geconstateerd dat in het verdiepend onderzoek naar de 6^e variant geen veldonderzoek is gedaan en dat in het gehanteerde rekenmodel geen rekening is gehouden met de heersende windrichting. Bovendien achten belanghebbenden een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van planschade.

Redenen waarom belanghebbenden een aantal zienswijzen indienen die schade voor mens, natuur en landschap moeten beperken. Het indienen van deze zienswijzen betekent niet dat belanghebbenden daarmee ook instemmen met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden dicteren en laat ook onverlet hun recht juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens. Niet-begrijpelijk is dat in de andere varianten niet ook met windturbines is geschoven om tot een beter resultaat te komen. Met name in variant 4 komt men bij verschuiven van de windturbines in met name de gedeelten 'midden' en 'zuid' in oostelijke-, respectievelijk zuidoostelijke richting tot een beter resultaat.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast ondervinden, is voor belanghebbenden onacceptabel. Het gedachte cluster van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' veel te groot.

Zienswijze 1.3

In de MER uitgegaan wordt van plaatsing van windturbines op ten minste circa 2 km van de rand van de dorpen waardoor gevolg wordt gegeven aan de wens van de inwoners van Veendam en Meeden.

Zienswijze 1.4

In het MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend van zowel de 3,2 Mw en de 5 Mw windturbines. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, moeten windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs).

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur

Zienswijze 2.1

Bij de initiatiefnemers van het Windpark N33 gaan de gedachten nu uit naar 35 windturbines van 3,2 Mw. Dit zijn populaire en prijstechnisch gezien interessante windturbines met een ashoogte van 120 meter en een wieklengte van 60 meter. Indien echter de keuze valt voor windturbines van minimaal 5 Mw kan het aantal windturbines beperkt blijven tot 21 á 22 stuks. Deze windturbines hebben een ashoogte van 130 meter en een wieklengte van 65 meter. Deze windturbines zijn slechts iets groter maar het substantieel aantal minder te plaatsen windturbines zal het landschap minder belasten.

Zienswijze 2.2

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Gelet op zienswijze 2.1 kan bij schuiven van windturbines in variant 4 gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3.

Zienswijze 2.3

In het MER moet worden meegenomen of de kleur van windturbines (positieve) effecten met zich mee brengt in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon.

Zienswijze 2.4

In het MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen, zeker ook in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht. Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook zijn Kiekendieven, Buizerds en Torenavalken in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft daarom zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu uit recentelijk onderzoek ook is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

De gemeenten, waarin het windpark N33 moet worden gerealiseerd, dienen in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbaar geluidsoverlast in de nachtelijke uren zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven.

Zienswijze 3.2

Belanghebbenden en/of inwoners zullen bij planschade de betrokken vergunningverleners (gemeenten) aansprakelijk stellen. Gemeenten dienen daarom in de vergunningverlening vast te leggen dat de aansprakelijkheid wordt verlegd naar de exploitanten van de windturbines. Dit om te voorkomen dat juridische procedures tegen meer dan één partij moeten worden gevoerd.

Deze zienswijzen worden gesteund door de volgende belanghebbenden:

- Verenigingen Dorpsbelangen Scheemda, Westerlee en Meeden
- Stichting Oldambt Windmolenvrij
- Stichting Landschap Oldambt

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 09:20
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar
Windpark N33

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Vereniging dorpsbelangen Nieuw-Scheemda & 't Waar
Mede namens: Vereniging dorpsbelangen Nieuw-Scheemda & 't Waar

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

zie bijlage

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

zie bijlage

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

zie bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op startnotitie Windpark N33

Nieuw Scheemda, 30 juni 2015

Ondergetekenden, te weten de 'Verenigingen dorpsbelangen', de 'Stichting Oldambt Windmolenvrij' en de 'Stichting Landschap Oldambt' ondervinden direct de gevolgen van een te realiseren Windpark N33 en zijn belanghebbenden namens degenen die zij vertegenwoordigen.

Hoewel belanghebbenden zich tegen het besluit keren om nabij de woongebieden van de N33, c.q. in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt een windpark te realiseren, hechten zij er wel aan dat het milieu effect rapport gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op een correcte uitvoering van de onderzoeken. Bovendien achten belanghebbenden een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van planschade.

Redenen waarom belanghebbenden een aantal zienswijzen indienen die schade voor mens, natuur en landschap moeten beperken. Het indienen van deze zienswijzen betekent niet dat belanghebbenden daarmee ook instemmen met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden dicteren en laat ook onverlet hun recht juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen). Het bevreemd ons dat in de andere varianten niet ook met windturbines is geschoven om tot een beter resultaat te komen, wij zijn van mening dat dit nog wel meegenomen moet worden voor alle varianten, om een juiste afweging te kunnen maken. Met name in variant 4 zien wij hiertoe mogelijkheden.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor belanghebbenden onacceptabel. De voorgestelde opstelling van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' te omvangrijk.

Zienswijze 1.3

In communicatie over het project is door de bevoegde gezagen altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter ten opzichte van kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten worden voldaan. Wij twijfelen daardoor of aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 1.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines in de genoemde bandbreedte. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, kunnen windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs).

Zienswijze 1.6

Wij zijn van mening dat het effect; laagfrequent geluid, uitvoerig meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mensen als dier. In dit licht achten wij het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zien ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur Zienswijze 2.1

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3. Wij zijn van mening dat een kleiner cluster acceptabeler is voor onze achterban.

Zienswijze 2.2

In de MER moet worden meegenomen of de kleur van windturbines (positieve) effecten met zich mee brengt in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon.

Zienswijze 2.3

In de MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen, zeker ook in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht. Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook zijn Kiekendieven, Buizerds en Torenvalken in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu uit recentelijk onderzoek ook is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Zienswijze 2.4

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft negatieve effecten voor het landschap. Onderzocht moet worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is.

Zienswijze 2.5

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009 - 2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "grootschalig open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. Dit gebeurt in alle varianten. In het MER is dit gegeven niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Bij het verder opstellen van de MER zal dit criterium nog nader beschouwd moeten worden.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

De gemeenten, waarin het windpark N33 moet worden gerealiseerd, dienen in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbaar geluidsoverlast in de nachtelijke uren zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven. Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

Zienswijze planschade 3.2

De realisatie van het windpark zal een negatief effect hebben op de waarde van onroerend goed in de gemeente Oldambt. We verwachten hierdoor dat onze dorpsbewoners schade lijden, doordat de waarde van woningen zal dalen. Het feit dat huiseigenaren schade lijden moet worden meegenomen in de afwegingen in relatie tot de locatie keuzes. Minder grote clusters zullen minder overlast en daardoor minder schade kunnen betekenen.

Graag zien wij uw reactie tegemoet.

Hoogachtend,

Vereniging dorpsbelangen Nieuw Scheemda/'t Waar

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 12:20

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Mede namens:

Staan er naar uw mening feitelijke onjuistheden in de notitie?

Zie bijlage

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Zie bijlage

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Zie bijlage

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op startnotitie Windpark N33

Scheemda, 30 juni 2015

Als inwoners van Scheemda, aan de rand van de bebouwing en met zicht op de molens ondervinden wij direct de gevolgen van een te realiseren Windpark N33.

Het milieu effect rapport moet gebaseerd zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op correct uitgevoerde onderzoeken. Reden voor ons om een aantal zienswijzen indienen die schade voor mens, natuur en landschap moeten beperken.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen). Het bevreemd ons dat in de andere varianten niet ook met windturbines is geschoven om tot een beter resultaat te komen, wij zijn van mening dat dit nog wel meegenomen moet worden voor alle varianten, om een juiste afweging te kunnen maken. Met name in variant 4 zien wij hiertoe mogelijkheden.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor ons onacceptabel. De voorgestelde opstelling van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' te omvangrijk.

Zienswijze 1.3

In communicatie over het project is door de bevoegde gezagen altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter ten opzichte van kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten worden voldaan. Wij twijfelen er daardoor aan, of aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 1.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat ofwel de initiatiefnemer reeds nu al een keuze moet maken voor een type molen of dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines in de genoemde bandbreedte. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, kunnen windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs).

Zienswijze 1.6

Wij zijn van mening dat het effect; laagfrequent geluid, uitvoerig meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mensen als dier. In dit licht achten wij het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zien ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur Zienswijze 2.1

Hoewel windturbines, gelet op hun afmetingen, nimmer inpasbaar zijn in het landschap blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen is aangegeven in zienswijze 1.3.

Zienswijze 2.2

In de MER moet worden meegenomen of de kleur van windturbines (positieve) effecten met zich mee brengt in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon.

Zienswijze 2.3

In de MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen, zeker ook in relatie met de slaaptrek van deze dieren kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht. Zo is in de Eekerpolder nabij Scheemda een waarneming geweest van een zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook zijn Kiekendieven, Buizerds en Torenavalken in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu uit recentelijk onderzoek ook is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Tevens moet onderzocht worden of het windmolenpark effecten heeft op de Smient welke voorkomt in het Natura 2000 gebied het Zuidlaardermeer. Het is niet uit te sluiten dat een groot windmolenpark zoals in Variant 6 wordt voorgesteld effecten zal hebben op de Smient die vanuit noordelijke richtingen naar het Zuidlaardermeer vliegt. Het windmolenpark kan dus ook een externe werking hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van de Smient in het Zuidlaardermeer, o.a. door b.v. barriere werking. Wij achten nader onderzoek noodzakelijk.

Zienswijze 2.4

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft negatieve effecten voor het landschap. Onderzocht moet worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is.

Zienswijze 2.5

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009 - 2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "grootschalig open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. Dit gebeurt in alle varianten. In de MER is dit gegeven niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Bij het verder opstellen van de MER zal dit criterium nog nader beschouwd moeten worden.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

Het bevoegd gezag dient in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbare geluidsoverlast zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven. Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

Als laatste nog een algemeen punt tov het project;

De realisatie van het windpark zal een negatief effect hebben op de waarde van onroerend goed in de gemeente Oldambt. Ik verwacht hierdoor schade te lijden, doordat ook mijn woning in waarde zal dalen. Het feit dat huiseigenaren schade lijden moet worden meegenomen in de afwegingen in relatie tot de locatie keuzes. Minder grote clusters zullen minder overlast en daardoor minder schade kunnen betekenen.

Vertrouwend u hiermee voldoende te hebben ingelicht, teken ik,

Met vriendelijke groeten,

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 13:24

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er andere zaken die naar uw mening relevant zijn voor de onderbouwing van de besluitvorming die u naar voren wilt brengen?

Er is geen draagvlak in het dorp Meeden voor de eerste 6 varianten. Variant 7 moet worden bekeken. Dit houdt in dat de windmolens tenminste 2 kilometer van de huizen vandaan moeten staan, wegens slagschade, geluidsoverlast en waardevermindering van de woning. Meer draagvlak is er voor een zonnepark ipv een windmolen park.

Reactie

Verzonden: Donderdag 2 juli 2015 15:51

Onderwerp: Zienswijzeformulier

Windpark N33: Aanvullende notitie Reikwijdte en Detail inzake milieuonderzoek naar Windpark N33

Aanspreekvorm:

Aanspreektitel:

Achternaam:

Voorvoegsel(s):

Voorletters:

Straat:

Huisnummer:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres:

Als: Particulier

Zijn er milieuaspecten die naar uw mening ten onrechte niet, onvoldoende of op een onjuiste wijze worden onderzocht?

Jazeker,

Een heel goed alternatief is zonne-energie. Als men nou subsidie geeft op de aanschaf en plaatsing van panelen, zal voor veel mensen de stap kleiner worden, zo niet verdwijnen, om panelen aan te schaffen.

Dan is het nog een alternatief om i.p.v. de zeer grote windmolens, kleinere te plaatsen. Zoals deze al jaren in Scheemda staan. De opbrengst zal kleiner zijn, maar bij genoeg molens, welke dus aanzienlijk minder de horizon vervuilen, zal de uiteindelijke opbrengst hetzelfde zijn.

Een zeer belangrijk punt is het bewust maken van het energieverbruik bij de mensen.

Het moge duidelijk zijn, ik ben erg tegen het plaatsen van windmolens in de huidige vorm. Vooral, omdat er dus wel degelijk zeer goede alternatieven zijn.

Met vriendelijke groet,

Reactie

Bureau Energieprojecten
 Inspraakpunt Windpark N33
 Postbus 248
 2250 AE Voorschoten

Westerlee, 30 juni 2015

02 JUNI 2015

Betreft: Onze zienswijze op startnotitie Windpark N33

De Vereniging Dorpsbelangen Westerlee is van mening directe gevolgen te zullen ondervinden bij realisatie van het Windpark N33 en zijn dan ook namens degenen die wij vertegenwoordigen belanghebbende.

Hoewel wij ons tegen het besluit keren om in het erfgoedwaardige landschap van het Oldambt, nabij de woongebieden van de N33, een windpark te realiseren, hechten wij er wel grote aan dat het milieu effect rapport (MER) gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige afweging van belangen en op een correcte uitvoering van de onderzoeken. Bovendien achten wij een MER, dat aan alle eisen van zorgvuldig handelen voldoet, belangrijk voor het daadwerkelijk kunnen vaststellen van planschade.

De reden waarom wij een aantal zienswijzen indienen is om schade voor mens, natuur en landschap te beperken. Het indienen van deze zienswijzen betekent niet dat wij daarmee ook instemmen met de realisatie van Windpark N33 of daarvoor voorwaarden dicteren en laat ook onverlet ons recht juridische procedures te starten tegen de realisatie van Windpark N33 en/of tegen een onzorgvuldig uitgevoerde MER.

1. Zienswijzen m.b.t. overlast en veiligheid

Zienswijze 1.1

Bij het verdiepend onderzoek van variant 6 is met de windturbines op een wijze geschoven, die leidde tot 'slechts' hinder voor 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen). Het bevreemd ons dat in de andere varianten niet met windturbines is geschoven om zo tot een beter resultaat te komen. Wij zijn van mening dat dit nog voor alle varianten meegenomen moet worden, om zodoende een juiste afweging te kunnen maken. Met name in variant 4 zien wij hiertoe mogelijkheden.

Zienswijze 1.2

Uitvoering geven aan variant 6, de opstelling waarbij 'slechts' 1019 huishoudens (c.q. 2240 personen) bovenmatig geluidsoverlast zouden ondervinden, is voor belanghebbenden onacceptabel. De voorgestelde opstelling van variant 6 is zowel vanuit natuur- en landschappelijk oogpunt (zie ook 2.1 t/m 2.4) als uit het oogpunt van hinder en 'beleving' te omvangrijk.

Zienswijze 1.3

In communicatie over het project is door de bevoegde gezagen altijd gesproken over een minimale afstand van 2000 meter tot aaneengesloten bebouwing. In de huidige opstellingsvarianten kan niet overal aan een afstand van 2000 meter ten opzichte van kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten worden voldaan. Wij twijfelen daardoor of aan alle wettelijke normen kan worden voldaan.

Zienswijze 1.4

In de MER moet worden uitgegaan van de effecten van de daadwerkelijk te plaatsen windturbines. Dit betekent dat de effecten moeten worden berekend voor alle windturbines in de genoemde bandbreedte. Uitgaan van de 'gemiddelde windturbine' geeft volgens ons een onjuist en misleidend beeld.

Zienswijze 1.5

Inzake de externe veiligheid in relatie met eventuele ijsafzetting op de wieken, kunnen windturbines nabij het klaverblad A7/N33, geen optie zijn. Voor windturbines langs wegen is daarom een kansberekening wenselijk m.b.t. de veiligheid van voertuigen (afvliegend ijs). Ook dit dient in de MER meegenomen te worden.

Zienswijze 1.6

Wij zijn van mening dat het effect "laagfrequent geluid", **uitvoerig** meegenomen moet worden in de MER. Dit betreft zowel de effecten op mensen als dier. In dit licht achten wij het "Van den Berg" rapport van belang voor de MER en zien ook de noodzaak van het meenemen van de beschreven (gezondheids)effecten.

2. Zienswijzen m.b.t. landschap en natuur

Zienswijze 2.1

Hoewel wij vinden dat windturbines, gelet op hun afmetingen, zeer slecht in het landschap inpasbaar zijn, blijkt uit onderzoek dat clusters van 6 à 8 windturbines in het landschap een hogere acceptatiegraad genieten. Bij het schuiven van windturbines in variant 4, kunnen gemakkelijker drie clusters van elk 7 windturbines worden gerealiseerd waardoor ook eenvoudiger kan worden voldaan aan hetgeen wij aangeven in zienswijze 1.3.

Wij zijn dan ook van mening dat een aantal kleinere cluster acceptabeler is voor onze achterban.

Zienswijze 2.2

In de MER zal aandacht moeten worden besteed aan de invloed van de windmolens op flora en fauna. Meer specifiek moeten de effecten op de Toendrarietgans en andere (trek)ganzen kwalitatief en kwantitatief worden onderzocht, dit zeker in relatie met de slaaptrek van deze dieren.

In de Eekerpolder, nabij Scheemda, is een waarneming geweest van de zeer zeldzame Blauwe Kiekendief. Ook Buizerds en Torenavalken zijn in de Eekerpolder waargenomen. Een cluster van windmolens in de omvang van variant 6 heeft waarschijnlijk zeer negatieve gevolgen voor deze soorten. Zeker nu ook uit recentelijk onderzoek is gebleken dat bijvoorbeeld de Kiekendief meer hinder ervaart van windmolens dan eerder werd aangenomen.

Zienswijze 2.3

De verlichting aan de bovenzijde van de turbines geeft negatieve effecten voor het landschap. Toegezegd is dat onderzocht zou worden of het mogelijk is om uitsluitend de verlichting te laten werken als er luchtverkeer in de nabijheid is. Wij vragen u dit mee te nemen.

Zienswijze 2.4

De kleur van windturbines kan positieve effecten met zich mee brengen in de zin van een afname in de zichtbaarheid tegen de horizon. Wij vragen u dit mee te nemen in de MER.

Zienswijze 2.5

In het Provinciaal omgevingsplan van Groningen 2009-2013 (POP) maakt variant 6 onderdeel uit van het "lage open landschap". Deze hoge landschappelijke waarde wordt in de provinciale verordening beschermd. Door de aanleg van een windpark ter plaatse van de noordelijke locatie zal deze openheid worden aangetast. In de MER is dit gegeven volgens ons niet meegenomen in de beoordeling van de varianten en zodoende is het in deze studie ook niet als criterium gebruikt. Wij vinden dat bij het verder opstellen van de MER dit criterium nog nader beschouwd zal moeten worden.

3. Zienswijzen m.b.t. vergunningverlening

Zienswijze 3.1

De gemeenten, waarin het windpark N33 moet worden gerealiseerd, dienen in de vergunningverlening aan te geven dat bij onaanvaardbaar geluidsoverlast in de nachtelijke uren zij gerechtigd zijn opdracht te geven windturbines stil te leggen. Een opdracht waaraan exploitanten onmiddellijk gehoor moeten geven. Wij verzoeken u om een meetnet als voorwaarde op te nemen in de eventueel te verlenen omgevingsvergunning.

Met vriendelijke groet,

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark N33
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

017
02 JUL 2015

Betreft: zienswijze m.b.t. aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33

Meeden, 30 juni 2015,

Geacht college,

Middels deze brief wil ik mijn zienswijzen omtrent de aanvullende notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33 indienen. Mede aan de hand van de gegeven informatie zijn een aantal aandachtsgebieden aan te wijzen waarnaar meer of beter onderzoek zou kunnen worden gepleegd.

Landschap

Het gegeven plangebied is aangewezen, omdat het hier een inpassing betreft, welke aan zou kunnen sluiten op de bestaande infrastructuur. Echter zal daarbij de druk van de bestaande infrastructuur (verbrede N33 en verdubbeling spoor) mee moeten worden gewogen in de mogelijke plaatsing van windturbines. Er zijn tevens een waterweg, plaatselijke industrie en hoogspanningsleidingen aanwezig in het plangebied. Deze druk is al behoorlijk hoog en onderzocht zal moeten worden of de druk niet te hoog wordt door de plaatsing van de windturbines in de bestaande infrastructuur.

Speciaal in het geval van Meeden en variant 6 is er ook sprake van een Dorpsvisie welke door de gemeente Menterwolde is ondertekend onder toezienend oog van de Provincie, waarin staat dat langs het gehele lint van Meeden en dan ten noorden van het lint, geen enkele bebouwing gewenst is. Hoe zal de inpassing van de windmolens zich verhouden tot deze Dorpsvisie?

Natuur

Er zal zeker onderzocht moeten worden in hoeverre zeldzame vogels, waarvoor boeren hun akkerland sommige periodes in het jaar niet bewerken, in gevaar kunnen worden gebracht door de windmolens. Te denken valt aan mogelijke periodes van stilstand van de wieken, echter valt hierdoor het mogelijk rendement slechter uit. Ondertussen is gebleken uit onderzoek bij windmolens aan de Eemshaven, dat er vogels worden getroffen door de wieken. Dat zal bij een groot windpark, zoals variant 6, onaanvaardbaar hoog worden. Alternatieven, zoals een zonnepanelenpark, zal geen slachtoffers opleveren onder vogels en dit alternatief dient daarom zeker te worden onderzocht. De wieken van de windmolens zijn namelijk letterlijk van invloed op het leefmilieu van de diverse vogels, dit in tegenstelling tot zonnepanelen.

Effecten op mens en dier

Geluid

De effecten op mens en dier worden qua geluids- en lichteffecten kwantitatief benaderd volgens de geldende normen. Er worden geen metingen verricht, terwijl dit wel is aan te raden. Mede, omdat het achtergrondgeluid (van industrie, spoor en weg), zoals dit 's morgens vaak te horen is als het helder is, al hoog is. Wat is precies het effect van draaiende windmolens op dit geluid? In welke mate versterkt dit het al bestaande geluid, waardoor ramen wellicht niet meer open worden gezet? In relatie tot het hoge aantal

inwoners van het omliggende gebied en het bestaande geluid graag onderzoeken of mogelijk laagfrequent geluid van de molens kan bijdragen tot significant meer zieke mensen en dieren.

Tevens zie ik graag berekend en gemeten, wat de invloed van de windsterkte en -richting is op het geluidsniveau op de gevels van nabije en verderaf gelegen huizen.

Het alternatief om een zonnepanelenpark te plaatsen geeft geen geluidsoverlast.

Licht

Lichteffecten kunnen zich manifesteren op twee manier: via slagschaduw of via de waarschuwingslichten voor het vliegverkeer. Gezien de mogelijke hoogte van de windturbines in de 5-8 MW klasse zie ik graag de effecten van de slagschaduw, ook op huizen die verder gelegen zijn, omdat door de hoge tip van een wiek de baan van de schaduw veel verder reikt. Wat is het effect van de waarschuwingslichten op de omgeving (niet frequent knipperen door de wieken) en hoever reiken die in de nacht.

Het alternatief om een zonnepanelenpark te plaatsen geeft geen slagschaduw en er zijn geen waarschuwingslichten nodig.

Energieopbrengst

Belangrijk punt van de windmolens is de opbrengst van energie uit wind en daarmee een beperking van de CO₂-uitstoot. Het blijkt dat, om de opbrengst uit windenergie te kunnen gebruiken, de conventionele centrales op lager vermogen moeten produceren. Het rendement van deze centrales neemt daardoor af. Het kan zijn dat dit windpark op dusdanige wijze wordt ingepast, dat dit minder van toepassing is. Echter zie ik daarom graag een uitgewerkte berekening, met inachtneming van de betrokken centrale(s) die eventueel vermogen moeten terugdraaien, wat het windpark netto opbrengt qua vermogen en beperkt aan massa CO₂ uitstoot.

Bij een zonnepanelenpark als alternatief is er altijd sprake van opbrengst, omdat het altijd licht is gedurende een vaste periode per dag dat nauwkeurig kan worden berekend.

Sociale en economische aspecten

Een belangrijk detail is de gemoedsrust en welbevinden van de omwonenden. Het is nu al lastiger om woningen te verkopen die zich vlakbij het beoogde windpark bevinden. Tevens zal het park sommige mensen het woongenot dusdanig kunnen verstoren, dat zij gaan vertrekken en dat komt de krimp in het gebied niet ten goede. Alhoewel dit in eerste instantie geen letterlijke milieueffecten zijn, zijn het wel milieueffecten in de zin van de 'levensomgeving' van de mens. Graag zie ik dit effect op de levensomgeving met inachtneming van waarden van huizen en mogelijke extra krimp in het gebied meegenomen in het onderzoek. Aanvullend hierop een onderzoek naar de economische afweging om een gebied als de Veenwolden, welke voor de inpassing van de klasse 'zware industrie' kan worden gebruikt, in te passen voor windmolens. Aan gebieden voor zware industrie is momenteel een gebrek in de provincie Groningen en dit gebied kan hierdoor juist een impuls geven voor deze industrie met bijbehorende werkgelegenheid.

Een alternatief als een zonnepanelenpark heeft een positief draagvlak bij de mensen in het gebied.

Veiligheid

Zoals al eerder genoemd, is de infrastructuur reeds volop aanwezig, ook onder de grond in de vorm van gasleidingen. Tevens is er sprake van vervoer van gevaarlijke stoffen per spoor over het traject Veendam-Zuidbroek en Zuidbroek-Winschoten. In hoeverre wordt

er rekening gehouden met de eerder genoemde infrastructuur, zoals de spoorwegen, snelweg, waterweg, hoogspannings- en gasleidingen. Hierbij valt te denken aan de kans dat een wiek kan afbreken en ijsafzetting in de winter.

Bij een alternatief als een zonnepanelenpark kunnen er geen wieken afbreken of op andere wijze schade ontstaan.

Draagvlak en alternatieven

Zoals bekend moge zijn uit de diverse media, is er wel enige vorm van weerstand tegen het windpark. Aangezien draagvlak een vereiste is, hoe zal dit dan worden onderzocht en gekwantificeerd? Er zijn nu berichten in de media dat er geen rekening wordt gehouden met de inspraak die wij als burger hebben. Kunt u bewijzen en aangeven hoe u aan de hand van de door mij ingeleverde zienswijze rekening hiermee houdt?

Tot slot

Het is duidelijk dat een windturbinepark, welke variant dan ook en met name variant 6, ongelofelijke impact zal hebben op de samenleving in Meeden en omstreken. Ik zie dan ook graag dat u rekening houdt met de impact en al het mogelijke in het werk stelt om alternatieven en met name een zonnepanelenpark, onderzoekt. Momenteel zijn er initiatieven in een ver gevorderd stadium opgezet, welke op korte termijn kunnen worden gepresenteerd.

Vertrouwende op uw behandeling verblijf ik met vriendelijke groet,